
Zpráva o stavu romské menšiny v České republice
za rok 2012

Úřad vlády České republiky
Sekce pro lidská práva
Odd. kanceláře Rady vlády ČR pro záležitosti romské menšiny
a sekretariátu Rady vlády pro národnostní menšiny
Praha 2013

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	4
1. ÚVOD A HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ ZA ROK 2012	5
2. INSTITUCIONÁLNÍ A POLITICKÝ RÁMEC ROMSKÉ INTEGRACE	18
2.1 <i>NÁRODNÍ ÚROVEŇ ZABEZPEČENÍ ROMSKÉ INTEGRACE</i>	18
2.1.1 Rada vlády ČR pro záležitosti romské menšiny	18
2.1.2 Agentura pro sociální začleňování	19
2.2 <i>ZABEZPEČENÍ ROMSKÉ INTEGRACE NA ÚROVNI KRAJŮ A OBCÍ</i>	19
2.2.1 Zabezpečení romské integrace na úrovni krajů	19
2.2.2 Zabezpečení romské integrace na úrovni místní samosprávy	22
2.3 <i>PARTICIPACE ROMŮ PŘI TVORBĚ A NAPLŇOVÁNÍ POLITIKY ROMSKÉ INTEGRACE</i>	26
2.4 <i>FINANCOVÁNÍ INTEGRACE ROMŮ V ROCE 2012</i>	30
2.4.1 Ministerstvo kultury	30
2.4.2 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	32
2.4.3 Ministerstvo práce a sociálních věcí	38
2.4.4 Ministerstvo pro místní rozvoj	41
2.4.5 Úřad vlády ČR	43
3. KLÍČOVÉ OBLASTI ROMSKÉ INTEGRACE	48
3.1 <i>ROZVOJ A PODPORA ROMSKÉ KULTURY</i>	49
3.1.1 Pozice romské kultury a jazyka v ČR	49
3.1.2 Opatření zaměřená na rozvoj romské kultury a podporu romského jazyka	50
3.1.3 Aktivity Semináře romistiky FF UK v roce 2012	56
3.1.4 Podpora romské kultury a jazyka na regionální úrovni	57
3.2 <i>OBLAST VZDĚLÁVÁNÍ</i>	61
3.2.1 Předškolní vzdělávání	62
3.2.2 Základní vzdělávání	69
3.2.3 Sekundární a terciální vzdělávání	81
3.2.4 Pokrok v přijatých opatřeních ke zvýšení vzdělanostních šancí Romů	83
3.3 <i>OBLAST ZAMĚSTNANOSTI</i>	88
3.3.1 Situace znevýhodněných Romů na trhu práce v roce 2012	88
3.3.2 Realizace opatření ke zvýšení zaměstnanosti Romů	90
3.4 <i>OBLAST BYDLENÍ</i>	95
3.4.1 Situace znevýhodněných Romů v oblasti bydlení v roce 2012	95
3.4.2 Opatření ke zlepšení bytové situace Romů	101
3.5 <i>OBLAST ZDRAVÍ</i>	105
3.5.1 Zdravotní situace Romů v roce 2012	105
3.5.2 Vývoj situace ve věci protiprávních sterilizací žen v roce 2012	108
3.5.3 Opatření ke zlepšení zdravotní situace Romů v roce 2012	110
3.6 <i>SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ</i>	113
3.6.1 Výskyt sociálně vyloučených lokalit v ČR a podíl Romů žijících na jejich území	113
3.6.2 Opatření k řešení sociálního vyloučení Romů	115
3.6.3 Řešení situace obyvatel sociálně vyloučených romských lokalit na místní úrovni	120

3.7 OBLAST BEZPEČNOSTI	128
3.7.1 Postoj české společnosti vůči Romům	128
3.7.2 Mediální obraz Romů	131
3.7.3 Bezpečnostní rizika vyplývající z pravicového extremismu	133
3.7.4 Opatření boje proti extremismu, rasismu a xenofobii	138
3.7.5 Kriminalita rizikové formy jednání ve vyloučených romských lokalitách	143
3.7.6 Opatření k prevenci kriminality a rizikových forem chování	145
3.7.7 Realizace opatření prevence kriminality na regionální úrovni	150
4. MEZINÁRODNÍ AKTIVITY NA POLI ROMSKÉ INTEGRACE	157
<i>4.1 VÝVOJ EU AGENDY V OBLASTI ROMSKÉ INKLUZE V ROCE 2012</i>	<i>157</i>
4.1.1 Evropská platforma pro sociální začleňování Romů	157
4.1.2 Setkání národních kontaktních míst pro Rámec EU pro vnitrostátní strategie integrace Romů do roku 2020	161
4.1.3 EU Roma Network	160
4.1.4 Jednání pracovní skupiny Agentury pro základní práva k monitorování dopadů politiky romské integrace na situaci Romů	161
<i>4.2 ZAPOJENÍ ČR DO DALŠÍCH MEZINÁRODNÍCH AKTIVIT V ROCE 2012</i>	<i>162</i>
4.2.1 Implementační zasedání lidské dimenze OBSE	162
4.2.2 Výbor expertů Rady Evropy pro záležitosti Romů (CAHROM)	163
4.2.3 Školící program pro romské mediátory Rady Evropy	163
4.2.4 Resoluce Výboru ministrů Rady Evropy o plnění Rámcové úmluvy	164
4.2.5 Dekáda romské inkluze 2005 – 2015 v roce 2012	164
5. SEZNAM PODKLADŮ	167

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

CPIV – Centra podpory inkluzivního vzdělávání
ČSI – Česká školní inspekce
ČSÚ - Český statistický úřad
DSSS – Dělnická strana sociální spravedlnosti
FRA – Agentura EU pro základní práva
IAP – individuální akční plán
IOP – Integrovaný operační program
IPRM – Integrovaný plán rozvoje města
IRB - Immigration and Refugee Board of Canada
ESF – Evropský sociální fond
EU – Evropská unie
FF UK – Filozofický fakulta Univerzity Karlovy
IPRM – Integrovaný plán rozvoje města
NNO – nevládní neziskové organizace
MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí
MV – Ministerstvo vnitra
MK – Ministerstvo kultury
MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj
MS – Ministerstvo spravedlnosti
MZd – Ministerstvo zdravotnictví
MRK – Muzeum romské kultury
MŠ – mateřská škola
OP LZZ – Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost
OP VK - Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost
PMS – Probační a mediační služba
ROP – Regionální operační program
RVKPP – Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky
RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
RVP ZV - LMP – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání žáků s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením
ŘO – řídicí orgán
SŠ – střední škola
ŠPP- školní podpůrný program
TP – terénní pracovník
TSP – terénní sociální pracovník
UNDP – Rozvojový program OSN
ÚVČR – Úřad vlády České republiky
VŠ – vysoká škola
VOP – veřejný ochránce práv
VOŠ – vyšší odborná škola
WB – Světová banka
ZŠ – základní škola

1 ÚVOD A HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ ZA ROK 2012

Zpráva o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 (dále jen „Zpráva“) je vypracována na základě usnesení vlády ze dne 12. listopadu 2012 č. 831 *ke Zprávě o stavu romské menšiny v České republice za rok 2011, k Informaci o plnění usnesení vlády týkajících se integrace romské menšiny a aktivního postupu státní správy při uskutečňování opatření přijatých souvisejícími usneseními vlády ke dni 31. prosince 2011 a k Informaci o naplňování Dekády romské inkluze 2005 - 2015 v roce 2011.*

Cílem materiálu je vyhodnotit situaci Romů v důležitých oblastech jejich života a pokrok v naplňování politiky romské integrace na národní, krajské a lokální úrovni. Zpráva reflektuje také legislativní a institucionální změny i jejich dopady na situaci Romů. Identifikuje dílčí úspěchy i neúspěchy integračních opatření, představuje příklady dobré praxe a upozorňuje na rizika, která mohou vést do budoucna ke zhoršení situace romské menšiny v ČR.

V úvodu pojednává o strukturách řízení a o aktivitách institucí zapojených do realizace politiky romské integrace. Na ni navazují kapitoly věnované klíčovým oblastem života Romů, na které reaguje svými opatřeními *Koncepce romské integrace na období 2010 - 2013*, jako je oblast podpory a rozvoje romské kultury a jazyka, vzdělávání a zaměstnanost, bydlení, oblast zdravotní péče, sociálního vyloučení a bezpečnosti Romů v ČR. V závěru je uveden souhrn mezinárodních aktivit v oblasti romské integrace, do nichž byla ČR v roce 2012 zapojena.

Zpracování Zprávy do podoby, která by věrně odrážela postavení romské menšiny v ČR, znesnadňuje absence celorepublikových výzkumů zaměřených na zmapování situace Romů, jejichž výsledky by byly ve vztahu k této cílové skupině reprezentativní a aktuální. Plošné výzkumy nebyly na národní úrovni provedeny několik let, a to zejména z důvodů úsporných opatření, k nimž přistoupily instituce státní správy, které omezily investice do výzkumných aktivit. Tvorba tohoto materiálu byla závislá na výsledcích výzkumů provedených v ČR mezinárodními institucemi či na údajích, které vycházejí z lokálně zaměřených studií, jejichž zpracování iniciovaly krajské úřady či vznikly v rámci lokálního partnerství v obcích, v nichž působila Agentura pro sociální začleňování. Lokálně zaměřené studie např. dokládají ve sledovaných regionech nárůst počtu sociálně vyloučených lokalit a jejich přesun z měst na venkovská území. Z výsledků lokálních šetření však lze jen obtížně usuzovat, zda se jedná pouze o regionální záležitost či jde o celorepublikový trend.

Výsledky lokálně zaměřených analýz nejsou dostatečnou vědeckou základnou, na níž lze stavět vládní politiku romské integrace. Evropská komise rovněž v „*Rámci EU pro vnitrostátní strategie integrace Romů do roku 2020*“ doporučuje členským státům vytvořit robustní monitorovací systém, na základě něhož bude vyhodnocována efektivita opatření uskutečněných za účelem zlepšení situace Romů. Vláda ČR by proto měla dát podnět příslušným veřejným a výzkumným institucím, aby do budoucna přistoupily k realizaci pravidelných celorepublikových výzkumů zaměřených na situaci romské menšiny v ČR. Záměr návrhu bude více rozpracován v připravované Koncepci romské integrace na období 2014 – 2020.

Na základě dostupných informací Zpráva konstatuje níže uvedené závěry:

V oblasti *institucionálního zabezpečení romské integrace* nedošlo k výraznějším změnám. Agendu romských záležitostí řešila na národní úrovni *Rada vlády ČR pro záležitosti romské menšiny*, jejímiž prioritami bylo v roce 2012 zvýšení vzdělanostních šancí Romů, zmírnění dopadů úsporných opatření na jejich situaci, zlepšení bezpečnostní situace Romů v souvislosti se sociálním napětím v některých regionech. Z národnostního hlediska se naplňováním práv příslušníků romské menšiny zabývala *Rada vlády pro národnostní menšiny*. Oba poradní orgány jsou součástí Sekce pro lidská práva Úřadu vlády ČR, kterou řídila zmocněnkyně vlády pro lidská práva Mgr. Monika Šimůnková.

Situace krajských koordinátorů pro romské záležitosti působících při krajských úřadech a romských poradců pracujících při obecních úřadech obcí s rozšířenou působností se oproti roku 2011 stabilizovala. Výkon obou funkcí byl komplikovaný přetrvávajícími překážkami, jako byla kumulace funkcí, kdy agendu romských záležitostí řešili pracovníci s jinou mnohdy nesouvisející agendou. Problematické bylo i jejich nejednotné postavení v organizační struktuře úřadu, kdy pracovníci působí na různých odděleních a odborech, což znesnadňuje jejich metodické vedení, brání jim efektivně komunikovat s ostatními útvary napříč úřadem a uplatňovat komplexní přístup reflektující všechny dimenze života Romů. Komplikací je roztržité síť romských poradců, jejichž počet v ČR poklesl po zrušení okresních úřadů v roce 2003. V mnoha obcích nepůsobí styčný pracovník, který by společně s krajskými koordinátory napomáhal implementovat státní politiku romské integrace na místní úrovni.

V roce 2012 byla funkce krajských koordinátorů zřízena ve všech 14 krajích a průměrná výše jejich úvazků byla na agendu romských záležitostí 0,8, což je obdobný stav jako v roce 2011. Vzhledem k početnosti a k charakteru situace romských domácností by bylo účelné navýšit úvazek koordinátorů Moravskoslezského a Ústeckého kraje na 1,00 úvazku. V roce 2012 působilo v ČR 163 romských poradců. Průměrná výše jejich úvazku na agendu romských záležitostí byla 0,2, což je nedostačující zejména v těch obcích s rozšířenou působností, kde se vyskytují sociálně vyloučené romské lokality. Výraznou překážkou je i nepřipravenost mnohých obcí systémově realizovat ve své spádové oblasti politiku romské integrace.

V roce 2012 byla ve prospěch Romů přerozdělena ze státního rozpočtu částka 76.467.305 Kč. Pokles finanční podpory lze zdůvodnit rozpočtovými omezeními, která se dotkla některých dotačních programů zaměřených na podporu integrace Romů, včetně těch, které jsou v gesci Úřadu vlády ČR. Stejně jako v roce 2011 nedošlo k realizaci některých průběžných aktivit, kterými je např. výzkumný projekt *Dlouhodobý monitoring vyloučených romských komunit*, jenž měl být dle usnesení vlády ze dne 4. ledna 2006 č. 8 prováděn každoročně. V níže uvedené tabulce jsou zahrnuty prostředky z dotací explicitně cílené na integraci Romů.

Tab. č. 1 Financování romské integrace v letech 2008 – 2012 formou dotací

	2008	2009	2010	2011	2012
MŠMT	25.519.400	55.147.700,-	17.149.400,-	21.733.000,-	23.642.672,-
MK	20.525.760	43.287.524,-	17.364.935,-	19.937.350,-	16.281.305,-
MPSV	0	0	0	0	0
MV	0	0	0	0	0
VPS	0	0	0	0	0
MMR	0	1.704.000,-	2.894.642,-	1.403.405,-	869.000,-
ÚV ČR	71.648.530	55.244.054,-	49.302.221,-	41.955.523,-	35.674.328,-
Celkem	117.693.690	155.383.278,-	86.711.198,-	85.029.278,-	76.467.305,-

V **oblasti kultury** Zpráva poukazuje na menší zájem o romskou kulturu ze strany většinové společnosti, dále na postupující akulturaci a jazykovou asimilaci, zejména u mladší generace Romů, která ztrácí kontakt s vlastní kulturou a jazykem, a to i v důsledku sociálního vyloučení a stigmatizace ze strany většinové společnosti, kdy se obávají otevřeně vyjádřit svou národnost či hovořit veřejně romským jazykem. Tyto trendy mohou ohrozit uchování romské kultury a jazyka pro další generaci Romů.

Ojedinelou institucí v celorevropském měřítku, která se od roku 2001 specializuje výhradně na oblast romských dějin a kultury, je brněnské *Muzeum romské kultury*, které uspořádalo ve sledovaném období řadu stálých i putovních výstav mapujících život Romů nejen v ČR, ale i v zahraničí. Kromě výstav a vědecké práce se zapojilo do kampaně „*European – Wide Week Against Racism*“, kdy uspořádalo týden plný aktivit pro žáky a studenty na téma lidských práv a menšin. Dále participovalo na výuce vysokoškolských studentů, na dalším vzdělávání pedagogů, ale i zdravotnických pracovníků. Přestože nebyly v roce 2012 dotačně podpořeny tradiční kurzy romštiny pořádané Muzeem, podařilo se v druhé polovině roku díky studentům *Ústavu jižní a centrální Asie z Filozofické fakulty Karlovy univerzity* výuku zahájit. Studenti při výuce využívali jimi vytvořené výukové materiály, jejichž účinnost si mohli takto v praxi ověřit. Muzeum pokračovalo v doučování romských žáků, zajišťovalo předškolní vzdělávání pro romské děti do 6 let věku a fungoval zde i Dětský Muzejní klub. Muzeum se tradičně zapojuje do oslavy Mezinárodního dne Romů v Brně, do organizace pietního aktu k uctění památky obětí romského holocaustu dne 7. března k připomenutí prvního hromadného transportu Romů z Brna do Osvětimi a dále 21. srpna k připomenutí nejpočetnějšího transportu romských vězňů z cikánského tábora v Hodoníně u Kunštátu do Osvětimi.

Památník romského holocaustu v Letech u Písku pokračoval v realizaci výstav, v dalším vzdělávání pedagogů a v udržovacích pracích na pietním území. V roce 2012 měl nejvyšší návštěvnost od svého zahájení (11 963 návštěvníků), což dokládá zájem o téma i dobrou propagační práci Památníku Lidice, který pietní místo spravuje. Významného pokroku bylo dosaženo ve věci výstavby Památníku romského holocaustu v Hodoníně u Kunštátu, kdy záměr na úpravu pietního místa řeší *Komise MŠMT pro vybudování Památníku romského holocaustu v Hodoníně u Kunštátu* a správa místa je v gesci *Národního pedagogického muzea a knihovny Jana Amose Komenského*. V roce 2012 byly provedeny přípravné a průzkumné práce k zajištění technického stavu dochovaného vězeňského baráku. Samotná stavba repliky baráku a úprava jeho okolí byla zahájena 30. května 2012 a ke dni 19. srpna 2012, tj. ke dni konání pietního aktu, byla úspěšně dokončena tak, že památník nyní věrně připomíná podobu tábora z doby jeho existence. Celková cena všech prací v roce 2012 byla nižší než původně předpokládaná. Původní předpoklad činil 4.119.000 Kč, skutečná cena byla ve výši 3.211.000 Kč. Ušetřené prostředky budou agregovány na položku výstavby Památníku romského holocaustu v Hodoníně u Kunštátu. Připravován byl i scénář expozice a cílová podoba Památníku.

V **oblasti vzdělávání** se Zpráva zabývá pokrokem v plnění požadavků průlomového rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci D. H. a ostatní proti ČR, od jehož vynesení uběhlo v roce 2012 5 let. V souvislosti s pětiletým výročím byla provedena reflexe stavu v plnění požadavků rozsudku. Na ní se kromě institucí státní správy a nevládních organizací podílely i významné mezinárodní instituce, které za tímto účelem vykonaly v ČR hodnotící návštěvy. Výsledky hodnotících návštěv nebyly povzbudivé, neboť mezinárodní delegace konstatovaly, že v ČR nedošlo k výraznému pokroku v plnění požadavků rozsudku ani po 5 letech od

jeho vynesení. Nadále se významný podíl romských žáků vzdělává v bývalých zvláštních školách, dnes často označovaných jako základní školy praktické. V červnu 2012 byl zveřejněn *Výzkum veřejného ochránce práv k otázce etnického složení žáků bývalých zvláštních škol*¹. Pracovníci veřejného ochránce práv identifikovali prostřednictvím metody pozorování celkem 32% romských žáků na sledovaných 67 školách (kvalifikovaný odhad učitelů byl vyšší – 35% romských žáků). V červenci 2012 vydala Česká školní inspekce *„Tematickou zprávu České školní inspekce: Postup transformace bývalých zvláštních škol ve školním roce 2011/2012“*, která informuje o pokroku v transformaci těch škol, které se v souladu s § 189 odst. 3 školského zákona staly od 1. ledna 2005 základními školami, základními školami praktickými a základními školami speciálními. Podíl romských žáků, kteří se v nich vzdělávali podle rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (dále jen „RVP ZV - LMP“), činil dle kvalifikovaných odhadů ředitelů škol 26,4%. Oproti šetření, které bylo realizované ve školním roce 2009/2010², byl zaznamenán pozitivní vývoj, neboť byl tento podíl v roce 2012 o 8,6% nižší.

Problematický je celkový průchod Romů vzdělávací soustavou, a to od zahájení vzdělávací dráhy. Výzkum Světové banky (dále jen „WB“), Rozvojového programu OSN (dále jen „UNDP“) *„Směrem k rovnému začátku: uzavření propasti ve včasném vzdělávání romských dětí z východní Evropy“*³ poukázal na nízkou účast romských dětí v předškolním vzdělávání, kdy ČR zaostává i v mezinárodním srovnání (účast v ČR 28%, účast v Maďarsku 76%, účast v Bulharsku 45%, účast v Rumunsku 37%, účast na Slovensku 24%). Zároveň zde byly zaznamenány nejvyšší výdaje romských domácností na předškolní vzdělávání v porovnání s ostatními sledovanými zeměmi. Právě vysoké výdaje jsou výraznou překážkou v účasti Romů v tomto stupni vzdělávání. Špatná socioekonomická situace vyloučených romských domácností, nízká úroveň vzdělání rodičů jim brání zabezpečit dostatečnou přípravu a rozvoj dovedností dětí v domácím prostředí.

Romské rodiny také více preferují krátkodobější předškolní přípravu, která probíhá v přípravných třídách. Počet přípravných tříd v roce 2012 opět vzrostl, kdy 209 škol zřídilo 244 přípravných tříd, v nichž se vzdělávalo 2 884 dětí (pro srovnání - v roce 2011 zřídilo 194 celkem 228 přípravných tříd, do nichž docházelo 2 800 žáků). Krátkodobější příprava však nemůže nahradit dlouhodobější přípravu v mateřských školách. Naopak je nutné vzhledem k pozitivnímu vlivu dlouhodobějšího předškolního vzdělávání na budoucnost romských dětí usnadňovat této cílové skupině přístup k účasti v mateřských školách. I výzkum WB a UNDP prokázal, že se jejich romští absolventi vzdělávali ve vyšší míře v běžných základních školách, méně v základních školách praktických, dále dosáhli vyšší úrovně vzdělání, v dospělém životě našli lépe pracovní uplatnění a nyní jsou i méně závislí na sociální pomoci.

Pozitivní vývoj byl zaznamenán u programu asistent pedagoga pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním, což je jedno z vyrovnávacích opatření, které pomáhá znevýhodněným žákům setrvat v běžných školách hlavního vzdělávacího proudu. Tento program je spolufinancován z rozvojového programu MŠMT *„Financování asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním“*. V rámci něj přerozděluje MŠMT každoročně částku 75.000.000 Kč,

¹ Etnicita žáků byla zjišťována dvěma metodami neadresného sběru etnických dat, metodou pozorování a metodou identifikace na základě nepřímých kritérií.

² *Souhrnné poznatky z tematické kontrolní činnosti v bývalých zvláštních školách* zveřejněné v roce 2010 uváděly podíl romských žáků vzdělávaných dle programu s přílohou pro žáky s LMP 35%.

³ Zdroj: http://siteresources.worldbank.org/EXTROMA/Resources/RomaECD_FinalReport.pdf.

což představovalo v roce 2012 asi 65% požadavků krajů na financování tohoto opatření. Vzhledem k nárůstu požadavků krajů na počet nových míst pro asistenty pedagoga, se nakonec rozhodlo MŠMT v roce 2012 navýšit podporu na pokrytí 88% jejich požadavků a přerozdělilo tak celkem částku 93.166.987 Kč. Díky ní bylo zřízeno 554 pracovních míst pro asistenty pedagoga (v roce 2011 byla přerozdělena částka 74.416.906 Kč a zřízeno 508 míst). V roce 2012 bohužel nespolufinancoval tento program ani jeden z krajů (v roce 2011 jej spolufinancovaly 3 kraje).

V důsledku nedostatečné připravenosti romských dětí, které neabsolvovaly předškolní vzdělávání, pak u nich dochází ve vyšší míře k odkladům povinné školní docházky či k zařazení do programů vzdělávající podle přílohy RVP ZV - LMP na základě doporučení školských poradenských zařízení. Významným problémem je také etnická segregace romských žáků v běžných školách hlavního vzdělávacího proudu, v jejichž spádové oblasti se vyskytují vyloučené romské lokality. Nedostatečná stimulace a podpora znevýhodněných romských žáků jak doma, tak i v běžných školách, kde je pro ně obtížnější zabezpečit vyrovnávací opatření, vede k tomu, že významný podíl romských žáků předčasně ukončuje vzdělávací dráhu a nepokračuje ve studiu na střední škole (odhadem 15%), případně přechází do učňovských oborů (58%). Získání výučního listu jim však už neumožňuje přechod na vyšší odborné a vysoké školy⁴.

OECD v roce 2012 ve zprávě „*Rovnost a kvalita ve vzdělávání: Podpora znevýhodněných žáků a škol*“⁵ upozornila na to, že současný systém vzdělávání v ČR zachovává sociální stratifikaci české společnosti a nepodniká žádné kroky k inkluzi znevýhodněných skupin dětí, žáků a studentů do hlavního vzdělávacího proudu. Nedochozí tak k vzestupné mobilitě socioekonomicky znevýhodněných dětí, mezi něž patří významný podíl dětí romských, které mají velmi nízké šance na to, že se vymaní v budoucnu ze sociálního vyloučení a budou žít standardním způsobem života, který se odvíjí od aktivní participace na trhu práce. Tento systém vzdělávání je pro ČR neekonomický, neboť zvyšuje její náklady na řešení důsledků budoucí nezaměstnanosti a sociálního vyloučení Romů.

V roce 2012 došlo také k pokroku, neboť si je vláda ČR vědoma nutnosti zlepšit situaci. Z tohoto důvodu předložila na konci roku 2012 Výboru ministrů Rady Evropy *Plán opatření pro výkon rozsudku Evropského soudu pro lidská práva v případě D. H. a ostatní proti ČR*. Ten představuje jednotlivé kroky k odstranění nepřímé diskriminace romských žáků, kterou shledal ve svém rozsudku Evropský soud pro lidská práva. Naplánovaná opatření mají za účel nastavit účinné právní záruky zajišťující, že proces zařazování dětí do vzdělávacích programů podle RVP ZV - LMP bude objektivní, prostý diskriminace na základě etnicity a sociálního původu a bude zajišťovat nejlepší zájem dítěte. ČR je přesvědčena, že přijetím těchto specifických opatření bude v kratším horizontu dosaženo hmatatelného pokroku v terénu a podle RVP ZV - LMP se bude postupem času vzdělávat snižující se počet romských dětí. Základním cílem opatření je důsledné naplňování zásad zákona č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů* (dále jen „školský zákon“), Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, Úmluvy o právech dítěte a Listiny základních práv a svobod tak, aby etnicita a sociální zázemí neměly vliv na zařazování žáků do vzdělávacích programů. Realizace plánu byla zahájena na začátku roku 2013.

⁴ Údaje vycházejí ze šetření FRA, UNDP a WB „Situace Romů v 11 členských státech EU“, 2012.

⁵ Dostupné: <http://www.csicr.cz/getattachment/0f06a478-efa4-45b1-9abd-42f7c6109dfa>.

Situace Romů ve vzdělávání se promítá i do jejich situace **v oblasti zaměstnanosti**, která je dlouhodobě nepříznivá, a to nejen v důsledku hospodářského zpomalení v ČR. Šance romských uchazečů na získání pracovního místa byly nižší i vzhledem k vyšší míře nezaměstnanosti v ČR, která se pohybovala na úrovni 8,6%. V prosinci roku 2012 se nad hranici 10% nezaměstnanosti pohybovalo hned 8 krajů. V Ústeckém kraji dosáhla míra nezaměstnanosti 14%, postiženy však byly i kraje Moravskoslezský, Olomoucký a Karlovarský, což jsou regiony s vyšší koncentrací romských domácností. Nabídka práce převyšovala v roce 2012 poptávku pro pracovní sílu, kdy romští uchazeči museli obstát ve větší konkurenci ostatních uchazečů. Přetrvávající ekonomické zpomalení také prohloubilo strukturální charakter nezaměstnanosti Romů, jejichž úspěšnost na pracovním trhu nepříznivě ovlivňuje nižší úroveň vzdělání a kvalifikace. Navíc zde významnou roli sehrává i diskriminace na trhu práce ze strany zaměstnavatelů.

V důsledku znevýhodňujících faktorů čelí Romové dlouhodobé, opakující se a v domácnosti koncentrované nezaměstnanosti. Regionální šetření WB, UNDP a Agentury EU pro základní práva (dále jen „FRA“) s názvem „*Situace Romů v 11 členských státech EU*“⁶ poukázalo na to, že pouze 43% romských respondentů žijících na území vyloučených lokalit má placené pracovní místo oproti 70% neromských respondentů žijících v obdobných životních podmínkách. Míra nezaměstnanosti byla u Romů 39%, kdy horší byla situace u romských žen (48% nezaměstnanost), než u romských mužů (33%). Alarmující je situace romské mládeže ve věku mezi 15 – 25 lety, která čelí 61% nezaměstnanosti, kdy 77% z nich nemělo žádnou pracovní zkušenost. Dle údajů krajských koordinátorů pro romské záležitosti se míra nezaměstnanosti ve vyloučených romských lokalitách strukturálně postižených regionů pohybovala v rozmezí 70 – 100%.

Oproti roku 2011 byl zaznamenán pokles účasti romských uchazečů v aktivní politice zaměstnanosti (dále jen „APZ“). V roce 2012 bylo dle kvalifikovaných odhadů krajských pracovišť Úřadu práce ČR evidováno 47 854 romských uchazečů (v roce 2011 jich bylo 38 456). Do nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti bylo zařazeno 46,5% romských uchazečů, což potvrzuje fakt, že významný podíl Romů potřebuje zvýšenou podporu při hledání pracovního místa (v roce 2011 se APZ účastnilo 69% romských uchazečů). Výrazný pokles byl zaznamenán v účasti v rekvalifikačních programech, do nichž bylo zapojeno 1,3% romských uchazečů (v roce 2011 to byla 4,5% uchazečů), dále i ve veřejně prospěšných pracích, které vykonávalo 0,5% romských uchazečů (v roce 2011 se jednalo o 6,2% uchazečů).

Analýza s názvem „*Politika zaměstnanosti a opatření na trhu práce v dlouhodobé perspektivě a v průběhu krize*“ (VÚPSV 2012) poukázala na poddimenzovanost personálního zabezpečení aktivní politiky zaměstnanosti. Pracovníci nemají prostor poskytovat individualizovanou poradenskou práci, což se odráží i na míře využívání a kvalitě APZ. Ačkoliv narůstá v důsledku ekonomického zpomalení počet uchazečů o zaměstnání a prohlubuje se u nich strukturální charakter nezaměstnanosti, investice do APZ nenarůstají (roky 2011 a 2012 byly v tomto ohledu spíše ve znamení útlumu). Navíc byla agenda Úřadu práce ČR od začátku roku 2012 zatížena výplatou nepojistných sociálních dávek, která přešla nově do jeho gesce. Kriticky byla ze strany odborné veřejnosti, ale i poskytovatelů sociálních služeb vyloučeným Romům, vnímána změna systému a zavedení neplacené veřejné služby, která byla nakonec zrušena dne 27. listopadu 2012 rozhodnutím Ústavního soudu, stejně jako zavedení docházky nezaměstnaných (tzv. DONEZ). Dle kvalifikovaných odhadů pracovníků

---

⁶ Zdroj: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/2099-FRA-2012-Roma-at-a-glance_EN.pdf.

krajských poboček Úřadu práce ČR došlo v roce 2012 v porovnání s rokem 2011 k poklesu úspěšnosti romských uchazečů na trhu práce, kdy se z celkového počtu podařilo uplatnit pouze 11,4% z nich (v roce 2011 se jednalo o 17% rom. uchazečů).

S vyšší intenzitou pokračoval v roce 2012 propad romských domácností v **oblasti bydlení**. Romové, zejména ti sociálně vyloučení, jsou dlouhodobě jednou z nejvíce ohrožených skupin účastníku na trhu s byty, kde ve větší míře podléhají strukturálním bariérám a diskriminaci. Výrazně se snižuje přístup vyloučených romských domácností ke standardním formám bydlení, jako je nájemní bydlení poskytované obcí či soukromými pronajímateli. Takřka nedostupnou formou je bydlení v bytě v osobním či družstevním vlastnictví. Zvyšující se počet romských domácností je závislý na bydlení na ubytovnách zřízených soukromými provozovateli či obcemi. Ubytovací zařízení však nejsou určena pro dlouhodobé bydlení, zejména pro rodiny s nezaopatřenými dětmi. Jakmile romské domácnosti opustí segment standardního bydlení, je velice malá šance na to, že se do něj budou moci v budoucnu vrátit. Dle krajských koordinátorů pro romské záležitosti bývá bydlení na ubytovnách spojeno zpravidla s nízkou kvalitou, s vysokými poplatky za ubytování, a to především pro vícečlenné domácnosti, kdy se platba za ubytování odvíjí nejčastěji od počtu osob, které společně obývají ubytovací jednotku. Zvyšující se počet domácností, které bydlí v jiných formách bydlení, a za účelem úhrady poplatků čerpají doplatek na bydlení zaznamenala i *Analýza databáze příjemců dávek hmotné nouze* (VÚPSV, 2012).

Snižující se dostupnost bydlení, která je zapříčiněna do jisté míry i deregulací nájemného a změnou koncepce dávek na bydlení, poukazuje na význam a potřebnost komplexního řešení sociálního bydlení, jehož záměr je zpracován v *Koncepci bydlení ČR do roku 2020*. Vytvoření návrhu řešení však bylo opakovaně odkládáno, kdy dle původního plánu měl být tento návrh hotový do 30. června 2012. Odkládání úkolu naráží na zhoršující se situaci nízkopříjmových domácností, včetně těch romských, které jsou navíc zatíženy diskriminací v přístupu k bydlení, která opět není systémově podchycena a řešena.

Nejvýraznější kauzou, která poukázala na problémy Romů v oblasti bydlení, byla kauza v ostravském Přednádraží. Ta ilustrovala absenci zákonného vymezení kompetencí obcí, krajů a dalších veřejných institucí a soukromého sektoru v oblasti bydlení, jejich nevyjasněnost a obtížnou vymahatelnost souvisejících úkonů. Zároveň upozornila na to, že je potřebné nastavit systémovou podporu zranitelných skupin na trhu s byty a vytvořit systém sociálního bydlení v ČR, včetně jeho legislativní úpravy.

V roce 2012 byly zveřejněny výsledky regionálního šetření UNDP, WB a Evropské komise (dále jen „EC“) s názvem *„Zdravotní situace romských komunit“*⁷, které poukázalo na horší *zdravotní stav Romů* žijících na území vyloučených lokalit v porovnání s neromy. Romští respondenti sice vnímali svůj zdravotní stav jako dobrý, nicméně bylo zjištěno, že trpí více chronickými onemocněními (nejčastěji udávanými nemocemi byl vysoký krevní tlak, dále artritida, revmatismus, diabetes, úzkost a deprese). Zanedbávána je z jejich strany prevence a využívání preventivních prohlídek u lékaře.

Na ohrožení Romů vícenásobnou diskriminací v přístupu ke zdravotní péči upozornila FRA, která v ČR provedla šetření mezi domácnostmi žijícími na území venkovských sociálně vyloučených romských lokalit. Zpráva ze šetření *„Nerovně zacházení a vícenásobná diskriminace v přístupu ke zdravotní péči a k její kvalitě“*⁸

⁷ The Health Situation of Roma Communities: Analysis of the UNDP, World Bank, EC, Regional survey data, 2012, který vycházel z výsledků šetření Situace Romů v 11 členských státech EU.

⁸ Zdroj: http://fra.europa.eu/sites/default/files/factsheet-inequalities-discrimination-healthcare_cs_0.pdf

upozorňuje, že v ČR není upraven pojem vícenásobná diskriminace. Mezi nejčastější mechanismy, které mohou způsobit nerovný přístup, byly identifikovány 1) komunikační a jazykové bariéry; 2) nedostatek informací o systému zdravotní péče, o právech a nárocích, které z něj pro pacienta vyplývají; 3) pracovní podmínky, 4) životní podmínky, které podmiňují socioekonomický status; 5) kulturní a psychologické překážky; 6) kompetence a znalosti zdravotníků v oblasti péče o pacienty ze sociokulturně odlišného prostředí. Skrze tyto bariéry se u romských uživatelů snižuje dostupnost zdravotní péče či jim je poskytována zdravotní péče nižší kvality. Na to, jak diskriminace Romů, horší socioekonomická situace a prostorová segregace ovlivňuje přístup ke zdravotní péči, upozorňuje i nadregionální poskytovatel programu Zdravotně sociální pomoc, romské středisko Drom. Výzkum FRA, ale i pozitivní výsledky Dromu, poukazují na to, že by bylo účelné zvýšit dostupnost tohoto programu, přitom v roce 2012 působilo v rámci ČR pouze 8 zdravotně sociálních pomocníků, kteří zajišťovali podporu romským uživatelům v Jihomoravském, Olomouckém, Moravskoslezském a v Jihočeském kraji.

Pokroku bylo dosaženo ve věci protiprávních sterilizací žen, kdy jejich významný podíl tvořily ženy romské. Pozitivně lze hodnotit přijetí zákona č. 373/2011 Sb., *o specifických zdravotních službách*, který nabyt účinnosti od 1. dubna 2012 a problematiku provádění sterilizace řeší komplexně. Sterilizaci je v současnosti možné provést jen na základě svobodného a informovaného souhlasu pacienta. Otevřená stále zůstává otázka odškodnění obětí protiprávních sterilizací z minulosti, jak již dříve doporučovaly mezinárodní instituce na ochranu lidských práv a nevládní organizace⁹. Rada vlády pro lidská práva dlouhodobě prosazuje, aby stát přijal odpovědnost za nedostatečnou legislativu a protiprávně sterilizované ženy odškodnil. V roce 2012 schválila Rada vlády pro lidská práva podnět k odškodnění protiprávně sterilizovaných žen, který připravil *Výbor proti mučení a nelidskému zacházení*. Dle tohoto podnětu by se mělo odškodnění dotknout těch žen, které byly sterilizované v letech 1972 až 1991, a vznikl jim nárok dle tehdejších předpisů na peněžitý příspěvek. V průběhu roku 2012 probíhal u dokumentu složitý proces vypořádávání připomínek v rámci meziresortního připomínkového řízení. S jednotlivými resorty jednala předsedkyně Rady vlády pro lidská práva Mgr. Monika Šimůnková. Vláda tento podnět v roce 2012 neprojednala.

Další kapitola se zabývá **sociálním vyloučením Romů**. Zde opět nebyl zaznamenán pozitivní vývoj, spíše naopak. V roce 2006 bylo v rámci výzkumného projektu GAC s názvem „*Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacita subjektů působících v této oblasti*“ identifikováno 330 sociálně vyloučených romských lokalit ve 167 obcích. Odhadem žilo na jejich území 80 – 100 tisíc obyvatel, z nichž významný podíl tvořili Romové. Dle kvalifikovaných odhadů se počet lokalit v ČR i jejich obyvatel zvýšil, odhadem je nyní v ČR až 400 vyloučených území. Dalším trendem je přesun lokalit z velkých měst do menších obcí, a to i vlivem migrace sociálně vyloučených romských domácností za dostupným bydlením na ubytovnách. Menší města či strukturálně postižené regiony však mají menší absorpční kapacitu obtížnou životní situace migrujících domácností řešit. V jejím důsledku dochází v některých regionech k eskalaci problémů, které přispívají ke vzniku občanských nepokojů.

---

⁹ V roce 2012 doporučil Výbor OSN proti mučení České republice, aby zajistila, že oběti mučení a špatného zacházení budou mít nárok na nápravu a adekvátní kompenzaci včetně rehabilitace. Podobné stanovisko zaznělo např. ve výroční zprávě organizace Amnesty International za rok 2012 a zaznělo i v průběhu Universálního periodického přezkumu České republiky na podzim 2012.

Na řešení sociálního vyloučení se zaměřuje dokument MPSV přijatý v roce 2012 s názvem „*Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování*“, která představuje ucelenou a systematickou koncepci resortu pro oblast sociálního začleňování do roku 2020. Účelem dokumentu je redukce chudoby a míry sociálního vyloučení. Od ledna 2014 bude vize doplněna flexibilním a pravidelně aktualizovaným akčním plánem, který by měl být východiskem pro praktickou realizaci opatření. Vize si vytyčila úkol stanovit také prioritní oblasti sociálního začleňování pro čerpání prostředků z veřejných rozpočtů ČR i pro využívání strukturálních fondů EU v programovacím období 2014 – 2020.

V roce 2012 pokračovala implementace „*Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011 – 2015*“, která byla schválena dne 21. října 2011 usnesením vlády č. 699. Koordinací a monitorováním Strategie byla pověřena zmocněnkyně vlády pro lidská práva Mgr. Monika Šimůnková ve spolupráci s Agenturou pro sociální začleňování (dále jen „Agentura“). V souvislosti s tímto úkolem byla rozhodnutím předsedy vlády ustavena meziresortní koordinační skupina, kterou řídila zmocněnkyně vlády pro lidská práva. Skupina se sešla v roce 2012 dvakrát (18. ledna a 3. září). Kromě těchto setkání probíhaly pracovní schůzky na všech úrovních – od odborných referentů po ředitele odborů. Byl zaznamenán zájem a snaha opatření naplňovat zejména ze strany MPSV.

Agentura realizovala od počátku roku 2010 tříletý individuální projekt „*Podpora sociálního začleňování ve vybraných romských lokalitách prostřednictvím Agentury pro sociální začleňování v romských lokalitách*“, který byl ukončen k 31. prosinci 2012. Ve sledovaném období působila ve 24 městech, obcích a mikroregionech. V 5 lokalitách zahájila spolupráci už v roce 2008 (Břeclav, Cheb, Litvínov, Most, Šluknovsko, Ústí nad Labem), s jedním městem v roce 2009 (Litvínov), s 9 městy a obcemi probíhala spolupráce od roku 2010 (Bílina, Bruntál, Havířov, Jáchymov, Jirkov, Kutná Hora, Obrnice, Toužim – Teplá, Trmice) a s 9 lokalitami spolupracovala od roku 2011 (Děčín, Hodonín, Kadaň, Kolín, Krupka, Mělník, Sokolov, Vejprty, Větrní). Spolupráce byla ukončena po uplynutí standardního tříletého období se 7 lokalitami z roku 2008 (Brno, Broumov, Holešov, Jesenicko, Přerov, Roudnice nad Labem, Slezská Ostrava). Rozhodnutím Monitorovacího výboru Agentury byla předčasně ukončena spolupráce s městy Chomutov a Duchcov. Ve spolupracujících městech Agentura pomáhala zmapovat situaci v oblasti sociálního vyloučení a se zapojením lokálních partnerů spoluvytvářela, následně podporovala implementaci a po naplnění hodnocení lokálních strategií sociálního začleňování. Zároveň v lokalitách, kde mělo být ukončeno působení Agentury, probíhala tvorba *exit strategií*, které měly zabezpečit pokračování fungování lokálních partnerství i po odchodu Agentury.

Celkem bylo v roce 2012 schváleno a realizováno v rámci lokálních partnerství 37 projektů na podporu sociálního začleňování za 487 mil. Kč, v nichž je nebo bude podpořeno ve spolupracujících městech více než 10 tis. osob. Mezi konkrétní příklady úspěšných projektů patří např. individuální projekt města Kadaň, v rámci něhož bude řešena situace obyvatel ve vyloučené lokalitě Prunéřov, kterým bude nabídnuto pracovní a dluhové poradenství, nízkoprahový klub pro děti a mládež či terénní sociální práce a sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. V roce 2012 spustilo město Cheb s přispěním Agentury systém dostupného bydlení, který nabízí obyvatelům alternativu předraženým ubytovnám a lidé v něm mohou přecházet od krátkodobého krizového bydlení na ubytovnách do azylového bydlení s tréninkovým programem i s doprovodnými sociálními službami a z nich, pokud splní všechny podmínky, do standardních bytů s dlouhodobými nájemy.

Kromě aktivit probíhajících na lokální úrovni v rámci lokálních partnerství rozšířila spolupráci s kraji, především s Ústeckým a Moravskoslezským krajem. V roce 2012 zadala Agentura realizaci několika výzkumných projektů zaměřených na oblast bydlení, vzdělávání, zaměstnanosti a zadluženosti. V závěru roku 2012 představila rozsáhlou Příručku pro obce, ve které shrnuje konkrétní postupy, návody a příklady dobré praxe v sociálním začleňování.

V roce 2012 byly provedeny také externí evaluace působení činnosti Agentury v lokalitách z roku 2010 a 2011. Výsledky, včetně prezentace dobrých praxí, byly představeny na závěrečných konferencích projektu, které se konaly v říjnu 2012 v Olomouci a v Praze. V rámci individuálního projektu byly naplněny hlavní monitorovací indikátory. V průběhu tříletého projektového cyklu Agentura působila ve 33 lokalitách, uzavřela 20 nových memorand o spolupráci, zadala 20 situačních analýz a připravila 25 místních strategií sociálního začleňování. Bylo připraveno 32 externích evaluací hodnotících činnost Agentury v lokalitách a Agentura se podílela poradensky na přípravě 260 projektových záměrů.

V roce 2012 předložili předseda vlády ČR a zmocněnkyně vlády pro lidská práva materiál „*Návrh na zajištění Agentury pro sociální začleňování v letech 2013 – 2015 ve struktuře Úřadu vlády ČR*“, který byl schválen usnesením vlády ze dne 25. července č. 570. Tím byla prodloužena činnost Agentury do 31. prosince 2015 a ta bude nadále fungovat jako součást Úřadu vlády ČR. Její financování bude primárně zajištěno formou individuálního projektu hrazeného z prostředků strukturálních fondů EU. Tento projekt byl podpořen celkovou částkou 51.368.256 Kč. Částečně bude činnost financována i ze státního rozpočtu.

Bezpečnostní situace Romů byla v materiálu sledována ze dvou perspektiv. První z nich byla z hlediska aktivit pravicových extremistů namířených vůči Romům a výskytu rasově motivované trestné činnosti. Druhou perspektivou byla kriminalita a rizikové formy chování jako důsledek života v chudobě a v sociálním vyloučení.

Jednou ze sledovaných oblastí byly postoje veřejnosti k romské menšině. Negativní postoje mohou přerůst v inklinaci k názorům pravicově extremistických hnutí či v rasově motivovanou trestnou činnost. Výzkumy veřejného mínění agentury STEM a Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AVČR zaznamenaly v roce 2012 zvýšení podílu osob s negativním postojem vůči Romům (STEM uvedl tři čtvrtiny obyvatel ČR; Centrum pro výzkum veřejného mínění AVČR 82% dotázaných). Postoje veřejnosti k Romům ovlivňují výrazně média. „*Analýza mediálního zobrazení Romů v českých médiích od začátku července 2011 do konce května 2012*“, která vznikla v rámci Sekce pro lidská práva Úřadu vlády ČR, zaznamenala dvě protichůdné tendence médií při prezentování událostí týkajících se Romů. První z nich je převažující a vede k silně negativnímu stereotypnímu obrazu romské menšiny. Dominantní vyobrazení romské menšiny se ve zpravodajství opírá především o mediální konstrukci „romské“ kriminality a tematizování obav majority z Romů. Více než polovina (konkrétně 61,9%) z 6 252 analyzovaných zpráv o Romech ve sledovaném období byla spojena s kriminalitou.

V reakci na špatný mediální obraz Romů jednala během září a října 2012 zmocněnkyně vlády pro lidská práva Mgr. Monika Šimůnková společně se členy Rady a zástupci Agentury se šéfredaktory pěti celostátních deníků a televizních stanic (konkrétně se šéfredaktory deníků vydávaných vydavatelstvím Vltava-Labe - Press, a. s., dále deníku MF DNES a deníku Právo, dále s redakcemi zpravodajství České televize a TV NOVA). Účelem těchto schůzek bylo předání informací a společná diskuze o tom, jakým způsobem tato média postupují při prezentaci Romů

a příslušníků dalších menšin. Zástupce médií vyzvali k větší vyváženosti zpráv referujících o romském etniku a k uvádění pozitivních příkladů o Romech a příslušnicích dalších menšin. Tato setkání přinesla konkrétní pozitivní výsledky v podobě některých reportáží, které v reakci na ně vznikly (např. reportáž ČT ze semináře o romských ženách, nebo reportáž o Příručce pro obce Agentury pro sociální začleňování).

Zpráva o extremismu a projevech rasismu a xenofobie na území ČR v roce 2012 uvádí, že sledované období bylo charakteristické stabilizací, neboť nebyly zaznamenány žádné výrazné mobilizační tendence pravicových extremistů. V roce 2012 používali extremisté opatrněji zástupné symboly i byli obezřetnější i ve svých verbálních projevech vzhledem k trestním postihům z akcí pořádaných v minulých letech. Nicméně pokračoval trend negativních nálad proti romské menšině, na kterou bylo nahlíženo optikou zneuživatelů sociálních dávek, nezaměstnaných, pachatelů trestné činnosti. Romská problematika byla opět tématem propagandy pravicových extremistů, zejména Dělnické strany sociální spravedlnosti (dále jen „DSSS“), která o něj opřela i svou předvolební kampaň v souvislosti s krajskými volbami do zastupitelstev, které proběhly 12. a 13. října 2012. Za tímto účelem také uspořádala na místní úrovni několik mítinků. Nejviditelnějšími událostmi roku 2012 bylo usmrcení L. T. a postřelení jeho bratra v Tanvaldu. Druhou akcí, kterou využili pravicoví extremisté k mobilizaci protiromských nálad, byl případ údajného napadení patnáctiletého mladíka romskými útočníky v Břeclavi, kdy výsledky vyšetřování ukázaly, že si chlapec vše vymyslel. Po následném výsledku vyšetřování opadla ze strany DSSS snaha o další vyvolání protiromských nálad.

V průběhu roku 2012 vystupovala zmocněnkyně vlády pro lidská práva aktivně proti extremismu. Ve svých prohlášeních varovala před nebezpečím, jaké pro demokratickou společnost představuje činnost extremistických skupin, které se pouze snaží získávat sympatie veřejnosti. V roce 2012 se aktivně zapojila do řešení břeclavské kauzy, kdy za účelem zklidnění situace ve městě jednala společně s ředitelem Agentury se starostou a zastupitelstvem města. Součástí těchto jednání bylo plánování dalších opatření ke zvýšení bezpečnosti a k prevenci kriminality v Břeclavi.

Vláda ČR pokračovala úspěšně v roce 2012 v naplňování *Koncepce boje proti extremismu v roce 2012* a v rámci ní se uskutečnila řada aktivit zaměřených na veřejnost, na děti a mládež, pedagogy, policisty a pracovníky justice. Zároveň byla přijata opatření na ochranu obětí rasově motivované trestné činnosti. Sekce pro lidská práva Úřadu vlády ČR začala připravovat v roce 2012 *Kampaň proti rasismu a násilí z nenávisti*, která bude financována převážně z finančních mechanismů EHP/Norsko. Projekt reaguje na narůstající projevy extremismu, rasismu a násilí z nenávisti mezi mladými lidmi, zacílenými často na Romy. Jeho součástí je celostátní mediální kampaň zaměřená na mladé lidi ve věku 15 – 25 let. Kromě ní budou realizovány vzdělávací a koordinační aktivity, které se uskuteční v Ústeckém a Moravskoslezském kraji, což jsou kraje s dlouhodobě vysokou mírou nezaměstnanosti, kdy bývá existenční nejistota spouštěčem napětí mezi skupinami, včetně rasistických projevů a inklinace k zastávání extremistických postojů a podpory extremistických hnutí a politických stran. Aktivity v těchto regionech budou cílené na děti ve věku 10 – 15 let, u nichž se teprve formují postoje, a dále na profesní skupiny, které projevy násilí z nenávisti a jejich prevenci v terénu řeší, jako jsou učitelé, policisté, vedení obcí a měst (včetně zastupitelů).

Zmocněnkyně vlády pro lidská práva také v reakci na nepokoje na Šluknovsku navrhla vládě zřízení *Pracovní skupiny po řešení krizí v regionu*. Vláda tento návrh

schválila dne 29. srpna 2012. Pracovní skupinu svolá v případě potřeby zmocněnkyně vlády pro lidská práva, a to v situaci, kdy bude nutné řešit eskalující sociální problémy v některém regionu. Jejimi dalšími členy jsou náměstci ministra práce a sociálních věcí, ministra školství, mládeže a tělovýchovy, ministra pro místní rozvoj, ministra vnitra, ministra průmyslu a obchodu, dále zástupci Agentury.

Jedním ze spouštěčů sociálního napětí a občanských nepokojů jsou adaptační strategie sociálně vyloučených lidí na podmínky života ve vyloučeném prostředí, v němž nemají perspektivu zlepšení své sociální, ani ekonomické situace. Vysoká míra nezaměstnanosti, extrémní chudoba, materiální deprivace a často i neřešitelné předlužení působí jako kriminogenní faktory vedoucí vyloučené skupiny obyvatel k využívání alternativních zdrojů obživy, které mohou jít za hranici zákona. Mezi nejčastější spouštěče patří nezaměstnanost, sankční vyřazení z úřadů práce a ztráta nároku na sociální dávky, u nichž je evidence podmínkou pro jejich výplatu, závislost na návykových látkách, nenadálá životní událost spojená s vyššími finančními výdaji. Bezpečnostní rizika jsou posilována prostorovou segregací vyloučených skupin, která vzniká v důsledku jejich vytěšňování z prostoru obývaného většinovou společností. Koncentrace a závažnost problémů dosahuje takové míry, že přesahuje kapacitu obcí na tyto problémy reagovat. Policie ČR identifikuje asi 100 míst spojených s vyšší bezpečnostní rizikovostí, která jsou koncentrovaná nejvíce v kraji Moravskoslezském, Ústeckém, Karlovarském a Olomouckém.

Negativním jevem doprovázejícím život sociálně vyloučených Romů je užívání návykových látek a gamblerství, které lze vnímat jako určitou únikovou strategii z bezvýchodné situace. Alarmujícím problémem je velmi nízká věková hranice prvního kontaktu romských dětí a mládeže s návykovou látkou, která se pohybuje mezi 9. – 13. rokem. Ačkoliv neexistují oficiální statistické údaje o romských uživatelích drog, rozhodně není užívání návykových látek v této cílové skupině zanedbatelný ani izolovaný fenomén. Je na místě jej na celostátní úrovni zmapovat a na základě zjištěných dat zahájit jeho systémové řešení.

Koncepce a koordinace preventivní politiky v ČR je primárně záležitostí *Republikového výboru pro prevenci kriminality*, který je meziresortním poradním orgánem MV. V jeho gesci je i dotační program *Prevence kriminality*, v rámci něhož jsou podporovány projekty prevence kriminality zaměřené na zvýšení bezpečí romské komunity v sociálně vyloučených lokalitách. V roce 2012 byla v rámci programu přerozdělena částka 6.829.000 Kč. Koncepční záměr pro preventivní politiku státu je zpracovaný v národní „*Strategii prevence kriminality v České republice na léta 2012 až 2015*“, která se zaměřuje i na komunity a lokality, kde lidem hrozí vysoké riziko, že se zapojí do trestné činnosti nebo se stanou její obětí. Cílem opatření pro tuto oblast je komplexnost a praktický dopad s krátkodobými i dlouhodobými efekty. Jedním z opatření k naplnění cíle je program *Úsvit*, který MV realizuje od roku 2009. Jeho záměrem je prostřednictvím nerepresivních metod práce Policie ČR i obecní policie eliminovat sociálně rizikové jevy a předcházet útokům páchaným extrémistickými uskupeními. Dílčím projektem je program *Asistent prevence kriminality* (dále jen „APK“), který byl v roce 2012 realizován ve 26 městech po celé ČR, v nichž působilo celkem 87 asistentů prevence kriminality zaměstnaných u městské policie. Asistenti jsou vybíráni z řad nezaměstnaných a obtížně zaměstnatelných obyvatel sociálně vyloučených lokalit (často z řad Romů) a po zaškolení se podílí na zvýšení standardu bezpečí a dodržování veřejného pořádku.

Druhým úspěšným projektem, který realizuje od roku 2004 *Rubikon Centrum* ve spolupráci s *Probační a mediační službou ČR*, je program *Romský mentor*, jehož cílem je motivovat osoby, které se cítí být součástí romské menšiny a zároveň se

dostaly do konfliktu se zákonem, k úspěšnému vykonání uloženého alternativního trestu/ochranné opatření a tím u nich snížit riziko recidivy a prohlubujícího se sociálního vyloučení. Službu poskytuje vyškolený laik, který absolvoval 100 hodinový kurz Mentor. V roce 2012 se tohoto kurzu účastnilo 132 romských mentorů, z nichž pak 70 aktivně působilo v terénu s romskými klienty. Celkem mentoři spolupracovali s 29 středisky PMS v ČR v 9 krajích a poskytli službu více než 1600 klientům.

V roce 2012 probíhala na *mezinárodní úrovni* intenzivní diskuse o začleňování Romů, a to zejména v souvislosti s naplňováním „*Rámce EU pro vnitrostátní strategie integrace Romů do roku 2020*“, prostřednictvím něhož vyzvala Evropská komise v roce 2011 členské státy, aby rozvinuly s přihlédnutím k počtu a k situaci Romů žijících na jejich území, komplexní přístup vedoucí k integraci romské menšiny. V roce 2012 byla pozornost věnována zejména pokroku při vytváření a naplňování národních strategií integrace Romů, dále vytvoření efektivního mechanismu monitorování dopadů těchto strategií na situaci Romů v EU a nastavení finanční podpory romské integrace z evropských strukturálních fondů v následujícím období 2014 – 2020. Těmito tématy se zabývala *Evropská platforma pro začleňování Romů*. Dále byla tato tematika řešena na *setkáních národních kontaktních míst pro Rámec EU pro vnitrostátní strategie integrace Romů do roku 2020*. Za ČR je tímto národním kontaktním místem Oddělení koordinace sektorových politik COREPER I, které je součástí Sekce pro evropské záležitosti Úřadu vlády ČR. Mimo těchto platform se zástupci ČR zapojili do činnosti evropské sítě 13 členských států EU s názvem *EU Roma Network*. Účastnili se několika jednání *pracovní skupiny Agentury EU pro základní práva k monitorování dopadů politiky romské integrace na situaci Romů* a jednání *Implementačních zasedání OBSE*. Jako členský stát Rady Evropy byla ČR také zastoupena ve *Výboru expertů Rady Evropy pro záležitosti Romů (CAHROM)*. Oddělení kanceláře Rady vlády ČR pro záležitosti romské menšiny spolupracuje od roku 2011 na realizaci Školícího programu pro romské mediátory Rady Evropy. Projekt vznikl v návaznosti na Štrasburskou deklaraci přijatou dne 20. října 2010. Kancelář Rady v roce 2012 koordinovala tento mezinárodní projekt za ČR, v rámci něhož bylo školeno 22 mediátorů z řad příslušníků romské menšiny z ČR.

2 INSTITUCIONÁLNÍ A POLITICKÝ RÁMEC ROMSKÉ INTEGRACE

2.1 NÁRODNÍ ÚROVEŇ ZABEZPEČENÍ ROMSKÉ INTEGRACE

2.1.1 Rada vlády ČR pro záležitosti romské menšiny

Na národní úrovni se zabývají integrací Romů dva poradní orgány vlády - *Rada vlády ČR pro záležitosti romské menšiny*¹⁰ v součinnosti s *Radou vlády pro národnostní menšiny*¹¹, která podporuje integraci Romů z hlediska národnostního.

Rada vlády ČR pro záležitosti romské menšiny (dále jen „Rada“) působí jako meziresortní orgán, jehož posláním je sjednocení integračních aktivit ministerstev, státních institucí, krajů a dalších veřejných institucí ve vztahu k Romům. Za tímto účelem iniciuje systémové změny a odstraňování překážek, které brání Romům žít plnohodnotně a důstojně v české společnosti. Předsedou Rady je dle platného znění Statutu Rady předseda vlády.

Členskou základnu tvoří ministři resortů důležitých pro oblast romské integrace (MŠMT, MPSV, MV, MK, MMR), další důležitá ministerstva jsou reprezentována náměstkem (MZ, MZV, MF). Výkonnou místopředsedkyní Rady byla zmocněnkyně vlády pro lidská práva Mgr. Monika Šimůnková. Členy Rady jsou i ředitel Agentury pro sociální začleňování, dále zástupci Asociace krajů ČR a Svazu měst a obcí ČR. Díky tomu se podařilo posílit participaci krajů a obcí na tvorbě a prosazování politiky romské integrace na regionální úrovni. Důležitou roli v Radě zastává 15 představitelů působících na pozicích krajských koordinátorů pro romské záležitosti a zástupců občanské společnosti, kteří aktivně pracují na zlepšení situace Romů v ČR.

V roce 2012 zasedala Rada třikrát a zabývala se tématy, jako je zvýšení vzdělanostních šancí Romů a inkluzivní vzdělávání, dopady úsporných opatření na situaci obyvatel sociálně vyloučených romských lokalit, bezpečnostní situací romské menšiny v souvislosti se sociálním napětím v některých městech a obcích. Diskutována byla i dotační podpora projektů romské integrace ze strany Úřadu vlády ČR a dalších resortů.

Jednou ze skutečností, která ovlivňovala v průběhu roku 2012 činnost Rady, byla nestabilita její členské základny. Změny v ní nastaly z důvodu odstoupení 4 občanských členů z členství v Radě. Změny v členské základně Rady byly zapříčiněny i personálními změnami na postech ministrů, jejichž členství v Radě vzniklo na základě ustanovení čl. 3 odst. 4 písm. b) Statutu Rady.

Bližší popis činnosti Rady je uveden ve *Výroční zprávě o činnosti Rady vlády ČR pro záležitosti romské menšiny za rok 2012*, která byla vládou projednána dne 19. června 2013¹².

---

¹⁰ Rada vlády ČR pro záležitosti romské menšiny byla zřízena usnesením vlády ČR ze dne 17. září 1997 č. 581, tehdy jako Meziresortní komise pro záležitosti romské komunity, v roce 2001 byla změněna na Radu vlády.

¹¹ Současná Rada je zřízena ve smyslu § 6 zákona č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšiny a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹² *Výroční zpráva o činnosti Rady vlády ČR pro záležitosti romské menšiny za rok 2012* je dostupná na webovém odkazu <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/vyrocnizprava-o-cinnosti-rady-vlady-cr-pro-zalezitosti-romske-mensiny-za-rok-2012-108088/>.

2.1.2 Agentura pro sociální začleňování

Integraci obyvatel sociálně vyloučených romských lokalit napomáhá Agentura. Nositelem projektu je Úřad vlády ČR (dále jen „ÚVČR“), konkrétně Odbor pro sociální začleňování, který je součástí Sekce pro lidská práva ÚVČR řízené zmocněnkyní vlády pro lidská práva.

Svémi aktivitami Agentura podporuje eliminaci vzniku a rozšiřování sociálně vyloučených romských lokalit, usnadňuje výměnu zkušeností mezi regionálními partnery i šíření příkladů dobré praxe. Jednotlivým partnerům poskytuje metodickou podporu, pomoc při vytváření, implementaci lokálních strategií sociálního začleňování a při tvorbě a realizaci integračních projektů. Podrobný popis činnosti Agentury za rok 2012 je uveden v samostatné kapitole Zprávy, zároveň je podrobně rozepsán ve *Výroční zprávě Agentury pro sociální začleňování za rok 2012*, jež byla vládou projednána dne 8. července 2013¹³.

2.2 ZABEZPEČENÍ ROMSKÉ INTEGRACE NA ÚROVNI KRAJŮ A OBCÍ

2.2.1 Zabezpečení romské integrace na úrovni krajů

Na úrovni všech 14 krajských úřadů působili v roce 2012 krajští koordinátoři pro romské záležitosti, jejichž činnost byla podpořena z dotačního programu Úřadu vlády ČR *Podpora koordinátorů pro romské záležitosti*, s výjimkou koordinátora působícího v hl. městě Praze.

Tuto funkci zřizují krajské úřady na základě ustanovení § 67 odst. 1 písm. f) zákona č. 129/2000 Sb., *o krajích (krajské zřízení)*, ve znění pozdějších předpisů a to v rámci přenesené působnosti kraje. Závazek krajů zabývat se romskou integrací vyplývá z ustanovení § 6 odst. 7) zákona č. 273/2001 Sb., *o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů*, ve znění pozdějších předpisů, kde je uvedeno „*Krajský úřad řídí a koordinuje ve svém správním obvodu plnění úkolů na úseku státní politiky napomáhající integraci příslušníků romské komunity do společnosti*“.

V roce 2012 se krajští koordinátoři zabývali metodickou podporou, konzultační činností a koordinací pracovníků zabývajících se agendou romských záležitostí ve spádové oblasti obcí s rozšířenou působností, pracovníků nestátních neziskových organizací (dále jen „NNO“) a dalších veřejných institucí, kteří participují na řešení situace Romů. Pro ně pořádali konference, semináře a společné koordinační porady (v průměru 3x - 4 x ročně). Zde diskutovali o možnostech zlepšení společenské pozice Romů v kraji, koordinovali své postupy, podporovali přenos zkušeností a výměnu příkladů dobré praxe.

V roce 2012 se zaměřovali při poradách a koordinačních setkáních na zvýšení vzdělanostních šancí romských dětí, na dopady sociální reformy na Romy v kraji, na snižující se dostupnost sociálních služeb kvůli nižší dotační podpoře, na podporu zaměstnanosti Romů a řešení jejich zadluženosti, na boj proti předsudkům a stereotypům a na zlepšení bezpečnostní situace Romů. Pro zástupce měst a obcí pořádali semináře zaměřené na možnosti podpory integračních projektů z evropských strukturálních fondů, na sociální bydlení, na boj proti extremismu a předsudkům, na

---

¹³ *Výroční zpráva Agentury pro sociální začleňování za rok 2012* je dostupná na webovém odkaze <http://www.socialni-zaclenovani.cz/vlada-vzala-na-vedomi-vyrocní-zpravu-agentury-pro-socialni-zaclenovani-za-rok-2012>.

programy pro osoby navracející se z výkonu trestu či realizovali kazuistické semináře pro sociální pracovníky a romské poradce.

Krajští koordinátoři byli zapojeni do koncepce opatření ke zlepšení situace Romů. Své návrhy uplatňovali při vytváření střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb, koncepcí prevence kriminality v kraji, při tvorbě dlouhodobých záměrů vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy, při tvorbě lokálních strategií sociálního začleňování či přímo krajských strategií integrace romské menšiny. Za účelem zachování či zvýšení kapacity poskytovatelů sociálních služeb poskytovali projektové poradenství a byli zapojeni do dotační politiky nejen krajů a obcí, ale i některých resortů, jako je MŠMT, MV či ÚVČR.

Část krajských koordinátorů měla na starosti zpracování navazujících individuálních projektů kraje, jejich řízení a koordinaci. Pro potřeby představitelů kraje i Rady vytvářeli zprávy a analýzy o situaci romské menšiny. Někteří koordinátoři se účastnili Evropského školícího programu ROMED Rady Evropy jako školitelé. Součástí práce některých koordinátorů je i přímá práce s klienty, kteří se na ně obracejí s každodenními problémy (nejčastěji jde o pomoc v oblasti bydlení či o řešení konfliktního soužití).

Samotní koordinátoři označili jako překážky, které jim brání efektivně vykonávat funkci, celospolečenskou averzi vůči Romům a neochotu některých obcí řešit jejich problémy. V některých krajích nepůsobili na úrovni obcí s rozšířenou působností romští poradci či jiní styční pracovníci, kteří by ve spolupráci s nimi řešili romské záležitosti. Zde pak koordinátoři museli vykonávat i agendu romských poradců. Deklarovaná byla i nejednotná náplň práce romských poradců a terénních pracovníků, což komplikuje jejich koordinaci a metodické vedení.

Mnohé obce také neměly v roce 2012 kapacitu zpracovávat komplexní integrační projekty, na jejichž realizaci mohly čerpat finanční podporu z evropských strukturálních fondů. Toto je jedna z příčin, proč se jim nedaří na jejich území provádět masivní integrační politiku, která by směřovala k razantnímu zlepšení situace Romů. Klíčové oblasti pro integraci Romů jsou také v samostatné působnosti obcí (zejména oblast bydlení) a spolupráce s obcemi probíhá ze strany koordinátorů pouze na úrovni nezávazných doporučení a případných konzultací k problémům, které eskalovaly v lokalitě. Funkce koordinátorů nemá dostatečnou legislativní oporu a chybí jí nástroje, prostřednictvím nichž by mohly razantně vystupovat a prosazovat romskou integraci na lokální úrovni.

Koordinátoři dlouhodobě postrádají prostor pro intenzivnější práci přímo v terénu, kde by se chtěli věnovat mapování situace Romů v terénu, komunikaci s představiteli romské menšiny, provádění metodických dohlídek nad obecními úřady obcí s rozšířenou působností, které mají plnit v souladu s ustanovením § 6 odst. 8 zákona č. 273/2001 Sb.¹⁴ úkoly napomáhající integraci Romů.

Ve většině krajů byla v roce 2012 agenda romských záležitostí vykonávána v rámci *kumulované funkce*, s výjimkou Zlínského, Jihočeského, Středočeského a Libereckého kraje a hl. město Prahy). V ostatních krajích byla funkce kumulována s jinou agendou, na níž byl zpravidla vyčleněn nižší úvazek než agendu romských záležitostí. Průměrná výše na úvazku byla v roce 2012 stejná jako v roce 2011, tj. 0,8 úvazku, Nejnižší úvazek na výkon agendy romských záležitostí byl zaznamenán v Jihomoravském kraji (0,4 úvazku). Částečný úvazek na agendu romských záležitostí

---

¹⁴ Obecní úřad obce s rozšířenou působností ve svém správním obvodu plní úkoly napomáhající výkonu práv příslušníků romské komunity a integraci příslušníků romské komunity do společnosti.

byl stanoven i v krajích, kde je vysoká koncentrace sociálně vyloučených romských domácností. Jednalo se zejména o kraje Ústecký (0,68 úvazku - od 1. září 2012 došlo k navýšení úvazku z 0,55 na 0,8) a Moravskoslezský (0,9). Výše úvazku koordinátora neodpovídala početnosti, charakteru situace romské menšiny, ale i postojům většinové společnosti vůči romské menšině. Zároveň se jednalo o strukturálně postižené regiony, kde jsou horší podmínky a méně dostupné zdroje pro realizaci politiky romské integrace. Účelné by bylo úvazek koordinátorů navýšit na 1,00.

V organizačním zařazení koordinátorů převládal odbor sociálních věcí krajského úřadu, resp. sociálních věcí a zdravotnictví (8 případů), v 1 případě byl zařazen do odboru školství, dále pak do odboru kanceláře hejtmána¹⁵. Nejednotné postavení koordinátorů v rámci úřadu vede k tomu, že se více specializují na řešení těch problémů Romů, které jsou v působnosti organizační složky úřadu, do níž jsou zařazeni, což jim znemožňuje efektivně komunikovat s dalšími odbory napříč krajským úřadem a uplatňovat ve spolupráci s nimi multidisciplinární přístup, který by reagoval komplexně na všechny dimenze života Romů.

Koordinátoři byli v organizační struktuře krajského úřadu zařazeni tak, že měli komplikovaný přístup k vedení kraje při řešení krizových situací. Složitější pak pro ně bylo komunikovat napřímo s vedením o aktuálním stavu romské menšiny a iniciovat vznik potřebných opatření, jejichž přijetí vyžadovalo rychlé politické rozhodnutí.

Tab. č. 2 Zastoupení krajských koordinátorů pro romské záležitosti na krajských úřadech

Kraj	Výše úvazku	Organizační zařazení	Agenda, s níž je funkce kumulována
Ústecký	0,55 (1. 1. 31. 8. 2012) 0,80 (1. 9. – 31. 12. 2012)	Odbor sociálních věcí a zdravotnictví, odd. humanitních činností	0,45 (z toho 0,20 úvazku agenda v rámci rozpočtu a financování)
Královehradecký	0,50	Odbor sociálních věcí, oddělení sociální práce, prevence a sociálně právní ochrany	0,50 úvazek koordinátorka prevence kriminality a metodička sociální prevence
Liberecký	1,00	Odbor sociálních věcí, oddělení sociální práce	bez kumulace
Moravskoslezský	0,90	Odbor sociálních věcí	agenda národnostních menšin
Olomoucký	0,90	Odbor sociálních věcí, odd. sociálně - právní ochrany dětí	0,1 agenda integrace cizinců, azylantů a národnostních menšin
Karlovarský	0,60	Odbor sociálních věcí	0,40 agenda integrace cizinců a azylantů, agenda národnostních menšin
Pardubický	0,90	Odbor sociálních věcí, odd. koncepční	0,10 agenda azylantů a cizinců
Zlínský	1,00	Odbor Kancelář hejtmána kraje	bez kumulace
Jihomoravský	0,40	Odbor školství	0,60 agenda národnostních menšin, zejména vzdělávací programy
Plzeňský	0,50	Odbor soc. věcí, odd.	0,20 agenda integrace

¹⁵ V rámci tohoto odboru se pak ještě zařazení koordinátorů diferencuje, kdy koordinátoři pracují v odd. humanitních činností, v odd. organizačně správním, odd. sociálních služeb, či v odd. sociálně-právní ochrany, odd. sociální práce, odd. sociální správy.

		organizačně správní	cizinců; 0,30 agenda řízení individuálního projektu Podpora sociálních služeb Plzeňského kraje
Jihočeský	1,00	Odbor sociálních věcí, oddělení prevence a humanitních činností	bez kumulace
Vysočina	0,80	Odbor sociálních věcí, odd. soc. správy	0,20 agenda registrace sociálních služeb
hl. město Praha	1,00	Odbor sekretariát radního pro oblast kultury, cestovního ruchu a zahraničních vztahů	bez kumulace
Středočeský	1,00	Odbor sociálních věcí, oddělení soc. služeb a humanitárních činností	bez kumulace

Odstranění výše uvedených okruhů překážek je v gesci krajských úřadů, které jsou zaměstnavateli krajských koordinátorů. Zmocněnkyně vlády pro lidská práva Mgr. Monika Šimůnková vyhodnotila výše popsané problémy jako zásadní, a z tohoto důvodu oslovila v březnu 2012 dopisem hejtmany všech krajů a primátora hl. města Prahy se žádostí, aby podpořili agendu romských záležitostí vykonávanou krajem a naplnili doporučení k odstranění výše uvedených překážek. Nabídla jim také za tímto účelem další spolupráci a možnost osobního jednání, kde budou společně hledat cestu k zefektivnění činnosti koordinátorů. V tomto úsilí bude dále pokračovat i v průběhu roku 2013, neboť krajské koordinátory vnímá jako důležitý článek pro prosazování národní strategie romské integrace na lokální úrovni.

Potřebou krajských koordinátorů bylo také intenzivnější metodické vedení ze strany ÚVČR. V roce 2012 bylo zajišťováno prostřednictvím *Výboru pro spolupráci se samosprávami a koncepci romské integrace*. Zasedání Výboru se účastnili lektori z jiných resortů či veřejných institucí a přednášeli zde témata související legislativními a institucionálními změnami. Částečně byla metodická podpora poskytována individuálně dle potřeb koordinátorů, kteří si telefonicky či emailem vyžádali konzultaci při řešení aktuálních problémů v kraji. V roce 2012 uspořádala Sekce pro lidská práva ve dnech 13. a 14. listopadu 2012 výjezdní zasedání krajských koordinátorů pro romské záležitosti v Ústí nad Labem, jehož hlavním tématem bylo řešení krizových situací. Tematické zaměření bylo určeno v souvislosti s eskalací problému ve Šluknovském výběžku a v Ostravě v lokalitě Přednádraží. Semináře se účastnilo 60 účastníků. Kromě 14 krajských koordinátorů zde byli i zástupci starostů, romských poradců, terénních pracovníků obcí, představitelé nestátních neziskových organizací. S nimi diskutovali aktuální otázky důležité pro oblast romské integrace pracovníci Sekce pro lidská práva a ministerstva práce a sociálních věcí.

2.2.2 Zabezpečení romské integrace na úrovni místní samosprávy

Na úrovni obecních úřadů obcí s rozšířenou působností napomáhají integraci Romů **romští poradci**. Ti navazují svou činností na působení krajských koordinátorů pro romské záležitosti a prosazují v rámci přenesené působnosti politiku romské integrace ve spádové oblasti obce s rozšířenou působností.

Funkce romského poradce byla zřízena v návaznosti na usnesení vlády ze dne 29. října 1997 č. 686¹⁶. Ve spádové oblasti obce s rozšířenou působností by měl romský poradce v souladu s ustanovením odst. 8 § 6 zákona č. 273/2001 Sb. koordinovat plnění úkolů napomáhajících výkonu práv příslušníků romské komunity a integraci příslušníků romské komunity do společnosti.

Počet romských poradců (163 za rok 2012) nadále neodpovídá počtu obcí s rozšířenou působností v ČR (cca 205). Část obcí nahrazuje jejich funkci tím, že vytváří místa pro terénní pracovníky, na jejichž činnost čerpá finanční prostředky z dotačního programu ÚVČR Podpora terénní práce. Výraznější úbytek romských poradců byl způsoben i tím, že jsou obce od roku 2012 pověřeny výkonem sociální práce ve svém správním obvodu. Některé obecní úřady tedy začaly nahrazovat výkon agendy romských záležitostí výkonem sociální práce, aniž by braly do úvahy, že agenda romských záležitostí není pouze o přímé práci s cílovou skupinou, ale má i svůj strategický přesah, neboť romský poradce monitoruje, analyzuje situaci Romů a podílí se na jejím koncepčním řešení, zároveň vyhledává zdroje podpory a podporuje síťování služeb pro tuto cílovou skupinu. Měl by se podílet na metodickém vedení terénních a sociálních pracovníků obce, kteří poskytují sociální práci vyloučeným Romům. Tento rozměr agendy romských záležitostí však bývá na úrovni obcí s rozšířenou působností opomíjen.

Pokud obce funkci romského poradce zřizují, čelí často pracovníci, kteří ji vykonávají, obdobným překážkám jako krajští koordinátoři. Agendu romských záležitostí vykonávají v rámci kumulované funkce (nejčastěji v kombinaci s pozicí sociálního kurátora pro dospělé, kurátora pro mládež či protidrogového koordinátora). Pokračujícím problémem je opět i financování této agendy, která je v souladu se zákonem č. 273/2001 Sb. vykonávána v rámci přenesené působnosti. Obce stejně jako v případě koordinátorů nedostávají na výkon této agendy účelově vázané finanční prostředky od státu. Chybí zde tedy záruky, že finanční prostředky, které obce čerpají na výkon agend v rámci přenesené působnosti, budou využity i ve prospěch agendy romských záležitostí. Obce k formě kumulovaných funkcí přistoupily v důsledku sociální reformy a nedostatečného příspěvku na přenesený výkon státní správy. Obce výkon agend v přenesené působnosti hradí částečně ze svých rozpočtů.

Tab. č. 3 Institucionální zajištění romské integrace v roce 2012

Kraj	Lokality Agentury v kraji	Přehled obcí s rozšířenou působností s romskými poradci	Počet romských poradců v kraji/souhrnná výše jejich úvazků
Sředočeský	Kolín, Kutná Hora, Mělník	Funkce zřízena ve všech 26 obcích s rozšířenou působností. (Benešov, Beroun, Brandýs nad Labem – Stará Boleslav, Čáslav, Černošice, Český Brod, Dobříš, Hořovice, Kladno, Kolín, Kralupy nad Vltavou, Kutná Hora, Lysá nad Labem, Mělník, Mladá Boleslav, Mnichovo Hradiště, Neratovice, Nymburk, Poděbrady, Příbram, Rakovník, Říčany, Sedlčany, Slaný, Vlašim, Votice)	26 pracovníků (většinou výkon kumulované funkce, výše úvazku je interním údajem jednotlivých obcí)

¹⁶ Dříve romští poradci působili při okresních úřadech, po jejich zrušení měli být všichni romští poradci převedeni zákonem č. 320/2002 Sb., o změně zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů na obecní úřady obcí s rozšířenou působností. Toto se však v konečném důsledku nenastalo a kvůli tomu došlo ke snížení počtu romských poradců či k neúměrnému krácení jejich pracovních úvazků.

Ústecký	Děčín, Kadaň, Krupka, Vejprty, Most, Šluknovsko, Ústí nad Labem, Litvínov, Bílina, Jirkov, Obrnice, Trmice. V lednu 2012 ukončena spolupráce v Duchcově a Chomutově.	Funkce zřízena v 6 ze 16 obcí s rozšířenou působností. (Louny, Podbořany, Most, Kadaň, Litvínov, Ústí nad Labem).	6 pracovníků (jedná se o výkon kumulovaných funkcí, celková výše úvazku je odhadována na 1,8 úvazku)
Liberecký	Nepůsobila na území kraje.	Funkce byla zřízena ve všech 10 obcích s rozšířenou působností. (Česká Lípa, Frýdlant, Jablonec nad Nisou, Jilemnice, Liberec, Nový Bor, Semily, Tanvald, Turnov, Železný Brod).	10 pracovníků (ve všech případech se jedná o výkon kumulovaných funkcí)
Jihočeský	Větrní	Funkce zřízena v 15 ze 17 obcí s rozšířenou působností. (České Budějovice, Český Krumlov, Trhové Sviny, Týn nad Vltavou, Tábor, Soběslav, Jindřichův Hradec, Dačice, Třeboň, Písek, Blatná, Kaplice, Prachatice, Vimperk)	15 pracovníků (4,35 úvazku, většina pracovníků vykonává agendu v rámci kumulované funkce)
Královéhradecký	Nepůsobila na území kraje.	Funkce nebyla zřízena ani v jedné z 15 obcí s rozšířenou působností. Řešení romských záležitostí je spíše v gesci sociálních pracovníků obcí, sociální pracovníky v rámci sociálně právní ochrany dětí, sociální pracovníci vykonávající sociální práci v rámci přenesené působnosti či terénní pracovníci obcí financovaní z dotačního programu ÚVČR Podpora terénní práce.	0 pracovníků (v kraji není zřízena pozice přímo nazvaná romský poradce; agendu romských záležitostí řeší sociální pracovníci obcí a terénní pracovníci obcí – Náchod – 2 TP, Hradec Králové – 1 TP, Jaroměř – 2 TP, Úpice – 1 TP, Nový Bydžov – 2 TP. V Broumově je koordinátorka inkluzivních aktivit, v Rychnově nad Kněžnou agendu řeší pracovníce OSPODu. Na ostatních obcích řeší agendu sociální pracovníci obcí pověřených výkonem sociální práce.
Pardubický	Nepůsobila na území kraje.	Funkce zřízena ve 14 z 15 obcí s rozšířenou působností. (Česká Třebová, Svitavy, Žamberk, Hlinsko, Chrudim, Králíky, Litomyšl, Lanškroun, Přelouč, Holic, Moravská Třebová, Vysoké Mýto, Pardubice, Políčka)	14 pracovníků (1,82 úvazku)
Jihomoravský	Břeclav, Hodonín	Funkce zřízena ve všech 21 obcích s rozšířenou působností. (Blansko, Boskovice, Brno, Břeclav, Bučovice, Hodonín, Hustopeče, Ivančice, Kuřim, Kyjov, Mikulov, Moravský Krumlov, Pohořelice, Rosice, Slavkov u Brna, Šlapanice, Tišnov, Veselí nad Moravou, Vyškov, Znojmo, Židlochovice)	21 pracovníků (pouze 1 pracuje na plný úvazek, zbytek vykonává kumulovanou funkci vzhledem k nízkému počtu romských obyvatel v daných lokalitách, výkon této agendy tedy není tolik potřebný)

Olomoucký	Nepůsobila na území kraje.	Funkce zřízena ve všech 13 obcích s rozšířenou působností. (Hranice, Jeseník, Konice, Lipník nad Bečvou, Litovel, Mohelnice, Olomouc, Prostějov, Přerov, Šternberk, Šumperk, Uničov, Zábřeh)	13 pracovníků (3,8 úvazku)
Moravskoslezský	Bruntál Havířov	Funkce zřízena ve 20 z 22 obcí s rozšířenou působností. (Bílovec, Bruntál, Český Těšín, Frenštát pod Radhoštěm, Frýdek Místek, Frýdlant nad Ostravicí, Havířov, Hlučín, Jablunkov, Karviná, Kopřivnice, Kravaře, Krnov, Nový Jičín, Odry, Opava, Orlová, Ostrava, Rýmařov, Vítkov).	20 pracovníků (souhrnnou výši úvazku nelze určit, ve městech s nižším podílem Romů je funkce zřízena v rámci kumulovaných funkcí na sníženou výši úvazku)
hl. m. Praha	Nepůsobila na území města.	Funkce zřízena ve třech městských částech hl. města Prahy (Praha 5, Praha 7, Praha 14).	11 romských poradců (jejich prac. úvazek je v rozmezí 0,25 – 0,50 úvazku)
Karlovarský	Cheb do konce roku 2012, Jáchymov, Toužim, Teplá, Sokolov ¹⁷	Funkce zřízena ve 4 obcích ze 7 obcí s rozšířenou působností. (Karlovy Vary, Ostrov, Aš, Cheb)	4 pracovníci (souhrnná výše úvazku je 1,75 pouze jeden pracovník na plný úvazek, ostatní na částečný úvazek)
Plzeňský	Nepůsobila na území kraje.	Funkce byla zřízena v 8 z 15 obcí s rozšířenou působností. (Blovice, Domažlice, Horšovský Týn, Nepomuk, Nýřany, Přeštice, Sušice, Tachov).	8 pracovníků (výše jejich úvazků se pohybuje v rozmezí od 0,05 do 0,2 úvazku)
Zlínský	Nepůsobila na území kraje.	Funkce zřízena ve 4 ze 13 obcí s rozšířenou působností. (Vsetín, Holešov, Valašské Klobouky, Kroměříž)	4 pracovníci (dohromady 0,85 úvazku).
Vysočina	Nepůsobila na území kraje	Funkce zřízena v 11 z 15 obcí s rozšířenou působností. (Havlíčkův Brod, Humpolec, Chotěboř, Moravské Budějovice, Náměšť nad Oslavou, Pacov, Světlá nad Sázavou, Telč, Třebíč, Velké Meziříčí, Žďár nad Sázavou).	11 pracovníků (1,7 úvazku)

¹⁷ Od roku 2013 zahájena spolupráce s obcemi Nové Sedlo, Žlutice, Kraslice.

2.3 PARTICIPACE ROMŮ PŘI TVORBĚ A NAPLŇOVÁNÍ POLITIKY ROMSKÉ INTEGRACE

Nejvyšším orgánem umožňujícím participaci Romů při tvorbě a realizaci politiky romské integrace na národní úrovni je *Rada vlády ČR pro záležitosti romské menšiny*, jejíž občanskou část tvoří 15 romských představitelů působících na pozicích koordinátorů, zástupců občanské společnosti, kteří aktivně pracují na zlepšení postavení Romů ve společnosti, s přihlédnutím ke krajskému rozdělení.

K prosazování oprávněných zájmů romské menšiny na úrovni krajů a obcí slouží i *výbory pro národnostní menšiny*, jejichž zřízení vyplývá z ustanovení § 117 zákona č. 128/2000 Sb., *o obcích (obecní zřízení)*, ve znění pozdějších předpisů a § 78 zákona č. 129/2000 Sb. a odvíjí se od výsledků sčítání lidu. Účast Romů ve výborech umožňuje v praktické rovině výkon jejich práva účasti na řešení záležitostí, které se jich týkají (dle ustanovení § 6 zákona č. 273/2001 Sb.). Výbor slouží jako platforma pro řešení aktuálních témat národnostních menšin (např. integrace dětí z národnostních menšin do českých škol, postavení na trhu práce, kulturní a náboženská specifika menšin) pro sdílení názorů a vyjasnění si případných nedorozumění.

V roce 2012 došlo k ustanovení výboru pro národnostní menšiny a ke změně jejich členského zastoupení v návaznosti na výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2011. Níže v tabulce jsou uvedeny definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2011 ve vztahu k romské národnosti.

Tab. č. 4 Výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2011 týkající se romské národnosti

Ukazatel	Výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2011
Počet osob hlásících se výlučně k romské národnosti	5 135
Počet osob hlásících se k romské národnosti v kombinaci s jinou národností	7 818
Z toho:	7 026
- romská a česká	
- romská a moravská	113
- romská a slezská	5
- romská a slovenská	573
- romská v kombinaci s dalšími národnostmi	101
Celkem k romské národnosti	12 953

K romské národnosti se přihlásilo z celkového počtu 10 436 560 obyvatel 12 953 osob (0,12% populace), z toho se výlučně k romské národnosti přihlásilo 5 135 osob (0,05% populace), k romské národnosti v kombinaci s jinou národností se pak přihlásilo 7 818 osob (0,07% populace). Kvalifikované odhady však uvádějí daleko vyšší údaje o počtu Romů v ČR, které se pohybují v rozmezí asi 150 – 300 tisíc Romů (1,4 – 2,8% populace)¹⁸.

Dle údajů poskytnutých krajskými koordinátory pro romské záležitosti byly ze 14 krajů ČR výbory zřízeny v 5 z nich (v Jihomoravském¹⁹, Karlovarském, Královéhradeckém²⁰, Moravskoslezském a Ústeckém kraji). V ostatních krajích výbory zřízeny nebyly z důvodu nedostatečného počtu osob přihlášených

¹⁸ Např. sociologové Ivan Gabal a Petr Víšek uvádí odhad 150 – 200 tisíc Romů v ČR.

¹⁹ V Jihomoravském kraji byla zřízena namísto Výboru pro národnostní menšiny Rada pro národnostní menšiny.

²⁰ V roce 2010 byl rozhodnutím Zastupitelstva Královéhradeckého kraje změněn název Výboru pro národnostní menšiny na Výbor pro lidská práva.

k příslušnosti k národnostní menšině při sčítání lidu či z důvodu nezájmu národnostních menšin řešit své záležitosti ve výborech. V Ústeckém kraji působila v roce 2012 při Výboru pro národnostní menšiny *Pracovní skupina pro romské etnikum* zabývající se tématem sociálního vyloučení Romů a možnostmi čerpání dotací z ESF na jeho řešení. Některé kraje přistoupily nezávisle na výsledky sčítání lidu k vytvoření poradního orgánu zastupitelstva, který se situací Romů či obyvatel sociálně vyloučených lokalit zabývá. Takto postupoval např. Zlínský či Pardubický kraj, kde působí odborné komise.

Z hlediska fungování výborů pro národnostní menšiny na úrovni obcí je příznivá situace v Moravskoslezském kraji, kde činnost vyvíjí 30 výborů. Další výbory působí v obcích Karlovarského, Ústeckého, Olomouckého, Plzeňského, Libereckého, Královéhradeckého a Pardubického kraje, nicméně zastoupení romských členů v nich je nízké. Zástupci Romů se zapojují spíše do specializovaných platforem zabývajících se řešením dílčích problémů Romů (např. zapojení do střednědobého plánování sociálních služeb, do pracovních skupin prevence kriminality, sociálních či bytových komisí).

Tab. č. 5 Existence výborů pro národnostní menšiny na úrovni krajů a obcí v roce 2012²¹

	Výbor na úrovni kraje	Výbory na úrovni obcí
Ústecký	Výbor pro národnostní menšiny v Ústeckém kraji působil. Měl dvě sekce – Sekci národnostních menšin a Sekci pro záležitosti romské menšiny. Romové mají ve výboru 3 zástupce.	Výbor pro národnostní menšiny byl zřízen jako iniciační orgán Zastupitelstvem města Chomutova a zabývá se oblastí vzdělávání, kultury, lidských práv a zaměstnanosti Romů. Romové jsou ve výboru zastoupeni 1 členem. Zastupitelstvem města Most byla zřízena Komise pro národnostní menšiny. Předsedkyní komise je romská poradkyně. Romové zde však nemají zastoupení.
Karlovarský	Výbor pro národnostní menšiny Zastupitelstva Karlovarského kraje byl zřízen a má i romské zástupce. Krajský koordinátor pro romské záležitosti zastává funkci zapisovatele.	Výbory byly zřízeny v 18 ze 132 obcí v kraji. Aktivním je pouze Výbor pro národnostní menšiny v Nejdku (1 romská zástupkyně). Romové jsou členy i v Komisích pro národnostní menšiny v Chebu a v Kraslicích. Komise pro národnostní menšiny v Chebu vznikla v listopadu 2006, kdy nahradila a rozšířila bývalou komisi pro romské záležitosti. Činnost Komise pro národnostní menšiny byla obnovena po komunálních volbách v roce 2010. V současné době je komise tvořena zástupci delegovanými politickými stranami a uskupeními, které se po volbách etablojí v zastupitelstvu města. Zároveň jsou v ní zastoupeni 2 zástupci romských sdružení, 1 zástupkyně Svazu Němců a 1 zástupce Svazu Maďarů a jako host se komise zúčastňuje zástupce vietnamské komunity.
Středočeský	Výbor nebyl v rámci kraje zřízen.	Výbor nebyl zřízen ani v jedné z obcí v kraji.

²¹ Podrobné informace o činnostech výborů pro národnostní menšiny na úrovni obcí a krajů za rok 2012 jsou uvedeny ve Zprávě o situaci národnostních menšin v ČR za rok 2012.

Liberecký	Výbor nebyl v roce 2012 v rámci kraje zřízen, nepůsobila zde v rámci kraje ani jiná platforma zabývající se situací Romů.	V Liberci vznikla Rada pro národnostní menšiny jako stálý poradní a iniciační orgán ředitele Komunitního střediska KONTAKT Liberec pro otázky týkající se národnostních menšin a jejich příslušníků na území města Liberce. Rada v rámci své působnosti, v případě potřeby, systémově napomáhá integraci národnostních menšin, zabezpečuje informovanost všech komunit navzájem. V Radě je zastoupen 1zástupce romské menšiny.
Plzeňský	Výbor nebyl zřízen vzhledem k výsledkům sčítání lidu, domů a bytů 2011. Menšinovou problematikou se dle potřeby zabývala Komise sociálních věcí Rady kraje.	V Stříbře byla z podnětu zástupců romské menšiny zřízena v roce 2012 Komise pro národnostní menšiny. Působili zde i reprezentanti romské menšiny. V ostatních obcích nebyly zřízeny výbory pro národnostní menšiny, ani jiné platformy.
Jihočeský	Výbor v kraji nebyl vzhledem k nízkému počtu osob, které se v roce 2011 přihlásily k romské národnosti.	Výbor nebyl zřízen ani na obecní úrovni, ačkoliv podmínky pro zřízení výboru splňoval Český Krumlov (počet příslušníků překročil 5%). Romové jsou zastoupeni v jiných platformách, jako jsou skupiny zabývající se střednědobým plánováním sociálních služeb, či v sociálních a bytových komisích.
Královohradecký	V roce 2012 působil v kraji Výbor pro lidská práva, který řešil také romské záležitosti. Na podzim roku 2012 byl výboru zrušen v souvislosti s volbami do krajských samospráv.	V roce 2012 nebyly na úrovni obcí zřízeny žádné výbory pro národnostní menšiny. Romové byli zapojeni do činnosti jiných platform, které se zabývaly řešením dílčích problémů Romů. V Broumově se romská zástupkyně účastnila komise sociálně právní ochrany dětí. Jiní zástupci působili v pracovních skupinách zabývajících se komunitním plánováním. V Jaroměři působila romská terénní pracovnice jako členka výboru pro bezpečnost a pořádek. Jedním z členů zastupitelstva města byl také romský zastupitel, který byl rovněž členem Výboru pro bezpečnost a pořádek. V Hradci Králové hájí potřeby romské menšiny romská terénní pracovnice. V Rychnově nad Kněžnou a v Kostelci nad Orlicí se zástupci Romů účastní společných setkání a multidisciplinární spolupráce s představiteli místní samosprávy, policie, odboru sociálních věcí.
Pardubický	V rámci Rady Pardubického kraje funguje již 9 let Komise pro integraci romské komunity a dalších etnických skupin, kde Romy 1 reprezentant (členka Rady Věra Horváthová).	Zástupci Romů participují v pracovních skupinách zabývajících se na úrovni obcí tvorbou střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb. Takto se aktivně zapojují např. v Pardubicích či v Ústí nad Orlicí. V České Třebové a ve Vysokém Mýtě působila Komise pro národnostní menšiny.
Jihomoravský	V kraji funguje jako poradní a iniciační orgán Rada pro národnostní menšiny Jihomoravského kraje.	V Brně byl zřízen Výbor pro národnostní menšiny jako poradní orgán Zastupitelstva města Brna. Zástupci Romů jsou zapojeni do procesu tvorby střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb na obecní úrovni.

Zlínský	V kraji nebyl zřízen Výbor pro národnostní menšiny vzhledem k nízkému počtu osob, které se přihlásily k romské národnosti. Působí zde však třináctičlenná Komise Rady Zlínského kraje pro sociálně vyloučené, ve které byli v roce 2012 zastoupeni 4 romští členy.	V Holešově působí pracovní skupina pro ohrožené sociálním vyloučením, kde byli zastoupeni 3 zástupci Romů.
Olomoucký	Výbor nebyl na úrovni kraje zřízen. Nepůsobí zde ani jiná platforma, která by se situací Romů zabývala.	V Olomouckém kraji je 22 obcí s podílem národnostních menšin nad 10%. Oproti minulému roku, kdy byly výbory aktivní ve 14 obcích a mikroregionech, došlo k utlumení jejich činnosti. Zástupci Romů byli zapojeni spíše do střednědobého plánování sociálních služeb v obcích s vyšším podílem romského obyvatelstva.
Moravskoslezský	Zastupitelstvo Moravskoslezského kraje zřídilo Výbor pro národnostní menšiny vzhledem k počtu osob, které se přihlásily při sčítání lidu 2011 k příslušnosti k národnostní menšině. Jeho hlavní činností je komplexně řešit otázky národnostních menšin žijících v kraji, hájit jejich práva a vytvářet prostor pro prosazování jejich zájmů. Výbor má 15 členů, kterými jsou reprezentanti politických klubů, kteří řeší problematiku národnostních menšin či jsou přímo jejich příslušníky. Romové zde však nemají svého zástupce.	Výbor pro národnostní menšiny byl na obecní úrovni zřízen ve 30 obcích (Bocanovice, Bukovec, Bystřice, Chotěbuz, Český Těšín, Dolní Lomná, Hnojník, Horní Lomná, Horní Suchá, Hrádek, Jablunkov, Karviná, Komorní Lhotka, Košařiska, Milíkov, Mosty u Jablunkova, Návší, Nýdek, Petrovice u Karviné, Písečná, Písek, Ropice, Řeka, Stonava, Strítež, Těrlicko, Třanovice, Třinec, Vělopolní, Vendryně. Jejich činnost je plně v samostatné působnosti obcí. Členové jednotlivých výborů jsou vybíráni na základě poměrného zastoupení příslušníků národnostních menšin na území obce, které vychází z údajů z posledního sčítání lidu.
hl. město Praha	Usnesením Rady města byla v lednu 2012 zřízena Komise Rady hl. města pro oblast národnostních menšin a integrace cizinců na území hl. města Prahy. Jejím členem je přímo koordinátorka pro romské záležitosti hl. města Prahy.	Výbor nebyl zřízen ani na úrovni správních obvodů hl. města Prahy. Spolupráce s národnostními menšinami probíhá v Domě národnostních menšin, který je příspěvkovou organizací Magistrátu hl. města Prahy. Otázkami romské menšiny se zabývá také Poradní sbor pro záležitosti romské menšiny hl. města Prahy, jehož členy zástupci jednotlivých městských částí, kteří jsou pověřeni touto agendou.
Vysočina	Výbor nebyl v rámci kraje zřízen.	Výbor nebyl zřízen ani v jedné z obcí v kraji. Romové jsou zapojováni do činnosti sociálních komisí obecních úřadů a pracovních skupin zaměřených na aktualizaci střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb.

Důležitou roli v oblasti romské integrace zastává občanská iniciativa Romů. V ČR se postupem času rozvinula síť občanských sdružení, u jejichž zrodu a dalšího působení stáli Romové. Posláním těchto organizací je nejčastěji poskytování sociálních služeb, realizace vzdělávacích a volnočasových aktivit, podpora romské kultury a jazyka, mediální činnost nebo se angažují politicky.

2.4 FINANCOVÁNÍ INTEGRACE ROMŮ V ROCE 2012

Vláda ČR každoročně vyčleňuje finanční prostředky na podporu romské integrace formou dotací. U některých dotačních programů jsou finance přerozdělovány s přihlédnutím k příslušnosti příjemců podpory k romské menšině. Projekty na podporu romské integrace jsou financovány i z jiných dotačních titulů, kde není podmínkou pro poskytnutí dotace příslušnost k romské menšině, ale spíše specifické potřeby cílových skupin. U těchto titulů není možné přesně určit, kolik finančních prostředků bylo alokováno cíleně ve prospěch Romů, proto také nejsou informace o těchto dotačních programech uvedeny v tabulce níže.

Tab. č. 6 Přehled finanční prostředků za rok 2012 přerozdělených ze státního rozpočtu ve prospěch Romů formou dotací

Kapitoly státního rozpočtu	Rok 2012
Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	
1. Program na podporu integrace romské komunity	15.665.372,-
2. Podpora sociálně znevýhodněných romských žáků středních škol a studentů vyšších odborných škol	7.977.300,-
Celkem	23.642.672,-
Ministerstvo kultury	
3. Podpora kulturních aktivit příslušníků národnostních menšin	985.000,-
4. Podpora integrace příslušníků romské menšiny	1.381.305,-
5. Podpora rozšiřování a přijímání informací v jazycích národnostních menšin	3.560.000,-
6. Knihovna 21. Století	23.000,-
7. Profesionální umění	150.000,-
8. Činnost Muzea romské kultury v Brně	10.182.000,-
Celkem	16.281.305,-
Ministerstvo pro místní rozvoj	
9. Program podpory obnovy venkova, dotační titul č. 5 Podpora zapojení romské komunity do života obce a společnosti	869.000,-
Úřad vlády ČR – Odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách	
10. Činnost Agentury pro sociální začleňování	10.442.408,-
Úřad vlády ČR – odd. kanceláře Rady vlády ČR pro záležitosti romské menšiny	
11. Dotační programy ÚVČR na podporu romské integrace	24.986.288,-
12. Dekáda romské inkluze 2005 – 2015	245.632,-
Celkem	25.231.920,-
Celkem	76.467.305,-

2.4.1 Ministerstvo kultury

Ministerstvo kultury (dále jen „MK“) podporuje průběžně v rámci své dotační politiky romské aktivity v osvětové, kulturní a kulturně vzdělávací oblasti.

Ve výběrovém dotačním řízení na *Podporu kulturních aktivit příslušníků národnostních menšin žijících v ČR* byly v roce 2012²² podpořeny 2 romské projekty od 2 občanských sdružení, a to ve výši 985.000 Kč. Nejvyšší částka 900.000 Kč byla

²² Ministerstvo kultury poskytlo v roce 2012 v rámci programu na podporu kulturních aktivit příslušníků národnostních menšin žijících v České republice dotaci na 59 projektů v celkové výši 7.299.000 Kč.

poskytnuta na uspořádání 14. ročníku Světového romského festivalu Khamoro 2012, který předložilo o. s. Slovo 21 (dotace byla poskytnuta na základě usnesení vlády ze dne 7. dubna 2003 č. 347 o podpoře Světového romského festivalu KHAMORO Praha). Dotace ve výši 85.000 Kč byla poskytnuta také o. s. Sdružení Romů Severní Moravy na projekt 13. Karvinský romský festival 2012.

V rámci výběrového dotačního řízení na *Podporu integrace příslušníků romské menšiny*, které vyhlašuje Odbor regionální a národnostní kultury, byly podpořeny projekty částkou 1.308.750 Kč (stav po vrácení dotací od 3 subjektů, které projekty z různých důvodů nerealizovaly)²³. Dotaci získalo celkem 27 projektů od 24 žadatelů. V rámci tohoto programu byl ještě účelově navýšen rozpočet Muzea romské kultury o částku 83.000 Kč na projekt „*Výroba a tisk katalogu stálé expozice Muzea romské kultury - Příběh Romů*“. Celkem byl program na podporu integrace příslušníků romské menšiny podpořen částkou 1.391.750 Kč. Začátkem února však ještě došlo k vrácení dalších nevyužitých finančních prostředků – celkem 10.445 Kč (někteří příjemci dotací nevyčerпали poskytnuté finanční prostředky v plné výši). Po odečtení vrácených finančních prostředků byl tento program podpořen částkou 1.381.305 Kč (stav k 15. 2. 2013).

Odbor médií a audiovizí je garantem dotačního řízení v programu *Podpora rozšiřování a přijímání informací v jazycích národnostních menšin*. Z něj bylo v roce 2012 podpořeno 5 projektů pro romskou menšinu v celkové částce 3.560.000,-, kdy 4 z nich realizovala občanská sdružení, 1 projekt veřejnoprávní instituce Česká televize, konkrétně Televizní studium Ostrava. Podpořeny byly měsíčník *Kereka/Kruh* dotací ve výši 1.000.000 Kč; měsíčník *Romano vodi/Romská duše* ve výši 1.000.000 Kč. Dále dotaci získal projekt na vydávání novin *Romano Hango/Romský hlas* vycházející 2x v měsíci dotací, a to ve výši 800.000 Kč. Sborník *Romano džaniben/Romské vědění* vycházející 2x ročně byl podpořen dotací 460.000 Kč. Vysílání v romském jazyce s českými titulky *Romaňi Luma/Romský svět* získal podporu ve výši 300.000 Kč. Pořad je vysílán 1x týdně jako součást vysílání Zajímavosti z regionů a má i svou webovou stránku v rámci vysílání ČT.

V gesci odboru umění, literatury a knihoven jsou poskytovány dotace na podporu různých kulturních projektů. Při hodnocení projektů ve výběrových dotačních řízeních je rozhodující umělecká, resp. odborná kvalita projektů, nikoli jejich vztah k problematice romské menšiny. Ovšem dotované kulturní projekty ve svých konečných důsledcích přispívají ke zlepšení situace romské menšiny v ČR, především v oblasti přístupu jejich příslušníků ke kultuře a naopak i k poznání kultury romské menšiny.

V souladu s *nařízením vlády č. 288/2002 Sb., kterým se stanoví pravidla poskytování dotací na podporu knihoven a Koncepcí rozvoje knihoven v České republice na léta 2011 – 2015* je vyhlašováno výběrové dotační řízení *Knihovna 21. století*, určené knihovnám evidovaným dle zákona č. 257/2001 Sb., *o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), ve znění pozdějších předpisů*. Jedním z okruhů je podpora práce s národnostními menšinami a integrace cizinců, která probíhá formou besed a výstav s cílem poznávání jiných kultur. Finance jsou poskytovány i na nákup knihovního fondu pro národnostní menšiny. V roce 2012 byly podpořeny dva projekty zaměřené na romskou problematiku, a to „*Nejsme sloni v porcelánu*“ (10.000 Kč) a „*Lektor pro čtenáře ze sociálně slabých nepřizpůsobivých rodin*“ (13.000 Kč).

²³ Celkem byl program na podporu romské integrace podpořen částkou 1.391.750 Kč, na začátku února však došlo k vrácení nevyužitých finančních prostředků ve výši 10 445 Kč.

Některé projekty, které byly v roce 2012 spolufinancovány dotacemi poskytovanými v oblasti profesionálního umění, přímo podporují kulturní dialog a poznávání kultur národnostních menšin. Z projektů tohoto typu (velké festivaly a koncertní cykly) lze zmínit dodatečnou podporu Světového romského festivalu Khamoro 2012 ve výši 30.000 Kč a celoroční projekt na podporu umělecké činnosti brněnského divadla Líšeň ve výši 120.000 Kč, které ve svých divadelních hrách pracuje s romskou kulturou a využívá romské hudebníky i tanečnický.

Provoz Muzea romské kultury v Brně, které je od roku 2005 státní příspěvkovou organizací MK, byl v roce 2012 podpořen částkou ve výši 10.099.000 Kč. Kromě toho odbor regionální a národnostní kultury v rámci programu na podporu integrace příslušníků romské menšiny účelově navýšil rozpočet Muzea romské kultury o částku ve výši 83.000 Kč na projekt „*Výroba a tisk katalogu stálé expozice Muzea romské kultury - Příběh Romů*“.

2.4.2 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

V roce 2012 byla integrace Romů v oblasti vzdělávání podporována ze strany Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „MŠMT“) z níže uvedených dotačních programů:

- **Program na podporu integrace romské menšiny**

Dotační program MŠMT na podporu integrace romské komunity byl pro rok 2012 vyhlášený v rámci „*Programu na podporu integrace romské menšiny a na podporu inkluzivních škol v roce 2012*“ v souladu s nařízením vlády č. 98/2002 Sb., kterým se stanoví podmínky a způsob poskytování dotací ze státního rozpočtu na aktivity příslušníků národnostních menšin a na podporu integrace příslušníků romské komunity, ve znění pozdějších předpisů.

Záměrem programu bylo vytvářet předpoklady pro naplňování včasné péče o romské děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí a zvýšení šance dětí žijících v prostředí sociálního vyloučení na zapojení do hlavního vzdělávacího proudu.

Cílem programu je:

- poskytnout pomoc a motivaci romským žákům základní a střední školy při volbě další vzdělávací dráhy a přípravě na povolání,
- podporovat pedagogické pracovníky včetně asistentů pedagoga, kteří pracují s romskými dětmi a žáky z odlišného sociokulturního prostředí v předškolním a základním vzdělávání,
- podporovat vytváření materiálů pro práci s dětmi v integrovaných skupinách a zpracování odborných studií zaměřených na vzdělávání dětí, žáků a studentů z cílové skupiny programu,
- podporovat tvorbu nabídky volnočasových aktivit pro danou cílovou skupinu a integraci dětí a mládeže z romských komunit,
- podporovat specifické programy zaměřené na volnočasové a zájmové aktivity, vytvářet prostředí příznivějšího pro začleňování cílových skupin do společnosti.

Program byl v roce 2012 vyhlášen dvakrát. V prvním kole bylo podpořeno 51 projektů částkou 8.285.372 Kč a druhém kole bylo podpořeno 47 projektů částkou 7.380.000 Kč. Souhrnná výše dotací přerozdělených v roce 2012 byla 15.665.372 Kč.

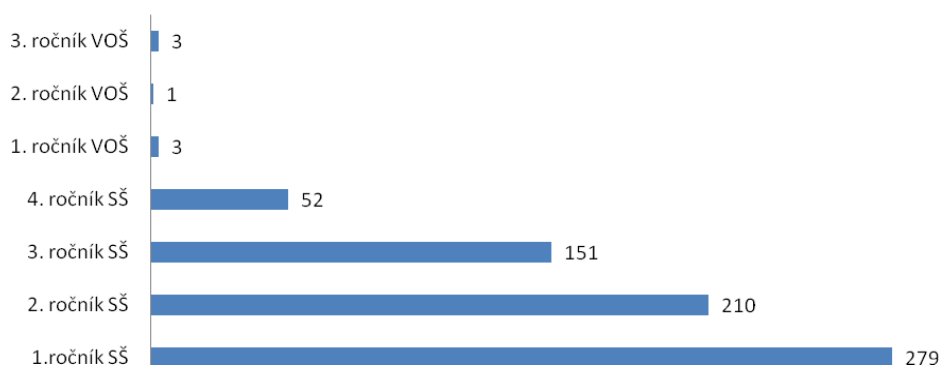

- **Podpora sociálně znevýhodněných romských žáků středních a studentů vyšších odborných škol**

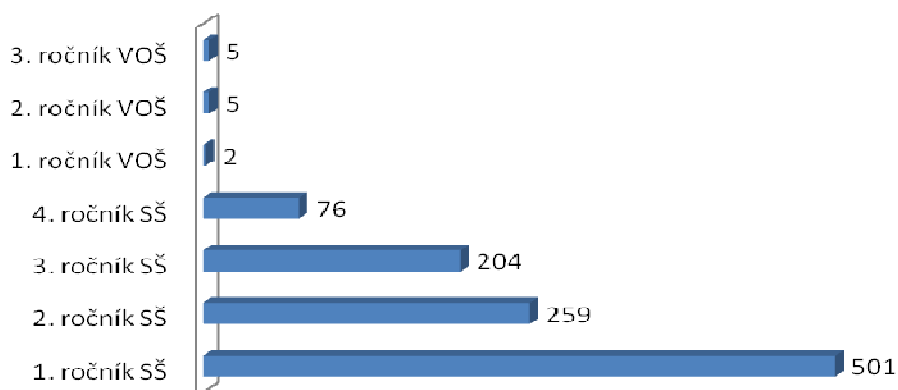
Cílem programu je podpořit studium těch romských žáků²⁴, jejichž rodinám působí náklady spojené se středoškolským a vyšším odborným studiem finanční potíže. Podpora jim je poskytována prostřednictvím škol zapsaných ve školském rejstříku poskytujících střední vzdělání, střední vzdělání s výučním listem, střední vzdělávání s maturitní zkouškou, vyšší odborné vzdělání a vyšší odborné vzdělání na konzervatoři. Stipendia jsou poskytována sociálně znevýhodněným romským žákům²⁵, kteří se vzdělávají v denní formě studia a nedosáhli ještě věku 27 let.

Jedním z problémů, který se dotýká i tohoto programu, je udržitelnost romských žáků na středních školách, neboť řada z nich přestože získává stipendium, předčasně ukončuje studium. O postupném poklesu počtu podpořených žáků ve vyšších ročnících střední či vyšší odborné školy vypovídají níže uvedené grafy.

Graf č. 1 Počet podpořených romských žáků a studentů v období leden - červen 2012

Graf č. 2 Počet podpořených romských žáků a studentů v období září – prosinec 2012

²⁴ Kromě těchto kritérií nesmí mít v uvedeném období neomluvenou neúčast ve vyučování a počet omluvených hodin nesmí přesáhnout 200 hodin. Žák nesmí být ve zkušební lhůtě podmíněného vyloučení ze školy a v předešlém pololetí školního roku nesmí být jeho chování hodnoceno sníženou známkou s chování, zároveň proti němu nesmí být vedeno přestupkové ani trestní řízení.

²⁵ Za sociálně znevýhodněného se považuje žák žijící v rodině, ve které některá za společně posuzovaných osob pobírala dávku ze systému pomoci v hmotné nouzi či žák žijící v rodině, kde rodič pobíral sociální příplatek z důvodu zdravotního postižení žáka nebo rodiče. Do příjemců podpory jsou zahrnuti i žáci vyrůstající v pěstounské péči nebo pokud byli svěřeni do náhradní rodinné péče, kde měli pěstouni nárok na opakující se dávku pěstounské péče nebo kde nárok nemají z toho důvodu, že jsou žáci poživateli důchodu z důchodového pojištění, a jsou-li poživateli přídatku na dítě. K žádosti o těchto skutečnostech musí žák prostřednictvím školy doložit doklad, kterým je potvrzení žádosti ze strany příslušného sociálního odboru a doložení rozhodnutí o přiznání přídatku na dítě, ne starší než 1 rok.

Problém předčasného odchodu romských žáků ze školy byl řešen odstupňováním výše dotace dle dosažené délky studia. Stipendia jsou nastavena tak, aby byli romští žáci, kteří setrvávají déle ve studiu, oceněni vyšším stipendiem než žáci, kteří studium na škole zahájili. V roce 2012 byla výše stipendia odstupňována následovně:

- na žáka v 1. ročníku SŠ nejvýše 4.000 Kč;
- na žáka ve 2. ročníku SŠ nejvýše 5.000 Kč;
- na žáka ve 3. ročníku SŠ nejvýše 6.000 Kč;
- na žáka ve 4. ročníku nejvýše 7.000 Kč;
- na žáka v 1. až 3. ročníku VOŠ nejvýše 8.000 Kč.

V období leden – červen 2012 bylo podpořeno 132 žádostí jednotlivých škol, kdy stipendia byla vyplacena 699 romským žákům ve výši 3.282.000 Kč. Všechny žádosti byly podpořeny bez finančního krácení.

Tab. č. 7 Rozdělení dotací z programu podpora romských žáků středních škol v období leden – červen 2012

Název kraje	Počet podpořených škol	Objem poskytnutých dotací v Kč
Hl. m. Praha	8	1.354.000
Jihočeský	6	46.200
Jihomoravský	17	111.600
Karlovarský	2	33.000
Královehradecký	12	162.900
Liberecký	5	83.500
Moravskoslezský	20	240.600
Olomoucký	21	351.500
Plzeňský	1	8.000
Pardubický	4	140.000
Středočeský	2	11.300
Ústecký	21	570.800
Vysočina	1	5.100
Zlínský	13	163.500
Celkem	132	3.282.000

Tab. č. 8 Přerozdělení dotace v období leden – červen 2012 dle věcného určení (v Kč):

Školné	Stravné	Ubytování	Cestovné	Školní potřeby	Celkem
1.640.500,-	540.500,-	167.500,-	596.300,-	337.200,-	3.282.000,-

V období září – prosinec 2012 bylo podpořeno všech 171 žádostí škol v celkovém objemu 4.695.300 Kč. Žádosti byly opět uspokojeny bez finančního krácení. Podpořeno bylo celkem 1052 sociálně znevýhodněných romských žáků a studentů.

Tab. č. 9 Rozdělení dotací z programu podpora romských žáků středních škol v období září – prosinec 2012

Název kraje	Počet podpořených škol	Objem poskytnutých dotací v Kč
Hl. m. Praha	9	120.200
Jihočeský	12	139.400

Jihomoravský	15	134.100
Karlovarský	4	41.000
Královéhradecký	13	241.500
Liberecký	5	116.100
Moravskoslezský	31	436.900
Olomoucký	20	721.200
Pardubický	9	181.200
Plzeňský	0	0
Středočeský	4	1.456.600
Ústecký	29	851.100
Vysočina	3	44.900
Zlínský	17	211.100
Celkem:	171	4.695.300

Tab. č. 10 Přerozdělení dotace v období září – prosinec 2012 dle věcného určení (v Kč):

Školné	Stravné	Ubytování	Cestovné	Školní potřeby	Celkem
1.771.000,-	840.100,-	191.400,-	930.600,-	962.200,-	4.695.300,-

- **Rozvojový program Financování asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním**

Ke zvýšení vzdělanostních šancí romských dětí přispívá program asistent pedagoga pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním financovaný částečně z rozvojového programu „*Financování asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním*“.

Cílem programu je vytvořit podmínky pro zřizování nových pracovních míst pro asistenty a pomoci tak krajům a obcím nést náklady spojené s jejich činností. Koncepce programu počítá s finanční spoluúčastí krajů i místní samosprávy. Z praxe však vyplývá, že jen velmi malá část krajů a obcí k finanční spoluúčasti přistupuje. V roce 2012 k ní nepřistoupil ani jeden kraj, a to z důvodu přehodnocení priorit krajů v této oblasti z důvodu úsporných ekonomických opatření.

MŠMT každoročně na podporu asistentů pedagoga rozděljuje částku cca 75.000.000 Kč. V roce 2012 došlo v některých krajích k nárůstu počtu nových míst asistentů pedagoga, a proto MŠMT bylo schopno dotovat tato místa pouze do výše 65 % požadavků. Na základě nárůstu požadavků krajů poté MŠMT navýšilo dotaci na 88 % požadavků a zbylých 12 % dofinancovaly krajské úřady.

V roce 2012 vzniklo díky dotaci MŠMT ve výši 93.166.987 Kč celkem 554 pracovních míst pro asistenty pedagoga (v roce 2011 vzniklo 508 míst s přispěním dotací ve výši 74.416.906 Kč). Došlo tedy k pozitivnímu posunu a ke zvýšení dostupnosti tohoto vyrovnávacího opatření.

Tab. č. 11 Počet asistentů pedagoga na školách, souhrnná výše jejich prac. úvazků a výše dotační podpory za rok 2012

Kraj	Počet asistentů	Podpora MŠMT	Podpora z rozpočtu krajů
Jihočeský	27	4.537.730,-	0
Jihomoravský	36	6.108.672,-	0
Královéhradecký	34	5.301.899,-	0

Liberecký	32	4.512.284,-	0
Moravskoslezský	90	16.680.237,-	0
Pardubický	22	4.925.832,-	0
Plzeňský	21	3.169.494,-	0
hl. m. Praha	26	3.101.808,-	0
Středočeský	63	11.166.298,-	0
Ústecký	91	17.099.950,-	0
Vysočina	12	1.916.303,-	0
Karlovarský	32	4.588.858,-	0
Zlínský	15	1.727.318,-	0
Olomoucký	53	8.330.304	0
Celkem	554	93.166.987,-	0

Asistent pedagoga je dle ustanovení § 1, odst. 2²⁶ vyhlášky č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných ve znění vyhlášky 147/2011 Sb. jedním z vyrovnávacích opatření pro děti, žáky a studenty se sociálním znevýhodněním. Je však velmi obtížné zajistit adekvátní dostupnost tohoto opatření vzhledem k jeho nesystémovému způsobu financování prostřednictvím rozvojového programu MŠMT, jehož řízení je pro školy navíc administrativně náročné a neumožňuje jim zřídit systemizované místo pro asistenty, dlouhodobě financovat jejich činnost z rozpočtu školy a zajistit jim tak stabilní pozici v pedagogickém sboru.

- **Podpora škol, které realizují inkluzivní vzdělávání dětí a žáků se sociálním znevýhodněním**

Jedná se o rozvojový program, který je vyhlášen každoročně pro mateřské, základní a střední školy, které realizují inkluzivní vzdělávání a vzdělávání dětí, žáků se znevýhodněním podle § 171 odst. 2 školského zákona..

Účelem programu bylo navýšit v roce 2012 prostředky určené na posílení úrovně nenárokových složek platů a motivačních složek mezd (dále jen „motivační složky platů a mezd“) pedagogických pracovníků v souvislosti se vzděláváním dětí a žáků se sociálním znevýhodněním a dětí a žáků se zdravotním znevýhodněním.

Prioritou pro rok 2012 byla podpora oprávněného přechodu žáka ze zařazení ke vzdělávání do vzdělávacího programu pro žáky s lehkým mentálním postižením do vzdělávacího programu pro žáky bez zdravotního postižení. Školám byla za tímto účelem v roce 2012 přerozdělena částka 39.909.662 Kč.

Cílovou skupinou programu byly mateřské školy, které vzdělávají více než 10% sociálně znevýhodněných dětí; dále základní školy, které vzdělávají podle RVP ZV nebo vzdělávacího programu Základní nebo Obecná škola (vyjma přílohy k RVP ZV pro děti s lehkým mentálním postižením) a vzdělávají více než 25% sociálně znevýhodněných žáků. Dotace je poskytnuta těm školám, které zároveň nepřetržitě

²⁶ 2) Vyrovnávacími opatřeními při vzdělávání žáků se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním se pro účely této vyhlášky rozumí využívání pedagogických, popřípadě speciálně pedagogických metod a postupů, které odpovídají vzdělávacím potřebám žáků, poskytování individuální podpory v rámci výuky a přípravy na výuku, využívání poradenských služeb školy a školských poradenských zařízení, individuálního vzdělávacího plánu a služeb asistenta pedagoga²⁾. Škola tato opatření poskytuje na základě pedagogického posouzení vzdělávacích potřeb žáka, průběhu a výsledků jeho vzdělávání, popřípadě ve spolupráci se školským poradenským zařízením.

realizují v posledních 3 letech alespoň 3 vyrovnávací opatření²⁷ pro sociálně znevýhodněné žáky.

V rámci programu nebyla dodnes vytvořena metodika přerozdělování finančních prostředků s důrazem na rozdělování podle aktuálních vzdělávacích potřeb dětí/žáků a zásluh pedagogů o inkluzi, nikoli podle úvazků. Vliv programu na inkluzi sociálně znevýhodněných dětí a žáků není průběžně vyhodnocován. Z tohoto důvodu zaznívá ze strany odborné veřejnosti pochybnost o tom, zda finanční prostředky skutečně slouží těm školám, které jsou skutečně otevřené inkluzi.

Tab. č. 12 Přehled přerozdělených finančních prostředků v rámci programu Podpora škol, které realizují inkluzivní vzdělávání

Žadatel	Počet právníků h osob	Počet PP přep.	Počet AP přep.	Přepočtené úvazky celkem	Schválený příspěvek na rok 2012 v Kč
Jihomoravský	12,00	132,70	19,30	152,00	1 932 984,00
Zlínský	4,00	94,30	5,70	100,00	1 271 700,00
Moravskoslezský	26,00	379,31	51,80	431,11	5 482 426,00
Středočeský	9,00	110,00	5,10	115,10	1 463 727,00
Liberecký	14,00	211,00	11,55	222,55	2 830 168,00
Královéhradecký	5,00	103,10	10,00	113,10	1 438 293,00
Karlovarský	3,00	54,30	1,80	56,10	713 424,00
Ústecký	58,00	1 057,70	35,24	1 092,94	13 898 918,00
Jihočeský	15,00	107,80	6,30	114,10	1 451 010,00
Plzeňský	4,00	29,90	4,00	33,90	431 106,00
Olomoucký	32,00	334,92	15,45	350,37	4 455 655,00
Vysočina	4,00	50,60	3,00	53,60	681 631,00
Hl. m. Praha	7,00	192,82	15,30	208,12	2 646 662,00
Pardubický	4,00	30,90	2,00	32,90	418 389,00
CELKEM	197,00	2 889,35	186,54	3 075,89	39 116 093,00

• Dotační podpora z Evropského sociálního fondu

Oblast desegregace romských žáků je financována i z prostředků Evropského sociálního fondu (dále jen „ESF“), konkrétně z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost (dále jen „OPVK“). Z prostředků ESF byl podpořen v roce 2012 vznik metodik prevence rasismu a diskriminace, dále vzdělávání pedagogů běžných škol a školských zařízení při zavádění těchto metodik do praxe.

²⁷ Podmínkou poskytnutí dotace pro základní školy je realizace alespoň 3 z následujících opatření: a) v rámci školy jsou zřízeny přípravné třídy pro děti a žáky ze sociálně znevýhodňujícího prostředí; b) škola využívá asistentů pedagoga pro děti nebo žáky se sociálním znevýhodněním; c) v rámci školy jsou realizována opatření, umožňující sociálně znevýhodněným žákům přípravu na vyučování (individuální podpora ze strany učitelů, využívají prostor školy k předškolní přípravě v době mimo vyučování, či na tomto spolupracují s neziskovými organizacemi nebo vysokými školami); d) v rámci školy je vytvořena specifická nabídka volnočasových aktivit, zaměřených na práci se sociálně znevýhodněnými dětmi a žáky (široká nabídka bezplatných kroužků, do nichž žáci se sociálním znevýhodněním docházejí, škola má školní klub, realizuje odpolední a víkendové akce pro žáky se sociálním znevýhodněním, realizuje zajímavé modely profesní orientace apod.); e) škola „reintegroje“ žáky ze základních škol praktických či samostatně zřízených škol či tříd vzdělávajících podle přílohy RVP ZV pro LMP; f) škola spolupracuje s neziskovými organizacemi a dalšími subjekty vyvíjejícími aktivity v oblasti práce s dětmi a žáky ze sociálně znevýhodňujícího prostředí.

2.4.3 Ministerstvo práce a sociálních věcí

- **Dotační podpora z ESF**

Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“) využívá rovněž prostředky z ESF na podporu sociálního začleňování. Projekty romské integrace mohou být podporovány projekty skrze Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost (dále jen „OP LZZ“), a to formou globálního grantu nebo individuálních projektů obcí. Klíčovou oblastí podpory byla zejména priorita 3.2 - Podpora sociální integrace příslušníků romských lokalit. Jejím cílem bylo napomoci sociálnímu začleňování příslušníků sociálně vyloučených romských komunit zajistit dostupnost, kvalitu a kontrolu služeb, včetně odstraňování bariér přístupu Romů ke vzdělávání, k zaměstnání a k investiční podpoře.

Globální grant

V rámci oblasti podpory 3.2 OP LZZ byly vyhlášeny výzvy pro předkládání projektů již v roce 2008. Jednou z těchto výzev byla výzva č. 19 pro grantové projekty v celkové alokaci 477.474.000 Kč. Celková částka přidělená na realizaci 76 projektů byla ve výši 458.146.434 Kč. Tato výzva byla k 31. listopadu 2011 uzavřena z důvodu vyčerpání stanovené alokace. K 31. 1. 2013 je v realizaci 48 projektů. Díky této výzvě došlo k podpoře širokého spektra žadatelů a podporovaných aktivit a bylo umožněno adresně reagovat na problémy, s nimiž se vyloučené komunity potýkají. Jednalo se např. o projekty zaměřené na podporu finanční gramotnosti a řešení dluhů reagující na fenomén vysoké zadluženosti. Realizovány byly také projekty zaměřené na návrat Romů na trh práce jako přímé pracovní poradenství a asistence v rámci práce v terénu. Na začátku roku 2013 je připravována nová grantová výzva pro nestátní neziskové organizace, které bude navazovat na IOP b) a bude zaměřena na sociální služby a další nástroje ve prospěch sociální integrace příslušníků sociálně vyloučených romských komunit/lokalit.

Individuální projekty

Individuální projekty krajů umožňují zajistit dostupnost sociálních služeb a dalších aktivit zaměřených na boj se sociální exkluzí v romských lokalitách, stejně jako další koncepční práci přesně podle konkrétních potřeb identifikovaných krajem. Své individuální projekty mohou předkládat i obce v další k tomu určené výzvě. Výzva č. 55 podporuje sociální služby a další nástroje na podporu sociálního začleňování příslušníků sociálně vyloučených romských komunit/lokalit. V roce 2012 došlo k navýšení finanční alokace jak pro individuální projekty krajů, tak i pro individuální projekty obcí.

Výzva č. 55 byla vyhlášena v roce 2009 a v průběhu roku 2012 byla prodloužena do konce října roku 2013. Celková alokace výzvy je 250 mil. Kč (v průběhu roku 2012 došlo k navýšení o 50 mil. Kč a vzhledem zájmu žadatelů a rychlému čerpání plánujeme navýšení alokace na výzvu i v roce 2013 cca o 50 mil. Kč). Výzva je určena pro obce a podpora je směřována především do lokalit, ve kterých působí Agentura pro sociální začleňování. Výzva navazuje na oblast intervence 3.1 Integrovaného operačního programu (IOP) – Služby v oblasti sociální integrace. K 31. ledna 2013 je podpořeno celkem 14 projektových žádostí v celkové výši 197.387.492 Kč. Podporované aktivity vedou k podpoře poskytování vybraných sociálních služeb v souladu se zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve

znění pozdějších předpisů, se zaměřením na návrat osob zpět do společnosti či na trh práce. Dále byly podpořeny další činnosti a aktivity umožňující prevenci sociálního vyloučení nebo přímou pomoc příslušníkům sociálně vyloučených romských komunit/lokalit. Dosavadní výsledky ukazují, že podpořené projekty realizují plánované aktivity v plném rozsahu tak, jak byly stanoveny v žádosti o finanční podporu. Žadatelé se však potýkají se zpožděním realizace projektů v rámci IOP a jsou tak nuceni poskytovat sociální služby ve stávajících prostorách.

Výzva č. 15 byla vyhlášena v roce 2008 a ukončena k 31. 12. 2012. Vyhlášena byla na individuální projekty pro kraje a v rámci ní bylo podpořeno 11 projektů částkou 236.845.920 Kč. Celková alokace byla v průběhu roku 2012 na základě zájmů žadatelů navýšena. Pro rok 2013 se opět počítá s vyhlášením výzvy pro kraje, předpokládaná alokace činí 50 mil. Kč. Cílem výzvy byla přímá podpora příslušníků sociálně vyloučených romských komunit, kterým je omezen přístup ke službám a na trh práce, dále pak podpora zajištění dostupnosti a kvality sociálních služeb zaměřených na integraci příslušníků sociálně vyloučených romských komunit, včetně podpory přístupu k investiční podpoře, podpory oblasti prevence sociálního vyloučení a oblasti prevence kriminality, podpory systémových aktivit systému sociálních služeb pro příslušníky sociálně vyloučených romských komunit, především ve vztahu k zákonu č. 108/2006 Sb., souvisejícím právním normám a k transformaci sociálních služeb, včetně podpory evaluace efektivity služeb.

Odišný byl svým zaměřením individuální projekt ÚVČR, který realizovala v letech 2010 – 2012 Agentura v rámci ve výzvy č. 47. Výše podpory na léta 2010 – 2012 byla celkem 44.850.000 Kč. Projekt výrazně podpořil vznik místních partnerství při přípravě a realizaci intervencí ve vyloučených lokalitách. V rámci projektu je průběžně mapována a vyhodnocována situace v jednotlivých lokalitách a dopady realizovaných intervencí. Projekt je koncipován jako nástroj pro ověření všech potenciálních řešení na lokální a centrální úrovni v oblasti sociálního začleňování a produkuje metodiku státní politiky sociálního začleňování v romských, respektive vyloučených lokalitách. Realizace projektu byla ukončena k 31.12. 2012. Od 1. 1. 2013 byla zahájena realizace navazujícího individuálního projektu Agentury, který bude realizován do konce roku 2015. Pro toto období byl projekt podpořen částkou 51.368.256 Kč.

• **Evropský fond regionálního rozvoje**

V gesci MPSV je také realizace aktivity 3.1 b) zaměřené na investiční podporu při zajištění dostupnosti takových služeb, které umožní návrat příslušníků nejvíce ohrožených sociálně vyloučených romských lokalit zpět na trh práce a do společnosti. Aktivita je součástí Integrovaného operačního programu (dále IOP), konkrétně prioritní osy č. 3 Zvýšení kvality a dostupnosti veřejných služeb, oblasti intervence 3.1 Služby v oblasti sociální integrace (dále jen „OI 3.1“).

Aktivita se zaměřuje na vytvoření zázemí nových, rozšiřujících se a inovujících sociálních služeb a na ně navázaných fakultativních činností. Jejich posláním je návrat uživatelů těchto služeb na trh práce a do společnosti. Pro příjem projektů byla dne 30. 9. 2009 otevřena výzva č. 3 OI 3.1 IOP s kontinuálním příjmem projektů, který probíhal až do uzavření výzvy dne 28. 2. 2011. Ve výzvě č. 3 OI 3.1 bylo úspěšně ukončeno 9 projektů ve výši 64.135.133 Kč, v realizaci dosud zůstávají tři projekty v objemu 36.246.365 Kč.

Dne 31. 5. 2011 došlo v rámci výše uvedené aktivity k vyhlášení nové kontinuální

výzvy č. 6 OI 3.1. Projekty je možné podávat kdykoliv od vyhlášení do 6. června 2013, kdy je plánováno její ukončení. Objem prostředků vyčleněných na výzvu činí 260.433.287,00 Kč. Do výzvy bylo do konce roku 2012 předloženo 29 projektů s celkovými aktuálními nároky 362.827.654 Kč. Z těchto předložených projektů je momentálně 15 v realizaci v celkovém objemu 191.631.353 Kč.

Důležitou oblastí podpory je také sociální ekonomika, která byla podporována v rámci výzvy č. 30 Sociální ekonomika OP LZZ, oblasti intervence 3.1, kde je definováno 9 cílových skupin. Sociálně vyloučené Romy lze zařadit především do cílové skupiny č. 8, tj. do osob, které jsou dlouhodobě nezaměstnané a jsou déle než 1 rok vedeny v evidenci uchazečů o zaměstnání Úřadu práce ČR. Dále spadají i do cílové skupiny č. 9, což jsou další nespecifikované sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené osoby, které byly (bezprostředně, tj. max. 3 měsíce před nástupem do zaměstnání) či jsou uživateli registrované sociální služby podle zákona č. 108/2006 Sb. V rámci výzvy č. 30 OP LZZ bylo podpořeno 14 projektů, které pracují výhradně nebo částečně s uvedenou cílovou skupinou.

Sociální ekonomika byla podporována i v rámci IOPu ve výzvě č. 1, která byla otevřena od 10. dubna 2009 do 1. dubna 2011 a zaměřená na financování investičních výdajů vynaložených při zahájení sociálního podnikání a zajištění zaměstnání pro osoby ze znevýhodněných sociálních skupin. Mezi cílovými skupinami výzvy č. 1 byly etnické a národnostní menšiny a osoby z jiného sociokulturního prostředí a cizinci. Na integraci a zaměstnání těchto konkrétních cílových skupin se zaměřuje 6 podpořených projektů požadujících dotaci v celkové výši 10.227.895 Kč. V nové výzvě č. 8 otevřené od 29. 7. 2011 do 30. 6. 2013 jsou cílové skupiny vymezeny stejně jako u výzvy č. 30 OP LZZ, oblasti intervence 3.1. Celková alokace této výzvy je 220.283.651 Kč.

• **Dotiční podpora sociálních služeb z rozpočtové kapitoly 313 – MPSV**

Dle zákona č. 108/2006 Sb., poskytuje Odbor sociálních služeb a sociální práce MPSV ze své rozpočtové kapitoly 313 finanční podporu registrovaným poskytovatelům sociálních služeb, a to bez ohledu na národnostní či etnickou příslušnost poskytovatelů nebo uživatelů sociálních služeb. Z údajů poskytnutých MPSV lze přímo identifikovat, kolik finančních prostředků bylo přerozděleno ve prospěch poskytovatelů sociálních služeb zabývajících se cílovou skupinou etnických menšin. Některé organizace specifikují cílové skupiny v žádosti o dotaci a uvádějí zde, že se jedná o osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách či obyvatele sociálně vyloučených romských lokalit. V tabulce níže je uvedena výše podpory, která byla v roce 2012 alokována ve prospěch těchto organizací.

Tab. č. 13 Dotiční podpora sociálních služeb nejčastěji využívaných etnickými menšinami a osobami žijícími v sociálně vyloučených komunitách

Typ sociální služby	Výše podpory
Azylové domy (2)	294.000
Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (13)	5.659.000
Odborné sociální poradenství (19)	5.530.000
Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi (13)	6.973.000
Sociální rehabilitace (3)	2.593.000
Terénní programy (78)	39.477.666
Celkem	60 526.666

2.4.4 Ministerstvo pro místní rozvoj

Ministerstvo pro místní rozvoj (dále jen „MMR“) podporuje s využitím finančních prostředků ze státního rozpočtu i z evropských strukturálních fondů revitalizaci sociálně vyloučených lokalit a zvýšení dostupnosti bydlení osob, které by s ohledem na nízké příjmy či jiné specifické potřeby neměly přístup k bydlení na otevřeném trhu s byty.

- **Dotační podpora z evropských strukturálních fondů**

MMR jako řídicí orgán *Integrovaného operačního programu* (dále jen „IOP“) realizuje několik opatření napomáhajících integraci vyloučených romských komunit. Tento program obsahuje mnoho oblastí intervence, přičemž prioritou 5.2c) je cílená na problémové zóny²⁸ ve městech s více než 20 tisíc obyvateli s cílem pomáhat odvrácení hrozeb sociálního vyloučení jejich obyvatel.

Podmínkou pro získání finanční podpory bylo zpracování *Integrovaného plánu rozvoje města* (dále jen „IPRM“), jehož součástí je soubor časově provázaných akcí (projektů či integrovaných projektů) zaměřených na sociální začleňování vyloučených obyvatel. Tyto akce musí být realizovány přímo v zóně města. Minimální finanční objem pro IPRM je u měst nad 50 000 obyvatel stanoven na 3 mil. EUR. Minimální objem pro IPRM u měst s počtem obyvatel 20 - 50 tisíc je stanoven na 2 mil. EUR. Podpora v rámci této oblasti je poskytována na tři druhy aktivit:

- 5.2a) Revitalizace veřejných prostranství;
- 5.2b) Regenerace bytových domů;
- 5.2c) Pilotní projekty zaměřené na řešení romských komunit ohrožených sociálním vyloučením.

Z hlediska zajištění dostupnosti sociálního bydlení je důležitá zejména třetí aktivita 5.2 c. U pilotních projektů romských lokalit není primárním problémem stav bytových domů, ale především výskyt dalších problémů jako je nezaměstnanost, rizikové formy chování (kriminalita, užívání návykových látek) a nízký stupeň dosaženého vzdělání. Intervence v oblasti bydlení, zaměřené jak na regeneraci veřejných prostranství, tak i na renovaci bytových domů, popř. přestavbu nebytových objektů na sociální bydlení, mají charakter doplňkových aktivit navazujících na aktivity v oblasti sociální a komunitní péče, rozvoj lidských zdrojů a zaměstnanosti, apod. Projekty musí být koncipovány tak, aby propojily aktivity regenerace domů s aktivitami sociálního začleňování (oblast intervence 3.1b Služby v oblasti sociální integrace v rámci IOP, nebo s aktivitami řešenými v rámci OP LZZ – oblast intervence 3.2 zaměřená na neinvestiční podporu romských lokalit).

- **Dotační podpora ze státního rozpočtu**

Podpora obnovy venkova

MMR přerozděluje finance na úpravu vyloučených romských lokalit na venkově v rámci dotačního programu „*Program obnovy venkova*“, který obsahuje dotační titul č. 5 Podpora zapojení romské komunity do života obce a společnosti. Od roku 2009 jsou v rámci tohoto programu podporovány aktivity zaměřené na vyloučené romské

---

²⁸ Problémovým sídlištěm se rozumí ucelená část obce zastavěna bytovými domy, přičemž musí mít takové sídliště nejméně 500 bytů.

komunity, na jejichž výběru a realizaci se romská komunita prokazatelně podílela nebo bude podílet.

Příjemcem dotace může být obec do 3000 obyvatel (nikoli např. obcí zřízená právnická osoba), která má ve svém katastru minimálně 4 % obyvatel romského etnika. Podíl romské menšiny na počtu obyvatel obce musí být doložen závazným prohlášením starosty s odkazem na příslušné dokumenty nebo studie, popřípadě kvalifikovaným odhadem krajského koordinátora pro romské záležitosti.

Dotace je poskytována až do výše 70 % skutečně vynaložených uznatelných nákladů akce. Dolní limit dotace na jednu akci činí 50 tis. Kč a horní limit dotace na jednu akci činí 500 tis. Kč.

Dotaci lze poskytnout na:

- obnovu a údržbu občanské vybavenosti (školy, předškolní zařízení, kulturní zařízení),
- rekonstrukci nebo vybudování zařízení pro volnočasové aktivity (klubovny, hřiště, apod.),
- vybudování nebo rekonstrukce infrastruktury obce u objektů sloužících převážně romské komunitě.

Tab. č. 14 Přehled přerozdělených dotací v rámci dotačního titulu č. 5 v letech 2009 – 2012

Rok poskytnutí dotace	Počet akcí	Výše poskytnutých finančních prostředků
2009	5	1.704.000 Kč
2010	7	2.894.642 Kč
2011	4	1.403.405 Kč
2012	3	869.000 Kč

Podpora výstavby podporovaných bytů

MMR každoročně vyhláší podprogram Podpora výstavby podporovaných bytů, který stanovuje podmínky pro poskytování dotací na výstavbu podporovaných bytů určených k bydlení osob se zvláštními potřebami v oblasti bydlení. Pro bydlení Romů ohrožených sociálním vyloučením nebo sociálně vyloučených lze využít dotační titul „Vstupní byt“. Tyto byty jsou určeny jako sociální bydlení pro osoby s nízkými příjmy, které jsou v nepříznivé sociální situaci způsobené sociálními okolnostmi jejich života, a které ani při využití všech stávajících nástrojů sociální a bytové politiky nemají přístup k bydlení. Tabulka ukazuje počty podporovaných bytů, na jejichž výstavbu byla v roce 2012 poskytnuta dotace z kapitoly MMR.

Tab. č. 15 Dotační podpora výstavby vstupních bytů za rok 2012

Rok	Dotační titul	Počet zahájených bytů v daném roce	Celkové finanční prostředky na zahájené byty v mil. Kč
2012	Podporované byty	celkem	459
		Pečovatelské byty	280
		Vstupní byty	179
			257,359
			161,694
			95,665

Informace o tom, kolik romských domácností využilo vstupních bytů MMR neeviduje, neboť nájemní bydlení je soukromoprávní vztah, o uzavírání nájemních smluv ke vstupním bytům rozhodují především obce a vlastníci vstupních bytů, jako příjemci dotace.

2.4.5 Úřad vlády ČR

ÚVČR v roce 2012 přerozděloval z rozpočtové kapitoly 604 – ÚV dotace obcím, NNO a krajům ze tří dotačních programů na podporu romské integrace.

• Dotační program Podpora terénní práce

Program je realizován od roku 2000 na základě usnesení vlády ze dne 22. prosince 2004 č. 1327, kdy byl převeden z MPSV na ÚVČR. Program je určen obcím, ve kterých se nacházejí vyloučené romské komunity nebo lokality či je na jejich území potřeba posílit prevenci sociálního vyloučení. Cílem programu je rozvíjet sociální kompetence klientů a jejich schopnost řídit svůj život a tím eliminovat problém sociálního vyloučení. Dotace je určena na podporu obcím, které zaměstnávají terénní pracovníky. Přednost je v rámci dotačního řízení dána menším obcím, které nemohou bez podpory státu zabezpečit činnost terénních pracovníků.

Z rozpočtové kapitoly ÚVČR byly na rok 2012 vyčleněny prostředky na program ve výši 10.000.000 Kč. V rámci dvou kol dotačního řízení byly ve prospěch 40 obcí přerozděleny prostředky ve výši 9.972.088 Kč.

Srovnání výdajů za rok 2012 s čerpáním prostředků v předchozích letech:

Rok	z rozpočtu přiděleno	rozděleno:	skutečnost:	počet projektů:
2012	10.000.000,-	9.972.088,-	9.972.088,-	40
2011	10.000.000,-	9.771.587,-	9.579.921,-	47
2010	10.000.000,-	9.899.522,-	9.770.742,-	49
2009	10.000.000,-	10.036.954,-	10.036.954,-	47
2008	10.000.000,-	9.700.000,-	8.861.452,-	46

Tab. č.16 Podpořené projekty obcí z programu Podpora terénní práce v roce 2012

Žadatel	Obec/ město	Kraj	Výše dotace
Milevsko	Město	Jihočeský	235.624,-
Praha 14	Městská část	Praha	400.000,-
Ralsko	Město	Liberecký	250.000,-
Karviná	Statutární město	Moravskoslezský	335.000,-
Opava	Statutární město	Moravskoslezský	250.000,-
Hranice	Město	Olomoucký	180.000,-
Bílina	Město	Ústecký	250.000,-
Tábor	Město	Jihočeský	250.000,-
Duchcov	Město	Ústecký	248.000,-
Frýdek-Místek	Statutární město	Moravskoslezský	200.000,-
Jaroměř	Město	Královéhradecký	178.000,-
Hradec Králové	Statutární město	Královéhradecký	250.000,-
Krupka	Město	Ústecký	319.500,-
Krásná Lípa	Město	Ústecký	233.100,-
Litvínov	Město	Ústecký	768.153,-
Vrbátky	Obec	Olomoucký	175.000,-
Kobylá nad Vidnavkou	Obec	Olomoucký	250.000,-
Pardubice	Statutární město	Pardubický	250.000,-
Bruntál	Město	Moravskoslezský	205.000,-
Šluknov	Město	Ústecký	247.236,-
Obrnice	Obec	Ústecký	364 840,-
Roudnice n. L.	Město	Ústecký	250.000,-

Litoměřice	Město	Ústecký	250.000,-
Moravská Ostrava a Přívoz	Statutární město	Moravskoslezský	175.623,-
Slezská Ostrava	Statutární město	Moravskoslezský	250.000,-
Varnsdorf	Město	Ústecký	400.000,-
Český Krumlov	Město	Jihočeský	249.734,-
Valašské Klobouky	Obec	Zlínský	250.000,-
Vejprty	Obec	Ústecký	201.529,-
Sokolov	Město	Karlovarský	187.508,-
Úpice	Obec	Královehradecký	190.000,-
Žďár nad Sázavou	Město	Vysočina	300.000,-
České Budějovice	Statutární město	Jihočeský	250.000,-
Česká Lípa	Město	Liberecký	163.790,-
Rumburk	Město	Ústecký	250.000,-
Kolín	Město	Středočeský	125.000,-
Náchod	Město	Královehradecký	100.000,-
Příbram	Město	Středočeský	125.000,-
Velká Bystřice	Město	Olomoucký	221.000,-
Havířov	Město	Moravskoslezský	192.701,-
Celkem			9.972.088,-

- **Dotační program Prevence sociálního vyloučení a komunitní práce**

Program je určen pro NNO na realizaci neinvestičních projektů na podporu příslušníků romských komunit a obyvatelům vyloučených romských lokalit s cílem předcházet u nich sociálnímu vyloučení a odstraňovat jeho důsledky. Cílem projektů je podpořit snahu klientů vést běžný život a zapojit se do života místní komunity. Současně jsou podporovány projekty komplexní práce s cílovou skupinou vedoucí k propojení projektových aktivit s činností dalších klíčových institucí pro oblast romské integrace (např. zdravotnických zařízení, škol či policie, aj.).

V roce 2012 byly na program vyčleněny finanční prostředky ve výši 10.055.465 Kč. V rámci dotačního řízení byly vyčerpány prostředky ve výši 10.055.000 Kč na realizaci 32 projektů.

Srovnání výdajů za rok 2012 s čerpáním prostředků v předchozích letech:

z rozpočtu	přiděleno:	rozděleno:	skutečnost:	počet projektů:
2012	10.055.465,-	10.055.000,-	10.055.000,-	32
2011	20.420.000,-	19.669.000,-	19.669.000,-	35
2010	24.000.000,-	23.054.000,-	23.054.000,-	60
2009	25.000.000,-	25.000.000,-	25.000.000,-	44

Tab. č. 17 Přehled podpořených NNO z dotačního programu Prevence sociálního vyloučení a komunitní práce za rok 2012

Název žadatele	Název projektu	Kraj	Doporučená výše dotace
Sdružení pro mimoškolní aktivity Palaestra	Sportovně-vzdělávací komunitní centrum	Praha	539 000,00
Diakonie CČE - Milíčův dům	Nostra futura	Královehradecký	300 000,00
Oblastní charita Ústí n. Labem	Terénní programy	Ústecký	450 000,00

Občanské sdružení SOUŽITÍ - JAROMĚŘ	Klub Smajlík - SASRD 2012	Královéhradecký	250 000,00
Středisko pomoci ohroženým dětem ROSA	Podpora etnický znevýhodněných rodin	Středočeský	200 000,00
Člověk v tísni, o.p.s.	Integrační programy v Kladně	Praha	329 000,00
Občanské sdružení "Horizont" - Jihlava	Komunitní klub Mulačágo	Vysočina	100 000,00
Oblastní charita Rumburk	Žijeme spolu	Ústecký	162 000,00
Společně-Jekhetane, o.s.	Rovná šance 2012	Moravskoslezský	372 000,00
Diecézní charita České Budějovice	Žijeme tady	Jihočeský	300 000,00
Občanské sdružení Květina	Terénní programy Duchcov	Ústecký	76 000,00
Občanské sdružení Květina	Klub Květina	Ústecký	400 000,00
Občanské sdružení Ester	KAJ DŽAS ROMA LE VI	Olomoucký	650 000,00
Diakonie ČCE – středisko Vsetín	MOZAIKA	Zlínský	300 000,00
Občanské sdružení Prostor	Sociální programy	Středočeský	100 000,00
Aver dživipen, o.s.	Čistota pro všechny - domovníci	Zlínský	300 000,00
Český západ o.s.	Na vlastní nohy	Karlovarský	224 000,00
Charita Krnov	Putování za poznáním	Moravskoslezský	93 000,00
Charita Frýdek-Místek	Centrum Pramínek	Moravskoslezský	200 000,00
Sdružení Podané ruce, o.s.	NZDM KudyKam - ROMANODROM	Jihomoravský	570 000,00
Ponton, občanské sdružení	NZDM Pixla	Plzeňský	240 000,00
Charita Olomouc	Lepší život rodinám	Olomoucký	300 000,00
Občanské sdružení Salinger	Komunitní centrum Amaro Phurd - Pražská	Královéhradecký	205 000,00
KAPPA-HELP	Nízkoprahový klub METRO	Olomoucký	200 000,00
Občanské sdružení Ecce Homo Šternberk	Centrum pro rodinu, děti a mládež	Olomoucký	400 000,00
Člověk v tísni, o.p.s.	Komunitní práce na Prostějovsku	Praha	448 000,00
Občanské sdružení Prostor	Komunitní centrum Zengrovka	Středočeský	399 000,00
Jekhetani luma - Společný svět, o.s.	Zplnomocňování obyvatel lokality Havlíčkova	Středočeský	100 000,00
R-Mosty, o.s.	Sociální služby pro romskou komunitu	Praha	700 000,00
Dokořán, o.s.	Učení je hra 2012	Královéhradecký	350 000,00
Farní charita Lovosice	Terénní programy v Lovosicích	Ústecký	320 000,00
Sdružení Romano jasnica	Poradenské informační centrum Trmice	Ústecký	478 000,00
Celkem			10.055.000,-

• Dotační program Podpora koordinátorů pro romské záležitosti

Dotační program je realizován na základě usnesení vlády ze dne 25. července 2001 č. 781 o zřízení funkce koordinátora romských poradců při vyšších územních samosprávných celcích.

Je určen krajům na podporu pracovních míst koordinátorů pro romské záležitosti zřízených v přenesené působnosti dle § 67 odst. (1) písm. f zákona č. 129/2000 Sb. Vzhledem k tomu, že se tento zákon nevztahuje na hl. město Prahu, které je upraveno samostatným zákonem, nelze touto dotací financovat činnost koordinátora v Praze. Dotace je určena na zabezpečení potřeb pracovní pozice koordinátorů (celkem 13 zaměstnanců krajů) a vztahuje se zejména na koordinační aktivity vykonávané vůči romským poradcům obcí s rozšířenou působností.

Finanční prostředky určené na program byly do rozpočtu kapitoly 304 – Úřad vlády přiděleny ve schváleném rozpočtu na rok 2012 ve výši 5.165.000 Kč. V rámci dotačního řízení byly vyčerpány prostředky ve výši 4.959.200 Kč. Dotace byly poskytnuty celkem 13 subjektům na účelové neinvestiční dotace krajům.

Srovnání výdajů za rok 2012 s čerpáním prostředků v předchozích letech:

z rozpočtu	přiděleno:	rozděleno:	skutečnost:	počet projektů:
2012	5.165.000,-	4.959.200,-	4.959.200,-	13
2011	5.165.000,-	5.065.000,-	4.565.700,-	12
2010	5.665.000,-	4.668.250,-	4.668.250,-	13
2009	5.665.000,-	4.520.100,-	4.520.100,-	13
2008	5.665.000,-	4.217.730,-	4.061.725,-	13

Tab. č. 18 Přehled přerozdělených dotací v rámci programu Podpora koordinátorů pro romské záležitosti

Žadatel	Prac. úvazek	Výše dotace
Středočeský kraj	1,00	500.000
Ústecký kraj	0,55 – 0,80	316.700
Královéhradecký kraj	0,50	250.000
Jihomoravský kraj	0,40	200.000
Plzeňský kraj	0,50	250.000
Jihočeský kraj	1,00	500.000
Moravskoslezský kraj	0,70	350.000
Olomoucký kraj	0,90	450.000
Zlínský kraj	1,00	500.000
Liberecký kraj	1,00	500.000
Kraj Vysočina	0,80	392.500
Pardubický kraj	0,90	450.000
Karlovarský kraj	0,60	300.000
Celkem		4.959.200

• **Náklady na koordinaci Dekády romské inkluze 2005 – 2015 v roce 2012**

Usnesením vlády ČR ze dne 12. října 2011 č. 750 bylo uloženo vedoucímu Úřadu vlády ČR finančně zabezpečit v rámci rozpočtu Úřadu vlády ČR koordinaci Dekády romské inkluze 2005–2015 v roce 2012. K tomuto účelu byla v roce 2012 vyčleněna z rozpočtu Úřadu vlády ČR částka 300 tis. Kč a vyčerpána byla na aktivity této iniciativy částka 245.632 Kč.

Tab. č. 19 Přehled výdajů na aktivity Dekády za rok 2012 z rozpočtu ÚVČR

Datum	Rozpočtová položka	Celkem (tis. Kč)
24. 4. 2012	Setkání u kulatého stolu s romskými představiteli	
20. 9. 2012	Panelová konference k rovným příležitostem ve vzdělání	0
2. 10. 2012	Seminář k tematické návštěvě odborníků Rady Evropy zaměřený na inkluzivní vzdělávání vs. speciální školy	14.850
18. 10. 2012	Seminář – Posílení pozice romských žen	10.315
12. 11. 2012	Setkání s příslušníky romské komunity	12.000
14. 11. 2012	Metodický seminář pro krajské koordinátory pro romské záležitosti	86.930
4. 12. 2012	Výjezdní zasedání členů Rady vlády	20.215
10. 12. 2012	Rozbor a vyhodnocení dotací Úřadu vlády na podporu romské integrace	73.000
Celkem		245.632

Níže v tabulce je uvedeno srovnání výdajů za rok 2012 s čerpáním prostředků v předchozích letech

Tab. č. 20 Srovnání čerpání prostředků za posledních 5 let

Rok	Přiděleno z rozpočtu	Vyčerpáno
2012	300 tis. Kč	245.632 Kč
2011	1 000 tis. Kč	978.340 Kč
2010	570 tis. Kč	438.229 Kč
2009	987 tis. Kč	962.324 Kč
2008	618,3 tis. Kč	378.452 Kč

V tabulce č. 21 je uveden návrh rozpočtu na koordinaci Dekády pro léta 2013, 2014 a 2015. Rok 2015 bude obdobím ukončení akčního období Dekády romské inkluze 2005–2015. V tomto roce budou uspořádány aktivity, jejichž cílem bude vyhodnotit úspěšnost opatření Akčního plánu a diskutovat o budoucím směřování této mezinárodní iniciativy. Členské státy mají veliký zájem nadále pokračovat v rámci této platformy ve společném úsilí a ve spolupráci v oblasti inkluze Romů.

Tab. č. 21 Výhled rozpočtu na koordinaci Dekády v letech 2013 – 2015

Rok	2013	2014	2015
Celkové náklady	200.000 Kč	300.000 Kč	400.000 Kč

* Celkové náklady budou využity na úhradu konzultačních služeb, např. tvorbu odborných analýz, lektorného, dále na úhradu tlumočení a překladů, propagačních předmětů, pohoštění a dalších nákladů souvisejících s pořádáním konferencí a seminářů.

3. KLÍČOVÉ OBLASTI ROMSKÉ INTEGRACE

V následující části bude představena situace Romů v těch oblastech, u nichž se nejvýznamněji projevuje jejich společenská marginalizace. Kapitoly jsou řazeny v souladu se strukturou a prioritami *Koncepce romské integrace na období 2010 - 2013* a zaměřují se na oblast rozvoje romské kultury a jazyka, vzdělávání, zaměstnanosti s přesahem na téma předlužení, oblast bydlení, zdravotní péče, sociálního vyloučení a bezpečnosti.

První část každé kapitoly uvádí kontext problému a analyzuje situaci Romů v období roku 2012. Jednou z bariér, která snižuje přesnost uvedených údajů, je neexistence specifických statistických dat o Romech. Sběr etnických dat je regulován zákonem č. 273/2001 Sb. (ustanovení § 4)²⁹ a zákonem č. 101/2000 Sb. *o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů*. Informace o situaci romské menšiny uvedené v jednotlivých kapitolách se tedy opírají nejčastěji o kvalifikované odhady odborníků nebo o výsledky cílených a spíše lokálně nebo úzce tematicky zaměřených výzkumů.

Druhá část kapitoly hodnotí nejvýznamnější změny a opatření realizovaná ve sledovaném období institucemi státní správy a jejich dopady na situaci Romů. Ke zlepšení situace Romů dlouhodobě přispívají NNO, které na úrovni měst a obcí realizují integrační projekty. Zpráva představuje úspěšné projekty z roku 2012, které lze označit za příklady dobré praxe vhodné k rozšíření do dalších regionů.

---

²⁹ Orgány veřejné správy nevedou evidenci příslušníků národnostních menšin. Získání, zpracování a používání osobních údajů týkajících se příslušnosti k národnostní menšině se řídí ustanovením zvláštních právních předpisů. Údaje o přihlášení se k národnosti získané těmito orgány při sčítání lidu nebo podle zvláštního zákona, které umožňují určení k příslušnosti k národnostní menšině, nesmějí být použity pro jiný účel, než pro který byly shromážděny a uloženy, a po statistickém zpracování musejí být zničeny“.

3.1 ROZVOJ A PODPORA ROMSKÉ KULTURY

3.1.1 Pozice romské kultury a jazyka v ČR

Romská kultura a historie dosáhla v posledních letech určitého uznání. Jsou podnikány kroky k jejímu zachování i rozvoji díky systematické podpoře ze strany MK, Rady vlády pro národnostní menšiny, krajů i obcí. Tyto subjekty podporují prezentaci romské kultury v osvětové, kulturní a vzdělávací oblasti, při vydávání periodických i neperiodických publikací, přijímání a rozšiřování informací o romské kultuře, tradicích a historii ve veřejnoprávních médiích. Romská kultura a jazyk však nejsou dodnes plně přijímány většinovou společností jako plnohodnotná součást kulturního dědictví ČR.

Rozvoj romské kultury a jazyka ohrožuje pokračující akulturace³⁰ a jazyková asimilace. Dochází k ní zejména u mladších generací Romů, kteří ztrácí kontakt s tradiční romskou kulturou, s historií a postupně i s romským jazykem. Tento trend ohrožuje přenos a uchování kulturního dědictví Romů pro další generace.

Romština jako mateřský jazyk byla jedním ze sledovaných ukazatelů při sčítání lidu, domů a bytů 2011. Mateřský jazyk romský buď samostatně nebo v kombinaci s jiným uvedlo celkem 41 087 osob. Nejčastější byla volba kombinace mateřských jazyků „český a romský“, kterou uvedlo 33 351 osob. Samostatný jazyk romský jako jedinou volbu uvedlo 4 919 osob. Třetí nejpočetnější volbou byla kombinace mateřských jazyků „slovenský a romský“ v počtu 2 100 osob.

Počet osob, pro něž je romština mateřským jazykem je uveden v tabulce níže.

Tab. č.22 Výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2011 – romština jako mateřský jazyk

Ukazatel	Výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2011
Počet osob, jejichž mateřským jazykem je výlučně romština	4 919
Počet osob, jejichž mateřským jazykem je romština v kombinaci s češtinou	33 351
Počet osob, jejichž mateřským jazykem je romština v kombinaci se slovenštinou	2 100

Vláda ČR vnímá rozvoj a ochranu romské národnostní identity jako přirozené právo této národnostní menšiny. ČR přistoupila také k *Rámcové úmluvě o ochraně národnostních menšin*, která zavazuje státy k tomu, aby podporovaly podmínky nezbytné pro příslušníky národnostních menšin k tomu, aby mohli zachovávat a rozvíjet svou kulturu a uchovávat si základní prvky své identity, zejména své náboženství, jazyk, tradice a kulturní dědictví. Česká republika je vázána i *Evropskou chartou regionálních a menšinových jazyků*³¹, která si klade za cíl ochránit historické regionální a menšinové jazyky Evropy (včetně romštiny), kterým hrozí postupný zánik a směřuje k uchování a k rozvoji kulturního bohatství a tradic Evropy.

³⁰ Pojem „akulturace“ poprvé užíli v roce 1935 Robert Redfield, Ralph Linton a Melville J. Herskovits. Akulturace je proces sociálních a kulturních změn, ke kterým dochází v důsledku kontaktu různých kultur. Akulturace souvisí s difúzí kulturních prvků a s migrací etnik v prostoru. Na úrovni jednotlivce pak akulturace vystupuje jako proces sociálního učení.

³¹ Zpráva je dostupná na stránkách http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/dokumenty/mezinarodni-dokumenty/charta_cz_1.pdf.

3.1.2 Opatření zaměřená na rozvoj romské kultury a podporu romského jazyka

• Činnost Muzea romské kultury v roce 2012

Muzeum je ojedinělou institucí v ČR, která se od roku 1991 specializuje výhradně na oblast romských dějin a kultury. Uchovává doklady romské historie jako součást evropského dědictví a usiluje o vybudování sbírkových fondů dokumentujících kulturu a dějiny Romů, spravuje fondy tradičních řemesel a profesí, typů obydlí, vybavení interiéru, oděvů, šperků, výtvarného umění, písemného materiálu, audio, foto a videodokumentace, které jsou zpřístupněny badatelům i široké veřejnosti. Součástí muzea je knihovna čítající přes 6 500 svazků romské a romistické literatury. Kulturní aktivity Muzea byly v roce 2012 financované z rozpočtu MK částkou 10.182.000 Kč.

Muzeum působí i jako vzdělávací centrum pro děti a mládež, které u nich rozvíjí multikulturní myšlení a hledání romské identity. Podporuje i šíření romské kultury nejen do jiných regionů ČR, ale i na mezinárodní úrovni, neboť pořádá putovní výstavy a zapůjčuje expozice i zahraničním institucím. Takto byla v roce 2012 vystavena putovní výstava *Genocida Romů v době II. světové války*, která bude putovat 2 roky po školách ve Velké Británii v rámci projektu Comenius. Obdobná výstava bude poslána do zahraničí v rámci projektu Grundvig.

V roce 2012 se nepodařilo udržet stoupající návštěvnost Muzea, ačkoliv expozice v budově Muzea vykazala mírný nárůst návštěvnosti. Tu částečně ovlivnila ekonomická krize, ale i prudce se zhoršující vztah většinové společnosti k Romům. Největší podíl návštěvníků tvořily především školní skupiny.

Tab. č. 23 Návštěvnost Muzea v roce 2012

Stálá expozice	7816
Z toho školní výpravy	2980
Výstavy mimo budovu muzea	10139
Internetové stránky (noví návštěvníci)	30854

Kromě výstav nabízí Muzeum vzdělávací programy i pro dospělé, pro studenty vysokých škol i pedagogické pracovníky. V roce 2012 se uskutečnila řada jednorázových akcí jako byl „*Workshop pro Step by Step*“, který proběhl na Gymnáziu v Blansku (19. ledna 2012), dále „*Dějiny Romů na našem území*“ v rámci vzdělávacího kurzu Moderní učitel dějepisu. Dne 3. dubna 2012 se uskutečnila přednáška a workshop pro učitele a názvem „*Romové – principy romské komunity a výchova dětí*“.

Muzeum uspořádalo ve spolupráci se vzdělávacím oddělením Židovského muzea v Praze workshopy zaměřené na tematiku židovského a romského holocaustu s názvem „*Porajmos – Šoa – Holocaust*“. Programu se účastnila pamětnice Emílie Machálková, která studentům zprostředkovala své zážitky z II. světové války. V rámci semináře Památníku Tereziín proběhl workshop pro učitele „*Jak vyučovat o romském holocaustu*“. Dne 17. srpna 2012 přispělo Muzeum k semináři pro učitele s názvem „*Svědectví pamětníků ve výuce 21. století*“, kdy v rámci jednoho bloku uspořádalo přednášku na téma „*Výpovědi pamětníků romského holocaustu v Muzeu romské kultury v Brně*“. Přednáška byla součástí oslavy 1. výročí Pražského centra židovských studií s názvem „*Židovská studia v 21. století. Praha – Evropa – svět*“.

Muzeum se zapojilo do kampaně „*European – Wide Action Week Against Racism*“ a uspořádalo týden plný aktivit pro žáky a studenty na téma lidských práv, menšin žijících v ČR a zodpovědného spotřebitelství. Zaměřilo se i na výuku

vysokoškolských studentů, kterým nabídlo dne 24. září 2012 a 31. října 2012 přednášku „*Metodologie a specifika výzkumu mezi Romy a Prameny k dějinám Romů*“. Lektorský úsek Muzea spolupracoval v roce 2012 s Pedagogickou fakultou Masarykovy univerzity, s pracovníky a studenty oboru Speciální výtvarná výchova. Cílem spolupráce bylo inovovat studijní programy katedry výtvarné výchovy PdF MU. Ve spolupráci s katedrou speciální pedagogiky spolupracovali na rozvoji kompetencí studentů za účelem zvýšení jejich odbornosti a kompetencí směrem k uplatnění v oblasti práce se znevýhodněnými skupinami. Tento projekt spolupráce byl financovaný z OPVK. Muzeum však rozvíjí odbornost i jiných specialistů. Pro zdravotní sestry uspořádalo přednášku „*Přístup k menšinám ve zdravotnické praxi*“, jehož cílem bylo zlepšit jejich komunikaci s romskými pacienty.

Komplikací pro činnost Muzea bylo finanční nepodpoření kurzů romštiny dotacemi MŠMT a jejich realizace tak byla v roce 2012 vážně ohrožena. V druhé polovině roku 2012 nabídli spolupráci Muzeu pracovníci Semináře romistiky Ústavu jižní a centrální Asie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. V rámci jimi řešeného projektu vytvořily výukové materiály pro kurzy romštiny, které byly vyzkoušeny na půdě Muzea. Díky překvapivě velkému zájmu ze strany veřejnosti byly v semestru na podzim otevřeny dva kurzy pro začátečníky, kterých se účastnilo 15 osob. V druhé polovině roku oslovila Muzeum jazyková škola EDUA group se žádostí o spolupráci při zařazení kurzů romštiny do jejich výuky v Praze a Brně. Muzeum poskytlo jazykové škole kontakty na lektory a výukový materiál z roku 2010.

V roce 2012 pokračovalo doučování romských žáků a podpora předškolního vzdělávání. Do programu bylo zapojeno celkem 40 dětí, jež dochází 1x či 2x v týdnu na individuální doučování, což přispívá i k navázání pozitivního vztahu romských rodin k Muzeu. Doučování zajišťují dva lektori a 12 dobrovolníků z řad studentů VŠ, především Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. Za účelem nabídky vzdělávacích projektů pro romské děti získalo Muzeum dotaci od Roma Education Fund (projekt skončil v srpnu 2012). Realizován byl i projekt desegregace zaměřený na odbornou asistenci pro rodiče sociálně znevýhodněných romských dětí v oblasti předškolního a základního vzdělávání, který byl financovaný také z Roma Education Fund. Dvakrát v týdnu byl v Muzeu pořádán předškolní klub zaměřený na předškolní přípravu dětí, které neměly možnost ji absolvovat v mateřské škole.

V roce 2012 pokračoval Dětský muzejní klub, v němž se scházejí zejména romské děti 5 dnů v týdnu v rozličných kroužcích. Součástí aktivit byl anglický kroužek, taneční kroužek, výtvarná a dramatická výchova. Kromě těchto pravidelných aktivit byly pořádány v rámci klubu měsíční výlety, návštěvy kulturních institucí a prázdninový výlet.

Muzeum je spoluorganizátorem brněnských oslav *Mezinárodního dne Romů*. V roce 2012 přispělo do programu vernisáží výstavy obrazů romského umělce Ferdinanda Kočího z Velké Británie. Program pokračoval 8. dubna společnými oslavami uspořádanými hlavním organizátorem, kterým byla v roce 2012 organizace IQ Roma servis, o. s. Muzeum bylo také jednou z institucí, která se připojila k „*Brněnské muzejní noci*“, jejíž součástí byla divadelní a hudební produkce³².

---

³² Součástí programu muzejní noci byla prohlídka stálé expozice „*Příběh Romů*“, dále výstavy „*Laçho lav sar maro / Dobré slovo je jako chleba*“, „*Romano suno / Romský sen*“ a „*Básně, povídky a obrázky. Ferdinand Koci*“. Střípky z tvorby romského výtvarníka. Na prostranství před Muzeem proběhlo

Ve dnech 10. – 14. září 2012 bylo uspořádáno III. sochařské sympozium finančně podpořené institucemi International Visegrad Fund a Magistrátem města Brna. Sympozia, jehož podtitul zněl „*Socha pro Cejl*“, se zúčastnilo šest umělců z pěti zemí. Na akci navázala výstava vytvořených děl putující do Maďarska, na Slovensko a do Polska.

Muzeum se tradičně zapojuje i do organizace pietního aktu k uctění památky obětí romského holocaustu v Hodoníně u Kunštátu a je hlavním organizátorem pietní vzpomínky k uctění památky Romů, kteří byli dne 7. března 1943 deportováni prvním hromadným transportem z Brna do Osvětimi. V roce 2012 si připomnělo s velkým množstvím účastníků 69. výročí prvního hromadného transportu.

Dne 19. srpna 2012 uspořádalo Muzeum ve spolupráci s Národním pedagogickým muzeem a knihovnou J. A. Komenského v Praze pietní shromáždění v Hodoníně u Kunštátu. Muzeum nadále pečuje o památná místa romského holocaustu, tedy o lesní hřbitov a památník romských obětí (Žalov), pamětní informační kámen poblíž areálu tzv. cikánského tábora a pamětní desku romských obětí na obecním hřbitově v sousedních Černovicích. Mgr. Jana Poláková, Ph.D., pověřená řízením Muzea, působí od roku 2011 v Komisi pro přípravu Památníku romského holocaustu v Hodoníně u Kunštátu.

- **Provoz a úpravy pietních míst romského holocaustu v roce 2012**

- Památník romského holocaustu v Letech u Písku***

- Pietní místo v Letech u Písku³³ spravuje v souladu s usnesením vlády ze dne 4. května 2009 Památník Lidice, který je příspěvkovou organizací MK. Jeho posláním je péče o uchování trvalé vzpomínky na utrpení Romů internovaných v bývalém cikánském táboře v Letech u Písku, včetně péče a úpravy pietního místa.

- Součástí aktivit památníku je stálá expozice a výstavy. Stálá expozice na pietním území pod názvem „*Lety, život za plotem*“ a repliky původních ubikací je otevřena od dubna do konce října. Od listopadu do konce března si mohou návštěvníci KP Lety prohlédnout panely stálé expozice v *Infocentru KP Lety*³⁴. Zde byla do 26. března 2012 prezentována výstava „*Porrajmos*“ (Velké zničení), která přibližuje osud, pronásledování a genocidu Romů během II. světové války.

- V období od 26. března do 3. června 2012 zde proběhla výstava „*Tragédie v Ležákách*“ a od 4. června do 2. září 2012 výstava prací fotografické soutěže pro mládež. Poslední výstavou roku byla od 3. září do 31. října 2012 výstava „*Zapomenuté Javoříčko*“

---

divadelní představení „*Princezna Tma*“ z Divadla Líšeň a koncert Antonína Gondolána a jeho kapely. Na Muzejním dvoře ukázka kovářského řemesla v podání slovenského romského kováře Ivana Šarközyho. V přednáškovém sále proběhlo představení „*Bengore*“ amatérského stínového divadla organizace IQ Roma servis, o. s. a ve studovně a v knihovně akce „*Amare chavenge – Naším dětem*“ - jazykové a literární hrátky pro děti i dospělé s romským spisovatelem Emilem Cinou, autorem mnoha říkanek a krátkých povídek. V dětském ateliéru byl uspořádán workshop s designérkou Nicole Taubinger.

³³ Zdroj Výroční zpráva Památníku Lidice za rok 2012.

³⁴ V září 2012 byla také spuštěna nová služba. Aplikace pro smart telefony, která umožňuje návštěvníkům památníku si prohlédnout venkovní expozice samostatně bez průvodce. Aplikace obsahuje audionahrávky, texty, mapu a také historické a současné fotografie pietního místa.

Dne 22. října 2012 zde byla také pokřtěna novela Přemysla Veverky „*Idou do nebe*“. Tato literární fikce respektující historická fakta a souvislosti, pojednává o pobytu vězňů v cikánském táboře v Letech u Písku v době nacistické okupace.

Památník Lidice také uspořádal od 1. června do 31. srpna 2012 putovní výstavu „*Lačo lav sar maro*“ / „*Dobré slovo je jako chleba*“ (16 romských autorů na fotografiích Lukáše Houdka), kde byly prezentovány texty romských autorů v jejich mateřštině. Vznik pravidel romského pravopisu a publikace romských autorů v romštině podporoval od 70. let 20. století Svaz Cikánů-Romů.

Památník Lety u Písku měl v roce 2012 nejvyšší návštěvnost od zahájení svého působení, kdy jej navštívilo celkem 11 963 návštěvníků. Vysoká návštěvnost je důkazem zájmu o téma romského holocaustu a dobré propagační práce Památníku Lidice.

Komisař Rady Evropy pro lidská práva Nils Muižnieks vyjádřil při své návštěvě ve dnech 12. – 15. listopadu 2012 politování nad tím, že se na území pietního místa romského holocaustu v Letech u Písku nadále vyskytuje vepřín postavený v roce 1970, který výrazně snižuje pietu místa, kde zemřely romské oběti cikánského tábora. Byl znepokojen tím, že vepřín nebyl dodnes z důvodu finanční nákladnosti tohoto kroku odstraněn. Vyzval české orgány, aby jej odstranily z místa, kde přišlo během II. světové války mnoho Romů o život. Vybídl české úřady k tomu, aby podporovaly šíření informací o historii Romů, které připravila a přeložila Rada Evropy do českého jazyka. Tyto informace by měly být využity ke zvýšení povědomí široké veřejnosti o romském holocaustu. Měly by být využívány i při výuce na školách, s cílem zvýšit povědomí české populace o romské kultuře a historii.

Vzpomínkové akty v Památníku Lety u Písku v roce 2012

Dne 13. května 2012 se uskutečnil na nouzovém pohřebišti v Letech u Písku vzpomínkový akt připomínající romské oběti letského cikánského tábora³⁵. Účastníci piety položili věnce a květinové dary k pomníku, který je na pohřebišti umístěn od roku 1995 zásluhou tehdejšího prezidenta republiky Václava Havla. Tradičně organizoval vzpomínkovou akci Výbor pro odškodnění romského holocaustu.

Pietního aktu se zúčastnila i zmocněnkyně vlády pro lidská práva Mgr. Monika Šimůnková, která zde jménem vlády ČR a Rady vlády ČR pro záležitosti romské menšiny spolu s pozůstalými a dalšími významnými osobnostmi politického, veřejného a náboženského života uctila památku obětí romského holocaustu. Položila zde květinové dary k pomníku „*Obětem cikánského tábora v Letech 1942 – 1943*“ a účastnila se mše, kterou sloužil kněz Vojtěch Vagai. Ve svém projevu zdůraznila nutnost si připomínat osudy a prožitky, které zažili Romové v období II. světové války, neboť ty nesmí být nikdy zapomenuty, obzvláště v kontextu silících protiromských nálad. Spolu s dalšími se účastnila prohlídky pietního místa

---

³⁵ Nucenou táborovou internací ve sběrném táboře prošlo od srpna 1942 do srpna 1943 celkem 1 309 vězňů, včetně 36 zde narozených dětí. V samotném táboře našlo smrt 329 Romů, kdy významná část z nich bylo 241 romských dětí. Romové zde čelili nelidskému zacházení, těžké práci a podmínkám, které vyústily v roce 1943 v epidemii břišního a skvrnitého tyfu, jež měla za následek katastrofální nemocnost a vysokou úmrtnost obyvatel tábora. První oběti pobytu v Letech byly pohřbívány na hřbitově v nedalekých Mirovicích. Postupem času však tento hřbitov z kapacitních důvodů nevyhovoval, a proto byl v blízkosti tábora zřízen provizorní hřbitov, kde je dnešní památník obětem romského holocaustu. Epidemie tyfu vedla posléze ke zrušení sběrného tábora. Jedna čtvrtina obyvatel v táboře zemřela, polovina Romů byla transportována přímo do koncentračního tábora Osvětimi a osud řady z nich je nejasný, jedna čtvrtina z tábora uprchla či byla propuštěna na svobodu.

a seznámila se s historií a vzpomínkami pamětníků. Z Letů u Písku se přítomní tradičně přesunuli na nedaleký hřbitov do Mirovic, kde položili květiny k pomníku dětských obětí tábora.

Z podnětu Úřadu vlády ČR se dne 9. července 2012 na pietním území KP Lety, a za účasti předsedy vlády ČR Petra Nečase, uskutečnila vzpomínka na oběti romského holocaustu. Ve svém projevu předseda vlády připomenul letošní 70. výročí heydrichiády a vypálení Lidic a Ležáků. Krátce shrnul důsledky rozkazu generálního velitele protektorátní policie a zdůraznil, že tímto datem lze označit zahájení genocidy na Romech a Sintech, která vedla ve svém důsledku k praktické likvidaci této menšiny na území Protektorátu. Romové tak přinesli, v přepočtu k obyvatelstvu, největší oběť na našem území za II. světové války, a proto jejich osud neodmyslitelně patří k tragické historii ČR.

Památník romského holocaustu v Hodoníně u Kunštátu

O vybudování Památníku romského holocaustu v Hodoníně u Kunštátu rozhodla vláda usnesením ze dne 2. března 2011 č. 158 o změně usnesení vlády ze dne 4. května 2009 č. 589 k úpravě pietních míst v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu. Památník by měl být vybudován na místě bývalého protektorátního cikánského tábora, kam byli v období od srpna 1942 do srpna 1943 soustředováni romští vězni před deportací do koncentračního tábora v Osvětimi. Celkem táborem prošlo 396 Romů a přímo jich zde zemřelo 207 z nich, Většina ostatních Romů zemřela v koncentračním táboře v Osvětimi.

Cílem Památníku je vzdělávat a informovat o holocaustu Romů v souvislosti s holocaustem Židů a likvidací českého národa v období II. světové války. Památník bude vhodným místem zejména pro neformální vzdělávání mladých lidí.

Za účelem realizace nového záměru zřídilo MŠMT *Komisi pro vybudování Památníku romského holocaustu v Hodoníně u Kunštátu* (dále jen „Komise“), která je poradním orgánem ministra školství, mládeže a tělovýchovy. Tato Komise se sešla v roce 2012 dvakrát. Hlavními tématy jejího jednání bylo rozšíření zaměření Památníku jako připomínky nejen romských obětí, ale i dalších skupin obyvatel vyčleněných ze společnosti v dané době. Komise se zabývala stavebně-historickými aspekty rekonstrukce jediného dochovaného vězeňského objektu v areálu a dalším postupem po návrhu celkové podoby a funkcí Památníku.

Dne 23. března 2012 došlo ke smluvnímu převodu příslušnosti hospodařit s areálem budoucího Památníku z MŠMT na *Národní pedagogické muzeum a knihovnu Jana Amose Komenského* (dále jen „NPMK“). V předstihu před zmíněným převodem byly ve spolupráci MŠMT a NPMK provedeny některé přípravné a průzkumné práce ke zjištění technického stavu dochovaného vězeňského baráku tak, aby bezprostředně po uskutečnění převodu mohla být zpracována projektová dokumentace. Současně byly v maximální míře vytěženy archivní doklady prokazující původní podobu rekonstruovaného objektu, které NPMK získalo základním výzkumem zejména v Národním archivu.

Stavba baráku byla zahájena dne 30. května 2012 a k 19. srpna 2012, tj. ke dni konání pietního aktu, včetně úpravy jeho nejbližšího okolí úspěšně dokončena. Výsledkem je objekt věrně připomínající podobu baráku z doby existence tzv. cikánského tábora, tj. z let 1942 - 1943, v němž se přes velmi závažné poškození původních konstrukcí a prvků dřevokaznými houbami podařilo zachovat cca 20% původních prvků, a to zejména prvků viditelných z pohledu běžného návštěvníka.

U příležitosti slavnostního otevření objektu v něm byla instalována dočasná výstava připravená NPMK připomínající historii místa, záměry při dalším budování Památníku a prostřednictvím expozice „*Porrajmos*“ zapůjčené Památníkem Lidice i širší aspekty holocaustu Romů za II. světové války. Objekt byl slavnostně otevřen 19. srpna 2012 za účasti ministra školství, mládeže a tělovýchovy Petra Fialy, státní tajemnice - náměstkyně ministra školství, mládeže a tělovýchovy Evy Bartoňové, náměstkyně ministryně kultury Anny Matouškové, mnoha dalších hostů a za značného zájmu médií.

Kromě rekonstrukce vězeňského baráku proběhly další přípravné práce, které umožní plynulé provádění dalších kroků. Jedná se zejména o archeologické výzkumy historické studny, podloží rekonstruovaného objektu a nově objeveného historického smetiště, geodetické zaměření celého areálu včetně ověření souladu fyzických a vlastnických hranic, odstranění náletových dřevin a další činnosti.

Celková cena všech výše uvedených prací provedených v roce 2012 byla nižší než původně plánovaná (původní předpoklad byl 4,119 mil. Kč, skutečnost bude max. 3,697 mil. Kč - některé práce ještě probíhají, z toho cena stavebních prací na vlastní rekonstrukci vězeňského baráku činila 3,211 mil. Kč při plánované ceně 3,422 mil. Kč včetně DPH). Ušetřené prostředky byly opět agregovány na položku výstavby Památníku romského holocaustu v Hodoníně u Kunštátu.

Kromě prací ve vlastním areálu budoucího Památníku byla zintenzivněna příprava libreta a scénáře expozice a ztvárnění cílové podoby celého Památníku, a to zejména ustavením pracovního týmu v čele s děkanem Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (dále „FF UK“) Michalem Stehlíkem. Pracovní tým zahájil práce na definici požadavků na cílovou podobu Památníku, a to jak z hlediska historického, expozičního, provozního, tak i dalších, včetně vytvoření libreta a následně scénáře budoucí stálé expozice. Výstupy činnosti pracovního týmu budou významným podkladem např. při zadání architektonického a projekčního řešení cílového stavu, při budování stálé expozice, propagaci Památníku atd.

Významnou probíhající činností v oblasti přípravy další výstavby Památníku je rovněž řešení koncepce dopravní obslužnosti areálu, spočívající zejména v koordinaci budoucí rekonstrukce příjezdové komunikace k areálu, jednání s jejími vlastníky, příprava zřízení parkovací plochy pro návštěvníky areálu včetně odkupu vhodného pozemku, apod.

Pietní shromáždění k připomenutí holocaustu Romů

Pietní shromáždění k uctění památky obětí romského holocaustu jako připomínka hromadného transportu romských vězňů dne 21. srpna 1943 do koncentračního tábora Osvětim II – Březinka se konalo dne 19. srpna 2012 a bylo organizováno Muzeem romské kultury a NPMK.

Památku obětí romského holocaustu uctil ve svém projevu hejtman Jihomoravského kraje Michal Hašek, člen zastupitelstva města Brna Martin Ander, Ondřej Klípa z kanceláře Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity, pracovnice NPMK Ludmila Růžičková, ředitel Památníku Terežín Jan Munk, předseda Židovské obce v Brně Pavel Fried, předseda nebo Historický vstup o pozadí tzv. konečného řešení cikánské otázky měl PhDr. Vojtěch Kyncl, historik z památníku Lidice.

Mše celebrowaná farářem husitské církve Martinem Kopeckým se konala na volném prostranství nad rekonstruovaným vězeňským domem. Poté proběhlo každoroční kladení věnců k hromadnému hrobu obětí tábora, doprovázené proslovy

ministra školství, mládeže a tělovýchovy prof. Petra Fialy, Ph.D., náměstkyně ministryně kultury ČR PhDr. Anny Matouškové, senátora poslanecké sněmovny Prof. MUDr. Miloše Janečka, CSc., čestného předsedy Společenství Romů na Moravě a romského aktivisty Ing. Karla Holomka a 1. tajemníka politicko-ekonomické sekce americké ambasády Benjamina Rockwella. Poté proběhla prohlídka rekonstruovaného vězeňského baráku spojená s vernisáží výstavy o historii místa a dosavadního průběhu budování památníku. Pak se účastníci odebrali na hřbitov v nedaleké vesnici Černovice, kde byly položeny květiny k pamětní desce připomínající zde pohřbené oběti hodonínského tábora.

3.1.3 Aktivity Semináře romistiky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

V roce 2012 uskutečnili studenti a pracovníci Semináře romistiky několik výjezdů do romských lokalit v ČR, v Polsku, Maďarsku, Rakousku, Bosně a Hercegovině, ve Slovinsku, na Slovensku a Ukrajině. Tyto výjezdy byly součástí probíhajících projektů (zejména projektu *Jazykový atlas centrální romštiny*). Zvýšil se ale i počet terénních výzkumů realizovaných samotnými studenty oboru. Ty jsou kromě zaznamenávání romského jazyka zaměřeny na témata spadající mj. pod obory jako je religionistika, lingvistika, medicínská antropologie, antropologie příbuzenství a další. Díky častým výjezdům se daří získávat ucelenější a širší pohled na situaci Romů.

Výzkum v oblasti romistických studií probíhal průběžně i prostřednictvím prací studentů doktorandského studia, kteří se orientují různými směry: lingvistika, sociolingvistika, otázky identity, migrace, dějiny Romů po II. světové válce, religiozita Romů.

V roce 2012 pokračoval cyklus přednášek s názvem „*Romistické Utopie*“, který svou neformální povahou (v roce 2012 se konalo 6 přednášek) umožňuje širokému spektru zájemců prezentovat a diskutovat rozličná romistická témata, a tím získávat nové informace o dění v oboru.

V pokračujícím projektu „*Jazykový atlas centrální romštiny*“ (podrobné zmapování jazykových variant dialektní skupiny, která pokrývá území zejména Slovenska a vlivem poválečné migrace i České republiky) byla v roce 2012 za účasti většiny studentů dokončena terénní část a bylo započato zpracovávání získaných jazykových dat.

V rámci mezinárodního projektu „*QualiRom*“, do něhož je část pracovníků a studentů oboru zapojena, byla započata výuková fáze dle vytvořených materiálů k výuce romského jazyka. Bylo také řešeno několik individuálních projektů (jednoleté vnitřní granty FF „*Fotodokumentace kultury pohřbívání u romské menšiny v České republice a na Slovensku*“ a „*Kategorie romství z pohledu Romů ve vybraných lokalitách na Slovensku a v Bosně a Hercegovině*“ a dvouletý GAUK (Grantová agentura UK) „*Užívání jazyků u obyvatel vybrané romské osady*“). Na projektech spolupracují nejen studenti, ale i absolventi oboru. Se seminářem je provázáno i o. s. Romano džaniben, jehož hlavní činností je vydávání stejnojmenného časopisu romistických studií.

Filozofická fakulta KU otevírá jednou za dva roky jednooborové bakalářské studium pro 25 až 30 přijatých studentů a navazující magisterské studium pro jednooborové i dvouoborové studenty v součtu v přibližném počtu 8 až 10 lidí. V roce 2012 nastoupilo do prvního ročníku bakalářského i navazujícího magisterského studia studentů méně (15; 4). Studium romistiky na FF UK je jako jediné v ČR možné v rámci samostatně akreditovaného oboru, navíc s důkladným zaměřením na jazyk.

Na jiných školách existuje možnost zabývat se romskou tematikou pouze v rámci zaměření jiných kmenových oborů – zejm. antropologie a sociální práce, ev. psychologie, speciální pedagogiky atp., případně v týchž odvětvích na SŠ a VOŠ, každopádně spíše formou jednotlivých kurzů³⁶.

Seminář romistiky připravoval v roce 2012 reakreditaci bakalářského studia s cílem přidat i variantu pro dvouoborové studenty a přiblížit studijní plány očekáváním potenciálních uchazečů, tedy směrem k lepšímu uplatnění se absolventů v praxi (např. umožněním volby zaměření studia na sociální práce nebo jazykovědu). U navazujícího magisterského studia je potřebou při reakreditaci akreditovat navíc program s pedagogickým zaměřením. Je však otázkou, jak akreditaci a především pak výuku zajistit při současných personálních a finančních kapacitách Semináře. Obor čelí problémům s relativně malou finanční a tudíž i personální jistotou, každoroční kombinace poměrně variabilních příjmů a závislost na grantech odčerpává čas a energii potřebné na rozvoj a vývoj oboru, vlastní výuku a výzkum. V roce 2012 museli pracovníci semináře v důsledku krácení dotací výrazně omezit finanční podporu studentských terénních výzkumů. Zároveň také bylo nutno omezit administrativní sílu na pracovišti, čímž došlo k administrativnímu zatížení akademických pracovníků, což jim bralo prostor pro samotnou vědeckou práci.

3.1.4 Podpora romské kultury a jazyka na regionální úrovni

Kulturní aktivity Romů podporovaly i kraje a obce ze svých rozpočtů. Nezanedbatelnou roli v šíření povědomí o romské kultuře a jazyku jak směrem k Romům, tak i k většinové společnosti zastávaly kromě Muzea romské kultury i NNO. Přehled kulturních aktivit, které proběhly v jednotlivých krajích a výše dotační podpory z rozpočtu kraje, je uvedena v tabulce níže.

Tab. č. 24 Podpora romské kultury v roce 2012 na úrovni jednotlivých krajů

Kraj	Výše dotační podpory z rozpočtu kraje	Realizované činnosti za rok 2012
Středočeský	0,-	V kraji každoročně probíhá romský hudební festival, který pořádá Sdružení romských občanů v Lysé nad Labem. Jedná se o největší přehlídku romských hudebních skupin a tanečních souborů. Pravidelně se pořádají i celostátní romské plesy, kterých se zúčastňuje i manželka prezidenta republiky. MK tuto akci podpořilo v roce 2012 částkou ve výši 35.000 Kč.
Královéhradecký	10.000,-	Z dotačního programu Podpora rozvoj profesionálních i neprofesionálních kulturních aktivit byl podpořen ROMFEST 2012 o. s. Soužití Jaroměř.

36 Pro srovnání: výuka romštiny u nás při bakalářském studiu probíhá intenzivně, celé tři roky třikrát až čtyřikrát týdně, vedle ní běží další předměty zaměřené na Romy, v Pardubicích v rámci oboru Sociální antropologie mají studenti v plánu romštinu jedenkrát týdně po dobu jednoho roku, k tomu předmět Úvod do romistiky, taktéž rok. Na dalších školách běží převážně kurzy typu „Práce s romskou komunitou“, tedy kurzy ne až tak romistické.

Jihomoravský	1.140.000,-	<p>Jihomoravský kraj ve vazbě na <i>Strategii rozvoje Jihomoravského kraje na období 2006-2016</i> v rámci priority Kvalita života obyvatel/Zlepšení a podpora kvalitního systému vzdělávání a Rozvoj kultury, památkové péče a možností trávení volného času vyhlásil <i>Dotační program na činnost národnostních menšin v r. 2012</i>. Pro tento program byla z rozpočtu JMK vyčleněna částka 400 tisíc Kč.</p> <p>Rada pro národnostní menšiny JMK zorganizovala společné setkání národnostních menšin žijících a působících v jihomoravském regionu - „<i>Den národnostních menšin v Jihomoravském kraji</i>“. Setkání se uskutečnilo 19. května 2012 v prostorách Lázně Hodonín. Činnost národnostních menšin prezentovalo celkem 14 občanských sdružení. Tancem, vystoupením jednotlivých souborů a živou hudbou tak představili kulturu 10 národnostních menšin. V rámci doprovodného programu nechyběla ani tradiční kuchyně národů Podyjí, stejně tak romská, řecká, ruská, maďarská. Den národnostních menšin vyvrcholil 12. ročníkem Česko – slovenské Miss Roma. Tradičně ji moderoval Jan Český, v doprovodném programu vystoupila Martina Balogová aj. V rámci dotačního řízení <i>Dotační program na činnost národnostních menšin v Jihomoravském kraji na rok 2012</i>“. Bylo podpořeno 7 projektů zaměřených na romskou kulturu, jazyk, popř. volnočasové aktivity dětí a mládeže se sociálním znevýhodněním celkovou částkou 140.000 Kč. V rámci mimořádných individuálních dotací byly podpořeny 4 projekty ve výši 650.000 Kč.</p>
Ústecký	45.000,-	<p>V rámci Ústeckého kraje existuje dotační program „<i>Program podpory regionální kulturní činnosti na rok 2012</i>“. V tomto programu bylo podáno pět projektů zaměřených na podporu romské kultury, z toho byl podpořen jeden projekt, a to sice projekt Jeden svět 2012 v Ústeckém kraji, Člověk v úsni o.p.s. Limitujícím faktorem je lokální působnost organizací, které pořádají romské kulturní aktivity. Tento program podporuje aktivity na regionální úrovni. Výboru pro národnostní menšiny, který by naopak podporoval kulturní aktivity na místní úrovni, se v roce 2012 nepodařilo zvláštní dotační titul prosadit.</p>
Karlovarský	115.000 Kč	<p>V kraji proběhla oslava Dne národnostních menšin (podpořen z rozpočtu kraje ve výši 95.000 Kč), dále Mezinárodního dne Romů (realizátorem o. s. Khamoro Chodov s podporou z rozpočtu kraje 10.000 Kč). V Chebu uspořádalo o. s. Lacho jilo „<i>Prezentaci mažoretok</i>“ (podpořeno z rozpočtu kraje ve výši 10.000 Kč). Kurzy romského jazyka nabízí pouze o. s. Khamoro Chodov v rámci nízkoprahového klubu pro děti. Celkový zájem o romštinu je však nízký. Výuka oboru romistika v kraji neprobíhá. Krajský koordinátor pouze realizuje romistické přednášky na školách.</p>
Liberecký	0,-	<p>Uspořádány byly spíše malé kulturní akce zaměřené na romskou kulturu. Zájem romské menšiny o pořádání větších akcí je spíše nízký. Romská občanská iniciativa se v tomto regionu příliš nerozvíjí a sdružení nežádají o dotace na podporu kulturních aktivit. Určitou výjimkou je město Liberec, kde působí Komunitní středisko KONTAKT, p. o., které v rámci volnočasových aktivit nabízí dětem ve věku 6 – 14 let kroužek tradičních romských tanců Amare Čhave, který navštěvuje celkem 52 dětí. Tato organizace pořádá oslavy Mezinárodního dne Romů, v rámci kterého je veřejnosti představena historie Romů, jejich zvyky, tradice a řemesla. V roce 2012 navštívilo Romský den cca 60 osob. Vzdělávací instituce nenabízí výuku romského jazyka ani výuku oboru romistika.</p>
Moravskoslezský	345.600,-	<p>V roce 2012 se na území Statutárního města Karviná konal již 13 ročník Karvinského Romského festivalu organizovaného občanským sdružením Sdružení Romů Severní Moravy. V Karviné se dále koná každoročně také festival „<i>Prolínání kultur aneb Známe se navzájem– festival národnostních menšin</i>“, kde je prezentována tak kultura romské menšiny žijící na území kraje.</p> <p>Ve Frýdku-Místku konal již 5. ročník pravidelné akce „<i>Romipen</i>“ u příležitosti Mezinárodního dne Romů. S Romipenem je spjat tradiční kulturní program – hudební a taneční představení, ochutnávka romských tradičních jídel, výstava fotografií s romskou tematikou a další doprovodný program. Celou akci organizačně zařídil poradce pro národnostní menšiny a terénní pracovnice oddělení sociální prevence. Akce Romipen byla hrazena z rozpočtu města. Romština je vyučována v rámci výukového bloku Pedagogické fakulty Ostravské univerzity. O vyučování romistiky jako samostatného oboru v Moravskoslezském kraji nemáme informace.</p>

Olomoucký	88.000,-	<p>Za bariéru rozvoje romské kultury lze považovat skutečnost, že v kraji absentují organizace, které by se intenzivněji touto oblastí zabývaly, rovněž zájem o výuku romského jazyka u dětí a mládeže je minimální. Aktivním nositelem romských tradic je pouze pobočka Společenství Romů na Moravě a Charita Olomouc. Nejvýznamnější akcí Charity Olomouc byl 14. ročník Romské pouti v bazilice Navštívení Panny Marie na Sv. Kopečku u Olomouce dne 22. 9. 2012, mši sloužil romský kněz Vojtěch Vágai. Liturgii hudebně provázela slovenská romská kapela Jekh Drom, jejím členem je také Ján Mižigár, který ztvárnil hlavní roli ve filmu Cigán. V rámci kulturního programu vystoupila hudební skupina Imperio, taneční a hudební soubor Společenství Romů na Moravě a další soubory i z jiných krajů. V rámci implementace komunitního plánování v Olomouci jsou plánovány kulturní aktivity ve spolupráci s nestátními neziskovými organizacemi a krajem.</p> <p>Olomoucký kraj každoročně vyhláší program Podpora kulturních aktivit v Olomouckém kraji, jehož cílem je podpořit a rozšířit hodnotné typy kulturních aktivit na území Olomouckého kraje. V roce 2012 z něj byly podpořeny 4 projekty zaměřené i na příslušníky romské menšiny (projekt „Romská píseň“, dále „Rozvoj občanské společnosti: Mladí lidé bez kulturních předsudků“, projekt „Loutka jako kamarád“, projekt „Šance pro všechny – zajištění kulturních aktivit pro sociálně ohrožené děti a mládež ve městě Lipníku nad Bečvou“.</p> <p>V Olomouckém kraji bohužel není dostupná výuka romského jazyka. Tyto aktivity nabízí spíše občanská iniciativa. V Olomouci např. Charita Olomouc ve spolupráci s Filozofickou fakultou OP Olomouc uspořádala první ročník Dne romského jazyka. Návštěvníci měli možnost získat informace o romštině. Součástí programu byla vystoupení romských tanečních a hudebních skupin.</p>
Pardubický	0,-	<p>Podpora romské kultury je reflektována v některých strategických dokumentech obcí (např. komunitní plány), organizace mají možnost podávat projekty v několika dotačních řízeních.</p> <p>V roce 2012 Pardubický kraj aktivně participoval na realizaci Multikulturního týdne v Pardubicích. Zároveň prostřednictvím koordinátora ve spolupráci s Katedrou romistiky Univerzity Karlovy připravil kurzy romštiny pro terénní pracovníky a sociální pracovníky obcí vedené pí. Evou Danišovou.</p> <p>Na projekty na podporu romské kultury a jazyka si organizace v kraji v roce 2012 nepodávaly žádnou žádost.</p> <p>V loňském roce byly na některých místech kraje realizovány oslavy Mezinárodního dne Romů. V Pardubicích také proběhl Multikulturní týden, v rámci městských slavností vystupovaly taneční kroužky romských dětí. Obecně se Romové v Pardubickém kraji do kulturních akcí se zájmem zapojují, nejčastěji za pomoci místních organizací a sdružení, které se romskou problematikou zabývají.</p> <p>Romský jazyk se v současné době vyučuje na Univerzitě Pardubice, obor sociální antropologie. Vyučujícími jsou Mgr. Lada Viková a Mgr. Zbyněk Andrš, PhD.</p>
Plzeňský	8.459.000 Kč	<p>grantový program Plzeňského kraje v oblasti kultury pro rok 2012. Příjemcem dotace byla např. organizace Ponton na projekty kulturně zábavných odpolední. Kulturní akce pro cílovou skupinu Romů jsou také dotačně podporovány z dotačního programu Magistrátu města Plzně, kde je také specifické dotační řízení. V kraji není vyučován romský jazyk ani obor romistika.</p>
Jihočeský	0,-	<p>V roce 2012 se konali tyto kulturní aktivity nestátních neziskových organizací: Občanské sdružení Jagori Český Krumlov (21. 7. 2012) – přehlídka romského folklóru a hudebních skupin, festival KEREKATE (již 6. ročník) realizovaný o. s. Slunovrat Tábor ve spolupráci s občanským sdružením Jekhetane Tábor a o.p.s. Cheiron T. Všechny tyto akce byly zveřejněny na romských i neromských médiích, propagačních materiálech a následně popsány v článcích v tisku jako jsou: www.romea.cz, Jihočeský deník, apod. Doporučení k této oblasti je jednoduché. Organizace zabývající se touto formou nabádat k dalším aktivitám, získávat finanční prostředky pro udržení romské kultury v Jihočeském kraji a zapojit i další subjekty k pořádání různých kulturních, či společenských akcí. Nestátní neziskové organizace mají možnosti zajištění financí na pořádání různých aktivit, ale organizování kulturních akcí je z roka na rok těžší a těžší. Proto je zapotřebí předkládat žádosti na MK ČR, tak i na Jihočeský kraj, kde je možnost získat dostatečné finanční prostředky k pořádání kulturních, či společenských akcí, kde by se mohla prezentovat romská kultura a folklór.</p>

Vysočina	22.500,-	<p>Z rozpočtu kraje byly v roce 2012 podpořeny projekty „<i>Týden romské kultury</i>“ (Jihlava) a „<i>Amen Khelas 2012</i>“ (Jihlava). Mladší generace Romů nemá zájem na aktivním rozvoji romské kultury. Postupem času také ztrácí jazykové kompetence. Kulturní potřeby obyvatel romského etnika jsou uspokojovány na základě jejich vlastních postojů – žádostí. Velký zájem kromě tanečního kroužku se však neevduje. Iniciátorem romských kulturních aktivit jsou především neromské neziskové organizace, romské organizace v rámci těchto kulturních akcí pouze participují.</p> <p>Jedinou školou, která na Vysočině vyučuje romský jazyk, je Střední odborná škola managementu a práva v Jihlavě, která vyučuje i romské dějiny. Vyšší odborná škola sociální v Jihlavě vyučuje sociokulturní charakteristiky romského etnika v rámci předmětu Problematika menšin. Vysoká škola polytechnická Jihlava má ve studijním plánu v rámci nově otevřeného oboru Zdravotně sociální pracovník zařazenu výuku romské kultury v rámci předmětu. Problematika menšinových skupin. Základní škola Jungmannova v Jihlavě za pomoci interaktivních technik zapojuje romský jazyk do výuky žáků (tvorba tematicky zaměřeného romského slovníku pro žáky). Mladší generace Romů nemá přílišný zájem o rozvoj vlastní kultury a jazyka.</p>
Zlínský	500.000,-	<p>Zlínský kraj vyhláší od roku 2004 podprogram na integraci romské menšiny žijící ve Zlínském kraji. Cílem podprogramu je mimo jiné podpořit projekty zaměřené na podporu uměleckých a kulturních aktivit pro romské menšiny (divadelní představení, koncerty, přehlídky, výstavy, festivaly apod.) formou dotací na specifický účel. V roce 2012 byly podpořeny projekty „<i>Kampaň proti rasismu United Colors of Fsetin 12</i>“ o. s. Cyrillos, dále projekt „<i>Poznáváme svět kolem nás</i>“ o. s. Rodičovského sdružení Na cestě; projekt „<i>Zábavné učení v Rubikonu</i>“.</p>
hl. m. Praha	0,-	<p>Magistrát hl. města Prahy podporuje kulturní aktivity Romů v rámci grantového řízení Celoměstské programy podpory aktivit národnostních menšin na území hl. m. Prahy pro rok 2012. V Praze byly realizovány ve vztahu k Romům projekty OS ČHAVORIKANO LUMA - KROUŽEK HER A NÁPADŮ, loutková představení v pražských divadlech s tematikou romského folkloru, pohádek a bajek. Proběhl zde osvětový cyklus 20 workshopů a 5 loutkových představení (určeno pro děti a mládež z pražských škol). Praha 9 každoročně pořádá tzv. Etnofest, multikulturní festival, v roce 2011 měl již 2000 diváků. Kromě toho je dějištěm Světového romského festivalu Khamoro. Na rozvoj romského jazyka a uchování romské kultury se zaměřuje Filozofická fakulta KU, kde působí Seminář romistiky jako jediný v celé ČR.</p>

3.2 OBLAST VZDĚLÁVÁNÍ

Situace Romů v oblasti vzdělávání je v porovnání s ostatní populací v ČR horší. Na tuto oblast se zaměřil i mezinárodní výzkum FRA, UNDP a WB s názvem „*Situace Romů v 11 členských státech EU*“. Součástí regionálního šetření bylo srovnání úrovně nejvyššího dosaženého vzdělání u romských a neromských respondentů žijících na území nebo v blízkosti sociálně vyloučených lokalit. Jak je patrné z níže uvedené tabulky, nejvyšší podíl romských respondentů v ČR (54%) ve věkové kategorii 25 – 64 let dosáhl nižšího sekundárního vzdělání (tj. absolventi s úplným základním vzděláním). Celkem 30% romských respondentů absolvovalo středoškolské vzdělávání, u neromů byl podíl výrazně vyšší (79%). Ani jeden z romských respondentů nedosáhl postsekundárního vzdělávání (zahrnuje nástavbové pomaturitní vzdělávání, ne již vzdělávání na VOŠ a VŠ) oproti neromům, kde této úrovně vzdělání dosáhlo 10% respondentů. Ačkoliv žili účastníci výzkumu v obdobných podmínkách, projevují se ve vzdělanostní úrovni rozdíly mezi romskými a neromskými respondenty.

Tab. č. 25 Porovnání nejvyššího dosaženého vzdělání u Romů a neromů ze sociálně vyloučených lokalit v ČR

	Žádné formální vzdělávání		Základní vzdělání ISCED 1 ³⁷		Nižší sekundární ¹ ISCED 2		Vyšší sekundární ¹ vzdělávání ISCED 3		Postsekundární ¹ vzdělávání ¹ ISCED 4+	
	Rom	nerom	Rom	nerom	Rom	nerom	Rom	nerom	Rom	nerom
Nejvyšší dosažené vzdělání (věk. kat. 25-64)	5%	0%	11%	0%	54%	11%	30%	79%	0%	10%
muži	5%	0%	11%	0%	51%	9%	33%	79%	0%	11%
ženy	5%	0%	12%	0%	57%	13%	27%	79%	0%	8%
Nejvyšší dosažené vzdělání (věk. kat. 20-24)	1%	0%	7%	0%	62%	15%	30%	79%	0%	7%
muži	2%	0%	7%	0%	64%	13%	27%	77%	0%	10%
ženy	0%	0%	7%	0%	61%	17%	32%	80%	0%	3%

Níže je uvedeno mezinárodní porovnání dat o nejvyšší úrovni dosaženého vzdělání Romů mezi ČR a ostatními státy zapojenými do výzkumu. ČR sice dosáhla v porovnání s ostatními zeměmi lepších výsledků, výrazné rozdíly v úrovni vzdělání mezi romskou a většinovou populací jsou však pro vládu ČR do budoucna velikou výzvou.

Tab. č. 26 Nejvyšší dosažené vzdělání Romů v mezinárodním srovnání

Úroveň vzdělání	Bulharsko		Česko		Maďarsko		Rumunsko		Slovensko	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
Pod úrovní nižší sekundární	37	49	14	16	21	32	54	67	16	19

³⁷ Vysvětlivky k mezinárodní klasifikaci UNESCO ISCED: ISCED 1 – 1. stupeň základní školy; ISCED 2 - 2. stupeň základní školy a nižší ročníky osmiletých gymnázií; ISCED 3 – obory středních odborných učilišť ukončené závěrečnou zkouškou, obory středních odborných škol ukončené maturitou a gymnázia; ISCED 4 – pomaturitní kvalifikační či nástavbové vzdělávání (ne však studium na VOŠ či VŠ).

(ISCED 1)										
Nižší sekundární (ISCED2)	48	41	57	62	61	57	34	27	63	66
Vyšší sekundární (ISCED3)	14	9	29	21	18	10	12	6	20	14
Postsekundární neterciální (ISCED 4)	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0

V roce 2012 uplynulo 5 let od vynesení průlomového rozsudku Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci D. H. a ostatní proti ČR. Bylo to poprvé, kdy Soud uznal porušení článku 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ve věci rasové diskriminace v přístupu ke vzdělávání.

V souvislosti s pětiletým výročím byla provedena reflexe pokroku v plnění požadavků vyplývajících z rozsudku, na níž se kromě institucí státní správy a nevládních organizací podílely i významné mezinárodní instituce, které za tímto účelem vykonaly v ČR hodnotící návštěvy. V druhé polovině roku 2012 byly plánovány další kroky, které měly k naplnění požadavků rozsudku napomoci.

3.2.1 Předškolní vzdělávání

V ČR upravuje oblast předškolního vzdělávání³⁸ školský zákon a je zajišťováno prostřednictvím mateřských škol zpravidla pro děti od 3 – 6 let věku nebo přípravných tříd poslední rok před nástupem do povinné školní docházky. Předškolní vzdělávání je v ČR nepovinné³⁹.

Na zmapování situace romských dětí v předškolním vzdělávání se zaměřil mezinárodní srovnávací výzkum WB, UNDP s názvem „*Směrem k rovnému začátku: uzavření propasti ve včasné vzdělávání romských dětí z východní Evropy*“⁴⁰, který byl proveden v Bulharsku, Rumunsku, Maďarsku, Slovensku a v České republice. Studie zdůrazňuje význam včasné péče o děti jak doma, tak i v předškolních zařízeních pro jejich vývoj a budoucí životní šance, neboť včasná péče podporuje kognitivní, emocionální, sociální a fyzický vývoj dítěte. Podmínky správného vývoje je však obtížné zajistit v nedostatečně stimulujícím vyloučeném prostředí, kde je dítě vystaveno dalším rizikovým faktorům, které mohou vést k opoždění ve vývoji základních rozumových funkcí a k zabránění plnému rozvoji potenciálu dítěte.

³⁸ Dle § 33 je cílem předškolního vzdělávání dle školského zákona podporovat rozvoj osobnosti dítěte v předškolním věku, podílet se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Má vytvářet základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání, napomáhat vyrovnat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytovat speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.

³⁹ Předškolní vzdělávání v ČR je nepovinné, na rozdíl od Bulharska, kde jsou povinné poslední dva ročníky předškolního vzdělávání či Maďarska, kde je povinná pro děti od pěti let poslední rok před zahájením povinné školní docházky. Systém předškolního vzdělávání je také decentralizovaný a nejčastějšími zřizovateli mateřských škol jsou samosprávy, což samozřejmě umožňuje nastavit předškolní vzdělávání tak, aby co nejvíce vyhovovalo potřebám místních občanů a místním poměrům. Na druhou stranu tento způsob uspořádání zvyšuje pravděpodobnost etnické segregace romských dětí, pokud vláda jasně nevymezí odpovědnost místní samosprávy a nerozvíjí mechanismy k implementaci národních desegregačních strategií. Je samozřejmě nutné počítat i s rozhodováním rodičů, o tom, kde a jakým způsobem se bude vzdělávat jejich dítě. Diskutovanou otázkou také je, zda je vhodné, aby toto rozhodnutí záviselo výhradně na vůli rodičů, kteří nemusí vždy jednat v zájmu dítěte.

⁴⁰ Výzkumu se účastnilo v ČR 756 romských domácností, dále 350 neromských domácností a 3 353 Romů a 1049 neromů jako jednotlivců ve vybraných vyloučených romských lokalitách.

Nedostatečně stimulující domácí prostředí, emoční stres spojený s bezvýhodnou situací rodičů, podvýživa, to vše negativně ovlivňuje schopnosti dítěte a jeho připravenost na další vzdělávání.

Tyto faktory negativně působí i na romské děti vyrůstající v chudobě a v rodinách, kde rodiče mají velmi nízkou úroveň vzdělání. Na druhou stranu si však romští rodiče začínají uvědomovat význam vzdělávání pro jejich děti, jak poukázal zmíněný výzkum, více než 80% z nich si přeje, aby dosáhly alespoň středoškolského vzdělání. Tohoto cíle se však dětem nedaří dosáhnout, neboť čelí mnohonásobnému znevýhodnění, kdy více než 75% Romů nedokončí středoškolské vzdělání a vstupuje na trh práce bez potřebné kvalifikace.⁴¹

Z výzkumu dále vyplynulo, že v ČR se projevila výraznější rozdíly v účasti v předškolním vzdělávání mezi romskými dětmi z městských (33%) a venkovských lokalit (17%). Velká propast v průměrné účasti byla zaznamenána mezi romskými dětmi (28%) a ostatními dětmi, u nichž je účast mnohem vyšší (79%). Podíl romských dětí v předškolním vzdělávání v čase sice roste, ale velice pomalu a dlouhodobě je nízký. ČR také neměla příznivé výsledky v mezinárodním srovnání, kdy se předškolního vzdělávání účastnilo pouze 28% romských dětí (v Bulharsku byl podíl 45%, v Maďarsku 76%, v Rumunsku 37%, nižší účast měla už jen SR, kde byla účast 24%).

Tab. č. 27 Podíl romských dětí zapsaných do předškolního vzdělávání

	Bulharsko	Česko	Slovensko	Maďarsko	Rumunsko
Průměrný podíl romských dětí (věk, kategorie 3 -5 let a 3 – 6 let)	45	28	24	76	37
Národní průměr	75	79	72	88	77
Průměrný podíl zapsaných romských dětí (3 – 6 let)	45	32	28	76	37
Romské děti z převážně romských lokalit (3 – 6 let)	41	33	28	77	36
Romské děti z venkovských lokalit (3 – 6 let)	48	17	29	78	43
Romští chlapi (3 – 6 let)	46	37	29	72	36
romské dívky (3 – 6 let)	43	28	28	80	39
neromští sousedé (3 – 6 let)	81	69	59	94	68

Pokud romské děti v ČR předškolní zařízení navštěvují, pak 95% z nich využívá veřejná zařízení, 3% soukromá a 2% zřízená NNO.

Výsledky také poukazují na pozdní nástup romských dětí do předškolního vzdělávání, kdy v průměru 50% dětí zahajuje tuto formu vzdělávání až v 5 – 6 letech. V ČR také sociálně vyloučené romské rodiny preferují spíše časově a finančně méně náročnou předškolní přípravu v přípravných třídách. Připravenost absolventů přípravných tříd na vstup do povinné školní docházky je jednoznačně nižší oproti dětem, které absolvují tříleté vzdělávání v mateřské škole.

⁴¹ Údaje vychází z výzkumu „Směrem k rovnému začátku: uzavření propasti ve včasném vzdělávání romských dětí z východní Evropy“, WB, UNDP, EC 2012

Výzkum sledoval i místní dostupnost předškolních zařízení. Významný podíl romských domácností v ČR (50%) má předškolní zařízení v blízkosti svého bydliště tak, že je dostupné i pěší chůzí a 39% romských domácností má školku přímo na území romské lokality.

Tab. č. 28 Vzdálenost k nejbližší školce pro romské domácnosti.

Vzdálenost	Bulharsko	Česko	Maďarsko	Rumunsko	Slovensko
< 1 km	61	50	56	73	56
1-3 km	31	33	36	24	38
3 – 5 km	6	15	7	2	2
5 – 10 km	2	2	1	0	2
10 + km	0	0	1	1	2

Sledováno bylo i etnické složení školek, které děti romských respondentů navštěvovaly. Vysoká míra segregace se projevila na Slovensku, kde odhadem 48% romských dětí navštěvuje školky s romským etnickým složením. Obdobná situace je v Rumunsku, kde byl podíl dětí navštěvujících romské školky 46%. V ČR se tímto způsobem vzdělávalo 16% romských dětí, 24% se vzdělávalo ve školách, kde byl 50% podíl romských dětí a 60% romských dětí docházelo do školek, kde buď nebylo žádné romské dítě nebo se jich zde vzdělávalo velice málo. Drtivá většina romských dětí se ve sledovaných zemích formálně i neformálně⁴² vyučovala ve školkách majoritním jazykem (v Maďarsku se jednalo o 100% dětí, v ČR a v Bulharsku o více než 95% romských dětí, v Rumunsku se takto vyučovalo zhruba 80% dětí). Na Slovensku byl podíl romských dětí vyučovaných neformálně romským i majoritním jazykem pohyboval okolo 18%.

Romští rodiče se vyjadřovali i k přímým nákladům na úhradu poplatků za předškolní vzdělávání, na dopravu, na nákup knih či školních uniforem a za jídlo. Nejvyšší výdaje byly zaznamenány v ČR, které výrazně přesáhly deklarované výdaje v ostatních zemích.

Tab. č. 29 Výše měsíčních nákladů domácností (v €) na předškolní vzdělávání pro romské děti

	Bulharsko	Česko	Maďarsko	Rumunsko	Slovensko
Měsíční náklady (průměr)	15,4	25,6	1,3	7,5	7,2
Měsíční náklady (medián)	17,4	24,7	0,0	2,2	4,0

V ČR rodiče platí za docházku do školky úplatu za vzdělávání a školské služby. V ustanovení § 123 odst. 2 školského zákona byla sice zavedena bezúplatná docházka pětiletých dětí do mateřské školy a do přípravného ročníku ZŠ, kdy jsou rodiče osvobozeni od poplatku za docházku. Toto opatření je však nedostatečné směrem k chudým domácnostem a řeší pouze situaci dětí jeden rok před nástupem do povinné školní docházky. V odst. 4 je také stanoveno, že dětem se sociálním znevýhodněním může ředitel školy snížit či prominout úplatu za předškolní vzdělávání. Toto opatření však není plošně využíváno u potřebných dětí. Nestabilní příjmová situace rodiny také snižuje udržitelnost dítěte ve škole. Významný podíl romských dětí po nástupu do školky předškolní vzdělávání nedokončí, neboť rodiče nemají prostředky na úhradu poplatků.

Zabezpečení stravy pro děti je v rámci sledovaných zemí různé. V Maďarsku, kde jsou výdaje za předškolní vzdělávání nejnižší, je poskytováno stravování bezplatně. Romští rodiče v ČR, na Slovensku a v Bulharsku naopak uvedli, že jídlo je hrazeno z poplatků za stravu. V Rumunsku se očekává, že si dítě přinese oběd sebou z domova.

⁴² Neformální vzdělávání zahrnovalo to, že část instrukcí byla romským dětem předávána v romštině.

Tab. č. 30 Způsob stravování romských dětí v mateřských školách

Způsob úhrady	Bulharsko	Česko	Maďarsko	Rumunsko	Slovensko
Bezplatně poskytováno	23	5	97	33	28
Úhrada prostřednictvím plateb rodičů	76	92	2	3	72
Děti si musí donést sebou	1	3	1	64	0
Celkem	100	100	100	100	100

Další sledovanou oblastí byla spokojenost romských rodičů s předškolním vzděláváním a pocit, že jsou jejich děti ve školce vítané. V ČR uvedlo 15% respondentů, že jsou romské děti plně vítané v mateřské škole, 65% romských dětí je vítaných a 20% si myslí, že jejich děti ve školce vítané nejsou. Pouze 18% romských rodičů bylo plně spokojeno s předškolním vzděláváním, 62% rodičů bylo téměř spokojeno, 18% rodičů bylo poněkud nespokojeno a 2% byla velmi nespokojena.

Výzkum se zaměřil i na podmínky rozvoje a učení romských dětí v předškolním věku v domácím prostředí, kdy významný podíl z nich vyrůstá v chudobě a je vychováváno rodiči s velmi nízkou úrovní vzdělání a často i bez zaměstnání. Čas strávený s dětmi při stimulačních aktivitách je velice přínosný pro jejich kognitivní vývoj. Negativně na podmínky rozvoje působil vysoký stupeň chudoby, který ovlivňuje i možnost zajistit pro dítě knihy, hračky a další pomůcky k rozvoji jejich schopností. V ČR měly romské domácnosti, kde vyrůstalo alespoň 1 dítě ve věku 3 – 5 let v průměru 7 knih. 50% romských rodičů se věnovalo v posledním týdnu prohlížení nebo čtení knih s dětmi, 51% s dětmi kreslilo nebo malovalo a 21% z nich učilo děti číst nebo psát.

Tab. č. 31 Vzdělávací techniky, které využívají romští rodiče v domácím prostředí

	Bulharsko	Česko	Maďarsko	Rumunsko	Slovensko
Počet knih doma					
Průměr	1,8	7	7,2	1,2	2,6
Medián	0	5	4	0	1
Aktivity s dětmi doma v posledních 3 dnech					
Prohlížení nebo čtení knih	23%	50%	57%	17%	44%
Kreslení nebo malování	21%	51%	42%	19%	45%
Učení čtení nebo počítání	15%	21%	29%	12%	22%

Výzkumníci dále porovnali úroveň znalostí u romských a neromských dětí, které absolvovaly předškolní vzdělávání. Výsledky byly zjišťovány formou dotazníku s pedagogickými pracovníky ve školách, kteří je vzdělávali.

Tab. č. 32 Výsledky učení (% podíl dětí)

Otázky dotazníku zaměřené na dovednosti dětí	Bulharsko		Česko		Maďarsko		Rumunsko		Slovensko	
	Rom	nerom	Rom	nerom	Rom	nerom	Rom	nerom	Rom	nerom
Umí vyjmenovat alespoň 10 písmen abecedy?	50	94	5	77	49	63	26	74	46	50
Umí přečíst alespoň 4 známá písmena abecedy?	24	29	27	43	20	38	12	47	31	45
Umí naspat vlastní jméno?	30	41	44	77	28	46	14	53	37	60
Rozumí jednoduché věty v mateřském jazyce?	82	88	94	98	74	67	82	84	83	95
Rozpozná symboly čísel od 1 do 10?	61	94	66	91	64	83	49	79	66	90

Má sebedůvěru?	76	100	89	89	91	96	88	89	85	97
Vychází dobře s ostatními dětmi?	88	100	95	100	98	96	93	95	97	100
N	94	17	174	56	145	42	137	24	175	19

Výsledky dokládají, že romské děti ve věku 5 – 6 let zaostávají za svými neromskými vrstevníky. Zatímco polovina romských dětí je schopná identifikovat nejméně deset písmen abecedy, u neromských dětí žijících v obdobném prostředí se tento podíl pohybuje mezi 50 – 94%. Rozdíly ve výsledcích se projeví i u dalších otázek (viz tabulka výše).

U starších generací Romů (10 – 49 let), kteří absolvovali předškolní vzdělávání, byl sledován vliv docházky do školky na úroveň jejich dosaženého vzdělání a na úspěšnost na trhu práce. Bylo zjištěno, že vzdělávání v mateřských školách je spojeno s mnohem nižší pravděpodobností zápisu dítěte do základní školy praktické, zejména v ČR a na Slovensku, kdy byl rozdíl mezi těmi, kdo absolvovali předškolní vzdělávání a těmi, kdo je neabsolvovali 18% (v ČR) a 10% (v SR). Předškolní vzdělávání mělo vliv i na dokončení středoškolského vzdělání. V ČR se projevil silný vliv docházky do školky na současné zaměstnání, kdy se zvýšila šance na to, že se romskému respondentovi podaří získat zaměstnání o 13%. U žen byla tato šance o něco vyšší (o 15%). Docházka do školky také snížila pravděpodobnost u romského dítěte, že v budoucím životě bude závislé na sociální pomoci o 17%.

Mezi největší překážky bránící v přístupu k předškolnímu vzdělávání byly identifikovány socioekonomické poměry a příjem domácnosti, který výrazně podmiňoval účast romských dětí v této formě vzdělávání v ČR (čím vyšší příjem, tím vyšší účast romských dětí v předškolním vzdělávání). Rozdíly se projevily i mezi pohlavími – nižší účast byla u romských dívek. Vliv na účast má i to, kdo romské dítě vychovává. Vyšší účast byla u těch romských dětí, které vychovávaly osoby s vyšší úrovní vzdělání a osoby, které samy navštěvovaly předškolní zařízení. V ČR se projevil rozdíl v docházce do školky mezi domácnostmi, které doma hovořily romským jazykem, kde byla o 11% nižší pravděpodobnost, že se dítě využít předškolní vzdělávání.

Rodiče, kteří neposílali děti do školky, byli dotazováni na důvody. V ČR byl nejčastějším důvodem pro nezapsání romského dítěte do školky argument, že romské dítě je příliš malé (26%) nebo nepotřebuje předškolní vzdělávání, protože je o něj postaráno doma (40%).

Tab. č. 33 Důvody pro neposílání dítěte do mateřské školky

	Bulharsko	Česko	Slovensko	Maďarsko	Rumunsko
Dítě je příliš malé	28%	26%	23%	49%	46%
Nepotřebuje předškolní vzdělávání	29%	40%	37%	24%	21%
Příliš drahé	40%	21%	5%	4%	22%
Dítě může zůstat doma	8%	13%	7%	3%	2%
Příliš daleko	4%	2%	16%	0%	6%
Není místo ve školce	3%	5%	3%	2%	0%
Evidováno na čekací listině	1%	5%	2%	3%	1%
Nedůvěra v učitele	0%	2%	1%	0%	0%
Jazyk	0%	1%	2%	0%	0%
Špatné zacházení s dítětem	1%	2%	0%	0%	0%

Jiné	6%	4%	12%	13%	12%
------	----	----	-----	-----	-----

Výraznou překážkou byla také cena, kdy 21% romských domácností uvedlo, že je pro ně předškolní vzdělávání příliš drahé. Výzkumníci se dotázali respondentů, kteří děti neposílali do školy, zda by dítě do školy poslali za předpokladu, že by byla docházka bezplatná. V ČR odpovědělo 50% respondentů, že by pak dítě do školy poslalo, 22% respondentů odpovědělo možná a 28% respondentů odpověď ne. Cenou za předškolní vzdělávání se příliš nezabývali respondenti v Maďarsku, neboť zde je nerozvinutější systém podpory předškolního vzdělávání.

Důvodem nevyužívání vzdělávání v mateřských školách je i obava rodičů o bezpečí dítěte. Svou roli zde hraje nedůvěra v prostředí školy a obava z odmítavého postoje pedagogů. Zkušenost se šikanou byla také jednou ze sledovaných oblastí, kdy rodiče odpovídali na otázku, zda jejich dítě čelilo v posledním roce šikaně.

Tab. č. 34 Zkušenost romského dítěte se šikanou v MŠ v posledním roce

Kým bylo dítě napadeno ve školce?	Bulharsko	Česko	Maďarsko	Rumunsko	Slovensko
Převážně neromským dítětem	4%	19%	6%	8%	2%
Převážně romským dítětem	1%	9%	6%	12%	4%
Obě dvě skupiny spolužáků	1%	22%	5%	10%	5%

Zájem o zápis romského dítěte do školky se zvyšoval, pokud v ní byl zaměstnán romský učitel, mediátor či asistent. Pak byla mateřská škola vnímána jako přátelštější k Romům. Dle respondentů tato tendence souvisí s tím, že oni sami čelili v minulosti sociokulturním či socioekonomickým bariérám ve školce, což v nich vyvolalo nedůvěru v prostředí školek. V ČR by za předpokladu, že by ve školce působil romský zaměstnanec do ní poslalo své dítě 20% respondentů, možná 33% respondentů, 47% respondentů by dítě nezapsalo ani pak. Cestou k odbourání nedůvěry je tedy větší zapojení lidí z místních romských komunit do předškolního vzdělávání. Důležitá je však i celková proměna klimatu mateřských škol, změna postojů a zvýšení odborné připravenosti pedagogů pro práci s touto cílovou skupinou a na spolupráci s poskytovateli dalších podpůrných programů v rámci komplexní práce s celou rodinou. Potřebné je rovněž zvýšení dostupnosti a posílení využívání vyrovnávacích opatření mateřskými školami jako je např. program asistent pedagoga, jehož potřebnost bývá na tomto stupni vzdělávání podceňována.

Výzkum tedy zaznamenal výrazné rozdíly mezi Romy a neromy v předškolním vzdělávání. V ČR je tato propast výrazná, neboť mezi oběma skupinami byly rozdíly v účasti 50%. Romské děti žijící ve vyloučených lokalitách nemají doma dostatečně stimulující prostředí, což se projevuje i na jejich horších výsledcích při měření kognitivních funkcí, např. ve znalosti písmen a čísel. Tyto rozdíly je nutné odstranit. Ze studie vyplynula pro ČR 3 základní doporučení ke zvýšení účasti romských dětí v předškolním vzdělávání a k vytvoření vhodných podmínek pro jejich rozvoj v domácím prostředí.

- 1) Zvýšit informovanost romských rodičů o výhodách účasti jejich dětí v předškolním vzdělávání a o jeho vlivu na budoucí životní šance dítěte.

Do osvěty a informačních kampaní lze zapojit NNO, ale i místní samosprávu a média. Důležitou roli v oslovování rodičů zastávají zdravotničtí pracovníci, kteří sledují vývoj dítěte. Vhodné je využívat v předškolním vzdělávání osvědčené programy jako je romský asistent pedagoga nebo mediátor, jenž napomáhá romským dětem se lépe integrovat do prostředí, v němž předškolní vzdělávání probíhá. Zároveň působí jako prostředník mezi školkou a rodiči. Do rámcových vzdělávacích

programů předškolního vzdělávání by bylo vhodné zahrnout témata jako je romský jazyk, historie a kultura.

2) *Poskytovat finanční pobídky nízkopříjmovým rodinám a umožnit bezplatné předškolní vzdělávání jejich dětí.*

Inspirací v tomto ohledu může být Maďarsko, kde je účast romských dětí ve vzdělávání nejvyšší. Svou roli v tomto hraje bezplatné předškolní vzdělávání a nejnižší výdaje spojené s účastí dětí v mateřských školách.

3) *Podporovat aktivní rodičovství tak, aby byli rodiče schopní vhodně rozvíjet schopnosti dětí v domácím prostředí a v komunitě.*

Za tímto účelem by měly být vytvářeny informační materiály a poskytováno poradenství a asistence rodičům, které by mohlo být součástí komplexnějších komunitních programů.

Přístup k předškolnímu vzdělávání je v současnosti v ČR komplikovaný nejen pro romské, ale i pro ostatní děti, neboť vlivem demografického vývoje došlo v posledních letech k rušení mateřských škol či ke snižování jejich kapacity. Tento trend v současnosti naráží na zvýšenou porodnost silných populačních ročníků a nárůst počtu dětí v předškolním věku. Mateřské školy nyní nemají dostatečnou kapacitu a musí častěji odmítat žádosti rodičů o umístění dítěte do školky. Při posuzování jejich žádostí postupují dle určitých kritérií.

V reakci na zvyšující se počet podnětů rodičů k přijímání dětí do mateřských škol vydal v roce 2012 veřejný ochránce práv *Doporučení k naplňování práva na rovné zacházení v přístupu k předškolnímu vzdělávání*, jehož cílem bylo upozornit na nesprávný postup některých mateřských škol při přijímání dětí do předškolního vzdělávání, který má dopady i na šance romských dětí vzdělávat se v mateřských školách. O přijetí dítěte rozhoduje výlučně ředitel mateřské školy, a to v souladu se školským zákonem a správním řádem. Vzhledem k tomu, že kapacita mateřských škol neumožňuje obvykle přijmout všechny děti, zveřejněná kritéria deklarují, které skutečnosti jsou pro ředitele důležité při rozhodování o přijetí či nepřijetí dítěte.

Mezi kritéria pro posuzování žádosti o přijetí dítěte do mateřské školy patří věk, kdy školský zákon uvádí, že se předškolní vzdělávání zpravidla organizuje pro děti od 3 do 6 let. Ředitel školy upřednostňuje zpravidla děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. Uvedené zákonné kritérium respektuje skutečnost, že se vzrůstajícím věkem roste potřeba předškolního vzdělávání. Dalším kritériem je minimální věk dítěte, který brání v přijetí mladších dětí. Veřejný ochránce práv uvedl, že rozlišování podle věku jako jedno z kritérií pro přijímání dětí k předškolnímu vzdělávání je legitimní. Lze jej však uplatňovat jen ve vymezených mantinelech, kdy nelze paušálně vyloučit dítě z možnosti ucházet se o přijetí do mateřské školy, a to např. stanovením bezpodmínečné minimální věkové hranice pro přijetí dítěte, která je vyšší, než ve školském zákoně stanovená hranice 3 let.

Dalším kritériem bývá trvalý pobyt dítěte v obci nebo trvalý pobyt jednoho nebo obou rodičů v obci, kde se mateřská škola nachází. Zvýhodnění dítěte s trvalým pobytem v obci je dle veřejného ochránce práv legitimním kritériem, zejména je-li zřizovatelem školy obec, která má vytvářet podmínky pro uspokojování potřeb svých občanů. Toto kritérium však není legitimní, je-li zde stanoveno jako bezpodmínečná podmínka. Rovněž není legitimní požadavek trvalého pobytu rodičů dítěte či zákonných zástupců, neboť předškolní vzdělávání zabezpečuje obec dětem, nikoliv jejich rodičům. Kritérium trvalého pobytu tedy musí být vnímáno jako kritérium zvýhodňující, nikoli bezpodmínečné. Právě toto kritérium škodí romským dětem

vyrůstajícím v migrujících rodinách, které se opakovaně stěhují za levnějším ubytováním a je pro ně obtížné zajistit si v místě současného bydliště trvalý pobyt.

Veřejný ochránce práv se kriticky postavil ke kritériu zaměstnanosti rodičů, které rovněž poškozuje romské rodiny, u nichž je vzhledem k vysoké míře nezaměstnanosti pravděpodobnější, že budou bez zaměstnání. Kritérium přehlíží vzdělávací funkci mateřských škol a akcentuje především funkci mateřské školy jako hlídací služby poskytované rodičům. Děti jsou tak v přístupu ke vzdělávání rozlišovány podle skutečností, která nemá na jejich potřebu vzdělávat se vliv. Kritérium zaměstnanosti nelze používat jako kritérium paušální. Není přípustné, aby došlo ke zvýhodňování všech dětí, jejichž rodiče jsou zaměstnaní. Lze jej využít pouze jako kritérium podpůrné.

Posledními jsou kritéria sociální, která deklarují, že ředitel školy přihlédne při přijímání k sociální situaci či k sociální potřebnosti dítěte. Zohlednění sociální situace dítěte je legitimní a důvodné, protože některé složky vzdělávání jsou pro dítě v nepříznivé sociální situaci potřebnější (např. podíl na zdravém citovém rozvoji, socializaci dítěte, atd.). Formulace kritéria je však velice obecná, proto je žádoucí ji doplnit o demonstrativní výčet případů, které mohou představovat nepříznivou sociální situaci dítěte (např. dítě samoživitelky, osiřelé dítě; dítě, kterému hrozí sociální vyloučení). Tato kritéria mohou napomoci přístupu sociálně znevýhodněných romských dětí k předškolnímu vzdělávání v mateřských školách. Některá předškolní zařízení brala do úvahy i kritéria související se sourozenci dítěte. Znevýhodněno bývalo dítě, jehož rodič byl na mateřské/rodičovské dovolené s mladším sourozencem, u něhož se předpokládá, že rodič může zabezpečit péči o dítě doma. Nebere přitom do úvahy individuální potřebu dítěte předškolního vzdělávání.

• **Vzdělávání romských dětí v přípravných třídách**

Druhou formou předškolní přípravy je *vzdělávání v přípravných třídách*, které jsou zřizovány obcí, svazkem obcí nebo krajem na základě § 47 školského zákona pro děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, které jsou sociálně znevýhodněné, a u kterých je předpoklad, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývoj⁴³.

Celkově v ČR zřídilo v roce 2012 209 škol 244 přípravných tříd, ve kterých se vzdělávalo celkem 2 884 sociálně znevýhodněných dětí. Stejně jako v roce 2011 byl zaznamenán nárůst počtu přípravných tříd (v roce 2011 zřídilo 194 škol 228 přípravných tříd, ve kterých se vzdělávalo 2800 žáků)⁴⁴.

Tab. 35 Počet přípravných tříd v roce 2012

Kraj	Počet škol zřizujících přípravné třídy	Počet přípravných tříd	Počet žáků, kteří je navštěvují
hl. m Praha	16	19	220
Jihočeský	2	3	25
Jihomoravský	11	16	193
Karlovarský	20	27	314

⁴³ O zařazování žáků do přípravní třídy základní školy rozhoduje ředitel školy na žádost zákonného zástupce dítěte a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení, které k žádosti přiloží zákonný zástupce. Obsah vzdělávání v přípravné třídě je součástí školního vzdělávacího programu.

⁴⁴ Údaje byly poskytnuty hejtmany všech krajů, kteří předložili jako podklad k materiálu dokument Zpráva o situaci romské menšiny v kraji za rok 2012.

Královehradecký	9	9	110
Liberecký	7	8	92
Moravskoslezský	25	30	383
Olomoucký	5	5	64
Pardubický	6	6	74
Plzeňský	9	12	102
Středočeský	18	18	178
Ústecký	73	81	987
Vysočina	7	9	127
Zlínský	1	1	15
Celkem	209	244	2884

K zastoupení dětí, které v nich vzdělávají, se vyjadřuje *Tematická zpráva České školní inspekce: Postup transformace bývalých zvláštních škol ve školním roce 2011/2012*. Ta uvádí, že se v přípravných třídách vzdělávalo 97,5% dětí se sociálním znevýhodněním.

V přípravných třídách byla zaznamenána i segregace, kdy tyto třídy fungují jako určitá sběrná místa pro romské děti, jenž v době zápisu neprokázaly dostatečné schopnosti. Pokud jsou třídy zřízeny při běžných i praktických základních školách, zvyšuje se pravděpodobnost, že se romské děti budou vzdělávat v původním etnickém složení i na základní škole. Mnoho přípravných tříd navíc funguje při bývalých zvláštních školách, což přispívá k následnému zápisu romských dětí a k zahájení povinné školní docházky v nich.⁴⁵

3.2.2 Základní vzdělávání

Dle ustanovení § 36 odst. 3 školského zákona začíná povinná školní docházka v ČR počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne 6 let věku, pokud není povolen odklad. Vzhledem k tomu, že se významný podíl romských dětí neúčastní předškolního vzdělávání a pro přípravu v domácím prostředí ve vyloučených lokalitách nemá vhodné podmínky, vykazují romské děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí nižší připravenost na vstup do základní školy. Z tohoto důvodu bývá možnost odkladu povinné školní docházky ze strany romských rodičů využívána. Odklad povoluje ředitel školy na žádost rodičů a její součástí je i vyjádření příslušného školského poradenského zařízení nebo odborného lékaře. Nejdéle lze povinnou školní docházku odložit do zahájení školního roku, v němž dítě dovrší 8 roku věku.

U významného podílu sociálně znevýhodněných romských dětí bývá na základě zápisu doporučeno ředitelem školy vyšetření školským poradenským zařízením, případně bývá vyšetření iniciováno pedagogy po nástupu dítěte do běžné základní školy, jakmile žák přestane zvládat nároky na něj kladené při výuce. Pokud s vyšetřením dítěte zákonní zástupci souhlasí, pak také nesou odpovědnost za dojednání diagnostiky dítěte se školským poradenským zařízením.

Na základě doporučení školského poradenského zařízení a informovaného souhlasu romských rodičů pak může být dítě zařazeno do vzdělávání do třídy, studijní skupiny nebo školy zřízené za účelem vzdělávání žáků se zdravotním postižením. Volena bývá varianta vzdělávání dle RVP ZV - LMP. Právě tohoto způsobu vzdělávání se ve vztahu k romským dětem týkal rozsudek ESLP ve věci D. H. a

⁴⁵ Zpráva „Česká vláda propadá již pátým rokem, školy stále diskriminují Romy“, Amnesty International a Evropské centrum pro práva Romů, Budapešť 2012.

ostatní, v němž byla shledána nepřímá diskriminace romských žáků, kteří se v porovnání s většinou populací ve vyšší míře vzdělávali v tehdejších zvláštních školách. Český školský systém nezajišťoval rovný přístup romských dětí ke vzdělávání, neboť jejich výuka probíhala dle RVP ZV - LMP. Tento způsob vzdělávání omezoval jejich budoucí vzdělanostní šance, protože bylo pro absolventy zvláštních škol obtížnější vzhledem k omezenému rozsahu vědomostí a dovedností, které si v těchto školách osvojili, úspěšně vykonat přijímací zkoušky na střední školu. S nízkou úrovní vzdělání a bez potřebné kvalifikace měli následně daleko nižší šance na úspěšné uplatnění na trhu práce.

• Podíl romských žáků v bývalých zvláštních školách

Za účelem zjištění, do jaké míry implementovala ČR požadavky vyplývající z rozsudku ESLP ve věci D. H. a ostatní sledovala v roce 2012 Kancelář veřejného pokrok v transformaci bývalých zvláštních škol, které se v souladu s § 189 odst. 3 školského zákona staly od 1. ledna 2005 základními školami, základními školami praktickými a základními školami speciálními. V červnu 2012 zveřejnila *Výzkum veřejného ochránce práv k otázce etnického složení žáků bývalých zvláštních škol*, jehož cílem bylo získat relevantní odhad etnického složení žáků bývalých zvláštních škol, dnes označovaných často jako základní školy praktické.

Výzkum se k situaci romských dětí v oblasti vzdělávání vyjadřoval z hlediska právního⁴⁶ a doložil, že jsou nadále romští žáci vzdělávání v bývalých zvláštních školách, výrazně nadreprezentováni⁴⁷. Pracovníci veřejného ochránce práv prostřednictvím metody pozorování identifikovali⁴⁸ celkem 32% romských žáků na sledovaných 67 bývalých zvláštních školách. Kvalifikovaný odhad učitelů byl vyšší – 35% romských žáků⁴⁹.

Tab. č. 36 Odhad etnického složení žáků na základě pozorování pracovníků KVOP dle krajů

Kraj	Celkem žáků	Počet přítomných žáků	Počet romských žáků	Z toho dívek	Podíl romských žáků
hl. město Praha	445	301	65	27%	22%
Jihočeský	304	236	83	46%	35%
Jihomoravský	538	401	96	38%	24%
Karlovarský	112	73	27	39%	37%
Kraj Vysočina	265	179	53,5	55%	30%
Královehradecký	186	119	50,5	63%	42%

⁴⁶ Zajištění rovného přístupu ke vzdělání striktně požadují jak mezinárodní úmluvy, tak i česká legislativa, zejména školský zákon. Zákaz nerovného přístupu ke vzdělání z důvodu etnické příslušnosti, národnosti či rasy, obsahuje i zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (dále jen „antidiskriminační zákon“).

⁴⁷ Výzkumníci vycházeli z předpokladu, že v ČR žije dle oficiálních odhadů 150 – 300 tisíc Romů, tj. podíl romské populace z celkové populace ČR dosahuje 1,4 – 2,8%. Dalo by se tedy očekávat, že by měl být tento podíl zhruba zachován i v subpopulaci dětí školou povinných.

⁴⁸ Etnicita žáků byla zjišťována dvěma metodami sběru etnických dat, metodou pozorování a metodou identifikace na základě nepřímých kritérií.

⁴⁹ Výsledky výzkumu odpovídají výsledkům z předchozích šetření z let 2009, kdy Ústav pro informace ve vzdělávání zaznamenal ve svém šetření „*Monitoring Rámcových vzdělávacích programů*“, že se 27% romských žáků vzdělává v praktických ZŠ dle vzdělávacího programu určeného pro vzdělávání dětí s lehkým mentálním postižením oproti 2,17% neromských žáků. Ze zprávy ČSI „*Souhrnné poznatky z tematické kontrolní činnosti v bývalých zvláštních školách*“ z roku 2010 vyplynulo, že se dle přílohy pro žáky s lehkým mentálním postižením vzdělávalo 35% romských žáků.

Liberecký	132	97	47,5	31%	49%
Moravskoslezský	617	345	131	34%	38%
Olomoucký	266	212	75	43%	35%
Pardubický	110	83	7,5	47%	9%
Plzeňský	133	107	50	43%	47%
Středočeský	373	269	76	38%	28%
Ústecký	389	308	146	38%	47%
Zlínský	84	71	0	0%	0%
Celkem	3 954	2801	908	40%	32%

Pozn. Desetinná čísla v sloupci Počet romských žáků se objevují v tabulce z toho důvodu, že údaje představují průměr odhadů dvou pracovníků KVOP

Jak je patrné z tabulky, odhadovaný podíl romských žáků se ve sledovaných školách výrazně lišil mezi jednotlivými kraji. Lze předpokládat, že je to dáno především nerovnoměrným rozmístěním romské populace v ČR. Nejvyšší odhadovaný podíl byl zaznamenán v Libereckém kraji (49%), v Ústeckém kraji (47%), v Plzeňském kraji (47%) a v Královéhradeckém kraji (42%).

Závěry výzkumu VOP dokládají, že v praxi nedošlo po 5 letech od vynesení rozsudku ve věci D. H. a ostatní proti ČR. k významnějšímu pokroku v oblasti začleňování romských dětí do hlavního vzdělávacího proudu.

- **Podíl romských žáků vzdělávaných dle vzdělávacího programu pro žáky s lehkým mentálním postižením**

Na zmapování podílu romských dětí vzdělávaných dle RVP ZV - LMP se zaměřila také „*Tematická zpráva České školní inspekce: Postup transformace bývalých zvláštních škol ve školním roce 2011/2012*“ zveřejněná v červenci 2012⁵⁰.

Podíl romských žáků, kteří se vzdělávali podle RVP ZV - LMP, činil podle kvalifikovaných odhadů ředitelů škol 26,4 %, což je údaj ve srovnání se školním rokem 2009/2010 o 8,6 % nižší. Zaznamenán byl tedy pozitivní trend, kdy oproti předchozímu šetření došlo k mírnému snížení podílu romských žáků na všech žácích s lehkým mentálním postižením ve většině krajů.

V roce 2011/2012 činil podíl romských žáků vzdělávaných podle RVP ZV 5,7 % a v jiném vzdělávacím programu 10,6 %. Na druhou stranu, při sledování celkového počtu romských žáků podle jejich zařazení do jednotlivých vzdělávacích programů v bývalých zvláštních školách, nadále trvá skutečnost, že se romští žáci mnohem

⁵⁰ Tematické šetření navazuje na kontrolní činnost z roku 2009/2010, které bylo provedeno na 171 bývalých zvláštních školách za účelem zjištění dopadů úpravy zakotvené školským zákonem na vzdělávání v těchto školách. Souhrnné poznatky jsou zpracovány na základě kontrolní činnosti na 41 školách, u nichž byly zjištěny nedostatky při předchozí inspekční činnosti v roce 2009/2010⁵⁰, a vycházejí dále z dotazníkového šetření, kterého se účastnilo 158 ředitelů bývalých zvláštních škol z celkového počtu 210 oslovených škol. Šetření se zaměřovalo na podporu sociálně znevýhodněných žáků a romských žáků v tzv. vyloučených lokalitách. Ve sledovaných školách probíhala výuka podle školních vzdělávacích programů vycházejících z Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále jen „RVP ZV“), podle přílohy upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (dále jen „ZV LMP“) či jiného vzdělávacího programu (dále jen „VP“). V souladu s RVP ZV (včetně přílohy s ZV LMP či jiným VP) vyučovalo 40,5% škol, podle přílohy pro LMP společně s jiným vzdělávacím programem se žáci vzdělávali v 58,5% jiných škol. Jeden z výše uvedených vzdělávacích programů byl zaznamenán ve 34,8% škol, dva ve 41,1% škol a tři ve 24,1% sledovaných škol.

častěji vzdělávají podle RVP ZV - LMP v porovnání s ostatními žáky (78,9 % ku 43,3 %). V tabulce níže jsou zaznamenány výsledky šetření za jednotlivé kraje.

Tab. č. 37 Porovnání podílu žáků vzdělávaných dle RVP ZV - LMP ve školním roce 2009/2010 a 2011/2012

Kraj	Podíl žáků s LMP z celkového počtu v %	Podíl žáků s LMP o počtu v %	Trend	Podíl romských žáků na počtu všech žáků s LMP (kvalif. odhad v %)	Podíl romských žáků na počtu všech žáků s LMP (kvalif. odhad v %)	Trend
	šk. r. 2009/10	šk. r. 2011/12		šk. r. 2009/10	šk. r. 2011/12	
Hl. město Praha	90,9	84,2	-	22,9	16,8	-
Středočeský	91,7	76,1	-	33,2	30,3	-
Jihočeský	98,9	38,8	--	32,2	29,4	-
Plzeňský	60,7	40,8	--	31,7	22,6	-
Karlovarský	62,2	21,3	--	48,5	33,5	-
Ústecký	82,1	89,5	+	53,1	30,4	--
Liberecký	49,6	34,4	-	41,8	45,7	+
Královehradecký	30,0	34,5	+	39,7	34,7	-
Pardubický	97,5	27,3	--	30,5	31,3	+
Vysočina	75,0	67,3	-	27,3	13,3	-
Jihomoravský	45,9	45,5	-	19,4	10,4	-
Olomoucký	100,0	71,8	--	34,4	22,9	-
Zlínský	100,0	84,7	--	28,5	8,1	--
Moravskoslezský	73,5	75,2	+	32,9	39,0	+
Celkem	68,2	49,2	-	35,0	26,4	-

Kromě využívaných vzdělávacích programů bylo součástí šetření i sledování, do jaké míry byly školami využívány podpůrné nástroje jako např. individuální vzdělávací plán. Podle něj se na školách vzdělávalo celkem 28,5% žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Realizátoři inspekčního šetření se zaměřili i na to, zda došlo ve vybraných školách k odstranění nedostatků u 10 škol, které u nich odhalila ČSI ve školním roce 2009/10. Jedním z nejzávažnějších nedostatků bylo, že byli jako žáci s lehkým mentálním postižením vykázáni žáci bez odpovídající diagnózy. Ve školním roce 2011/12 zaznamenala ČSI tento nedostatek u 4 škol, kde bylo odhaleno nesprávné zařazení 17 žáků do příslušných vzdělávacích programů. Celkem 38 žáků se vzdělávalo v nesprávném vzdělávacím programu na základě souhlasu zákonných zástupců. Je nutné poznamenat, že ne vždy je rozhodnutí rodičů v souladu se zájmem dítěte.

Zpráva konstatuje, že významný posun na sledovaných školách přinesla novela vyhlášky 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných ve znění vyhlášky 147/2011 Sb. (dále jen „vyhláška 73/2005 Sb.“) účinná od školního roku 2011/2012. Ta přinesla do jisté míry omezení zařazování žáků bez zdravotního postižení do tříd zřízených pro žáky se zdravotním postižením, kdy je v ustanovení § 3 odst. 4 vyhlášky č. 73/2005 Sb. uvedeno, že se žák bez zdravotního postižení nesmí vzdělávat podle vzdělávacího programu pro vzdělávání žáků se zdravotním postižením. Novela však nepřinesla úplný zákaz zařazování, stále je zde otevřena možnost zařadit sem zdravé dítě na tzv. diagnostický pobyt po dobu nejdéle 5 měsíců, pokud selhává při výuce v běžné třídě a pokud to vyžaduje jeho zájem. Změněná úprava se také vztahuje pouze na rozhodnutí o zařazení učiněná od 1. září 2011. Zdravý žák se zde sice nesmí vzdělávat dle RVP ZV – LMP, otázkou zůstává, zda třída či škola, jejíž podmínky vzdělávání jsou

upraveny pro cílovou skupiny žáků se zdravotním postižením, nabízí zdravým dětem dostatečně stimulační podmínky pro rozvoj jejich potenciálu.

Dle ČŠI bylo do hlavního vzdělávacího proudu (tj. RVP ZV) z programu podle RVP ZV - LMP přeřazeno 76 žáků ve 22 ze 41 kontrolovaných škol, kde byla při poslední inspekci zjištěna pochybení. Ve zprávě chyběl údaj o etnicitě žáků, nelze tedy uvést údaj o tom, kolik přeřazených žáků bylo romských.

Předchozí inspekční činností bylo zjištěno, že do RVP ZV – LMP byli zařazováni i žáci bez lehkého mentálního postižení (např. v tzv. hraničním pásmu, s rizikem neúspěšnosti v hlavním vzdělávacím proudu, sociálně znevýhodnění). Novela vyhlášky č. 73/2005 Sb. (ustanovení § 1 odst. 6) se pokusila blíže vymezit sociální znevýhodnění za účelem jednoznačného identifikování důvodů speciálních vzdělávacích potřeb žáka a tím i volby vhodných vyrovnávacích opatření. Užitá formulace je ovšem velmi vágní a navíc je ještě prohlouben nevhodně (metodicky i legislativně technicky) zvolený model, kdy zákonná definice je upravována prováděcím právním předpisem. V této oblasti nedošlo k legislativní změně, která by výrazněji pomohla zpřesnění diagnostiky, ani ke změně, jež by mohla zamezit institucionálnímu propojování školských poradenských zařízení a bývalých zvláštních škol, které bylo konstatováno v tematické zprávě z roku 2010.

Nadále absentuje důsledné metodické vedení k jednotné a jednoznačné diagnostice ze strany školských poradenských zařízení. Není k dispozici sjednocující oficiální stanovisko vyjadřující se k tomu, jak při zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb, resp. při zpracovávání doporučení, postupovat, za jakých podmínek zvolit integraci žáka, zda je ředitel školy bezvýhradně vázán vyjádřením školského poradenského zařízení nebo zda je naopak povinen posuzovat vyjádření s ohledem na individuální vzdělávací potřeby žáka a případně odborné doporučení nevyužít.

V dotazníkovém šetření byla zjištěna souvislost mezi počtem vykazovaných sociálně znevýhodněných žáků a romských žáků vzdělávaných RVP ZV - LMP. Tato souvislost naznačuje, že stále nedochází k žádoucímu rozlišování potřeb sociálně znevýhodněných žáků a žáků s diagnózou lehkého mentálního postižení.

Ke koncepční změně nedošlo ani v oblasti financování podpory žáků se sociálním znevýhodněním. Financování je nadále nesystémové formou rozvojových programů MŠMT. Základní školy mohly využít program OP VK „EU peníze školám“. Dle statistiky MŠMT však bylo k tématu inkluze podáno 1 171 projektů na základních školách, což je pouze 1,5 % ze všech projektů.

Výsledek šetření naznačuje, že dochází velice pomalu k mírnému zlepšení a zvyšuje se snaha škol začleňovat sociálně znevýhodněné žáky do hlavního vzdělávacího proudu. Přes mírný pokrok a pokles podílu romských žáků vzdělávaných dle RVP ZV - LMP šetření dokládá, že jsou v ČR nadále romští žáci v tomto programu nadreprezentováni. Problém, na který poukazuje rozsudek ESLP, tedy i v roce 2012 přetrvával.

- **Hodnocení pokroku ČR v plnění požadavků rozsudku ESLP ve věci D. H. a ostatní ze strany mezinárodních institucí**

Na hodnocení pokroku v plnění požadavků vyplývajících z rozsudku ESLP se zaměřili zástupci několika významných mezinárodních institucí. Ve dnech 21. - 25. května 2012 vykonali hodnotící návštěvu ČR zástupci Úřadu pro

demokratické instituce a lidská práva (dále jen „ODIHR“)⁵¹. Tato návštěva proběhla v návaznosti na plnění „Akčního plánu OBSE pro Romy a Sinty“ z roku 2003, prostřednictvím něhož se členské státy OBSE zavázaly k zajištění rovného přístupu Romů a Sintů ke vzdělávání, k rozvoji a k realizaci komplexních školních desegregačních programů. V červnu a v červenci 2012 navštívili ČR představitelé Evropského centra pro práva Romů („ERRC“) a mezinárodní organizace Amnesty International (dále jen „AI“). Její zástupci zde společně provedli rozhovory s představiteli institucí státní správy a místní samosprávy, dále s odborníky na oblast vzdělávání, se zástupci občanské společnosti, s řediteli škol, učiteli a s asistenty pedagoga⁵². Ve dnech od 12. do 15. listopadu 2012 navštívil ČR Komisař pro lidská práva Rady Evropy Nils Muižnieks. Výstupem z rozhovorů a pozorování ze strany zahraničních delegací byly hodnotící zprávy vyjadřující se k pokroku ČR v implementaci požadavků vyplývajících z rozsudku D. H. a ostatní proti ČR⁵³.

V hodnotících zprávách vyjádřily delegace znepokojení nad tím, že se i po 5 letech od vynesení rozsudku vzdělává vysoký podíl romských žáků v bývalých zvláštních školách, které často změnilly pouze název na základní školy praktické, výuka v nich však stále probíhá dle RVP ZV - LMP. Za vysoce rizikovou považují i etnickou segregaci Romů v běžných základních školách s vysokým podílem romských žáků. Romové, kteří se vzdělávají tímto způsobem, končí nezaměstnaní kvůli nízké úrovni dosaženého vzdělání a kvalifikace a jsou ve vyšší míře závislí na sociální pomoci.

Zprávy se v mnoha rysech shodovaly, zejména v identifikaci klíčových problémů českého vzdělávacího systému a překážek, které brání Romům dosáhnout rovného přístupu ke vzdělání. Za problém označily to, že političtí představitelé a instituce státní správy v ČR vysílaly rozporuplné signály směrem k představitelům škol a k veřejnosti. Část z nich byla zastánci inkluzivního vzdělávání, druhá část se naopak postavila do tábora jeho odpůrců. Tato rozporuplnost v deklaraci toho, co je v nejlepší zájmu romských dětí a jakým způsobem by tedy měly školy postupovat při vzdělávání romských dětí, se projevila primárně mezi řediteli škol a pedagogickými pracovníky. Těm nebylo jasné, jakou cestou se mají vydat a poukazovali na to, že dodnes nebyla systémově zavedena podpora inkluzivního vzdělávání v ČR. Tento požadavek není jasně ukotven ani v legislativě⁵⁴, chybí takto

---

⁵¹ Delegace se účastnila zástupkyně úřadujícího předsednictví OBSE s ředitelkou kanceláře Vysokého komisaře pro národnostní menšiny při OBSE a další odborníci na oblast vzdělávání.

⁵² Nejdůležitější částí výzkumu byly rozhovory s romskými rodinami v Ostravě. Zástupci obou organizací vyslechly 19 žáků a žákyň zapsaných do 3 romských škol ve čtvrti Ostrava Přívoz a Ostrava Vítkovice. Na základě rozhovorů a případových studií vznikla zpráva, která zaznamenala zkušenosti romských dětí i jejich rodičů žijících ve stejných čtvrtích a navštěvujících stejné školy jako stěžovatelé z případu D. H. a ostatní.

⁵³ Jednalo se o zprávy: 1) Rovný přístup ke kvalitnímu vzdělávání pro romské děti: Hodnotící zpráva z návštěvy ČR, OBSE 2012; 2) Česká vláda propadá již pátým rokem, školy stále diskriminují Romy, Amnesty International a Evropské centrum pro práva Romů, Budapešť 2012; 3) Rovnost a kvalita ve vzdělávání: Podpora znevýhodněných žáků a škol: SPOTLIGHT ZPRÁVA: Česká republika, OECD 2012; 4) Analýza role krajů v podpoře inkluzivního vzdělávání, Amnesty International a Nadace Open Society Fund, Praha 2012; 5) Zpráva z návštěvy komisaře pro lidská práva Rady Evropy z návštěvy ČR ve dnech 12. – 15. listopadu 2012, Rada Evropy 2013.

⁵⁴ Nejasná deklarace toho, zda je zastavení nepřímé diskriminace Romů a inkluzivní vzdělávání pro vládu skutečnou prioritou, vyplývá i z platné legislativy, konkrétně vyhlášky 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb. (dále jen vyhláška 73/2005 Sb.), jejíž ustanovení § 3 odst. 5 nadále umožňuje umístit žáka bez zdravotního postižení výjimečně po dobu nezbytně nutnou pro vyrovnání jeho znevýhodnění ve škole, třídě či studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením. Doposud také nebyla přijata opatření, která by podpořila přechod romských žáků z praktických do běžných základních škol. O tom svědčí i velmi nízký podíl žáků, kteří přestoupili

nastavené standardy pro práci učitele a není zajištěno dlouhodobě udržitelné financování pro vytvoření inkluzivních podmínek na školách⁵⁵.

Delegace OBSE zaznamenala zastavení implementace Národního akčního plánu inkluzivního vzdělávání (dále jen „NAPIV“), který byl klíčovým dokumentem pro proinkluzivní reformu školství. Zastavení implementace bylo pro mezinárodní organizace signálem odklonu od inkluze. Zaregistrovaly i významný vliv některých profesních organizací zastupujících speciální pedagogy na postoj vlády k inkluzi romských dětí, kdy nejviditelněji se v tomto ohledu prezentovala *Asociace speciálních pedagogů*. Tyto organizace vyvíjely tlak na zachování současného stavu a vystupovaly silně proti transformaci základních škol praktických. Tlak byl natolik silný, že došlo v letech 2012 a 2013 k ústupu vlády od některých opatření obsažených ve vládních strategiích, zejména ve *Strategii boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011 – 2012* a v *Plánu opatření pro výkon rozsudku Evropského soudu pro lidská práva v případě D. H. a ostatní proti České republice*⁵⁶.

Představitelé občanské společnosti při rozhovorech s delegacemi vyjádřili znepokojení nad některými kroky MŠMT, zejména nad zavedením plošného testování znalostí žáků 5. a 9. tříd základních škol. Testování může přimět školy k tomu, aby za účelem udržení vysokého průměru výsledků testů odmítaly přijmout ty skupiny žáků, u nichž lze kvůli jejich speciálním vzdělávacím potřebám očekávat horší studijní výsledky. Testování založené na znalostech a dovednostech dětí vede spíše ke zvýšení míry exkluzivity českého školství. Přitom by se mělo zaměřit spíše na sledování kvality výuky na školách, do jaké míry jsou schopné vytvořit inkluzivní podmínky vzdělávání a naplnit individuální vzdělávací potřeby žáků.

Kritizována byla ze strany delegací *komplikovanost vzdělávací soustavy v ČR*, kde existuje několik paralelních systémů vzdělávání pro různé kategorie dětí, žáků a studentů s ohledem na charakter jejich postižení či znevýhodnění, přičemž tyto systémy nejsou vzájemně propustné. Vzdělávací systém není připraven vzdělávat různé kategorie žáků dohromady. Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj

---

z těchto tříd a škol do vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu.

⁵⁵ Důležitou roli v podpoře romských žáků v oblasti vzdělávání zastávají i kraje, které jsou důležitým mezičlánkem mezi orgány státní správy a místní samosprávou. Disponují financemi, mohou vykonávat kontrolní činnost a především jsou tvůrci krajských strategií ve vzdělávání, tzv. „*Dlouhodobých záměrů vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy*“, které vycházejí z vládního materiálu „*Dlouhodobý záměr vzdělávání a vzdělávací soustavy ČR na období 2011 – 2015*“. Organizace Amnesty International porovnávala nakolik jednotlivé kraje využívají své možnosti k naplnění rovných příležitostí ve vzdělávání. Ukázalo se, že ne pro všechny kraje jsou rovné příležitosti dětí se speciálními vzdělávacími potřebami prioritou. Pokud kraje potřeby těchto dětí zohledňují za účelem zajištění rovného přístupu ke vzdělávání, věnují různou míru pozornosti jednotlivým kategoriím dětí. Prioritou pro ně bývají nejčastěji děti se zdravotním postižením a znevýhodněním, upozaděny bývají děti se sociálním znevýhodněním, minimální pozornost bývá věnována dětem romským v kontextu rozsudku *D. H. a ostatní*. Jen část krajů byla také otevřena ke spolupráci s relevantními partnery (např. NNO, školami) při tvorbě dlouhodobých záměrů a při nastavování opatření k zajištění rovných příležitostí. Není běžnou praxí, aby se podíleli vzhledem ke svým zkušenostem na definici cílů a opatření, identifikaci a nastavení vhodných indikátorů či se zapojili přímo do monitoringu plnění záměru. Jako jeden z identifikovaných nedostatků byl chybějící dohled nad naplňováním strategií od nadřízeného orgánu, tj. ze strany MŠMT. Každý kraj má svá specifika, která se snaží zahrnout do svých záměrů. Pokud mají dlouhodobé záměry krajů vycházet z národního záměru ČR v oblasti prosazování rovných příležitostí, mělo by se více dbát na soulad s národní strategií. Požadavek souladu vyplývá z platných právních norem, ale MŠMT s ohledem na snahu krajů o větší míru autonomie přijímá záměry i výroční zprávy krajů spíše pro informaci, nepodrobuje je hlubší analýze, nebo do materiálů výrazněji nezasahuje.

⁵⁶ Uvedeno ve zprávě OBSE s názvem „*Rovný přístup ke kvalitnímu vzdělávání pro romské děti: Hodnotící zpráva z návštěvy České republiky*“, květen 2012.

(dále jen „OECD“) uvedla ve zprávě „*Rovnost a kvalita ve vzdělávání: Podpora znevýhodněných žáků a škol*“ (OECD, 2012), že současný systém vzdělávání v ČR zachovává sociální stratifikaci české společnosti a nepodniká žádné kroky k inkluzi znevýhodněných skupin dětí, žáků a studentů do hlavního vzdělávacího proudu. Nedochází tak ke vzestupné mobilitě socioekonomicky znevýhodněných dětí, mezi něž patří významný podíl dětí romských, které mají velmi nízké šance na to, že se vymaní ze sociálního vyloučení, v němž vyrůstají a budou žít standardním způsobem života, který se odvíjí od aktivní participace na trhu práce.

Složitost vzdělávací soustavy také snižuje její přehlednost. V ČR chybí komplexní přehled o situaci v základním vzdělávání, což potvrdili i pracovníci Kanceláře VOP, kdy není znám ani údaj o počtu základních škol praktických, stejně jako celkový počet dětí, které se vzdělávají podle RVP ZV - LMP. Zjistit tyto údaje je složité, neboť základní školy mohou zřizovat místní samosprávy, kraje (nejčastěji v případě základních škol praktických), ale i soukromé a církevní subjekty. Běžné základní školy hlavního vzdělávacího proudu mohou zřizovat třídy či studijní skupiny pro žáky se zdravotním postižením, v nichž se vzdělává dle RVP ZV - LMP. Na druhou stranu však mohou i základní školy praktické zřizovat třídy, v nichž se vyučuje dle standardního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, do nichž dochází i žáci bez zdravotního postižení. Ačkoliv se tedy některé základní školy prezentují jako školy hlavního vzdělávacího proudu, jsou v nich třídy, v nichž se vyučuje dle vzdělávacího programu pro žáky s LMP. Běžné, ale i praktické základní školy navíc mohou zřizovat jesle, mateřské školy či přípravné třídy. Systém je tedy natolik nepřehledný, že je obtížné monitorovat jeho aktuální stav. Takto nastavený vzdělávací systém je obtížně kontrolovatelný a pro běžného uživatele nesrozumitelný.

Ke zvýšení přehlednosti a kontroly vzdělávacího systému, k monitoringu etnického složení žáků vzdělávajících se v různých segmentech soustavy neprospívá ani *dilema spojené se sběrem etnických dat*, který je v ČR přísně regulován právními předpisy a může být realizován pouze jako neadresný, který je primárně založen na kvalifikovaných odhadech odborníků. V ČR neprobíhá systematické plošné a pravidelné šetření o podílu romských žáků vzdělávaných v základních školách praktických a dle RVP ZV - LMP. Není tak možné ani sledovat průchod Romů vzdělávací soustavou a výskyt diskriminace ve vzdělávání. Z tohoto důvodu delegace vyzvaly ČR, aby sběr etnických dat prováděla, neboť bez něj nelze zajistit rozvoj spravedlivého inkluzivního vzdělávacího systému.

Nepřekonatelnou překážkou v zavedení inkluzivního vzdělávání je *způsob financování vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Nedostatečné finanční krytí znemožnilo i realizaci vládních strategií, v nichž byl zpracován záměr proinkluzivní reformy školství. Současný systém financování, který poskytuje prostředky na každého žáka jednotlivě, nutí školy maximalizovat počet žáků, aby mohly pokrýt náklady na provoz, což je jeden z faktorů, který posiluje tendenci škol vzájemně soutěžit o děti. Ty usilují o to, aby se i přes nepříznivý demografický vývoj v ČR udržely a nedošlo k jejich zrušení. Školy také získávají zvýšený normativ o 50% na vzdělávání žáků se zdravotním postižením, zatímco vzdělávání žáků se sociálním a zdravotním znevýhodněním zvýšená finanční podpora nedoprovází. Podpůrná opatření pro tyto žáky jsou závislá na nestabilním financování z dotačních a rozvojových programů MŠMT. O dotace musí školy žádat každoročně na základě projektových žádostí, kdy je pro ně řízení projektu administrativně náročné. Tímto způsobem jsou financování i externí pracovníci běžných škol (psychopedi, logopedi, asistenti pedagoga, atd.), kteří jsou ale pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami velice důležití.

Současný způsob financování silně posiluje nerovný přístup sociálně znevýhodněných dětí ke vzdělávání a tendenci vzdělávacího systému k nepřímé diskriminaci. Základní školy praktické zřízené za účelem vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením si mohou dovolit lepší vybavení, menší počet žáků ve třídách, individuálnější přístup, více podpůrných opatření a služeb než běžné školy, které vzhledem k tomu, že se v nich primárně vzdělávají zdravé děti nemají prostředky na zabezpečení inkluzivních opatření pro znevýhodněné skupiny žáků, ani na zajištění odborné pomoci ze strany psychologů a speciálních pedagogů, protože nezískávají zvýšené normativy.

Komisař pro lidská práva Rady Evropy zaznamenal při své hodnotící návštěvě, že vzdělávání dětí v základních školách praktických stojí 2,5 více než vzdělávání v běžných školách. ČR tedy dle jeho názoru podporuje velmi drahý vzdělávací proud, který navíc ve vztahu k sociálně znevýhodněným romským dětem reprodukuje sociální vyloučení, jehož řešení opětovně znamená pro ČR významné ekonomické ztráty na produktivitě a výdaje z veřejných rozpočtů⁵⁷. Stávající způsob financování nevede k dostatečné podpoře integrace a diverzity na běžných školách ve smyslu rozmanitosti ve schopnostech, v etnickém složení a v socioekonomickém zázemí. OECD přitom uvádí, že naopak vzdělávací systémy postavené na diverzitě a společném vzdělávání různých skupin obyvatelstva, jsou nejefektivnější a vykazují nejlepší výsledky.

Rovný přístup romských dětí ke vzdělávání není pouze o materiálních podmínkách. Delegace poukázaly na přetrvávající *předsudky a stereotypy pedagogických pracovníků*, kteří kolektivně přisuzují romským rodičům nezáměr o vzdělávání dětí, o aktivní účast na trhu práce a o celkové zlepšení jejich sociálního postavení. Pedagogičtí pracovníci, zejména ti ze základních škol praktických, se obtížně vyrovnávali z obvinění z nepřímé diskriminace romských dětí a se záměrem transformace základních škol praktických, neboť to vnímali jako útok na oblast speciálního vzdělávání. Byli přesvědčeni, že by děti vzdělávané dle RVP ZV - LMP, neměly šanci uspět na běžných školách, kde by nezvládly konkurenční atmosféru, cítily by se neúspěšné, což by snížilo jejich sebevědomí. Segregace romských dětí od ostatních byla vnímána i jako jejich přiměřená ochrana před šikanou. Mnoho pedagogů uvedlo, že si děti po převodu do RVP ZV - LMP zlepšily známky, což naopak jejich sebevědomí zvyšuje. Argumentem pedagogů pro zachování základních škol praktických bývá, že méně konkurenční a intelektuálně náročné prostředí dělá romské děti šťastnějšími. Na druhou stranu však připouštěli, že absolventi základních škol praktických, kterým se přes všechna úskalí podaří úspěšně přejít na střední školu, zažili poté tvrdé probuzení. Je nutné pracovat s postoji pedagogických a poradenských pracovníků, kteří byli po desetiletí součástí systému speciálního vzdělávání. Součástí dialogu by mělo být představení jejich nové role v reformovaném systému školství, kde by měli být velice důležitým článkem ve vzdělávání v běžných základních školách. Důležitou roli v tomto zastává MŠMT.

Změna postojů by měla nastat i u široké veřejnosti, v níž přetrvává názor, že by romské děti měly být vzdělávány odděleně od ostatních dětí. Na romské dítě musí být nahlíženo ne jako na nepřizpůsobivé, ale jako na schopné a ochotné učit se a rozvíjet. Zcela zásadní je i působení na politiky a představitele škol, aby dokázali prolomit nedůvěru nejen rodičů, ale i veřejnosti a přesvědčit je, že princip rozmanitosti

⁵⁷ Studie Světové banky „*Ekonomické náklady vyloučení Romů z trhu práce*“⁵⁷ z roku 2010 určila roční ekonomické ztráty pro ČR na produktivitě v souvislosti s nezaměstnaností Romů ve výši 367 mil. €. Roční fiskální ztráty kvůli nízkým daňovým příjmům a vysokým sociálním výdajům na sociální zabezpečení činily ve sledovaném období pro ČR 233 mil. €.

a desegregace ve vzdělávání je lepší pro všechny. Komisař pro lidská práva Rady Evropy doporučil, aby se ČR v rámci boje proti násilí a předsudkům vůči Romům ve školách řídila jeho směrnicí boje proti rasismu a diskriminaci ve vzdělávání. V duchu této směrnice by měl být personál ve škole systematicky vzděláván v oblasti ochrany lidských práv a boje proti rasové diskriminaci. Lidská práva by měla být nedílnou součástí vzdělávacích programů škol na všech stupních vzdělávací soustavy. Komisař doporučil i revizi školních učebnic, aby dostatečně reflektovaly romskou historii a přispění Romů české společnosti.

Všechny delegace hodnotily i *způsob fungování školských poradenských zařízení*, která posuzují vzdělávací potřeby romských dětí, určují u nich typ zdravotního postižení či znevýhodnění, a na základě toho doporučují způsob jejich vzdělávání. V praxi zaznamenaly, že školská poradenská zařízení nemají standardizovaný přístup testování a používají ve vztahu k romským dětem zastaralé testy. Proto doporučily MŠMT, aby změnilo metodiku činnosti těchto zařízení a provádělo důsledně inspekci jejich činnosti. Z rozhovorů s pedagogy vyplynulo, že pokud problémy romského žáka dosáhnou do bodu, kdy musí opakovat ročník kvůli špatnému prospěchu, bývá mu doporučeno podstoupit testy ve školském poradenském zařízení. Odpovědi škol na začínající problémy a zhoršující se prospěch žáka tedy není jeho stimulace a nabídka podpory za účelem jeho setrvání v běžné třídě. Spíše mají tendenci vytlačit jej do škol či tříd vzdělávajících dle RVP ZV - LMP. Obdobně nebývá v praxi výstupem diagnostiky nabídka doporučení a podpory, která by primárně vedla k udržení žáka v běžné škole. Dle pedagogů také doporučení školských poradenských zařízení reflektují situaci na konkrétních školách. Pokud se vyskytne pouze jedno dítě s lehkým mentálním postižením, je mu doporučen individuální vzdělávací plán a setrvání v běžné třídě. Je-li ale diagnostikováno více žáků s touto diagnózou, je jim doporučena výuka v samostatné třídě, kde se budou vzdělávat odděleně od ostatních žáků. Spádové škole je vyslán impuls, aby tuto třídu zřídila. Doporučení tedy nemusí být vždy v souladu s individuálními potřebami a zájmem dítěte. Část pedagogů při rozhovorech poukázala na to, že může být velice obtížné zjistit, jestli dítě docházející do 1. - 5. třídy nezvládá školu z důvodu mentálního postižení nebo z jiného důvodu, např. kvůli sociálnímu znevýhodnění, neboť se v tomto věku dají obě příčiny obtížně rozlišit.

Delegace doporučily upravit proces vyšetření dětí tak, aby bylo jeho těžiště posunuto od segregace dětí ve speciálních školách k nabídce nástrojů, které jim umožní setrvat v hlavním vzdělávacím proudu. Poukázaly na to, že v minimu případů dochází k reintegraci dětí ze základních škol praktických do hlavního vzdělávacího proudu. Používané testy by měly být antidiskriminační a měly by být nastavené tak, aby dokázaly jasně odhalit příčinu selhávání dítěte v běžné škole.

Delegace hodnotily i *způsob získávání informovaného souhlasu zákonných zástupců k doporučenému způsobu vzdělávání jejich dětí*. Tato oblast byla sice ošetřena novou právní úpravou⁵⁸, ta však negarantuje, že zákonní zástupci skutečně dostanou vyčerpávající informace, na základě nichž se budou moci informovaně rozhodnout o způsobu vzdělávání dítěte. Upravená vyhláška č. 72/2005 Sb., uvádí pouze okruh informací, s nimiž by měli být seznámeni, nikoli jejich úplný výčet.

---

⁵⁸ V roce 2011 vešla v platnost vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb., podle níž by děti zařazené do programu určeného pro vzdělávání žáků s LMP měly projít testováním ve školských poradenských zařízeních. Dítě by pak mělo být přefazeno až na základě informovaného souhlasu zákonného zástupce se zařazením žáka do některé z organizačních forem vzdělávání dle § 3 vyhlášky č. 73/2005 ve znění vyhlášky 147/2005 Sb.

Způsob předání i rozsah informací závisí na vůli konkrétních poradenských pracovníků. Delegáti v rozhovorech s pedagogy zaznamenali, že oni sami radili rodičům, pokud bylo dítěti doporučeno přeřazení do RVP ZV - LMP, aby tento program využili, neboť zde děti získají lepší známky a budou se tu cítit lépe. Rozhodnutí rodičů tedy mohlo být ovlivněno i doporučením pedagogů ve škole. Velký senát navíc zdůraznil, že ani informovaný souhlas rodiče nemůže nikdy pro dítě znamenat vzdání se práva nebýt diskriminován, neboť toto právo platí bez ohledu na informovaný souhlas rodičů, kteří nemusí vždy jednat v nejlepším zájmu dítěte. Doposud však nebyly nastaveny mechanismy, které by garantovaly, že zařazení žáka do vzdělávání bude v souladu s jeho nejlepším zájmem.

Znepokojivý je i fakt, že o přeřazení dítěte do základních škol praktických žádají často samotní romští rodiče bez ohledu na výsledky vyšetření, neboť sami očekávají, že pomalejší tempo učení a nižší nároky umožní jejich dětem dosáhnout lepších studijních výsledků v porovnání s náročnějšími programy běžných škol. Romští rodiče také očekávají vstřícnější a empatictější přístup učitelů k jejich dětem, neboť základní školy praktické mají často pověst školy „přátelské“ k romským dětem, hlavně působí-li zde romští asistenti pedagoga. Své rozhodnutí rodiče zdůvodňují i blízkostí školy od bydliště dítěte a dávají přednost i tomu, aby všechny jejich děti chodily do stejné školy bez ohledu na jejich individuální vzdělávací potřeby. Rodiče častěji volí školu, kterou dobře znají, protože jí sami navštěvovali či jim jí doporučili příbuzní nebo známí. Významnou roli hraje otázka bezpečnosti. Základní školy praktické skýtají dle rodičů bezpečné prostředí pro romské děti, kde nejsou ohroženy šikanou, obtěžováním a ponižováním ze strany neromských spolužáků. Rodiče tedy chtějí pro děti ze svého úhlu pohledu to nejlepší. Výběr školy, která se liší od té známé, může být z rodičovské perspektivy vysoce rizikový. I z tohoto důvodu je důležité systematicky působit na postoje romských rodičů, aby si uvědomili důsledky vzdělávání romských dětí v základních školách praktických dle RVP ZV - LMP, aby jednali v dlouhodobém zájmu dítěte. Na druhou stranu je však nutné zvýšit otevřenost běžných škol k této cílové skupině.

Delegace poukázaly také na problém segregace romských žáků v běžných školách hlavního vzdělávacího proudu. Respondenti z řad pedagogů uvedli, že se velice pomalu v ČR zvyšuje počet romských žáků v běžných základních školách. Daní za to je však posilující etnická segregace. Jakmile se totiž zvyšuje na běžné škole podíl romských dětí, je s tím spojen odliv ostatních žáků do jiných škol, neboť jejich rodiče si nepřejí společné vzdělávání s romskými dětmi. Tento trend souvisí výrazně i s prostorovou segregací Romů, kteří žijí koncentrovaní v jedné lokalitě. K etnické segregaci pak dochází ve školách, v jejichž spádové oblasti se vyskytují romské lokality. Výuka ve školách s vysokým podílem romských žáků je ochuzena o různorodost, kdy romské děti nemají možnost kontaktu s ostatními dětmi a naopak. Tím je ohrožena připravenost obou skupin na budoucí soužití. Tento způsob vzdělávání je v podstatě podhoubím pro vznik a šíření vzájemných předsudků a stereotypů, které jsou základem nesnášenlivosti a konfliktů. Delegace uvedla, že klíčem k řešení etnické segregace ve vzdělávání je odstranění prostorové segregace Romů ve vyloučených lokalitách. Upozornily i na to, že segregace Romů ve vzdělávání má významnou podporu nejen představitelů místní samosprávy a zástupců škol, ale i veřejnosti. Segregace Romů ve vzdělávání přitom představuje podle mezinárodního práva v oblasti ochrany lidských práv určitou formu rasové diskriminace pokud chybí její objektivní a rozumné zdůvodnění⁵⁹.

⁵⁹ Zpráva AI a ERRC poukázala na případy, kdy bylo oddělené vzdělávání chápáno jako zásadně nerovné. V 50 letech rozhodl Americký nejvyšší soud v případě Brown v Board of Education o tom, že

Zprávy z hodnotících návštěv dospěly ke stejnému závěru. Ani po 5 letech od vynesení rozsudku ve věci D. H. a ostatní proti ČR není zajištěn rovný přístup Romů ke vzdělání. V důsledku toho se romští žáci nadále vzdělávají v základních školách praktických či na základních školách s vysokým zastoupením romských žáků, kde čelí etnické segregaci. V podstatě tak pokračují ve vzdělávací dráze a prožívají stejný osud svých rodičů a příbuzných, kteří čelí díky nízké vzdělanostní úrovni ve vyšší míře nezaměstnanosti, chudobě, prostorové segregaci a sociálnímu vyloučení.

V průběhu roku 2012 nedošlo k reformě školství, která by plně reagovala na požadavky vyplývající z rozsudku. Delegace uvítaly, že vláda ČR předložila na konci roku Výboru ministrů Rady Evropy konsolidovaný *Plán opatření pro výkon rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci D. H. a ostatní proti České republice*. Vyzvaly ji v souvislosti s ním, aby tento plán naplňovala a doplnila jej konkrétní definicí cílů a indikátorů k monitorování pokroku v boji proti diskriminaci romských žáků, jejichž plnění bude průběžně monitorováno prostřednictvím statistických šetření prováděných na národní úrovni. Zároveň doporučily, aby byla realizace opatření zabezpečena i dostatečným financováním. Reformu školství by také měla doprovázet realizace hlubších, dlouhodobých a efektivních opatření k boji proti institucionálnímu anticiganismu, chudobě a sociálnímu vyloučení.

3.2.3 Sekundární a terciální vzdělávání

Podíl Romů se středoškolským vzděláním je ve srovnání s ostatní populací nadále nízký, přitom tento cíl by měl být jednou z priorit vzdělávací politiky ČR. Organizace OECD ve studii „*Rovnost a kvalita ve vzdělávání: Podpora znevýhodněných žáků a škol*“ poukázala na to, že u žáků s horším sociálně ekonomickým zázemím existuje dvakrát vyšší pravděpodobnost, že budou mít horší studijní výsledky. Vzdělávací systém v ČR se projevuje tím, že není schopen reagovat na osobní nebo sociální okolnosti života žáků, které představují překážky při naplňování jejich vzdělávacího potenciálu. Nerovnost v přístupu ke vzdělávání je příčinou neúspěchu i u romských dětí ve škole, vede k demotivaci na další vzdělávání a k předčasnému odchodu ze školy (průměrně 20% mladých lidí opouští školu před dokončením úplného středního vzdělání). Přitom úspěšné dokončení úplného středoškolského umožňuje jednotlivcům získat lépe placené zaměstnání a mají zároveň vyhlídky na smysluplnější a zdravější životní styl. Výsledkem jsou rovněž vyšší příspěvky do veřejných rozpočtů prostřednictvím vyšších daní z příjmu. Lidé s vyšší úrovní vzdělání také přispívají k demokratickým společnostem a udržitelným ekonomikám, jsou méně závislí na sociální pomoci a méně zranitelní vůči hospodářským krizím. I z toho důvodu doporučila OECD zajistit rovný přístup ke vzdělávání Romům a investice do předškolního, základního a středoškolského vzdělávání.

Změna školského zákona z roku 2005 sice odstranila znevýhodnění žáků bývalých zvláštních škol, kteří neměli v minulosti možnost studovat na středních školách, nicméně ani změna legislativa neusnadnila romským absolventům základních škol praktických přechod na střední školu.

---

segregace dětí na státních školách pouze z rasových důvodů zabraňuje dětem z různých menšin v rovném přístupu ke vzdělání, přestože jejich psychické i jiné předpoklady jsou stejné. Podobnou kritiku k oddělenému vzdělávání romských dětí později vyslovil i Evropský soud, a to například ve věcech Sampanis proti Řecku a Oršuš a ostatní proti Chorvatsku. Evropský soud v těchto případech uznal, že zajištění oddělených institucí či tříd pro určité skupiny lidí na základě jejich etnicity nebo jiných podobných společných znaků je porušením Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Segregaci lze obecně označit za formu diskriminace.

Situaci do jisté míry vykreslují i příklady uvedené v šetření organizací AI a ERRC, které popisovaly i vzdělávací trajektorie romských žáků vzdělávajících se ve sledovaných ostravských základních školách. Na jedné ze sledovaných základních škol praktických nebyl mezi 30 absolventů ani jeden, který by přešel na gymnázium. Jedenáct absolventů zvolilo učňovský obor s maturitou a sedm přešlo do jiných typů středních škol. Celkem 18 absolventů ze 30 ukončilo základní vzdělávání dříve ještě před dosažením 9. ročníku. Na druhé sledované škole, která byla školou hlavního vzdělávacího proudu, nicméně s vysokým podílem romských žáků, bylo zhruba 30% romských dětí, které opustily školu v 8. třídě a neukončily devět let školní docházky. Mezi požadavky pro přijetí na střední školu je přitom podmínka ukončení deváté třídy základní školy. Rovněž je přihlíženo k typu vzdělávacího programu, podle něhož byl absolvent základní školy vyučován, neboť tento údaj poukazuje na připravenost absolventa zvládnout středoškolské učivo. Předčasné ukončení základní školy je jednou z častých příčin ukončení vzdělávací dráhy romských žáků, kteří se po dosažení 15 roku evidují na Úřadu práce ČR jako uchazeči zaměstnání, pro něž je však vzhledem k nízké úrovni vzdělání a kvalifikace obtížné najít pracovní uplatnění. Tato cílová skupina uchazečů pak velice dlouho zůstává v evidenci a významnému podílu z nich se nepodaří získat ani první pracovní zkušenost, což výrazně snižuje jejich zaměstnatelnost.

Ti romští absolventi, kteří úspěšně základní školu dokončí, buď nepokračují už ve studiu nebo volí častěji učební obory ukončené získáním výučního listu, ne však maturitní zkouškou, která je důležitým předpokladem pro další studium na VOŠ či VŠ.

Mezi další bariéry úspěšného přechodu romských absolventů ZŠ na SŠ patří horší prospěch na ZŠ a nižší profesní aspirace dětí i jejich rodičů. Tyto aspirace jsou obvykle ovlivněny prostředním, v němž dítě vyrůstá, kde je nezaměstnanost a nízká úroveň vzdělání běžná. Projevuje se zde i nedůvěra rodičů v to, že vyšší vzdělání přinese dítěti sociální vzestup. Svůj postoj často zdůvodňují zkušenostmi z okolí, kdy se ani Romům s vyšší úrovní vzdělání nepodařilo najít si pracovní místo. Významným faktorem je i celková socioekonomická situace rodiny.

V praxi se projevuje nízká připravenost SŠ na vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Tyto školy využívají inkluzivní opatření v nižší míře než ZŠ. Znevýhodněným romským žákům se hůře daří adaptovat na nové podmínky vzdělávání. Na SŠ se setkávají s vyšším podílem neromských spolužáků. Navázat vztah s nimi může být složitější zejména u těch romských žáků, kteří byli zvyklí vzdělávat se v segregovaných romských ZŠ s vysokým podílem romských žáků. Romský žák je na SŠ více vystaven riziku stigmatizace, která může ovlivnit jeho postoj ke studiu. Významně do předčasného odchodu ze školy intervnují absence ve škole, které postupem času mohou vyústit k vyloučení žáka ze školy.

Negativně do vzdělávací dráhy romských středoškoláků zasahuje i migrace rodin. Z důvodu stěhování odchází žák ze střední školy a v novém bydlišti již ve studiu nepokračuje.

Nízký počet romských absolventů SŠ se logicky odráží ve velmi nízkém počtu romských studentů VOŠ a VŠ. Celkově je přechod romských středoškoláků na VŠ nedostatečně zmapovaný. Za tímto účelem by měla být do budoucna provedena výzkumná studie, která by sledovala vzdělávací trajektorie těch romských absolventů SŠ, kterým se podařilo úspěšně zahájit studium na VŠ či VOŠ. Zároveň by identifikovala překážky, kterým tito studenti v průběhu studia čelí.

Určítým demotivujícím faktorem k přechodu do tohoto stupně vzdělávání je dlouhodobost, finanční náročnost vysokoškolského studia a nejistota, zda se studentům podaří školu úspěšně dokončit. Absolventi středních škol z nízkopříjmových romských domácností více preferují i rychlý nástup na trh práce, který jim umožní získat co nejdříve příjem a dosáhnout tak ekonomické nezávislosti.

Finanční náročnost studia je možné u chudých romských studentů kompenzovat prostřednictvím dotace MŠMT na podporu sociálně znevýhodněných studentů. Dotace jsou poskytovány soukromým a veřejným vysokým školám. Sociální stipendia se přiznává studentům podle §91 odst. 3 zákona č. 111/1998 Sb., *o vysokých školách a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách)*, ve znění pozdějších předpisů. V roce 2012 bylo ve prospěch veřejných vysokých škol přerozděleno 42.653.000. Kč a soukromým vysokým školám 2.019.000 Kč,

3.2.4 Pokrok v přijatých opatřeních ke zvýšení vzdělanostních šancí Romů

- **Strategické dokumenty a další záměry MŠMT**

V listopadu 2012 předložila vláda ČR Výboru ministrů Rady Evropy *Plán opatření pro výkon rozsudku Evropského soudu pro lidská práva v případě D. H. a ostatní proti ČR*, který představuje jednotlivé kroky k odstranění nepřímé diskriminace romských žáků, kterou shledal ve svém rozsudku Evropský soud pro lidská práva.

Předkládaná zpráva je konsolidovaným akčním plánem k výkonu rozsudku *D. H. a ostatní* ve smyslu rozhodnutí zástupců ministrů CM/Del/Dec(2012)1144/9 ze dne 6. června 2012. Plán byl vypracován pracovní skupinou ustavenou ministrem školství, jejímiž členy byli zástupci všech relevantních státních orgánů – MŠMT, MS, zmocněnkyně vlády pro lidská práva a další zástupci Sekce pro lidská práva ÚVČR, Kanceláře VOP a ČSI. Revidovaný akční plán byl následně představen a diskutován s odbornou veřejností. Konzultován byl též se zástupci sekretariátu Výboru ministrů Rady Evropy.

Naplánovaná opatření mají za účel nastavit účinné právní záruky zajišťující, že proces zařazování dětí do RVP ZV - LMP bude objektivní, prostý diskriminace na základě etnicity a sociálního původu a bude zajišťovat nejlepší zájem dítěte. ČR je přesvědčena, že přijetím těchto specifických opatření bude v kratším horizontu dosaženo hmatatelného pokroku v terénu a podle vzdělávacího programu pro lehce mentálně postižené se bude vzdělávat neustále se snižující počet romských dětí.

ČR zároveň nadále hodlá pokračovat i v dosažení širšího cíle, než kterým je výkon rozsudku *D. H. a ostatní*, tedy ve zvýšení inkluзивity prostředí na běžných základních školách a bude přijímat opatření i v tomto rámci. Byť jde o otázku s výkonem rozsudku *D. H. a ostatní* poměrně úzce související, nejedná se o totožný problém.

Základním cílem všech opatření uvedených v Plánu je důsledné naplňování zásad školského zákona; Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Úmluvy o právech dítěte a Ústavy ČR tak, aby etnicita a sociální zázemí neměly vliv na zařazování žáků do vzdělávacích programů.

Plán obsahuje tato opatření:

A. Žáci bez indikace vzdělávání ve skupinové integraci s žáky s lehkým mentálním postižením

- 1) Vypuštění bez náhrady 25% tolerance žáků se zdravotním znevýhodněním ve třídě pro žáky se zdravotním postižením ve vyhlášce 73/2005 Sb., ve znění vyhlášky 147/2011 Sb. (§ 10 odst. 2 vyhlášky č. 73/2005 Sb.).
- 2) Zruší se možnost dočasného zařazení žáka se zdravotním či sociálním znevýhodněním do třídy pro žáky se zdravotním postižením (§ 3 odst. 5 vyhlášky 73/2005).

B. Diagnostický pobyt

- 1) Vypuštění diagnostického pobytu z vyhlášky č. 73/2005 Sb. (§ 3 odst. 5 písm. b).
- 2) Nahrazení pobytu diagnostickým pozorování, které bude směřovat k podpoře učitele vzdělávajícího dítě v hlavním vzdělávacím proudu ze strany poradenských zařízení.

C. Diagnostické nástroje

- 1) Revize diagnostických nástrojů používaných k diagnostice lehkého mentálního postižení (zajištění kulturně neutrálního přístupu a rovného přístupu ke vzdělávání – diagnostickým potřebám by měly odpovídat korespondující služby).

D. Supervizní mechanismy v oblasti diagnostiky a poradenských zařízení

- 1) Česká školní inspekce nabude kompetence revizního orgánu (hodnocení správnosti posudku v případě incidentu, namátková kontrola poradenských zařízení).
- 2) Úprava školského zákona – školská poradenská zařízení (PPP a SPC) budou zařazována do rejstříku ministerstva, popř. budou MŠMT akreditována.

E. Evidence a statistiky v oblasti etnicity žáků vzdělávaných dle přílohy RVP ZV - LMP

- 1) ČR bude za účelem monitoringu naplňování výkonu rozsudku D. H. a ostatní provádět každoroční šetření k zjištění počtu romských žáků vzdělávaných v programech dle RVP ZV – LMP.
- 2) Bude provedena úprava vyhlášky o dokumentaci škol a školských zařízení ve smyslu zavedení evidence počtu dětí vzdělávajících se v programech dle přílohy RVP ZV – LMP.

F. Přípravné třídy a mateřské školy

- 1) Přípravné třídy nebudou moci být zřizovány u ZŠ praktických (novel školského zákona).
- 2) U základních škol praktických bude znemožněno zřizovat MŠ.
- 3) Ředitel školy bude nově rozhodovat o zařazení žáka do přípravné třídy na základě jeho zhodnocení vzdělávacích potřeb žáka (podmínka vyjádření školského poradenského zařízení bude vypuštěna).

G. Postavení přílohy RVP ZV – LMP a další postup ohledně této přílohy

- 1) Revize přílohy RVP ZV – LMP – právní a odborná analýza současného stavu; přehodnocení metodiky práce s RVP ZV s vymezením možnosti upravovat předpokládané výstupy RVP ZV.

H. Fórum nevládních organizací k otázce rovných příležitostí

- 1) Česká republika iniciuje vznik a bude moderovat fórum, které bude diskutovat otázky rovných příležitostí ve vzdělávání (koncept inkluzivního vzdělávání).

V souvislosti s plněním tohoto plánu byla pro rok 2013 připravena novela školského zákona a vyhlášek upravujících vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami.

- **Individuální projekt národní „Centra podpory inkluzivního vzdělávání“⁶⁰**

Rok 2012 byl posledním rokem individuálního projektu národního *Centra podpory inkluzivního vzdělávání* (dále jen „CPIV“), jehož realizátorem bylo MŠMT a partnerem *Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků*. V rámci projektu vznikla síť 6 regionálních pracovišť (v Plzni, v Praze, v Mostě, v Hradci králové, v Olomouci a v Brně) s celorepublikovou působností, která v roce 2012 spolupracovala s 342 školami (11 mateřských, 320 základních a 11 středních škol v rámci celé ČR).

Součástí projektu byla tvorba *Zprávy o stavu inkluzivního vzdělávání za rok 2012*, která hodnotí pokrok při zavádění modelu inkluzivního vzdělávání v ČR po celou dobu trvání projektu (tj. po dobu 3 let) a identifikuje faktory, které v různé míře ovlivňují inkluzivní rozvoj škol, včetně překážek, které jim v něm naopak brání.

Zpráva uvádí, že spolupracující školy vyhodnotily jako překážku při vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním složitou komunikaci s rodiči, nepodnětné rodinné prostředí, omezené možnosti rodičů pomáhat dětem s přípravou na vyučování, nedostatečnou či žádnou kontrolu domácích úloh a náplně volného času. Žáci hůře navazují sociální kontakty, mají nižší sebedůvěru a výrazněji se neprosazují. I nadané děti pak mohou dosahovat horších výsledků. Za nejvíce potřebnou hodnotí individuální práci s těmito žáky, která by směřovala ke zvýšení jejich motivace ke vzdělávání.

Komplikovaná byla pro školy samotná identifikace žáků se sociálním znevýhodněním. Významný podíl spolupracujících škol uváděl raději jejich nulový počet, zejména základní školy praktické, kde se vzdělával vysoký podíl romských dětí a běžné základní školy sídlící v blízkosti sociálně vyloučených lokalit. Výchovní poradci škol se obávali kvalifikovaného odhadu především z důvodu neznalosti adekvátních kritérií pro identifikaci sociálního znevýhodnění a také z obavy z označení školy za romskou. Někteří z nich odmítali označovat děti za sociálně znevýhodněné, pokud neměly toto znevýhodnění diagnostikované pedagogicko-psychologickou poradnou. Současná praxe poraden při diagnostice sociálního znevýhodnění je poměrně nejednotná. Neochota pedagogických pracovníků rozpoznat sociální znevýhodnění a zvolit patřičné vyrovnávací prostředky při vzdělávání takových žáků souvisí s nulovým navyšováním finančních prostředků na vzdělávání této skupiny.

Otevřenost školy ke vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami byla ovlivněna ekonomickou a odbornou podporou. Jednou z identifikovaných bariér byla nedostatečná připravenost pedagogů na zavádění inkluzivních principů do vzdělávání a na práci s různou mírou podpůrných a vyrovnávacích opatření. Ačkoliv většina pedagogů splňovala kvalifikační předpoklady pro výkon profese, nebyli dostatečně připraveni na vytváření inkluzivních podmínek pro vzdělávání a pro společné

---

⁶⁰ Zpráva o stavu inkluzivního vzdělávání v ČR v roce 2012, Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, Praha 2013.

vzdělávání všech skupin žáků. Identifikována byla i nedostatečná metodická podpora (intervize, supervize, vzájemná výměna zkušeností mezi učiteli školy nebo i pedagogy jiných škol). Pedagogové často nemají vypracovaný ani svůj individuální plán vzdělávání.

Omezujícím prvkem ke zvýšení kvalifikace a připravenosti pedagogů pro práci s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami byly nedostatečné finanční zdroje. Další vzdělávání pedagogů bylo spíše nahodilé a nesystémové. V důsledku toho byla nerovnoměrná účast pedagogů v dalším vzdělávání. Příležitostí ke zlepšení financování škol na vzdělávání pedagogů nabídlo OPVK. Méně prostředků na vzdělávání pedagogů měly menší školy s nižším počtem žáků. Pedagogové také byli příliš vytíženi a obtížná byla i jejich zastupitelnost ve třídě, pokud musí vzděláváním vycestovat.

Inkluzivnímu vzdělávání bránila i nedostatečná spolupráce v týmu pedagogů a celková uzavřenost školy ke spolupráci s externími subjekty a s rodiči. Školy se příliš nezaměřují na preventivní možnosti práce s rodinou a dítětem, u něhož se objevuje riziko oslabené adaptace na školní prostředí a rozvoje rizikového chování. Pokud škola zahájila spolupráci s rodiči, volila spíše represivní a demotivující přístup. Škola by tedy měla vyvinout spíše snahu otevřít se vůči svému okolí a měla by se snažit vytvářet přátelské komunity tvořené pracovníky školy a dalšími externími subjekty a rozvíjet partnerský vztah s rodiči. Nedostatek preventivní práce se objevuje i v oblasti řešení výchovných problémů jako je např. záškoláctví, vandalismus, šikana, krádeže a další rizikové formy chování.

Se zvyšujícím se počtem žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se zvyšuje i potřebnost asistentů pedagoga, kteří se mohou individuálně věnovat žákům a zajišťovat tak plynulejší výuku celé třídy. Pozitivním trendem je zvyšující se počet asistentů pedagoga působících na školách. Na spolupracujících školách bylo zaznamenáno 397 asistentů (45% škol využívalo 1 asistenta, 24% škol mělo 2 asistenty, 16% škol mělo 3 asistenty). Asistenti pedagoga však nebyli dostatečně akceptováni pedagogickým sborem, který je nevnímá jako rovnocenné partnery při výuce. Často neměli ani přidělené místo ve sborovně a třídní učitel s nimi nespolečně pracoval. Dalším úskalím je nejasná pracovní náplň a práce se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami mimo výuku ve třídě. Mezi asistenty pedagoga převládají ti, kteří jsou zaměřeni na práci s dětmi se zdravotním postižením. V rámci projektu CPIV využíval asistenta pro děti se sociálním znevýhodněním menšinový podíl škol, a to v situaci, kdy školu navštěvovalo několik desítek sociálně znevýhodněných žáků. Školy na tento typ asistentů příliš nežádaly o dotace i z důvodu obavy z její stigmatizace coby „segregované“ školy, současně také z nedostatku informací o pracovní náplni asistentů. Zpráva poukázala na níže uvedené systémové nedostatky spojené s využíváním programu asistent pedagoga:

- podfinancování tohoto programu;
- nízký počet podávaných žádostí školami, jako reakce na zavedenou praxi přidělování asistenta pedagoga jen dětem s určitými speciálními vzdělávacími potřebami;
- možné riziko přiřazení nevhodného či nedostatečně kvalifikovaného asistenta pedagoga;
- práce asistenta je využívána často spíše ve smyslu integračním než inkluzivním, tzn. AP pracuje pouze se žákem, kterému byl přidělen, pedagogové ho však mohou využívat i pro práci s celým třídním kolektivem.

Identifikována byla u škol zapojených do projektu i špatná dostupnost školních speciálních pedagogů a psychologů. Většina z nich měla školní poradenská pracoviště jen ve složení výchovný poradce a metodik prevence. Širší konzultační tým při těchto pracovištích fungoval na většině škol pouze při řešení akutních problémů (např. výchovné komise), nikoli preventivně. Pomoc psychologů a speciálních pedagogů zajišťovaly zejména pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra. Kapacita těchto zařízení je však dlouhodobě poddimenzovaná vzhledem k reálné potřebě škol. I z tohoto důvodu tvořila metodická podpora pedagogů ze strany speciálních pedagogů, psychologů a pedagogů didaktik významný podíl intervencí CPIV. V této oblasti byly identifikovány níže uvedené nedostatky:

- pouze krátkodobé, nesystémově řešené financování pozic školního psychologa a speciálního pedagoga;
- rozpor mezi očekáváním pedagogů či rodičů a reálnou možností odborného působení pracovníka (hranice, kompetence, zodpovědnost, postupy práce);
- příliš úzká nebo nedostatečná specializace odborného pracovníka.

Spolupracující školy také poukazyvaly na problém různorodé skladby žáků, kdy se ve třídě vzdělávají žáci s vyšším socioekonomickým statusem a na druhé straně i děti se sociálně znevýhodňujícího prostředí. Dochází pak k názorovým střetům, odlišným postojům a problematické jsou i odlišné možnosti obou skupin dětí. Zástupci škol uváděli, že zvýšené procento žáků ze sociálně znevýhodňujícího prostředí přináší školám i další problémy, např. problematickou komunikaci s rodiči těchto dětí. Na problematiku elitářství poukázali i pracovníci CPIV, kdy některé školy preferují žáky nadané, případně jinak úspěšné či žáky z bohatších rodin před ostatními. Na rozdíl od této elitní skupiny nejsou žáci s průměrnými či podprůměrnými výsledky zapojováni např. do organizace školních akcí či nejsou vybíráni pro reprezentaci školy, apod.

3.3 OBLAST ZAMĚSTNANOSTI

Jedním ze základních předpokladů společenského vzestupu sociálně vyloučených Romů je zlepšení jejich pozice na trhu práce. Dosažení tohoto cíle se však dlouhodobě nedaří, míra nezaměstnanosti Romů se od počátku transformace ekonomiky v ČR po roce 1989 spíše zvyšuje.

Ačkoliv se členské státy EU včetně ČR zavázaly realizovat opatření zaměřená na profesní vzdělávání, zvýšení zaměstnatelnosti a zaměstnanosti Romů, je participace Romů na trhu práce nadále nepřijatelně nízká ve srovnání s většinovou populací. Z důvodu vyloučení významného podílu Romů z účasti na trhu práce patří romská menšina mezi jednu z nejvíce ohrožených chudobou a materiální deprivací.

Vysoká míra nezaměstnanosti v romské populaci negativně ovlivňuje i postoje většinové společnosti vůči Romům. Majoritní společnost vidí příčinu nezaměstnanosti více v samotných Romech a v jejich neochotě pracovat, nepřipouští existenci systémových překážek či diskriminace na trhu práce. Zvýšení participace Romů na trhu práce by tedy přispělo nejen ke zlepšení socioekonomických poměrů romských domácností, ale i ke zlepšení jejich vztahů s většinovou populací a ke zvýšení jejich společenské prestiže.

3.3.1 Situace znevýhodněných Romů na trhu práce v roce 2012

Romové čelí častěji v porovnání s většinovou populací dlouhodobé, opakující se a v domácnosti koncentrované nezaměstnanosti, kdy je nezaměstnaných více členů domácnosti v ekonomicky aktivním věku. V průběhu roku 2012 se nezvýšila jejich šance získat pracovní místo vzhledem k celkovému vývoji situace na pracovním trhu, kde byla průměrná míra nezaměstnanosti 8,6%⁶¹, což bylo způsobeno celkovým nepříznivým ekonomickým vývojem v ČR. Projevila se zde i určitá regionální disproporce, neboť některé regiony byly postiženy nezaměstnaností více než jiné. V prosinci roku 2012 se nad hranici 10% nezaměstnanosti pohybovalo v ČR hned 8 krajů. Nejhorší situace byla tradičně v Ústeckém kraji, kde byla zaznamenána 14% nezaměstnanost. Enormní nezaměstnanost však byla i v Olomouckém, Karlovarském a Moravskoslezském kraji. Jedná se zároveň o kraje, kde žije v rámci ČR nejvyšší podíl sociálně vyloučených romských domácností. Dle údajů krajských koordinátorů pro romské záležitosti se míra nezaměstnanosti Romů žijících na území sociálně vyloučených lokalit v těchto regionech pohybovala v rozmezí 70 – 100%.

Meziročně připadalo v roce 2012 v ČR na 1 volné pracovní místo 14,2 uchazečů, v prosinci 2012 se tento počet dokonce zvýšil na 15,6. Celková poptávka zaměstnavatelů pro pracovní cíle se tedy stejně jako v minulých letech nezvýšila. Nabídka zaměstnání převyšovala poptávku po pracovní síle a nezaměstnaní Romové tak museli při hledání pracovního místa obstat ve větší konkurenci ostatních uchazečů. Přetrvávající ekonomické zpomalení prohloubilo strukturální charakter nezaměstnanosti Romů, jejichž úspěšnost při hledání pracovního místa nepříznivě ovlivňuje nižší úroveň vzdělání a kvalifikace. Na jejich zaměstnatelnost navíc negativně působí zkušenost s dlouhodobou nezaměstnaností, která vede ke ztrátě pracovních návyků a k demotivaci. Vzhledem k nižší poptávce po pracovní síle se hlásí na nízkokvalifikovaná pracovní místa i pracovníci, jejichž kvalifikace přesahuje

⁶¹ Dle Analýzy vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2012 byla obecná míra nezaměstnanosti 7%, tj. byla vyšší než v roce 2011.

požadavky na uvolněné pracovní místo. Zaměstnavatelé také kladou vzhledem k racionalizaci své činnosti vyšší nároky na nové pracovníky, často očekávají, že budou flexibilnější a mít kvalifikaci pro zastávání několika pracovních pozic. Kvalifikovanějším zájemcům o práci mohou romští uchazeči jen obtížně mohou konkurovat. V případě propouštění jsou naopak mezi prvními, kteří jsou propuštěni. I tento trend se týká romských zaměstnanců, kteří vykonávají manuální dělnické profese. Romští muži s nízkou kvalifikací se uplatňují často ve stavebnictví. Vzhledem k tomu, že se pracovní příležitosti v tomto odvětví objevují zejména v jarních a letních měsících, má jejich nezaměstnanost i sezónní charakter.

Výsledky regionálního šetření WB a UNDP provedeného v ČR⁶² uvádí, že pouze 43% dotazovaných romských respondentů žijících na území vyloučených lokalit mělo placené zaměstnání, oproti neromským respondentům žijícím v obdobných podmínkách, kde mělo placené zaměstnání 70% z nich. Dle tohoto šetření aktivně participovalo na trhu práce 50% romských respondentů, zatímco u neromských se účastnilo trhu práce 74% respondentů. Míra nezaměstnanosti Romů byla 39%, zatímco u neromů byla 6%. Velice málo Romů je osobami samostatně výdělečně činnými (2%).

Významně ovlivňují situaci Romů na trhu práce stereotypy a předsudky uplatněné některými zaměstnavateli, kteří Romům kolektivně připisují charakteristiky jako je neochota pracovat, nespolehlivost a další negativní stereotypy, aniž by konkrétnímu romskému uchazeči dali příležitost prokázat své pracovní schopnosti. V praktické rovině vede uplatnění předsudků k diskriminaci Romů na trhu práce, na jejíž řešení však romské oběti často rezignují a neohlašují ji kontrolním orgánům. Kontrolní orgán, konkrétně inspektoráty práce, nevidují výskyt diskriminace na základě etnicity, proto není možné zde uvést přesný počet případů diskriminace Romů na trhu práce, které řešily. Regionální šetření WB a UNDP přitom dokládá, že mělo 51% dotazovaných Romů v ČR povědomí o právních předpisech zakazujících diskriminaci etnických menšin při hledání zaměstnání. Příčinou neřešení diskriminace tedy není ani tak neznalost, jako spíše rezignace a nedůvěra v to, že případ bude úspěšně prošetřen.

Neúspěch na trhu práce a zkušenost s opakovaným odmítáním ze strany zaměstnavatelů negativně působí na motivaci k hledání práce. Dalším demotivujícím faktorem je dle šetření FRA, UNDP a WB „*Situace Romů v 11 členských státech EU*“ nízká očekávaná mzda, neboť mzda romských uchazečů o zaměstnání bez kvalifikace se pohybuje často na úrovni minimální mzdy (ta byla dle nařízení vlády č. 567/2006 Sb., *o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí* v roce 2012 ve výši 8.000 Kč). Při porovnání s náklady spojenými s výkonem zaměstnání, se legální pracovní příležitost nevyplácí, zejména pokud uchazeč musí za prací dojíždět a v regionu je horší dopravní obslužnost. V prostředí vyloučených lokalit jsou také dostupnější nelegální pracovní příležitosti. Regionální šetření WB a UNDP dokládá, že 32% romských respondentů ve věkové kategorii 24 – 64 let pracovalo neformálně bez pracovního kontraktu, u věkové kategorie 15 – 24 let se jednalo dokonce o podíl 47%.

Dalším demotivujícím faktorem je vysoká míra zadlužení sociálně vyloučených Romů, kteří nejsou schopni s ohledem na výši svých příjmu a kvůli nevýhodným podmínkám půjček uhradit své závazky. Regionální šetření WB a UNDP uvádí, že 40% romských respondentů bylo zadlužených. Odhady krajských koordinátorů pro

⁶² Situace Romů v 11 členských státech EU, FRA 2012.

romské záležitosti jsou však vyšší, ty hovoří až o 70% zadluženosti. Jakmile se dluh dostává do stádia exekuce, je nevýhodné mít legální zaměstnání, neboť je plat ohrožen exekucí. Zadluženost také vřhává sociálně vyloučené romské domácnosti do šedé ekonomiky. Z tohoto důvodu je důležité zavést systematický monitoring situace zadlužených domácností v ČR a nekalých praktik uplatněných ze strany poskytovatelů finančních produktů. Důležitá jsou rovněž opatření na ochranu spotřebitelů a intenzivní pozornost si zaslouží i zvýšení finanční gramotnosti u české populace, specificky však i u obyvatel sociálně vyloučených romských lokalit, kde jsou jim nevýhodné finanční produkty aktivně nabízeny.

Nepříznivá finanční situace celkově ovlivňuje proces hledání zaměstnání, neboť ten je spojen rovněž s určitými náklady (cestovní výdaje na výběrová řízení). Problematický je u chudých romských uchazečů přístup k internetu, který je v současnosti významným prostředkem při hledání práce. Znevýhodňujícím faktorem je i nižší orientace na trhu práce a schopnost aktivně hledat práci.

Zranitelnými skupinami uchazečů, u nichž je přístup k zaměstnání komplikovanější, jsou mladí nezaměstnaní. Regionální šetření WB a UNDP odhalilo, že alarmující situaci čelí mladí nezaměstnaní ve věkové kategorii 15 – 24 let, u nichž je míra nezaměstnanosti 61%, přičemž 77% respondentů v této věkové kategorii nemělo žádnou pracovní zkušenost. Tato skutečnost poukazuje na potřebu vytvářet specifické programy zaměřené na mladistvé uchazeče o zaměstnání, kteří nemají potřebnou kvalifikaci. Část z nich dokončila pouze základní vzdělání (7%), významný podíl z nich dosáhl pouze nižšího sekundárního vzdělání (62%). Tyto programy by měly vést k návratu mladistvých romských uchazečů do škol, kde budou moci pokračovat ve studiu a doplnit si kvalifikaci. Případně budou tyto programy nabízet absolvování kvalifikačních kurzů, prostřednictvím nichž si budou moci uchazeči doplnit kvalifikaci ověřenou příslušným osvědčením a získat pracovní zkušenost.

Další zranitelnou skupinou na trhu práce jsou romské ženy, které zastávají v rodině pečovatelskou roli. Péče o děti je odtrhuje na delší dobu od účasti na trhu práce. Ve srovnání s muži je celkově nižší participace romských žen na trhu práce. Dle regionálního šetření WB a UNDP participuje na trhu práce pouze 37% romských žen oproti 63% romských mužů. Obtížnější je i jejich pracovní uplatnění, kdy se míra jejich nezaměstnanosti pohybuje okolo 48% (u romských mužů se jedná o 33%). Vzhledem k nepříznivé situaci romských žen na trhu práce je potřebné vyvíjet specifické programy i pro ně. Samotné programy ke zvýšení zaměstnatelnosti romských žen nestačí. Důležitá je i dostupnost služeb zaměřených na péči o děti. Pozitivní posun by přineslo odstranění překážek, které brání nízkopříjmovým romským rodinám využívat předškolní vzdělávání v mateřských školách (zvýšení kapacity školek, bezplatnost docházky a stravování, změna klimatu v předškolních zařízeních a zvýšení jejich otevřenosti ke vzdělávání znevýhodněných romských dětí).

3.3.2 Realizace opatření ke zvýšení zaměstnanosti Romů v roce 2012

- **Účast Romů v aktivní politice zaměstnanosti**

Úřad práce ČR realizuje programy APZ pro všechny skupiny znevýhodněných uchazečů o zaměstnání, kterým se nedaří nalézt si v krátkém čase práci, tj. nástroje APZ jsou tedy etnicky neutrální. Na znevýhodněné skupiny Romů je nahlíženo optikou ustanovení §33 zákona č. 435/2004 Sb., o *zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů*, kam patří osoby se zdravotním postižením; fyzické osoby do 20 let věku; těhotné ženy; kojící matky a matky do devátého měsíce porodu; fyzické osoby

pečující o dítě starší 15 let věku; fyzické osoby starší 50 let věku; fyzické osoby, které jsou vedeny v evidenci uchazečů o zaměstnání nepřetržitě déle než 5 měsíců; fyzické osoby, které potřebují zvláštní pomoc. Těmito osobami se rozumí zejména fyzické osoby, které se přechodně ocitly v mimořádně obtížných poměrech nebo jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo jsou propuštěny z výkonu ochranného opatření zabezpečovací detence a fyzické osoby ze sociokulturního znevýhodněného prostředí. Pokud romští uchazeči patří do některé z výše uvedených skupin, potom se jim dostává i zvýšené pozornosti ze strany pracovníků Úřadu práce ČR.

MPSV provádí každoročně dotazníkové šetření na krajských pracovištích Úřadu práce ČR a formou kvalifikovaného odhadu zjišťuje účast romských uchazečů v aktivní politice zaměstnanosti i jejich úspěšnost na trhu práce. V roce 2012 se do tohoto šetření zapojilo 13 ze 14 krajských poboček Úřadu práce ČR (s výjimkou pobočky v hl. městě Praha). Data jsou uvedena v podílech a lze je vnímat jako reprezentativní, neboť se šetření účastnilo 93% z oslovených poboček⁶³.

Krajské pobočky Úřadu práce ČR udávají, že bylo v roce 2012 evidováno celkem 47 854 romských uchazečů⁶⁴. Byl tedy zaznamenán značný nárůst uchazečů ve srovnání s minulým rokem (v roce 2011 bylo evidováno 38 456 romských uchazečů). Mírnou převahu měli romští muži (52%) mezi uchazeči nad romskými ženami (48%).

Dle kvalifikovaných odhadů bylo v roce 2012 zařazeno do těchto nástrojů 42% romských uchazečů o zaměstnání, což potvrzuje fakt, že významný podíl romských uchazečů je znevýhodněných a potřebuje zvýšenou podporu při hledání práce. S více než 35% romských uchazečů z celkového počtu byly uzavřeny individuální akční plány (dále jen „IAP“), které jsou standardně nabízeny uchazečům s délkou evidence déle než 5 měsíců. Romští uchazeči tedy čelili ve vyšší míře dlouhodobé nezaměstnanosti. V rámci IAP byly Romům zprostředkovány pracovní nabídky a byla jim poskytována zvýšená péče směřující k jejich uplatnění na trhu práce.

Z tabulky níže vyplývá, že romští uchazeči nejčastěji využívali poradenské programy, veřejně prospěšné práce a další programy APZ. Nižší byla jejich účast v rekvalifikačních programech, které jsou ve vztahu k této cílové skupině hodnoceny jako vysoce potřebné. Počet rekvalifikačních kurzů, u nichž by měli jejich absolventi garantovaný nástup na pracovní místo, byl omezený. Ačkoliv rekvalifikace zvýšila kvalifikaci romských uchazečů, jejich šance na získání pracovního místa byly nízké. Pouze 7 romských uchazečů se účastnilo rekvalifikačních programů zaměřených na soukromé podnikání (0,01% z celkového počtu romských uchazečů). Nejméně využívaným nástrojem byla ve vztahu k Romům společensky účelná pracovní místa.

Tab. č. 38 Podíl romských uchazečů zařazených do nástrojů APZ

	Rekvalifikace	VPP	SÚPM	Poradenské programy	Ostatní APZ	IAP
Počet romských uchazečů	643	1643	233	2 096	628	16 985
Z toho žen	265	598	97	908	276	598
Podíl na zařaz. do APZ	3,1%	8,2%	1,2%	10,4%	36%	84%
Podíl na všech evidovaných rom.	1,3%	0,5%	4,8%	4,3%	1,3%	35%

⁶³ Údaje o účasti romských uchazečů v aktivní politice zaměstnanosti v jednotlivých krajích jsou uvedeny v části V. materiálu *Informace o naplňování Dekády romské inkluze 2005 – 2015 v roce 2012* (viz str. 27 – 32).

⁶⁴ Dle Analýzy vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2012 poklesl průměrný počet uchazečů o zaměstnání o 3,4 tis. Na 504,4 tis. Ke konci roku 2012 však bylo v evidenci již 545,3 tis. uchazečů.

uchazečích						
------------	--	--	--	--	--	--

Kromě klasických veřejných služeb zaměstnanosti byli romští uchazeči zapojeni do tzv. *Regionálních individuálních projektů* (tzv. RIPů) financovaných z ESF a realizovaných pověřenými krajskými pobočkami Úřadu práce ČR. Romským uchazečům je v rámci nich poskytována pomoc při zvyšování motivace, kvalifikace a při následném vyhledávání zaměstnání. Do těchto programů byla v roce 2012 zařazena 3% romských uchazečů o zaměstnání (celkem 1460). Častěji se jich účastnili romští muži (57,4 %) ve srovnání se ženami (42,6%). Nejvíce Romů bylo do projektů zařazeno v Moravskoslezském kraji (820), dále v Olomouckém kraji (234) a v Ústeckém kraji (200). Oproti roku 2011 však došlo ke značnému poklesu romských účastníků v těchto programech (tehdy se do RIPů zapojilo 2 956 uchazečů).

Od 1. dubna 2011 došlo k významné organizační reformě veřejných služeb zaměstnanosti, kdy bylo sjednoceno 77 pracovišť úřadů práce, která spravovala 250 kontaktních míst zaměřených na zprostředkování zaměstnání a 400 míst spravujících výplatu dávek státní sociální podpory, pod centrální Úřad práce ČR. Při něm bylo zřízeno 14 krajských poboček a kontaktní místa ve 226 městech. Od ledna 2012 byla na Úřad práce ČR převedena kromě agendy služeb zaměstnanosti také agenda výplaty nepojistných sociálních dávek. Ačkoliv došlo k razantnímu rozšíření agendy, nebyla posílena personální kapacita Úřadu práce ČR.

Analýza „*Politika zaměstnanosti a opatření na trhu práce v dlouhodobé perspektivě a v průběhu krize*“ (VÚPSV, 2012) se zaměřila na hodnocení aktivní politiky zaměstnanosti ze strany samotných pracovníků Úřadu práce ČR. Součástí hodnocení bylo i personální zabezpečení služeb zaměstnanosti, které bylo z jejich strany vnímáno jako poddimenzované. Pracovníci kvůli tomu nemají prostor na individualizovanou poradenskou práci. Nedostatečné personální kapacity se poté odrážejí na kvalitě nástrojů APZ. Kapacitu pracovníků k individuální sociální práci s uchazeči také omezovaly problémy s elektronickým registrem uchazečů a příjemců nepojistných sociálních dávek.

Tyto překážky narážejí přitom na nesnižující se počet znevýhodněných uchazečů o zaměstnání vzhledem k ekonomickému zpomalení. Zároveň se u znevýhodněných skupin prohlubují individuální překážky a nedostatky, které jim brání získat zaměstnání, což zvyšuje potřebnost individuální podpory a využití nástrojů APZ. Přitom se však rozsah APZ a investic do ní od roku 2009 snižuje. K určitému zvýšení kapacity sice došlo v roce 2010, nicméně roky 2011 a 2012 byly opět ve znamení útlumu, a to v době, kdy ekonomika přešla do stagnace a mírné recese.

Toto vyplývá i z kvalifikovaných odhadů krajských pracovišť Úřadu práce ČR, které potvrzují snížení počtu romských uchazečů v programech APZ, ačkoliv se jejich celkový počet v evidenci oproti roku 2011 zvýšil. Zatímco v roce 2011 absolvovalo rekvalifikační programy 1731 romských uchazečů, v roce 2012 se jednalo pouze o 643 uchazečů. Obdobný pokles byl zaznamenán i u veřejně prospěšných prací, kdy v roce 2011 je využilo 2372 romských uchazečů, v roce 2012 jich bylo pouze 1643.

V roce 2012 došlo také k zavedení nových opatření k potírání nelegální práce. V první řadě došlo ke zpřísnění postihů pro její poskytovatele i pro nelegálně pracující. Zaměstnanci, který pracuje načerno, hrozí finanční postih ve výši až 100 tisíc Kč. Zaměstnavateli, který přiděluje práci načerno, hrozí postih od 250 tisíc až do 10 milionů Kč. V roce 2012 naplánovalo MPSV provést také celkem 200 tisíc kontrol. Nelegální výkon práce byl zjištěn ve 1246 případech, z toho u 963 občanů ČR a 283 cizinců. 72 uchazečů o zaměstnání bylo kvůli nelegálně vykonávané práci vyřazeno z evidence Úřadu práce ČR.

Dalším programem bránícím evidovaným uchazečům o zaměstnání nelegálně pracovat bylo zavedení docházky nezaměstnaných (tzv. DONEZ), která byla spuštěna v říjnu 2011. Po dobu maximálně tří měsíců se museli 2x až 3x týdně uchazeči hlásit na kontaktních místech veřejné správy Czechpoint. Praxe DONEZ byla aplikována na více než 70 tisících nezaměstnaných. Veřejný ochránce práv opakovaně zavedení tohoto opatření kritizoval a označil jej za protiústavní, neboť odporoval lidské důstojnosti a byl spojený s vysokými náklady na dopravu zejména pro uchazeče z venkovských lokalit. Zároveň docházka omezovala čas uchazečů na hledání zaměstnání. Tento systém byl 27. listopadu 2012 zrušen Ústavním soudem.

Velmi kritizována byla odborníky, ale i poskytovateli sociálních služeb zaměřenými na podporu sociálního začleňování Romů, transformace veřejné služby, která byla i v minulých Zprávách o stavu romské menšiny vnímána jako velice důležitý nástroj napomáhající k návratu nezaměstnaných Romů na trh práce, pro něž zejména ve strukturálně postižených regionech bylo velice málo legálních pracovních příležitostí. Dle krajských koordinátorů pro romské záležitosti byl o výkon veřejné služby ze strany Romů velký zájem, neboť vedl ke zlepšení finanční situace jejich rodin, ke zvýšení jejich sebevědomí i zájmu aktivně participovat na trhu práce. Jednalo se také o nástroj, který byl vhodný pro obtížně zaměstnatelné Romy, protože výkon veřejné služby nevyžadoval žádnou specifickou kvalifikaci. Kromě toho výkon veřejné služby pozitivně ovlivňoval postoj veřejnosti vůči Romům.

Sociální reforma nahradila starý systém spojený s dobrovolností a s odměnou pro vykonávající veřejnou službu, a transformovala jej v povinný nástroj pro všechny evidované o zaměstnání, které určila krajská pobočka. Pokud uchazeč o zaměstnání, který byl na ÚPČR registrovaný déle než 2 měsíce, odmítl nabídku úřadu vykonávat až po 20 hodin týdně neplacenou veřejnou službu, byl vyřazen z registru a ztratil podporu v nezaměstnanosti. V některých případech i dávky pomoci v hmotné nouzi, pokud u něho již uplynula podpůrná doba. Pouze ti, kteří se v neplacené veřejné službě osvědčili, získali šanci postoupit do druhého stupně, tzv. prostupného zaměstnávání – placených veřejně prospěšných prací. Ústavní soud nakonec zrušil svým rozhodnutím dne 27. listopadu 2012 i neplacenou veřejnou službu.

Jednou z možností ke zlepšení situace znevýhodněných Romů na trhu práce je jejich zapojení do sociálně ekonomických aktivit. Obce, ale i další veřejné instituce však nedostatečně využívají možnost zadat realizátorům těchto aktivit veřejné zakázky, prostřednictvím nichž by bylo možné zvyšovat zaměstnatelnost pracovníků zapojených do projektu. Možnost zadat veřejnou zakázku se zohledněním sociální podmínky je možná na základě ustanovení § 44 odst. 10 zákona č. 137/2006 Sb., *o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů*.

• Úspěšnost romských uchazečů o zaměstnání na trhu práce v roce 2012

Dotazníkové šetření MPSV se kromě účasti Romů v APZ zaměřilo i na hodnocení jejich úspěšnosti při hledání pracovního místa v jednotlivých segmentech trhu práce. Z dotazníkového šetření MPSV vyplynulo, že z celkového počtu romských uchazečů se podařilo umístit 11,4 % z nich. Ve srovnání s rokem 2011 tedy došlo k poklesu jejich úspěšnosti (tehdy bylo úspěšných 17% rom. uchazečů). Úspěšnějšími byli romští muži (7,4%) ve srovnání se ženami (4%).

Zhruba 57,7% úspěšných romských uchazečů se podařilo uplatnit na primárním trhu práce, který je charakteristický výhodnějšími a stabilnějšími pracovními příležitostmi a možnostmi profesního růstu, lepšími pracovními podmínkami a je zde

i vyšší ochrana pracovníků před propuštěním. Na sekundárním trhu práce se uplatnilo 43% romských uchazečů. Je to pozitivní trend, neboť sekundární trh práce se vyznačuje pracovními místy s nižší společenskou prestiží. Jedná se spíše o výkon nízkokvalifikovaných profesí za nižší platové ohodnocení v horších pracovních podmínkách. Na tomto trhu práce je rovněž vyšší riziko ztráty zaměstnání a větší fluktuace pracovníků.

Tab. č. 39 Úspěšnost umístěných romských uchazečů dle segmentů trhů práce a pohlaví

Celkem			Primární trh práce			Sekundární trh práce		
Muži	Ženy	Podíl z celkového počtu uchazečů	Muži	Ženy	Podíl z úspěšně uplatněných	Muži	Ženy	Podíl z úspěšně uplatněných
65%	35%	11,4 %	66%	34%	57%	64%	36%	43%

3.4 OBLAST BYDLENÍ

Romové, především ti sociálně vyloučení, jsou dlouhodobě jednou z nejvíce ohrožených skupin účastníku na trhu s byty, kde ve větší míře podléhají strukturálním bariérám a diskriminaci. V posledních letech byl zaznamenán výrazný propad této cílové skupiny v přístupu k nájemnímu. Takřka nedostupnou formou je bydlení v bytě v osobním či družstevním vlastnictví.

Narůstá počet romských domácností, které jsou odkázány z různých důvodů výhradně na ubytování v ubytovacích zařízeních, které však nejsou vhodné pro dlouhodobé bydlení, zejména u rodin s dětmi. Praxe ukazuje, že jakmile romské domácnosti opustí segment nájemního bydlení, mají mizivé šance na to, že se do něj budou moci v budoucnu vrátit zpět. Provozovatelé ubytoven nahrazují chybějící segment sociálního bydlení pro nízkopříjmové domácnosti v ČR.

Zejména vzhledem k velice špatné situaci vyloučených romských domácností v oblasti bydlení se stává komplexní řešení sociálního bydlení v ČR naléhavou potřebou.

3.4.1 Situace znevýhodněných Romů v oblasti bydlení v roce 2012

Základní překážkou v přístupu nízkopříjmových romských domácností ke bydlení je jeho finanční nedostupnost. Příjem domácností se pohybuje v blízkosti životního minima, což jim znemožňuje vytvořit si potřebné úspory k nájmu bytu, který je spojen na začátku s úhradou kauce, řádného nájmu, případně i provize pro realitní kancelář. Vzhledem k nepříznivé finanční situaci je složité u těchto domácností si nájemní bydlení i udržet. S postupnou deregulací nájemného dochází k nárůstu nákladů na bydlení, což vede k zatížení rodinných rozpočtů. Nízkopříjmové romské domácnosti pak čelí většímu riziku vzniku dluhů na nájmu a službách s tím spojených, které bývají jednou z nejčastějších příčin ztráty bydlení. Svůj podíl na ztrátě bydlení má také skutečnost, že nájemní vztah, se všemi důsledky vyplývajícími z tohoto právního vztahu, těmto lidem z jakéhokoliv důvodu nevyhovuje, např. proto, že na ně klade vysoké nároky, kterým nejsou schopni dostát. Jedná se například o problémy s dodržováním povinností vyplývajících z nájemní smlouvy, a další komplex sociálních jevů. Příklady dobrých praxí však poukazují na to, že v případě poskytování kvalitní terénní a sociální práce lze ztrátě nájemného bydlení předcházet.

Další nepřekonatelnou překážkou je pro romské domácnosti bez ohledu na jejich finanční situaci neochota pronajímatelů pronajmout jim byt, neboť si je předem spojují s předsudky a stereotypy jako je nedodržování povinností vyplývajících z nájemní smlouvy (zejména s neplacením nájmu či s konfliktním soužitím s ostatními nájemníky). Diskriminace Romů při hledání bydlení probíhá často skrytě. Vzhledem k obtížné prokazatelnosti a neochotě obětí diskriminace ji ohlásit, se jí nedaří účinně řešit. Na národní úrovni chybí subjekt, který by se jejím monitorování systematicky zabýval (např. Česká obchodní inspekce), případně by byl oprávněn účastnit se soudních řízení a zastupovat oběti diskriminace. Diskriminačním kritériem nebývá jen etnická příslušnost, ale např. i počet dětí u vícedětných domácností, kterých je v romské menšině statisticky vyšší podíl ve srovnání s většinovou populací.

Omezený přístup k nájemnému bydlení podporuje rozvoj jiných forem bydlení. Nejvíce se v poslední době rozvinulo využívání ubytovacích zařízení, ačkoliv nejsou

tato ubytovací zařízení určena dle ustanovení § 6 vyhlášky č. 398/2009 Sb., o technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb, k dlouhodobému užívání, ale pouze k přechodnému krátkodobému bydlení. Na ubytovnách přitom často bydlí početné romské rodiny s nezaopatřenými dětmi, jejichž délka pobytu se prodlužuje i na několik let (odhadem až 5 let). Bydlení na ubytovnách se stalo finančně dostupnější i díky změnám v poskytování dávek na bydlení, které umožnily uhradit v případech zvláštního zřetele i jinou formu bydlení z doplatku na bydlení.

Ubytovny jsou často soustředěny ve městech a obcích, kde byl dříve koncentrován těžký průmysl nebo velké tovární komplexy, kde byly ubytovny určeny zejména pro bydlení jejich zaměstnanců. V současnosti však už nejsou tyto podniky v provozu a v souvislosti s tím došlo k odkupu ubytovacích zařízení ze strany soukromých provozovatelů či obcí. Provozovatelé ubytoven pro ně však museli najít jiné využití. Jejich novou klientelou se staly chudé domácnosti, jejichž potřeba bydlení je ohrožena, např. v důsledku ztráty klasického nájemního bydlení či se jedná o mladé začínající rodiny, které se chtějí osamostatnit a najít si vlastní bydlení a dříve by o něj požádaly obec. Významný podíl těchto domácností tvoří romské rodiny, které jsou ochotné se za nabídkou levného bydlení stěhovat do jiného regionu.

Nabídka dostupného ubytování bývá doprovázena i cílenou kampaní provozovatelů nebo realitních kanceláří zaměřenou na vybranou klientelu. Kampaň následně spouští migraci do obcí, kde jsou volné ubytovací kapacity, která je spojena s celou řadou negativních dopadů. Do strukturálně postižených regionů se hromadně stěhují rodiny, které jsou samy v nepříznivé životní situaci. Zde pro ně však nejsou dostupné pracovní příležitosti vzhledem k zániku klíčových zaměstnavatelů, kteří tu v minulosti působili. Příliv velkého počtu domácností v komplikované životní situaci přináší i neúměrnou zátěž obcí, které nemají kapacitu řešit jejich sociální problémy.

Některé obce zařadily bydlení na ubytovnách do tzv. systému prostupného bydlení, kdy původním záměrem bylo umožnit domácnostem přejít po určité době do nájemní formy bydlení. K tomuto však často nedochází. Přístup k obecnímu bydlení je řízen kritérií pro posuzování žádostí o obecní byt, jejichž splnění může být často pro cílovou skupinu problematické. Např. kritérium trvalého pobytu žadatele na území města či obce mnozí ubytovaní nesplňují, zejména pokud se opakovaně za bydlením stěhují. Ne všechny ubytovny totiž umožňují ubytovaným zapsat si zde trvalé bydliště. Další bariérou je kritériem bezdlužnosti vůči městu, což může být problematické zejména pro domácnosti, které se na ubytovny dostaly kvůli výpovědi z nájmu obecního bytu z důvodu dluhů na nájmu nebo jejich dluhy vůči obci vznikly např. kvůli neuhrazení poplatků za odvoz odpadu či pokuty za přestupek.

Podmínky bydlení na ubytovnách představuje *Zpráva o ubytovnách na Ostravsku*, kterou vytvořila organizace o. s. *Vzájemné soužití*. Ubytovny se zde nacházejí v částech měst a obcí, které vykazují známky sociálně vyloučených lokalit, nerozvíjí se a stěžují přístup rodin k zaměstnání, ke vzdělávání a k dalším veřejným službám. Ve většině případů smlouvy obsahují podmínku úhrady kauce při nástupu, kdy se výše kauce pohybuje od 300 Kč až do 3.000 Kč. *Zpráva o ubytovnách na Ostravsku* uvádí, že v některých případech byly smlouvy nastaveny spíše ve prospěch poskytovatele ubytování.

Stává se, že ubytovaní bývají okamžitě vystěhováni, pokud s nimi ubytovatel vypoví smlouvu na základě porušení podmínek ubytovacího řádu, např. z důvodu, že se opozdila výplata sociálních dávek, z nichž je ubytování hrazeno. Jedním z rozdílů mezi nájemní smlouvou a smlouvou o ubytování na ubytovnách je jiná právní ochrana

a ubytovaným poskytují nižší právní ochranu a jistotu bydlení, než je tomu například u nájemního bydlení. Na základě smluv o ubytování nemají ubytovaní nárok na náhradu bydlení. U těch ubytovaných, kteří řádně plní své povinnosti, bývá smlouva opakovaně prodlužována, zpravidla však na velmi krátké období. Tento postup ubytovatelé využívají i po dobu několika let, tj. neposkytují ani spolehlivým ubytovaným po čase dlouhodobější kontrakty, takže přes svou spolehlivost nemají jistotu bydlení. Zpráva o ubytovnách na Ostravsku sice poukázala na to, že existují případy, kdy byly smlouvy o ubytování uzavřeny na 1 rok s osobami, které neporušují ubytovací řád, ale i přesto se jednalo o ojedinělé případy.

Platby za ubytování řeší majitelé tak, že stanoví cenu buď za pokoj či ubytovací jednotku nebo je cena rozdělena na osobu za měsíc/den, kdy většinou jsou rozděleny částky na osobu a na den. V ceně jsou buď pevně stanoveny částky za služby nebo je hradí ubytovaní zálohově s vyúčtováním na konci roku v závislosti na tom, zda jsou odebrané energie měřitelné. Vzhledem k charakteru socioekonomické situace ubytovaných bývají často platby za ubytování a kauce hrazeny ze sociálních dávek na bydlení, tj. z příspěvku na bydlení a především z doplatku na bydlení. Doplatek na bydlení se poskytoval, pokud měli ubytovaní na ubytovně trvalé bydliště. Kauci si musí ubytovaní hradit z příspěvku na živobytí, protože se jednorázová dávka z dávky mimořádné okamžité pomoci pro úhradu kauce zpravidla neposkytuje. Opatření související s poskytováním dávek umožňuje zřídit zvláštního příjemce na sociální dávky, které jsou pak vypláceny přímo na účet ubytovatele, a to i v případech, kdy jsou rodiny schopné samy hospodařit s penězi a úředníci úřadu práce ani nezkoumaní, jaké kompetence v oblasti hospodaření s finančními prostředky mají.

Problémem bývá i návratnost kaucí, které by měly být vratné v případě, že nedojde ze strany ubytovaného k poškození majetku. Pokud je však ubytování ukončeno ze strany ubytovatele, je velmi obtížné pro ubytovaného získat zpět nejen poplatek za ubytování za dobu, kterou už na ubytovně nebydleli, ale i vratnou kauci. Vymáhání těchto poplatků je obtížné i vzhledem k nízkému právnímu povědomí ubytovaných, neporozumění textu smlouvy a nátlaky ze strany majitelů ubytoven.

Nevyhovující jsou i technické parametry bydlení na ubytovně. Rodiny zde obývají malé prostory, které neodpovídají počtu ubytovaných s nedostatečným vybavením. Není neobvyklé, že bytovou jednotku o velikosti 20 m² obývá 6 - 8 lidí. Na těchto ubytovnách jsou často společná sociální zařízení (koupelna a WC) a kuchyňky, které sdílí dohromady několik domácností. V prostorách ubytoven panují často velmi špatné hygienické podmínky, které jsou živnou půdou pro vznik infekčních onemocnění. Komplikovaný je přístup k teplé vodě, která stěžuje osobní hygienu, ale i vaření. V rámci řešení špatných podmínek bydlení nejsou využívány dostupné kontrolní mechanismy, které jsou v gesci hygienických stanic či stavebních úřadů, protože v případě náhlého uzavření ubytovny z důvodů technických či hygienických nedostatků by se její uživatelé ocitli ze dne na den bez přístřeší. Obce a města nemají pro takové situace připravené krizové plány a nedisponují dostatečnou kapacitou v rámci rezervního bytového fondu, který by mohl být pro tyto účely využit.

V některých ubytovnách je snaha zavést přísný režim a bývá zde za tímto účelem zajištěna i ostraha objektu, která eviduje příchod a odchod ubytovaných a návštěvy. Provozní a ubytovací řád mnohdy obsahuje ustanovení, která návštěvy omezují. Někde je znemožněn i přístup sociálních pracovníků za klienty nebo musí jednání s nimi probíhat pouze za přítomnosti zaměstnance ubytovatele.

Život na ubytovně celkově vede ke ztrátě lidské důstojnosti v souvislosti se životem ve špatných životních podmínkách, podle vynuceného dodržování režimu

a s nepřiměřenými zásahy do soukromí rodiny. Obyvatelé ubytoven jsou na základě svého bydliště stigmatizováni, což negativně ovlivňuje i jiné dimenze jejich života. Vzhledem k tomu, že se ubytovny nacházejí často na území vyloučených lokalit, jsou omezeny příležitosti romských rodin na úspěšné uplatnění na trhu práce. Prostorová segregace se přelévá i do oblasti vzdělávání a vede ke vzniku spádových romských škol. V ubytovacích zařízeních vyrůstá generace romských dětí, která nepozná jinou kulturu bydlení než na ubytovnách, vzdělává se bez kontaktu s ostatními žáky a nemá příležitost poznat standardní způsob života, což výrazně zvyšuje pravděpodobnost, že budou v dospělosti žít v sociálním vyloučení stejně jako jejich rodiče. Koncentrace sociálně vyloučených rodin a osob na sebe váže další sociální problémy a rizikové formy chování, přitom na některých ubytovnách bývá ubytovaným odepřen přístup k sociálním službám, které by jim mohly pomoci. Život v bezvýchodné situaci ovlivňuje i životní postoje ubytovaných rodin, u nichž dochází k rezignaci a ke snížení jejich potenciálu k sociální integraci.

- **Situace Romů v Přednádraží**

Postavení Romů v oblasti bydlení, selhávání odpovědných institucí, nedostupnost sociálních forem bydlení, ale také nedostatečnými sociálními službami zaměřenými na prevenci ztráty bydlení a jejich udržení bydlení lze ilustrovat i na situaci romských obyvatel v Přednádraží v Ostravě. Problémy se zde vyskytovaly několik let, v letech 2012 a 2013 však vedlo jejich dlouhodobé neřešení k vyhocení situace.

V roce 2010 odkoupil devět domů v Přednádraží, které dříve byly ve vlastnictví Českých drah, soukromý majitel Oldřich Roztočil (firma Domy Přednádraží). Kritická situace v domech nastala v období od června do října 2011, kdy zde mezi obyvateli vypukla epidemie žloutenky, při níž onemocnělo asi 35 osob. Při pátrání po zdroji nákazy identifikovaly úřady jako příčinu nefunkční kanalizaci, která byla poškozena už od povodní v roce 1997. Splašky unikaly do sklepních prostor domů a pronikaly až do prvního patra, takže byly domy z hygienického hlediska neobyvatelné. Majitel je odmítl rekonstruovat dokud nedojde k opravě vadné kanalizace, která mu nepatřila. V lokalitě tehdy žilo asi 200 obyvatel a 103 nezletilých dětí. Aktivně zde zahájila činnost organizace Vzájemné soužití, o .s., která se snažila prostřednictvím komunitní práce společně s nájemníky zajistit úklid prostor, zabezpečit proočkování obyvatel proti hepatitidě typu A a vyjednat opravu kanalizace se zúčastněnými aktéry.

O situaci byli informováni radní, úředníci Magistrátu města Ostravy i Městského obvodu Moravská Ostrava a Přívoz. Všichni aktéři označili situaci za katastrofální, její řešení však bylo bez ohledu na ohrožení místních obyvatel oddalováno kvůli sporům o vlastnictví kanalizace, kdy odpovědnost za opravu její nesl vlastník. V listopadu 2011 zahájil Odbor životního prostředí Magistrátu města Ostravy správní řízení s obchodní společností Ostravské opravny a strojírny, s.r.o. ve věci uložení nápravných opatření kvůli nefunkční kanalizaci na pozemcích firmy v lokalitě Přednádraží, neboť této firmě část kanalizace patřila. Firma podala žalobu k Okresnímu soudu v Ostravě ve věci určení vlastníka kanalizace, což vedlo k přerušení správního řízení o odstranění závad na kanalizaci. K vlastnictví části kanalizace se přihlásily i České dráhy, které se ale následně od věci distancovaly.

Dne 17. května 2012 jednala o nepříznivé hygienické situaci v Přednádraží Krajská hygienická stanice Moravskoslezského kraje, která prošetřovala epidemiologickou situaci v lokalitě na základě upozornění Ostravských vodáren a kanalizací. Odbor ochrany životního prostředí města Ostravy zahájil v červenci 2012 správní řízení se všemi vlastníky kanalizace.

Dne 30. července 2012 byl Ostravskými vodárnami a kanalizacemi odpojen přívod pitné vody do domů v Přednádraží z důvodu neplacení vody, kterou majitel vodárny neuhradil, neboť se dle vlastního vyjádření potýkal s neplacením nájmu ze strany části nájemníků. Ostravské vodárny a kanalizace přitom celé roky účtovaly vodné a stočné, ačkoliv nebyly majitelem kanalizace. Voda byla odpojena všem obyvatelům bez rozdílu, tj. i těm řádně platícím. Městský obvod Moravská Ostrava a Přívoz nebyl ochotný zajišťovat pro obyvatele domů ani pitnou vodu, kterou by jim dle jejich vyjádření měl zajistit vlastník domu. Chyběla zde i vůle poskytnout rodinám náhradní ubytování v rámci Městského obvodu Moravská Ostrava a Přívoz, což vyvolalo spekulace o záměru vystěhovat romské rodiny z Přednádraží za hranice obvodu. Rodiny s nezletilými dětmi se začaly obávat zásahu orgánu sociálně právní ochrany dětí kvůli nevyhovujícím podmínkám bydlení.

Dne 3. srpna 2012 vyhodnotil Stavební úřad Městského obvodu Moravská Ostrava a Přívoz situaci a označil domy v Přednádraží jako nezpůsobilé k obývaní, neboť ohrožovaly bezpečnost a zdraví obyvatel, a jejich opravu nebylo možné zajistit za provozu. Kromě špatných hygienických podmínek byly hrubě poškozeny nosné konstrukce, stropy, balkony, komíny i střechy, vnitřní rozvody elektroinstalace, které nebyly schopné bezpečného provozu. Místní obyvatelé dostali 24 hodinovou lhůtu na vystěhování. Pokud by tak neučinili, hrozilo jim násilné vystěhování za pomoci policie. Asi 140 obyvatel chtělo ve svých domovech zůstat, zejména starousedlíci, kteří zde žili desítky let, ačkoliv již většina z nich neměla neplatné nájemní smlouvy. Nejvíce rozhořčení vyklizením byli zejména platící nájemníci.

Obyvatelům byla nabídnuta pomoc místních NNO a Městského obvodu Moravská Ostrava a Přívoz se zajištěním bydlení. Většina poskytnutých nabídek však bylo bydlení na ubytovnách, které nevyhovovalo nájemníkům z důvodu ztráty soukromí a vysokých nákladů na bydlení, neboť se cena ubytování pohybovala okolo 2.500 Kč na osobu, což znamená vysoké měsíční náklady zejména pro vícečlenné rodiny. Obyvatelé se rozhodli, že svépomocí za podpory organizace o. s. Vzájemné soužití zahájí opravy domu a odstranění stavebních nedostatků, které odhalil stavební úřad. Poté chtěli iniciovat kontrolní prohlídku stavebního úřadu, aby zrevidoval odstranění nedostatků a přehodnotil své rozhodnutí o vyklizení.

Dne 17. srpna 2012 vyzval Stavební úřad Moravská Ostrava a Přívoz vlastníka domu, aby do 60 dnů od doručení rozhodnutí odstranil závady na svých domech, kdy v této výzvě bylo přímo definováno, jaké práce musí být v domech provedeny. Od této výzvy se však celkový stav domů spíše zhoršoval v důsledku krádeží rozvodů, elektroinstalace, částí střechy a dalších součástí domu.

Stavební úřad Městského obvodu Moravská Ostrava a Přívoz podal na konci srpna k Okresnímu soudu v Ostravě žádost o exekuční vystěhování obyvatel z domů v ulici Přednádraží. Okresní soud v Ostravě poté rozhodl, že majitel domů musí zaplatit pokutu 30 tisíc za to, že nerespektoval nařízení úřadu o vystěhování obyvatel. Kromě uložení pokuty majiteli domů rozhodl o samostatném jednání o exekučním vyklizení domů v Přednádraží a doplnění návrhu stavebního úřadu. Do 25. srpna měl také majitel jeden z domů zbourat. Proti tomuto nařízení se však majitel odvolal.

Od 3. srpna 2012, kdy byli obyvatelé domů vyzváni k vystěhování, začala do situace zasahovat i zmocněnkyně vlády pro lidská práva Mgr. Monika Šimůnková, která intenzivně vyjednávala s představiteli městského obvodu Moravská Ostrava a Přívoz. Vyzvala je k tomu, aby zajistili obyvatelům zchátralých domů v ulici Přednádraží v Ostravě Přívoze nouzové přechodné ubytování na ubytovnách, které by však pro ně mělo být cenově přijatelné. Zároveň, aby zajistili těm rodinám, které

neměly vůči městu dluhy, pronájem obecního bytu. Dále aby zrevidoval pravidla pro přidělování obecních bytů tak, aby nebyla diskriminační. Stávající situace, do níž se událost dostala, je důsledkem dlouhodobého neřešení problému a systémového selhání, které vzniklo zejména na straně města Ostravy. Principiálně není možné, aby všechny strany 2 roky čekaly na výsledek řízení o tom, kdo je vlastníkem vadné kanalizace, jež je hlavní a prvotní příčinou současného špatného stavu domu, a to za kontinuálního zhoršování hygienické i bezpečnostní situace v těchto domech, které je na hraně obecního ohrožení. Odchod obyvatel domů na ubytovny však mělo být pouze přechodným řešením. Nabídl také městu spolupráci společně s Agenturou pro sociální začleňování při hledání možností k zajištění dlouhodobého bydlení pro vystěhované romské rodiny. Součástí podpory těchto rodin by měla být i intenzivní sociální práce s vyloučenými obyvateli.

Situace v Přednádraží neunikla pozornosti významných mezinárodních organizací jako je ERRC a AI. Ty vyzvaly 6. srpna 2012 místní úřady v Ostravě, aby před vystěhováním romských rodin zvážily ještě alternativní možnosti řešení situace. Dále zajistily, aby se k vystěhování přikročilo jen v nejkrajnějším případě jako poslední možnost a v takovém případě by nikdo z obyvatel neměl skončit bez přístřeší. Náhradní bydlení mělo odpovídat mezinárodním standardům, což znamená, že by nové bydlení mělo být pro rodiny dostupné z hlediska lokality i ceny. Mezinárodní organizace poukázaly také na to, že město Ostrava čerpalo prostředky z evropských strukturálních fondů na inkluzi sociálně vyloučených obyvatel Ostravy a i z tohoto důvodu by mělo do situace Romů intervenovat.

Dne 22. srpna 2012 proběhlo jednání mezi Kanceláří veřejného ochránce práv, MPSV a Generálním ředitelstvím Úřadu práce ČR. Výsledkem jednání bylo konstatování, že je nepřijatelné, aby byly na účet ubytovatele posílány jakékoli jiné dávky, než ty určené na bydlení. Stanovisko rozebírá i využití institutu zvláštního příjemce a navrhuje, aby rodinám byla poskytnuta sociální práce prostřednictvím sociálního pracovníka obce.

Dle vyjádření veřejného ochránce práv mělo město využít zákonný institut náhradního opatření. Státní stavební úřad měl nařídit opravu a až pak řešit další související problémy. Vinu za situaci mají hlavně úřady vykonávající státní správu v přenesené působnosti – stavební a vodoprávní. Státní a samosprávné orgány mají spíše pomáhat než kontrolovat. Stavební úřad nevedl k odpovědnosti vlastníka potrubí, místo toho vydal neadresnou výzvu k vystěhování. Celá situace poukazuje na kompetenční selhání odpovědných institucí a na absenci řešení situace obyvatel s nízkými příjmy. Značná část romské populace žijící v ČR se potýká s obrovským problémem dostupnosti bydlení.

Dne 28. září 2012 oslovila zmocněnkyně vlády pro lidská práva starostu městské části, v němž jej žádala o poskytnutí informací o řešení nepříznivé situace obyvatel v Přednádraží. Starosta ve své odpovědi uvedl, že odbor sociálních věcí městského obvodu zajistil ubytování nebo bydlení 40 dospělým a 65 dětem. Domácnostem však nebylo poskytnuto bydlení v bytech, které jsou ve vlastnictví městského obvodu či přímo města Ostravy. Podstatná část rodin měla zajištěno pouze dočasné bydlení na ubytovnách, část z nich bydlí v soukromých bytech nebo v bytech Armády spásy.

Dne 12. října 2012 lokalitu Mgr. Monika Šimůnková přímo navštívila a jednala zde se zástupci městského obvodu a navštívila i ubytovny, kam se obyvatelé Přednádraží buď odstěhovali, nebo plánují odstěhovat. Poté opět oslovila starostu městské části dopisem, v němž poukázala na nevyhovující stav ubytoven a požádala jej, aby předal správu některých bytů městské části pod správu NNO, která by mohla

nabízet jejich podnájem obyvatelům Přednádraží. Dále jej žádala o úpravu zásad pro pronajímání bytů městské části tak, aby neobsahovaly diskriminační klauzule. Starosta poté ve své odpovědi uvedl, že zajistili bydlení u soukromého pronajímatele jedné rodině s doprovodným sociálním programem. Dvě rodiny získaly nájem obecního bytu v soutěži a čtyřem jednotlivcům bylo poskytnuto bydlení v Domě na půli cesty. Část nájemníků však i přes zimu obývala domy v Přednádraží přes jejich neutěšený stav.

V roce 2013 došlo k postupnému vystěhování většiny obyvatel Přednádraží, kteří ve většině případů našli bydlení buď na městských či soukromých ubytovnách. Dne 26. dubna 2013 změnil Krajský soud v Ostravě původní rozhodnutí Okresního soudu v Ostravě a zamítl pokutu ve výši 30 tisíc korun pro majitele domů s odůvodněním, že rozhodnutí stavebního úřadu o neprodleném vyklizení označených staveb v Přívoze není určité a není z něj možno odvodit, že by společnost Domy Přednádraží měla vůči jiným subjektům konkrétně stanovenou povinnost, kterou by nesplnila. Magistrát města Ostravy však trval na svém předchozím nařízení o vyklizení domů v Přednádraží s ohledem a jejich havarijní stav, protože proti němu nebyla podána žaloba. Dům již nebyl veden jako obytný dům, ale jako jiná stavba.

Majitel domu začal na základě rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě vydávat vystěhovaným Romům nové nájemní smlouvy. Dne 3. května 2013 však nakonec majitel vyzval obyvatele posledního obydleného objektu č. 14, aby se z něj vystěhovali, jinak se obrátí na policii a požádá ji o pomoc s jejich odchodem. Důvodem výzvy byla skutečnost, že se nedohodl se stavebním úřadem, aby dům nebyl veden jako jiná stavba, ale jako bytový dům. Nájemníci by jinak neměli nárok na příspěvek či doplatek na bydlení. Vzhledem k tomu, že nájemníci jeho výzvu neuposlechli, podal na ně trestní oznámení.

V létě 2013 zde pobývaly ještě asi dvě desítky osob, které odmítly drahé a nekvalitní bydlení na ubytovnách. Podporu jim nabízela organizace Vzájemné soužití, o. s. při hledání nájemního bydlení. Obavy ze ztráty bydlení těch rodin, které našly přístřeší na ubytovnách, vyvolala zpráva, která nastínila záměr města postupně zrušit všechny ubytovny na svém území. Uskutečnění tohoto záměru by znamenalo krizovou situaci nejen pro vystěhované rodiny, ale přineslo by negativní dopady pro celý region, protože by vyvolalo neřízenou migraci vystěhovaných rodin do jiných lokalit. Obdobná vnitroregionální migrace vyvolala v roce 2011 nepokoje na Šluknovsku.

Situace v Přednádraží poukázala na selhávání, absenci a nejednoznačnost kompetencí obcí, krajů a institucí státní správy v oblasti bydlení a nemožnost osob v bytové nouzi se domoci podpory ze strany odpovědných institucí. Největším problémem je především dlouhotrvající nedostupnost sociálního bydlení pro nízkopříjmové domácnosti v ČR, a to i přesto že MMR a SFRB od roku 2003 podporuje výstavbu nájemních bytů pro sociální bydlení a sociální dávky pomáhají řešit situaci domácností s nízkými příjmy.“

3.4.2 Opatření ke zlepšení bytové situace Romů

- **Koncepce bydlení ČR do roku 2020**

Za účelem zlepšení bytové situace ohrožených skupin obyvatelstva přijala vláda *Koncepci bydlení ČR do roku 2020*, která byla schválena dne 13. července 2011 usnesením č. 524. Koncepce řeší zásadní problémy v oblasti bydlení, které působily nepříznivě i na romské domácnosti. Problémy, které koncepce řeší je zanedbanost

bytových domů, vysoké zatížení domácností výdaji, nižší dostupnost některých forem bydlení, omezené finanční zdroje na provádění bytové politiky, sociální a prostorová segregace určitých skupin obyvatelstva, nedostatečná legislativa a obtížná vymahatelnost práva na bydlení, kompetenční roztržičnost nástrojů bytové politiky, nevyjasněné kompetence a odpovědnost obcí a krajů v této oblasti.

Koncepce stanovuje několik úkolů, které mají přímou vazbu na zvýšení dostupnosti bydlení pro osoby ohrožené sociálním vyloučením a vedou ke komplexnímu řešení sociálního bydlení v ČR. Odpovědnost za jejich plnění je primárně stanovena MMR společně s MPSV.

Těmito úkoly jsou:

- vytvoření analýzy stávajícího legislativního prostředí v oblasti péče o sociálně ohrožené skupiny obyvatel s vyšším prahem dostupnosti kvalitního bydlení a návrhu jeho úpravy s cílem zvýšení dostupnosti podpory bydlení v této oblasti;
- legislativní úprava speciálního nástroje - sociální práce, která bude řešit problém bydlení osob ohrožených ztrátou bydlení a osob bez domova⁶⁵;
- vytvoření analýzy a případná revize sociálních dávek v oblasti bydlení, analýzy možného převodu finančních prostředků určených na příspěvek a doplatek na bydlení spolu se zakotvením komplexní kompetence obcí v otázkách bydlení⁶⁶;
- návrh komplexního řešení sociálního bydlení s využitím institutu „bytové nouze“, jehož součástí bude definice sociálních situací, resp. událostí, ve kterých se budou oprávněné osoby nacházet, a to ve spojení s neuspokojenou bytovou potřebou. Součástí institutu bude návrh legislativní úpravy „osob v bytové nouzi“ a nástrojů pro prevenci a řešení bydlení oprávněných osob.

Jako podklad pro tvorbu návrhu komplexního řešení sociálního bydlení vznikla v roce 2012 „Analýza stávajícího legislativního prostředí v oblasti péče o sociálně ohrožené skupiny obyvatel s vyšším prahem dostupnosti kvalitního bydlení a návrh na jeho úpravu“ (MPSV, 2012). Analýza představila některé instituty zajišťující dosažitelnost a udržitelnost bydlení využívané v minulosti, zabývala se i stávajícím legislativním prostředím a působností státu, krajů a obcí při provádění bytové politiky. Analyzovala též fyzickou i finanční udržitelnost bydlení z hlediska právní regulace smluvního vztahu a ochrany nájemníků. Upozornila mimo jiné na rizika, která mohou vyplynout ze zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, která vejde v účinnost od 1. ledna 2014.

• **Změna koncepce sociálních dávek na bydlení**

Za účelem kompenzace nákladů na bydlení, které přesahují finanční možnosti domácnosti, jsou vypláceny sociální dávky na bydlení. Na začátku roku 2012 vešla v platnost změna systému těchto dávek. V první řadě byla výplata dávek převedena

---

⁶⁵ Toto opatření vyplývá z usnesení vlády ze dne 19. června 2012 č.443/2012 ke Zprávě o plnění úkolů uložených v Koncepci bydlení ČR do roku 2020. Opatření nahradilo původní úkol „v rámci novely zákona o sociálních službách rozšířit nabídku pobytových sociálních služeb“, který vyplýval z usnesení vlády ze dne 13. července 2011 č. 524.

⁶⁶ V souvislosti s vládním návrhem zákona o změně daňových, pojistných a dalších zákonů, který reagoval na potřebu snížit schodek veřejných rozpočtů, se navrhovalo sloučení příspěvku na bydlení a doplatku na bydlení do jedné dávky v rámci systému pomoci v hmotné nouzi. Právní úprava změny sociálních dávek poskytovaných do oblasti bydlení byla z předloženého vládního návrhu zákona vypuštěna dne 7. 11. 2012 v rámci přijatých pozměňovacích návrhů.

do gesce Úřadu práce ČR a jeho krajských poboček. Převod výplaty se však neobešel bez problémů. Výplatu dávek ohrožoval nižší počet pracovníků pro výkon této agendy, kdy pracovníci neměli prostor poskytovat sociální práci jejich příjemcům. Nespolehlivě na začátku roku pracovaly i informační systémy, které komplikovaly řízení a vedly k opožděné výplatě sociálních dávek. Tím se zvyšovalo riziko vzniku dluhů na nájmu a následné ztráty bydlení nejen u romských domácností.

V důsledku sociální reformy došlo i ke změně podmínek výplaty dávek na bydlení, a to jak u příspěvku, tak i u doplatku na bydlení. S účinností od 1. ledna 2012 náleží dávky na bydlení nejdéle po dobu 84 kalendářních měsíců v období 10 kalendářních let. Nejvýše přípustná doba pobírání dávek neplatí, jde-li o byt, který užívá osoba, které byl poskytnut příspěvek na úpravu tohoto bytu (podle zákona č. 329/2011 Sb., *o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů*), jde-li o byt zvláštního určení podle občanského zákoníku, pokud je užíván osobou, jejíž zdravotní stav zvláštní úpravu vyžaduje, nebo jde-li o byt, kde žijí výlučně osoba nebo společně posuzované osoby starší 70 let. Omezení výplaty dávek na bydlení neodpovídá zvyšujícím se výdajům na bydlení. Podle údajů ČSÚ se výše vyplacených příspěvků a doplatků na bydlení od roku 2004 neustále zvyšuje, stejně tak narůstá i podíl příjmu, jež domácnosti na bydlení vynakládají.

Klíčovou dávkou pro úhradu poplatků za ubytování na ubytovnách, které je poskytováno nejčastěji na základě smlouvy o ubytování, je doplatek na bydlení, neboť podmínky pro jeho výplatu umožňují uhradit v případech zvláštního zřetele i jinou formu bydlení, kam spadají právě ubytovny. Zvyšující se celkové veřejné výdaje na výplatu doplatku na bydlení lze ilustrovat i na příkladu kontaktního pracoviště Úřadu práce v ČR v Ostravě, které v roce 2011 vyplatilo na tuto dávku zhruba 87 milionů Kč. V roce 2012 již byla u této dávky vyplacena částka 172 milionů Kč, což je ve srovnání s rokem 2011 dvojnásobek. Zvyšující se výdaje na tuto dávku naznačují postupný přesun domácností do jiných forem bydlení.

Obdobný trend potvrzuje i *Analýza databáze příjemců dávek hmotné nouze* (VÚPSV, 2012), která poukázala na enormní nárůst počtu příjemců doplatku na bydlení bydlících v „jiné formě bydlení“, která představuje zejména bydlení v soukromých ubytovacích zařízeních spojených často s nevyhovujícími podmínkami bydlení (nízký obsah obytné plochy na osobu, společné kuchyně a sociální zařízení, hotelový režim apod.), přitom se neřídka jedná o nákladné bydlení. Zatímco v roce 2008 bydlelo v této formě bydlení 7 115 dospělých osob a 3 912 dětí (celkem 11 027 osob). V roce 2011 už bydlelo jiných formách bydlení 14 990 dospělých a 7 708 dětí (celkem 22 698 osob). Došlo tedy ke zdvojnásobení celkového počtu příjemců doplatku na bydlení i počtu nezaopatřených dětí žijících v nevyhovujících podmínkách na ubytovnách. Autoři analýzy doporučují, aby byla tomuto jevu věnována zvláštní pozornost při změně systému dávek pomoci v hmotné nouzi. Zároveň upozorňují na dlouhotrvající absenci sociálního bydlení v ČR, neboť klientelou ubytoven tvoří lidé, kteří žijí v chudobě, čelí často diskriminaci a jsou nuceni volit mezi bezdomovectvím a předraženým nekvalitním bydlením, financovaným často ze státních prostředků, ačkoliv se nejedná často o lidsky důstojné bydlení odpovídající potřebám a současným společenským normám.

Při výpočtu dávek na bydlení se také vychází z nákladu na bydlení obvyklých pro danou lokalitu a z počtu osob v domácnosti. V roce 2012 došlo zákonem č. 366/2011 Sb., *kterým se mění zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony*, ke stanovení maximální možné výše

doplatku na bydlení. Cílem této změny bylo omezit majitele ubytoven, kteří žádali často příliš vysoké poplatky za ubytování, které neodpovídaly kvalitě bydlení. Opatření však nepomohlo, spíše vedlo ke zhoršení finanční situace ubytovaných, neboť provozovatelé ubytoven nadále požadují vyšší poplatky, které přesahují přiznanou výši doplatku na bydlení vypočtenou pro danou domácnost. Rodiny nakonec musí uhradit rozdíl mezi částkami ze sociálních dávek určených k úhradě osobních potřeb, což vede k tomu, že nemají dostatek prostředků na stravu, oblečení a další základní potřeby a dochází u nich k materiální deprivaci. Častou praxí je také to, že je u dávek na bydlení zřizován zvláštní příjemce, a to i bez souhlasu ubytovaného, kdy jsou dávky rovnou poukázány na účet majitelů ubytoven.

Zaznamenána byla nejednotná praxe výplaty dávek pomoci v hmotné nouzi i ze strany jednotlivých kontaktních pracovišť Úřadu práce ČR, a to nejen v případě doplatku na bydlení, ale i mimořádné okamžité pomoci, která je využívána i na úhradu kaucí. Výplata této dávky může vést ke směřování migrace znevýhodněných rodin a jednotlivců do určitých lokalit, neboť mezi příjemci dávek panuje povědomí o štedrosti jednotlivých úřadů práce, za kterou se mohou lidé stěhovat. V tomto ohledu by bylo vhodné standardizovat postupy pracovníků a sjednotit metodiku pro určení výše sociálních dávek na bydlení a jejich vyplácení⁶⁷.

---

⁶⁷ Dne 1. srpna 2013 MPSV vydalo Normativní instrukci č. 10/2013, která sjednocuje Postup v řízení o doplatek na bydlení podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

3.5 OBLAST ZDRAVÍ

Program Světové zdravotnické organizace (dále jen „WHO“) *„Zdraví 21 – zdraví pro všechny do 21. století“* obsahuje požadavek v oblasti zdravotní politiky na redukcí sociálních rozdílů ve zdraví v rámci zabránění předčasným úmrtím a nadměrné nemocnosti sociálně znevýhodněných skupin obyvatelstva. Ačkoliv současná legislativa v ČR garantuje rovný přístup občanů ke zdravotní péči, existují v ČR skupiny obyvatelstva, u nichž je přístup ke zdravotní péči ohrožen. Jednou z nich jsou i sociálně vyloučení Romové. Provedené výzkumy dokládají, že tato cílová skupina vykazuje horší zdravotní stav a nižší délkou dožití ve srovnání s většinovou populací. Zdraví je přitom důležitým předpokladem sociální integrace Romů. Podmiňuje jejich soběstačnost a ekonomickou nezávislost dosažitelnou prostřednictvím aktivní participace na trhu práce.

Zdravotní stav Romů a péče o něj je ovlivňována řadou strukturálních sociálních faktorů. Mnohé ze studií na téma vztahu mezi zdravím a sociálně ekonomickou situací tuto perspektivu potvrzují a hovoří o tzv. stratifikovaném přístupu k lékařské péči, diferencovaném přístupu k informacím o zdravotních rizicích a sociálně rizikovém chování. Uvedenou souvislost pak konstatuje také deklarace WHO, ke které se Česká republika připojila mimo jiné vytvořením tzv. *„Dlouhodobého programu zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva ČR Zdraví pro všechny v 21. století“*, který vzala vláda na vědomí usnesením ze dne 30. října 2002 č. 1046.

3.5.1 Zdravotní situace Romů v roce 2012

V roce 2012 byly zveřejněny výsledky regionálního šetření UNDP, WB a Evropské komise s názvem *„Zdravotní situace romských komunit“*⁶⁸, které poukázaly na horší zdravotní stav Romů žijících na vyloučených územích v porovnání s neromy. Romští respondenti sice vnímali svůj zdravotní stav jako dobrý, nicméně bylo zjištěno, že trpí více chronickým onemocněním (nejčastěji udávanými nemocemi byl vysoký krevní tlak, dále artritida, revmatismus, diabetes, úzkost a deprese). Bylo zaznamenáno, že lékaře Romové navštěvují spíše ve fázi, kdy dojde k náhlému zhoršení stavu či nemoc přešla do fáze chronické choroby. Zanedbávána je tedy prevence a využívání preventivních prohlídek u lékaře (např. 33% romských respondentů využilo preventivní prohlídky u zubaře oproti 79% neromů). Pokrytí Romů z vyloučených území zdravotním pojištěním je v ČR je o něco nižší ve srovnání s neromy (95% romské populace oproti 98% neromů). Celkem 44% Romů uvedlo, že se v posledních letech dostalo do situace, kdy si nemohli dovolit zakoupení nějakého léku, u neromů se jednalo o podíl 11%). Kromě socioekonomického statusu ovlivňuje postoj k prevenci a ke zdraví vzdělání, kdy u Romů s vyšší úrovní vzdělání byl zaznamenán aktivní postoj k prevenci onemocnění a zdravější životní styl.

Jedním z doporučení vyplývajících z výzkumu bylo nastavení inkluzivního systému národního zdraví, jehož součástí by měla být podpora Romů v přístupu ke zdravotní péči, ale i k zaměstnání a ke vzdělávání, neboť tyto faktory významně ovlivňují socioekonomický status Romů, přístup ke zdravotnímu pojištění a ke zdravotní péči, stejně jako postoj k vlastnímu zdraví. V České republice existuje zákonem daný rovný

⁶⁸ The Health Situation of Roma Communities: An analysis of the UNDP, World Bank, EC, Regional survey data, 2012, který vycházel z výsledků šetření Situace Romů v 11 členských státech EU.

přístup ke zdravotní péči, resp. ke zdravotním službám, je ovšem potřeba zlepšovat povědomí o právech a povinnostech pojištěnce v systému zdravotního pojištění a podporovat přístup k primární a preventivní zdravotní péči těch skupin obyvatelstva, které jsou sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené.

Horší zdravotní situace však nebyla výhradně způsobena jen postojem Romů ke zdraví, nižší orientací v systému zdravotní péče či jejich socioekonomickou situací. Romové zmiňovali i pocit stigmatizace a diskriminace.

Na zmapování diskriminace v přístupu ke zdravotní péči u ohrožených skupin se zaměřilo v roce 2012 šetření Agentury EU pro základní práva (dále jen „FRA“) s názvem „*Nerovné zacházení a vícenásobná diskriminace v přístupu ke zdravotní péči a její kvalitě*“⁶⁹. Výstupy šetření by měly být podkladem pro vytvoření horizontální směrnice EU na ochranu před vícenásobnou diskriminací založenou na kombinaci znevýhodňujících faktorů jako je etnický původ, věk, zdravotní stav, náboženské vyznání či přesvědčení a sexuální orientaci.

Z výzkumu vyplynula pro ČR tato doporučení:

- 1) zvážit přísnější sankce a vyšší náhradu škody za diskriminaci v přístupu ke zdravotní péči;
- 2) rozšířit bezplatnou asistenční pomoc ve zdravotnických zařízeních při poskytování informací týkajících se zdravotního stavu, včetně překladatelských a mediačních služeb pro cizince a příslušníky etnických menšin, včetně nabídky podpory lidí se smyslovými poruchami formou překladatele do znakového jazyka a mediátora, který bude komunikovat s lidmi s mentálním postižením;
- 3) vybízet zdravotníky k podpurným a vstřícným krokům směrem k lidem, kteří jsou ohroženi vícenásobnou diskriminací, např. cizinkám a ženám z etnických menšin umožnit ošetření ze strany lékařky vzhledem k jejich kulturním zvyklostem, dále rozvíjet komunitně zaměřené mobilní terénní programy zaměřené na etnické menšiny, jejichž cílem bude je více propojit se systémem zdravotní péče působit v roli prostředníka mezi příslušníky a zdravotnickými zařízeními. Větší pozornost a více času při konzultacích by mělo být věnováno starým lidem a lidem se zdravotním postižením z řad příslušníků etnických menšin.
- 4) poskytnout školení zdravotníkům v oblasti antidiskriminace a zejména vícenásobné diskriminace, zvýšit jejich informovanost o vlivu sociokulturně odlišného prostředí na zdravotní stav příslušníků etnických menšin;
- 5) systematicky shromažďovat zdravotnické statistiky, díky nimž je možné získat představu o prolínání jednotlivých faktorů včetně údajů o etnickém původu a o zdravotním postižení;
- 6) zvýšit povědomí uživatelů zdravotní péče o postupech při podávání stížností v oblasti zdravotní péče i při řešení diskriminace;
- 7) zvážit zřízení jednoho orgánu pro rovné zacházení, který by pokrýval celou řadu diskriminačních důvodů, aby mohla být vícenásobná diskriminace účinněji řešena. Posíleny by měly být mechanismy spolupráce mezi orgány pro rovné zacházení a orgány pro řešení stížností v oblasti zdravotní péči.

---

⁶⁹ Pro více informací: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/nova-zprava-agentury-eu-pro-zakladni-prava-nerovne-zachazeni-a-vicenasobna-diskriminace-v-pristupu-ke-zdravotni-peci-a-jeji-kvalite-104332/> a <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/inequalities-discrimination-healthcare>

Cenným zdrojem informací o zdravotní situaci Romů jsou údaje poskytnuté organizací *DROM, romské středisko*⁷⁰, které od roku 2006 realizuje projekt *SASTIPEN ČR – „Zdravotně sociální pomocníci ve vyloučených lokalitách“*. Program je DROMem realizován ve třech krajích (v Jihomoravském, Olomouckém, Moravskoslezském). Sice nelze popisované problémy zobecnit na romskou populaci v ČR, nicméně i ze zkušeností zdravotně sociálních pomocníků lze vyvodit jakým problémům Romové v oblasti zdraví čelí. Z informací, které organizace Drom, romské středisko každoročně poskytuje krajům, ve kterých působí zdravotně sociální pomocník vyplynula následující zjištění za rok 2012:

1. Přístup romských uživatelů ke zdravotní péči je ovlivněn několika faktory. Z hlediska příčin jej ovlivňují individuální postoje a návyky cílové skupiny, dále pak institucionální bariéry ve využívání systému zdravotní a sociální péče spojené se zdravotním postižením. V případě individuálních postojů lze mezi problémy řadit zejména zanedbanou prevenci (týká se zejména preventivních stomatologických a gynekologických prohlídek, nedodržování léčebného režimu u léčby diagnostikovaných onemocnění či nevhodného životního stylu (zejména kouření v době těhotenství a mateřství, nezdravá životospráva) apod.

2. U institucionálních bariér se jedná zejména o problémy s registrací u lékařů spojené s diskriminačním jednáním, ale také neschopnost uživatelů přijímat a analyzovat dostupné informace (týkající se životního stylu, nároků a práv spojených s využíváním veřejných služeb apod.) a informace předávané ze strany lékařů a zdravotnického personálu (jde často o jazykové bariéry a komunikační kompetence, kdy uživatelé nerozumí sdělovaným informacím, takže mnohdy ani nedokáží přizpůsobit své jednání v rámci léčby požadavkům, apod.).

3. V současné době čím dál zřetelněji vystupují důsledky nedávných změn v povinnostech spojených s úhradou zdravotního pojištění, ale také ve vzniku nároku na invalidní důchod. Významná část uživatelů služby má v současné době dluhy na zdravotním pojištění a ani snaha je splatit formou splátkového kalendáře se nejeví jako schůdná vzhledem k relativně vysokým splátkám, které zdravotní pojišťovny požadují. Objevuje se čím dál více osob, které sice splňují podmínky pro přiznání invalidního důchodu z hlediska zdravotního stavu, ale nesplňují zákonnou dobu pojištění, a zůstávají dlouhodobě a pravděpodobně napořád závislí na nepojistných sociálních dávkách.

4. Na základě zkušeností zdravotně sociálních pomocníků lze říci, že tomuto stavu nepomáhá sociální a prostorová izolace cílové skupiny od společenského mainstreamu. V bezprostředním okolí těchto osob chybí referenční skupiny pocházející z jiných sociálních (tzn. ekonomických, profesních, vzdělanostních) skupin, které by cílovou skupinu konfrontovaly s jinými životními strategiemi, úrovněmi a styly. Zatím pokračující trend vzniku vyloučených lokalit tuto situaci logicky konzervuje, ne-li prohlubuje. Zdravotně sociální pomocníci nezaznamenali v roce 2012 vznik nové sociálně vyloučené lokality, ale bohužel ani evidentní zánik lokalit již existujících. V rámci lokalit navíc dochází k dynamické migraci rodin, zejména těch, které žijí na ubytovnách. Tento pohyb do jisté míry komplikuje poskytování zdravotně sociální pomoci, protože je pak vzhledem k velikosti města

---

⁷⁰ DROM, romské středisko je příspěvkovou organizací zřízenou Statutárním městem Brno - městskou částí Brno-sever, údaje vycházejí ze zpráv o programu Zdravotně sociální pomoc v roce 2012, kterou každoročně zpracovává organizace Drom pro kraje, ve kterých je tato služba poskytována (Jihomoravský, Moravskoslezský a Olomoucký kraj).

složité či nemožné klienta dohledat, pokud nemá funkční mobilní telefon, nebo se nedostaví sám.

5. Zdravotně sociální pomocníci se setkávají poslední dobou s nekorektním jednáním ze strany lékařů a sester v rámci prohlídek a vyšetření, kteří nejsou vstřícní při komunikaci s romskými pacienty. Takové jednání opakovaně odrazuje uživatele služby od návštěv lékařů, zejména tam, kde je celková motivace k návštěvě lékaře nižší vzhledem k sociální a ekonomické situaci. Asistence zdravotně sociálních pomocníků je v těchto situacích klíčová, významně však zatěžuje jejich kapacitu. Jedním z problémů, kterým se zabývaly, bylo odmítání registrace romských pacientů některými praktickými a odbornými lékaři, kteří byli následně neochotní či přímo odmítli vydat potvrzení o plné kapacitě, což je však jejich povinnost dle zákona č. 48/1997 Sb., *o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů*. Pomocníci tento problém řešili se zdravotními pojišťovnami, u nichž byli uživatelé pojištěni a zároveň s nimi měli daní lékaři smluvní vztahy. Ani jednání se zdravotními pojišťovnami však nepřineslo výsledky, kromě konstatování pracovníků pojišťovny, že lékaři mají povinnost tato potvrzení vydávat. Bylo pouze přislíbeno, že o této povinnosti budou lékaři informováni. K řešení odmítnutí registrace soudní cestou zatím poskytovatel programu nepřistoupil, spíše se snaží mimosoudně vyjednávat v zájmu uživatelů služby. V Olomouckém kraji byly zaznamenány výhrady lékařů vůči romským klientům pro jejich nespolehlivost, nesolventnost či pro simulaci zdravotních potíží.

6. Pokračujícím problémem byly v roce 2012 náборы pojišťovacích agentů zdravotních pojišťoven, kteří používali nekalé praktiky pro nalákání osob k přeregistraci a uváděli nepravdivé či zavádějící informace. Tyto náборы probíhaly cíleně agenty najatými zdravotními pojišťovnami přímo ve vyloučených lokalitách. Někteří obyvatelé lokalit se nechali agenty přeregistrovat k jiné zdravotní pojišťovně, přitom jim za to byla nabídnuta finanční odměna v řádu několika stovek korun, aniž by však s nimi byla podepsána smlouva o přeregistraci, což pacienti zjistili při nejbližší návštěvě u lékaře. Nové smlouvy se podařilo díky zdravotně sociálním pomocníkům po srovnání podpisu dotčené osoby a podpisu na smlouvě zneplatnit. Těmto praktikám nejsou pacienti schopni se efektivně bránit vzhledem k nižšímu právnímu povědomí, neschopnosti situaci vyhodnotit a odolat na první pohled lákavé nabídce. V roce 2012 nebylo uplatněno žádné systémové opatření, které zabránilo zdravotním pojišťovám v cílených nábořech ve vyloučených lokalitách.

3.5.2 Vývoj situace ve věci protiprávních sterilizací žen v roce 2012

Pravidelně sledován je pokrok ve věci protiprávních sterilizací žen, neboť významný podíl z nich byly ženy romské. Pozitivně lze hodnotit přijetí zákona č. 373/2011 Sb., který nabyl účinnosti od začátku roku 2012 a problematiku provádění sterilizace řeší komplexně. Sterilizaci je v současnosti možné provést jen na základě svobodného a informovaného souhlasu pacienta (pacient musí být informován o povaze výkonu, jeho trvalých následcích, o možných rizicích a reparabilitě). Mezi podáním informace a vyslovením souhlasu musí být minimálně lhůta 7 dnů u sterilizace ze zdravotních důvodů a 14 dnů u sterilizace z jiných než zdravotních důvodů. Zákon č. 373/2011 Sb. klade zvláštní důraz na ochranu nezletilých pacientů a osob zbavených způsobilosti k právním úkonům v plném rozsahu nebo osob s omezenou způsobilostí k právním úkonům. U nich může být

provedena sterilizace pouze se souhlasem odborné komise a soudu.⁷¹

ESLP v roce 2012 rozhodl ve třech případech týkajících protiprávně sterilizovaných žen v ČR.⁷² První dvě řízení skončila smírem⁷³ a třetí prohlášením stížnosti za nepřijatelnou pro zneužití práva podat stížnost, jelikož stěžovatelka soud neinformovala o skutečnosti, že s nemocnicí uzavřela mimosoudní narovnání. Soud tedy věcně neposuzoval právní situaci v ČR ani její odpovědnost za uvedené (a další) případy protiprávních sterilizací.

Za zmínku stojí vývoj obdobných případů na Slovensku, kde ESLP posuzoval právní situaci státu a jeho odpovědnost za případy protiprávních sterilizací. ESLP v případech *V.C. proti Slovensku*⁷⁴ ze dne 8.11.2011, *N.B. proti Slovensku*⁷⁵ ze dne 12.6.2012 a *I.G. a ostatní proti Slovensku*⁷⁶ ze dne 13.11.2012⁷⁷ dospěl k závěru, že jelikož z medicínského hlediska sterilizace není zákrok nutný k záchraně života či zdraví, musí být vždy provedena pouze se svobodným a informovaným souhlasem pacienta. V opačném případě jde o porušení lidské svobody a důstojnosti a o špatné zacházení.⁷⁸ Souhlas přitom nelze vyžadovat již během samotného porodu či těsně před ním nebo po něm, kdy žena fyzicky a především psychicky není schopna učinit skutečně svobodné a vážné rozhodnutí. Povinností státu je přitom zajistit skrze právní úpravu i praxi každé ženě podmínky pro svobodné a vážné rozhodnutí o sterilizaci a chránit jí před případným nátlakem z jakékoliv snahy, aby tak bylo její soukromí a tělesná integrita vždy respektována. V uvedených případech Slovensko skrze nedostatečnou právní úpravu a její nedbalé vynuocování a nezohlednění specifické situace nezajistilo ochranu práv romských žen na ochranu soukromí a tělesné integrity a porušilo své pozitivní povinnosti vyplývající z Úmluvy⁷⁹. Soud učinil stát odpovědným nejen za pochybení lékařů, ale i za celkovou právní situaci, která daná pochybení umožňovala.

V České republice zůstává stále otevřená otázka odškodnění obětí protiprávních sterilizací z minulosti, jak již dříve doporučovaly mezinárodní instituce na ochranu lidských práv a nevládní organizace⁸⁰. Rada vlády pro lidská práva dlouhodobě prosazuje, aby stát přijal odpovědnost za nedostatečnou legislativu v minulých letech a protiprávně sterilizované ženy odškodnil. V roce 2012 schválila Rada vlády pro lidská práva podnět Výboru proti mučení a nelidskému zacházení k odškodnění protiprávně sterilizovaných žen, který byl projednáván předsedkyní Rady vlády pro

⁷¹ § 12 – 16 zákona o specifických zdravotních službách.

⁷² Rozhodnutí ESLP ve věci *Ferenčíková proti České republice*, stížnost č. 21826/10, ze dne 30.8.2011; Rozhodnutí ESLP ve věci *R.K. proti České republice*, stížnost č. 7883/08, ze dne 27.11.2012, Rozhodnutí ESLP ve věci *Červeňáková proti České republice*, stížnost č. 40226/98, ze dne 23.10.2012.

⁷³ V rámci smíru každá ze stěžovatelek obdržela 10 000 eur, stěžovatelka R.K. rovněž uznání porušení svých práv vyplývajících z Úmluvy protiprávních sterilizací.

⁷⁴ <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-107364>

⁷⁵ <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-111427>

⁷⁶ <http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-114514>

⁷⁷ Rozsudek ve věcech *V.C. proti Slovensku* ze dne 8.11.2011, stížnost č. 18968/07; *N.B. proti Slovensku* ze dne 12.6.2012, stížnost č. 29518/10; *I.G. a ostatní proti Slovensku* ze dne 13.11.2012, stížnost č. 15966/04.

⁷⁸ Čl. 3 Úmluvy.

⁷⁹ Soud přitom uznal, že mezitím došlo na Slovensku ke změně právní úpravy provádění sterilizací, která již obsahuje lepší garance práv pacientů. Této slovenské úpravě odpovídá víceméně i současná úprava česká.

⁸⁰ V roce 2012 Výbor OSN proti mučení České republiky doporučil, aby zajistila, že oběti mučení a špatného zacházení, budou mít nárok na nápravu a adekvátní kompenzaci včetně rehabilitace. Podobné stanovisko zaznělo např. ve výroční zprávě Amnesty International za rok 2012 a zaznělo i v průběhu Universálního periodického přezkumu České republiky v roce 2012.

lidská práva Mgr. Monikou Šimůnkovou s jednotlivými resorty v rámci meziresortního připomínkového řízení. Podnět však nebyl vládě České republiky v roce 2012 předložen. Dle tohoto podnětu by se mělo odškodnění dotknout těch žen, které byly sterilizované v letech 1972 až 1991 a vznikl jim nárok dle tehdejších předpisů na peněžitý příspěvek. Součástí podnětu jsou návrhy úkolů pro resorty vedoucí k přezkumu tříleté promlčecí lhůty, k vytvoření odškodňovacího mechanismu, k zachování zdravotnické dokumentace pacientů související s prováděním sterilizací od roku 1971, k vypracování doporučeného postupu při provádění sterilizací včetně indikace ke sterilizaci, k vytvoření a zpřístupnění veřejnosti analýzy možnosti přístupu dotčených žen k odškodnění.

Podporu romským ženám, které čelily v minulosti protiprávním sterilizacím, nabízí *Spolek žen postižených nedobrovolnou sterilizací z Ostravy*, jehož cílem je dosáhnout nápravy křivd u těch žen, které byly sterilizovány na začátku 90. let, a jejich plošného finančního odškodnění. Ženy se scházely pod záštitou ostravské organizace o. s. *Vzájemné soužití*. Jejich zástupci se účastnili zasedání Rady vlády pro lidská práva, kde došlo ke schválení podnětu k odškodnění protiprávně sterilizovaných žen, ale i řady dalších jednání na mezinárodní úrovni.

Dne 26. dubna 2012 diskutovaly ženy organizované ve Spolku se zmocněnkyní vlády pro lidská práva o připravovaném odškodnění protiprávně sterilizovaných žen. Setkání se uskutečnilo v sídle *Vzájemného soužití* vedeného Kumarem Viswanathanem, za přítomnosti Anny Šabatové, předsedkyně Českého helsinského výboru a Kateřiny Valachové, vedoucí právního oddělení Kanceláře VOP. Zmocněnkyně ženám objasnila aktuální stav a další postup v procesu schvalování odškodnění těchto žen vládou.

Spolek se kromě zastupování zájmů protiprávně sterilizovaných žen zabývá i osvětovou činností a nabízí ženám poradenství směřující k prevenci, aby si uvědomily dopady zákroku. Příběh jedné z představitelk Spolku Eleny Gorolové byl vybrán v rámci projektu Ligy lidských práv „*Hrdinou může být každý*“ mezi desítku nejvýznamnějších příběhů s lidskoprávní tematikou. Tento příběh byl prezentován veřejnosti prostřednictvím putovní výstavy. Představitelky Spolku se účastnily návštěvy ve dnech 6. 7. listopadu 2012 předsedkyně Sociálního a zdravotního výboru Parlamentního shromáždění Rady Evropy a zpravodajky Výboru k Ukončení nucených sterilizací a kastrací Liliane Maury Pasquier v ČR. V roce 2012 vypracoval Spolek ve spolupráci s Českým Helsinským výborem projekt financovaný z OSI, jehož termín realizace je v roce 2013. Jeho smyslem je vytvořit paragrafové znění zákona, na základě něhož by byly odškodněny oběti protiprávně provedených sterilizací, předložit tento návrh vládě a snažit se tento návrh prosadit. Zákon by měl odškodnit ty ženy, které podstoupily sterilizaci, aniž by byly dodrženy zákonné či mezinárodní standardy svobodného a informovaného souhlasu s provedením zákroku.

3.5.3 Opatření ke zlepšení zdravotní situace Romů v roce 2012

- **Program „Zdravotně sociální pomoc“**

V roce 2012 působilo v rámci programu v ČR celkem 8 zdravotně sociálních pomocníků, a to ve 4 ze 14 krajů, což je vzhledem k neuspokojivé situaci vyloučených Romů v oblasti zdraví nedostatečný počet a bylo by účelné jej navýšit.

Tab. č. 40 Dostupnost programu Zdravotně sociální pomoc v roce 2012

Kraj	Počet zdravotně sociálních pomocníků	Působnost
hl. m Praha	0	-
Jihočeský	1	Prachatice, Volary
Jihomoravský	2	Brno, Zastávka
Karlovarský	0	-
Královehradecký	0	-
Liberecký	0	-
Moravskoslezský	3	Bruntál, Karviná, Ostrava
Olomoucký	2	Olomouc, Jeseník, Javornicko
Pardubický	0	-
Plzeňský	0	-
Středočeský	0	-
Ústecký	0	-
Vysočina	0	-
Zlínský	0	-
Celkem	8	

Klíčovým poskytovatelem programu je romské středisko Drom, které zaměstnávalo 7 z 8 zdravotně sociálních pomocníků působících v ČR. Oproti roku 2011 se počet pracovníků snížil o 3 pomocníky, program už není organizací Drom poskytován v Jihočeském kraji, kde jej v roce 2012 realizovala Farní Charita Prachatice. Významnou bariérou v šíření tohoto programu je jeho problematické financování, absence systémového ukotvení (nevyhovuje typologii sociálních služeb dle zákona č. 108/2006 Sb.), jeho nadresortní rozměr, neboť jeho koncepční ukotvení vyžaduje meziresortní a interdisciplinární přístup.

Dle organizace Drom se zaměření programu posunulo od jeho zahájení v roce 2006 z důrazu na osvětu, změnu postojů uživatelů ke zdraví a ke zdravotnickým službám k důrazu na podporu uživatelů v překonávání bariér a systémových znevýhodnění, kterým jsou při využívání těchto služeb nuceni čelit. Posun těžiště služby byl vyvolán zejména poznáním, že připsaná etnicita je silným zdrojem nerovného a předsudečného jednání v rámci veřejných služeb spojených se zdravím a že pouhé posílení motivace uživatelů nezajišťuje standardní možnosti využívání těchto služeb.

Částečně agendu zdravotně sociálních pomocníků řeší i terénní pracovníci působící v rámci terénních programů NNO či obecních úřadů. Lze však konstatovat na základě zkušeností z minulých let, že tito pracovníci řeší s uživateli převážně zakázky spojené s bydlením, nezaměstnaností a zadlužením a oblast zdravotní péče je spíše vytlačována na okraj zájmu uživatelů. Realizace specializovaného programu zaměřeného na zdravotně sociální oblast je tedy nadále smysluplná a obtížně nahraditelná.

V roce 2012 poskytl každý zdravotně sociální pomocník Dromu službu v průměru 70 uživatelům, celkem pak 420 uživatelům, z nichž 70% představovaly ženy. S těmito uživateli pracovali na 802 dlouhodobých zakázkách. Oblasti podpory romských uživatelů jsou uvedeny v následující tabulce.

Tab. č. 41 Výsledky programu Zdravotně sociální pomoc za rok 2012

Počet a podíl zakázek v jednotlivých oblastech			
Typ zakázky	Počet zakázek za všechny lokality		Podíl úspěšně naplněných zakázek za všechny lokality
	počet	podíl	
začlenění do systému sociální péče	219	27%	78%
registrace u lékaře	144	18%	72%
stanovení diagnózy	112	14%	83%
léčení nemoci	107	13%	73%
průkaz pojištění	56	7%	91%
zlepšení prevence	48	6%	79%
dluhy u zdravotní pojišťovny	42	5%	83%
jiné	40	5%	83%
změna zdravotní pojišťovny	10	1,2%	60%
zdravější životní styl	9	1,1%	89%
očkování	6	0,7%	100%
plánované rodičovství	4	0,5%	50%
zlepšení hygienických podmínek	3	0,4%	100%
omezení návykových látek	2	0,2%	50%
celkem	802	100%	79%

Největší podíl zakázek (27%) představují zakázky typu „začlenění do systému sociální péče“ a týkají se zajištění výhod pro zdravotně znevýhodněné (např. kompenzačních a protetických pomůcek, dávek pro osoby se zdravotním postižením, ale i invalidních důchodů, apod.).

V průběhu řešení všech zakázek zdravotně sociální pomoci provedli zdravotně sociální pomocníci 6 137 intervencí, tedy konkrétních úkonů či kroků, jejichž provedení je nezbytným předpokladem (ne však zárukou) pro úspěšné ukončení zakázky. Dlouhodobé zakázky se podařilo úspěšně dokončit v 79 % případů (tzn. že v 79 % se podařilo dosáhnout cíle, který si klient společně se zdravotními sociálními pomocníkem během spolupráce stanovili).

Výsledky průzkumu hodnocení kvality služby z prosince 2012, jehož součástí bylo dotazníkové šetření se 100 náhodně vybranými uživateli a s 27 zástupci spolupracujících institucí (lékařů, městských úřadů a Úřadu práce ČR) svědčí o tom, že poskytování služby má ze subjektivního hlediska uživatelů pozitivní vliv na jejich situaci, kdy částečnou změnu situace vyjádřilo 76 % uživatelů. 64 % uživatelů zároveň deklarovalo, že se během spolupráce se zdravotně sociálním pomocníkem naučili něco nového, co mohou použít v běžném životě a 32 % si myslí, že budou v budoucnu schopni obdobnou situaci řešit samostatně. O další poskytování takto zaměřené služby pak projevilo zájem 85 % uživatelů a 62 % zároveň v této souvislosti vyslovilo konkrétní zakázku, co by dále chtěli řešit. 49 % uživatelů se domnívá, že v případě ukončení poskytování služby v dané lokalitě by se neměli se svými problémy týkajícími se zdraví na koho obrátit. Uživatelé jsou v 91 % spokojeni se způsobem poskytování služby v jejich přirozeném domácím prostředí. S intenzitou kontaktu se zdravotně sociálním pomocníkem je spokojeno 61 % a 38 % uživatelů stojí o ještě intenzivnější spolupráci. Všichni uživatelé si chválí způsob komunikace se zdravotně sociálním pomocníkem.

3.6 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ

Sociální vyloučení postihuje více skupin obyvatelstva ČR. Znepokojivé je však to, že významný podíl z nich tvoří etnicky odlišná skupina - Romové. Romská etnicita je spouštěčem mechanismů jako je diskriminace a segregace Romů, které přispívají ke vzniku a k prohloubení sociální exkluze.

Vliv etnické příslušnosti na sociální vyloučení Romů dokládá i šetření WB, UNDP a FRA „*Situace Romů v 11 členských státech EU*“, které poukazuje na to, že jsou mezi romskými a neromskými obyvateli žijícími ve vzájemné blízkosti v obdobných životních podmínkách významné rozdíly z hlediska jejich socioekonomické situace. Opatření zaměřená výhradně na sociální začleňování Romů tedy nestačí, je nutné současně působit i na postoje většinové společnosti a posilovat celkovou společenskou soudržnost, bojovat proti předsudkům a diskriminaci, které vedou k nepřijetí a k vyloučení Romů z hlavního společenského proudu.

Existence sociálně vyloučených lokalit obývaných ve vyšší míře Romy vážně ohrožuje sociální soudržnost české společnosti. Do okolí lokalit prorůstají problémy jejich obyvatel a stávají se zdrojem vzájemné nesnášenlivosti a sociálního napětí mezi romskou menšinou a většinovým obyvatelstvem. Stigmatizací a symbolickým vyloučením trpí i Romové žijící standardním způsobem života. Protiromská rétorika opírající se o důsledky sociálního vyloučení Romů se stává součástí kampaní nejen extremistických uskupení, ale i některých politiků. Koncentrace vyloučených Romů na izolovaném území znamená pro tuto skupinu nejen zamezení přístupu ke společenským zdrojům, ale i vážné bezpečnostní riziko, neboť se zde stávají snadnějším terčem pravicových extremistů a pachatelů rasově motivované trestné činnosti. I z těchto důvodů je nutné zvýšit úsilí při řešení sociálního vyloučení Romů a přistoupit k masivní realizaci politiky romské integrace.

3.6.1 Výskyt sociálně vyloučených lokalit v ČR a podíl Romů žijících na jejich území

Sociální vyloučení Romů se projevuje v ostatních dimenzích života Romů a je spojené s obtížným přístupem k práci, ke vzdělání, ke kvalitnímu bydlení, ovlivňuje i zdravotní stav a celkově šance Romů na aktivní účast v politickém a kulturním životě společnosti. Vliv sociálního vyloučení na tyto dimenze života Romů byl popsán v předchozích kapitolách Zprávy.

Nejviditelněji se problém sociálního vyloučení Romů projevuje existencí sociálně vyloučených romských lokalit, neboť důsledkem sociálního vyloučení je i segregace Romů v určitém prostoru měst a obcí, kde žijí romské domácnosti oddělené od ostatních obyvatel. „*Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacita subjektů působících v této oblasti*“ (GAC, 2006) identifikovala v roce 2006 celkem 330 vyloučených lokalit ve 167 obcích, v jichž žije 60 – 80 tisíc obyvatel. V 80% z těchto lokalit byl odhadovaný podíl Romů nadpoloviční, ve více než 40% lokalit převyšoval podíl Romů 90%. Novější údaje nejsou k dispozici, neboť doposud nevznikla navazující *Analýza sociálně vyloučených lokalit*, jejíž realizace byla za strany MPSV několikrát odložena. Dle kvalifikovaných odhadů se počet sociálně vyloučených lokalit zvýšil. V současnosti je počet odhadován až na 400 vyloučených území, což poukazuje na to, že se situace v ČR zhoršuje a jsou nutné komplexní strukturální změny v zasažených regionech.

Některé kraje si nechaly analýzu sociálně vyloučených lokalit na svém území iniciativně vypracovat a i tyto krajské analýzy dokládají v porovnání s výsledky analýzy z roku 2006 nárůst vyloučených lokalit. „*Analýza sociálně vyloučených romských lokalit v Karlovarském kraji*“ uvádí, že v roce 2006 bylo dle studie GAC identifikováno v kraji 13 sociálně vyloučených lokalit, zatímco v roce 2012 byly vyloučené lokality zaznamenány už ve 31 obcích. Došlo také k nárůstu počtu osob, které na jejich území žijí z původních 3 – 4 000 na 7 000 obyvatel. Změnila se i struktura lokalit, které se nyní více vyskytují v odlehlých obcích s málo funkční infrastrukturou. Převážně se jedná o obce s pověřeným obecním úřadem II. typu. Za hlavní procesy, které podporovaly vznik sociálně vyloučených lokalit v Karlovarském kraji, byly identifikovány prodej obecního bytového fondu soukromým vlastníkům, kteří nyní pronajímají byty nízkopříjmovým romským domácnostem, kdy část pronajímatelů ani nezajišťuje správu a opravy domu, pronajímá byt nájemníkům bez nájemní smlouvy a požadují vysoké nájemy za nekvalitní bydlení. Část obecního bytového fondu byla rozprodána do rukou realitních kanceláří, které nyní stěhují romské obyvatele z větších měst do těchto nájemních bytů či na ubytovny v menších obcích. Dalším mechanismem sociálního vyloučení byl postupný zánik klíčových podniků v lokalitách, kde dříve obyvatelé lokalit pracovali a v současnosti jsou bez zaměstnání a v nejisté ekonomické situaci. Nyní žijí v regionech s vysokou mírou nezaměstnanosti, kde je málo pracovních příležitostí..

Obdobný nárůst vyloučených území zaznamenal i Olomoucký kraj, u něhož bylo v roce 2006 identifikováno 27 vyloučených lokalit s počtem obyvatel 4500 – 5000. Podkladová analýza pro projekt „*Zajištění integrace příslušníků romských komunit v Olomouckém kraji II.*“ uvádí, že v roce 2012 bylo v tomto kraji identifikováno 47 lokalit. V Moravskoslezském kraji bylo v roce 2006 identifikováno 28 vyloučených lokalit s celkovým počtem obyvatel 10 000 – 10 500 obyvatel. Dle *Zprávy o situaci v Moravskoslezském kraji za rok 2012* jich bylo v roce 2012 identifikováno 44. Dle kvalifikovaných odhadů romských poradců žije na území kraje 40 – 50 000 Romů, z nichž 30 000 žije v sociálním vyloučení.

I ostatní krajští koordinátoři pro romské záležitosti zaznamenali ve svých krajích ve větší míře migraci romských domácností z větších měst do menších měst a obcí⁸¹ v souvislosti s pokračující privatizací obecního bytového fondu, který ve větších městech skupují soukromí vlastníci. Pro vystěhované sociálně slabé romské domácnosti znamená přechod na venkov z větších měst, kde měly podporu širší rodiny, lepší dostupnost sociálních služeb při řešení sociálních problémů, vyšší šanci na získání pracovního místa, další sociální propad, neboť v novém bydlišti nejsou dostatečné zdroje obživy a podpory. Postupem času dochází v těchto lokalitách ke koncentraci sociálních problémů jejich obyvatel jako je nezaměstnanost, chudoba a materiální deprivace, riziko ztráty bydlení kvůli krátkodobým kontraktům s provozovateli ubytoven a nedostatečnému příjmu, problémy spojené s evidencí pobytu, s docházkou dětí do školy, přitom absorpční kapacity obcí a dalších veřejných institucí mnohdy na jejich řešení nestačí a posléze se stává situace v obci neúnosná, zejména pokud je obec součástí strukturálně postiženého regionu, kde je méně příležitostí pro všechny místní obyvatele.

---

⁸¹ Zpráva o situaci romské menšiny v Olomouckém kraji za rok 2012 uvádí, že důvodem ke stěhování na venkov jsou menší životní náklady, ale především levné bydlení – levné i pro obce, i realitní kanceláře, i chudé lidi samotné. Může jít o spontánní proces, kdy obyvatelé koupí nemovitosti, tam kde jsou nejlevnější, kdy zdrojem financí může být převedení nájemních práv, odstupné při prodeji nemovitostí, nebankovní úvěr. Může však jít i o řízený proces, ve kterém sehrávají roli NNO, firmy vykupující dluhy, exekutorské firmy.

Migrace je odborníky vnímaná jako jedna ze zásadních překážek sociální integrace. Migraci v Olomouckém kraji zmapovala krajská koordinátorka pro romské Olomouckého kraje ve spolupráci s lokálním konzultantem Agentury s cílem identifikovat faktory, které k ní přispívají. Za cílové skupiny, které jsou ohroženy migrací, považují zejména starší jednotlivce a romské rodiny, které dříve pobývali v nebytových prostorách (v zahradních domcích, garážích), dále čelili neshodám v předchozím místě bydliště, ať už zde bydleli v podnájmu nebo na ubytovně. Jednalo se také o domácnosti, které neměly možnost si našetřit na kauci, aby mohly přejít do standardního nájemního bydlení.

Dalšími důvody migrace v kraji byla ztráta předchozího bydlení v exekuci či vystěhování jinou formou (nejčastěji z důvodu dluhu na nájemném), kdy se podařilo těmto domácnostem získat bydlení na ubytovnách, které nekladou vysoké nároky na bezdlužnost a solventnost ubytovaných, neboť jistotou pro ně je úhrada poplatku za ubytování ve formě sociálních dávek. Ztráta bydlení a následná migrace byla způsobena u některých osob rozvodem či obecně rozpadem rodiny.

Nestabilitou životní situace a migrací jsou ohroženi také mladí lidé bez historie rodinného života, kteří odešli z ústavní výchovy a nemají nemožnost získat nájemní bydlení např. ve formě startovacích bytů, ačkoli nejsou zatíženi dluhy na nájmu.

Migraci u výše uvedených cílových skupin nelze považovat za dobrovolnou, ale vynucenou. Významný podíl osob také migruje za azylovým bydlením, kdy v zařízeních mohou zůstat pouze krátkou dobu. Po jejím uplynutí musí azylový dům opustit. Stejně tak je nejisté i bydlení na ubytovnách vzhledem ke kontraktům uzavíraným s provozovateli ubytoven, které nedávají ubytovaným žádnou právní jistotu. Po ukončení ubytování dochází tedy opět k migraci rodiny do jiné lokality. Výsledky monitoringu naznačují, že jedinci, kteří přijdou o kvalitní bydlení s nájemní smlouvou, jsou velmi často vystaveni nutnosti migrovat z místa na místo a pouze ojedinelé najdou cestu zpět ke stabilnímu nájemnímu vztahu.

V kraji byla zaznamenána i řízená migrace, kdy bylo možné hovořit o otevřené či skryté podpoře vystěhování ze strany obcí, které za tímto účelem využívaly níže uvedené nástroje:

- doplatek na bydlení, jehož přiznání je předmětem správního posouzení a využívá se i v případech hodných zvláštního zřetele k zajištění jiného ubytování (tj. na ubytovnách). Bývá využíván jako nástroj k udržování obyvatel mimo obec, kde se dávky vyplácejí.
- Prodej problematických bytových domů městem soukromému vlastníkovi, který často vystěhuje původní a z hlediska města problémové nájemníky a pronajme byty lukrativnějším nájemníkům.

3.6.2 Opatření k řešení sociálního vyloučení Romů

- **Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování**

V roce 2012 přijalo MPSV *Dlouhodobou vizi resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování*, která představuje ucelenou a systematickou koncepci tohoto resortu pro oblast sociálního začleňování až do roku 2020. Tematicky navazuje na Národní akční plány sociálního začleňování. Účelem dokumentu je redukce chudoby a míry sociálního vyloučení. Do roku 2020 se bude snažit ČR udržet hranice počtu osob ohrožených chudobou, materiální deprivací nebo žijících v domácnostech

bez zaměstnané osoby na úrovni roku 2008. Dále bude vyvíjet úsilí ke snížení počtu osob ohrožených chudobou, materiální deprivací nebo žijících v domácnosti bez zaměstnané osoby o 30 000 osob.

Materiál bere do úvahy etnický aspekt sociálního vyloučení a vnímá romskou etnicitu jako jeden z faktorů sociálního vyloučení Romů. Mezi aktéry sociálního začleňování je zařazena i *Rada vlády ČR pro záležitosti romské menšiny*.

Prioritami vize jsou:

- 1) inkluzivní trh práce/aktivní politika trhu práce;
- 2) přístup ke kvalitním sociálním službám: rozvoj sociálních služeb a služeb pro rodiny s dětmi za účelem sociálního začleňování a prevence sociálního vyloučení a chudoby;
- 3) zvyšování účinnosti systému sociální ochrany prostřednictvím veřejné správy, včetně systému péče o ohrožené děti a podpora aktivního stárnutí a sdílené neformální péče.
- 4) mainstreaming sociálního začleňování, kooperace a evidence based přístup.

Od ledna 2014 bude vize doplněna flexibilním a pravidelně aktualizovaným akčním plánem – strategií, která by měla představovat nezbytné východisko pro praktickou realizaci opatření Vize.

Vize si vytyčila úkol stanovit také prioritní oblasti sociálního začleňování pro čerpání prostředků z veřejných rozpočtů ČR i pro využívání strukturálních fondů EU v programovacím období 2014 – 2020.

- **Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011 – 2015**

Dne 21. října 2011 byla usnesením vlády č. 699 schválena *Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011 – 2015*. Materiál byl vytvořen v návaznosti na *Východiska strategie boje proti sociálnímu vyloučení*, která vzala vláda na vědomí usnesením č. 462 ze dne 14. června 2010. Strategie rozpracovává obecné teze Východisek do konkrétních opatření. Zaměřuje se na řešení jednoho z největších společenských problémů v ČR, který ohrožuje sociální soudržnost a nejviditelněji se projevuje vznikem sociálně vyloučených lokalit. Materiál obsahuje celkem 71 opatření v oblastech bezpečnosti, bydlení, vzdělávání, sociálních služeb, podpory rodin s dětmi, v oblasti zdraví, zaměstnanosti a regionálního rozvoje. Z unesení vyplývají úkoly pro ministry práce a sociálních věcí, školství, pro místní rozvoj, financí, zdravotnictví, spravedlnosti, vnitra, které mají být plněny dle jasně stanoveného časového harmonogramu.

Koordinací a monitorováním Strategie byla pověřena zmocněnkyně vlády pro lidská práva Mgr. Monika Šimůnková ve spolupráci s Agenturou. V souvislosti s tímto úkolem byla rozhodnutím předsedy vlády ustavena meziresortní koordináční skupina, kterou řídila zmocněnkyně vlády pro lidská práva. V roce 2012 se sešla meziresortní koordináční skupina dvakrát, a to 18. ledna a 3. září. Na prvním jednání byly zrekapitulovány úkoly jednotlivých resortů a resortní plány pro naplňování těchto úkolů. Byl také představen způsob práce skupiny, který spočívá v dohledu nad plněním opatření rozepsaných do tabulky, kam je průběžně zaznamenáván posun v plnění jednotlivých opatření. Mezi jednáními skupiny, které probíhají dvakrát ročně, se koná řada pracovních jednání.

Na jednání 3. září 2012 byla projednávána opatření, jež vyžadují meziresortní dohodu a ta, u kterých byly na místě obavy z možných prodlení při implementaci a tedy z nedodržení schváleného harmonogramu. Na jednání bylo konstatováno, že zejména spolupráce s MPSV probíhá příkladně. Přestože nejsou plněna všechna opatření, podstatná část z nich plněna je. Probíhají pracovní schůzky na všech úrovních – od odborných referentů po ředitele odborů. Je patrný zájem a snaha opatření naplňovat, a pokud to není možné, je nutné jednat včas a otevřeně.

- **Činnost Agentury pro sociální začleňování v roce 2012**

Agentura pro sociální začleňování byla v roce 2012 institucionálně ukotvena jako jeden z odborů Sekce pro lidská Úřadu vlády ČR, kterou řídila vrchní ředitelka Sekce a zmocněnkyně vlády pro lidská práva Mgr. Monika Šimůnková. Agentura realizovala od počátku roku 2010 tříletý individuální projekt „Podpora sociálního začleňování ve vybraných romských lokalitách prostřednictvím Agentury pro sociální začleňování v romských lokalitách“, který byl ukončen k 31. prosinci 2012. V roce 2012 předložila vládě materiál „Návrh na zajištění Agentury pro sociální začleňování v letech 2013 – 2015 ve struktuře Úřadu vlády ČR“, který byl schválen usnesením vlády ze dne 25. července č. 570. Tím byla prodloužena její činnost do 31. prosince 2015 a Agentura bude nadále fungovat jako součást Úřadu vlády ČR. Její financování bude primárně zajištěno formou individuálního projektu hrazeného z prostředků strukturálních fondů EU. Tento projekt byl podpořen celkovou částkou 51.368.256 Kč. Částečně bude činnost financována i ze státního rozpočtu.

Základem individuálního projektu realizovaného v období 2010 – 2012 byla spolupráce s obcemi na ustavení lokálních partnerství, která byla tvořena vedením obce/města, zástupci NNO, úřadů, škol, Policie ČR a dalšími subjekty. V rámci lokálních partnerství byly připraveny s podporou lokálních konzultantů Agentury místní strategie sociálního začleňování, které byly vytvořeny na základě důkladného zmapování situace v jednotlivých lokalitách formou situačních analýz. V další fázi projektu byla Agenturou poskytována metodická podpora a projektové poradenství lokálním partnerům při přípravě projektových záměrů, u nichž měla být čerpána finanční podpora z evropských strukturálních fondů a z dotačních titulů státních orgánů.

V roce 2012 působila Agentura ve 24 městech, obcích a mikroregionech. V 5 lokalitách zahájila spolupráci už v roce 2008 (Břeclav, Cheb, Litvínov, Most, Šluknovsko, Ústí nad Labem), s jedním městem v roce 2009 (Litvínov), s 9 městy a obcemi probíhala spolupráce od roku 2010 (Bílina, Bruntál, Havířov, Jáchymov, Jirkov, Kutná Hora, Obrnice, Toužim – Teplá, Trmice) a s 9 lokalitami spolupracovala od roku 2011 (Děčín, Hodonín, Kadaň, Kolín, Krupka, Mělník, Sokolov, Vejprty, Větrní).

Spolupráce byla ukončena po uplynutí standardního tříletého období se 7 lokalitami z roku 2008 (Brno, Broumov, Holešov, Jesenicko, Přerov, Roudnice nad Labem, Slezská Ostrava). Rozhodnutím Monitorovacího výboru Agentury byla předčasně ukončena spolupráce s městy Chomutov a Duchcov.

Strategické plány lokálního partnerství vznikly (či vznikají) ve všech 24 lokalitách spolupracujících v roce 2012 a zároveň probíhá i jejich implementace. Všechny strategické plány jsou k dispozici na webových stránkách Agentury (www.socialni-zaclenovani.cz). Naplňování cílů strategických plánů je platformami lokálních partnerství ročně vyhodnocováno a plány jsou na základě výsledků hodnocení

revidovány. Revize strategických plánů reagují na změny uskutečněné v lokalitách, zpřesňují cíle, vycházejí z akceschopnosti partnerů.

V lokalitách z roku 2011 probíhala tzv. plánovací fáze projektu, kdy společně s místními partnery připravovali lokální konzultanti místní strategické plány sociálního začleňování. V pilotních lokalitách a v lokalitách z roku 2010 probíhala tzv. realizační fáze projektu zaměřená na implementaci opatření z již schválených strategických plánů.

V druhé polovině roku 2012 se lokální konzultanti zaměřili i na přípravu tzv. *exit strategií*, tedy přípravu lokalit na převzetí odpovědnosti za udržitelnost nastavených integračních procesů po odchodu Agentury (týkalo se zejména pilotních lokalit, kde Agentura končila k 31. prosinci 2012, a lokalit z roku 2010, kde končí spolupráce k 30. červnu 2013). Tyto strategie počítají po odchodu Agentury se 4 variantami k zajištění udržitelnosti procesů nastavených v rámci lokálních partnerství, kdy bude:

- platforma lokálních partnerství zachována ve stejné podobě;
- lokální partnerství se stane komisí města;
- lokální partnerství bude součástí komunitního plánování;
- komunitní plánování se stane součástí lokálního partnerství.

Ve všech 24 spolupracujících lokalitách pokračovala Agentura v návaznosti na strategické plány v realizaci i připravované tzv. projektové poradenství a pomáhala partnerům připravit projekty na podporu opatření, a to jednak z prostředků strukturálních fondů, jednak z ostatních dostupných dotačních titulů. Agentura má zpracovaný metodický postup projektové asistence, využívá však i služeb externích poradenských společností, které se v regionech specializují na přípravu projektů ze strukturálních fondů.

Tab. č. 42 Úhrn připravovaných projektů ve spolupráci s ASZ v roce 2012:

Projekty v přípravné fázi a v hodnocení	98
Schválené a realizované projekty	37

Celkem byly v roce 2012 schváleny a realizovány v rámci lokálních partnerství projekty za 487 mil. Kč, v nichž je nebo bude podpořeno více než 10 tis. osob. Zároveň byly vytvořeny příznivé projektové podmínky pro realizaci praktických integračních opatření v dalších letech: v přípravách či hodnotících procesech poskytovatelů dotací se nacházejí projekty v celkové výši 1,3 mld. Kč plánující podporu dalších 21 tis. sociálně vyloučených osob. Z našich statistik přitom vyplývá, že úspěšnost projektů partnerů ASZ se pohybuje okolo 1/3.

V roce 2012 byly provedeny také externí evaluace působení činnosti Agentury v lokalitách z roku 2010 a 2011. Výsledky, včetně prezentace dobrých praxí, byly využity na závěrečných konferencích projektu, které se konaly v říjnu 2012 v Olomouci a v Praze. V rámci individuálního projektu byly naplněny hlavní monitorovací indikátory. V rámci tříletého projektového cyklu Agentura působila ve 33 lokalitách, uzavřela 20 nových memorand o spolupráci, zadala 20 situačních analýz a připravila 25 místních strategií sociálního začleňování. Bylo připraveno 32 externích evaluací hodnotících činnost Agentury v lokalitách a Agentura se podílela poradensky na přípravě 260 projektových záměrů. Experti z oddělení řízení a koordinace připravili návrhy opatření pro Strategii boje proti sociálnímu vyloučení v 6 oblastech (bezpečnost, bydlení, vzdělávání, sociální služby a rodina, zaměstnanost a dávkové systémy a podpora sociálního podnikání) a souhrn metodických návodů a příkladů dobré praxe v Příručce pro obce.

Kromě aktivit probíhajících na lokální úrovni v rámci lokálních partnerství zadala Agentura v roce 2012 realizaci několika výzkumných projektů. Největší výzkumnou zakázkou byla tento rok *Evaluační studie v lokálních partnerstvích v lokalitách z roku 2010* (Obrnice, Bruntál, Toužim, Trmice, Jáchymov, Bílina, Havířov, Kutná Hora, Jirkov, Chomutov) a *2011* (Kadaň, Vejprty, Mělnicko, Větrník, Sokolov, Děčín, Krupka, Hodonín, Kolín)⁸². Dokončena byla *Analýza migračních trendů na Šluknovsku*, která oproti mediálním tvrzením poukázala na významný podíl vnitroregionální migrace ze sociálně-ekonomických důvodů.

Nejpočetnější byly výzkumy v oblasti bydlení. Došlo k dokončení *Zmapování sociální situace domácností v městských bytových domech v Duchcově, na něž byl na podzim roku 2011 vyhlášen záměr prodeje s ohledem na možné dopady prodeje na stávající nájemníky*. Studie upozornila na velké riziko prodeje z hlediska neschopnosti domácností platit komerční nájmy. Analýzy s názvem „*Analýza fungování existujících „sociálních ubytoven“ a návrhy řešení bytových potřeb nízkopříjmových skupin obyvatel s využitím těchto zařízení jako součásti systému sociálního bydlení – Lokalita Bílina*“ a „*Analýza fungování existujících „sociálních ubytoven“ a návrhy řešení bytových potřeb nízkopříjmových skupin obyvatel s využitím těchto zařízení jako součásti systému sociálního bydlení – Lokalita Jirkov*“ popisují bytovou politiku dvou měst, navrhují zlepšení praxe a podporu sociální práce.

V rámci dvou výzkumů: *Zmapování podmínek bydlení na soukromých ubytovnách a možné dopady plánovaného snížení dávek (Větrník)* a *Analýza ubytovacích kapacit a migračních trendů v Bruntále* byla zmapována migrace v souvislosti s ubytovnými a dalšími ubytovacími kapacitami v obcích. Studie potvrzují malé šance rodin k návratu do standardního nájemného bydlení a závislost na bydlení u majitelů, kteří se na danou cílovou skupinu specializují.

Agentura a město Mělník, které z poloviny výzkum financovalo, spolupracovali na *Podkladové analýze pro formulaci Koncepce bydlení města Mělník*. Tato studie precizně kvantifikuje jednotlivé cílové skupiny pro městskou bytovou politiku, stanovuje demografický výhled a podrobná doporučení pro město, které disponuje minimálním obecním bytovým fondem.

S ohledem na špatný stavební stav domů v Předlicích a vystěhování předlické ubytovny probíhá stručná *Analýza bytové problematiky v Předlicích*, která má zmapovat stav a historii nejrizikovějších domů a zmapovat dění kolem vystěhování.

Nově se začala zkoumat problematika školství. Prvním výzkumem je *Analýza školské sítě ve městě Kutná Hora a návrh podpory vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Tato analýza poukázala na nerovnou distribuci dětí v kutnohorských školách s ohledem na koncentraci romských dětí a dětí se speciálními potřebami na dvou školách, z nichž jedna je základní škola praktická. Navrhuje změnu spádových oblastí a koordinaci mezi školami. Další studií jsou

---

⁸² U lokalit z roku 2010 šlo o evaluaci v závěru tříletého cyklu činnosti Agentury, u lokalit z roku 2011 o evaluaci průběžnou, která doporučila i některé úpravy v činnosti Agentury a lokálních partnerství. V 17 lokalitách provedli evaluaci pracovníci Demografického a informačního centra (DIC), ve dvou místech pracovníci Centra pro společenské otázky - SPOT, o. s. Závěrečná souhrnná zpráva z evaluací mimo jiné obsahuje srovnání se třemi referenčními městy, která se hlásila do výběrového řízení, ale neuspěla v něm. Při srovnání s městy, se kterými Agentura spolupracovala, se shodují, že v nich je za dobu spolupráce jednoznačně vidět přidaná hodnota, kterou jim spolupráce s Agenturou přinesla. Uvádějí jednak přínos v oblasti projektového poradenství a rozvoje sociálních služeb, anebo přínos při zprostředkovávání komunikace mezi jednotlivými subjekty v obci. Evaluace poukázala na motivaci města jako na zásadní faktor úspěšného fungování Agentury v místě. Významnou roli hraje i osoba lokálního konzultanta a realističnost strategického plánu.

Možnosti prevence opouštění středoškolského vzdělání u dětí ze sociálně vyloučených lokalit na základě příkladu obce Obrnice. Tato studie poukazuje na, v porovnání se základními školami, absentující podporu žákům z tohoto prostředí na středních školách. Popisuje také některé bariéry ke středoškolskému studiu.

Analýza a možnosti řešení drogové problematiky v Trmicích je první studií Agentury v této oblasti. Zabývá se propojením drogových scén Předlic a Trmic, popisem scény trmické a upozorňuje na rizika rozšiřování této scény zejména na školy. Stejně tak *Analýza dat k zadluženosti obyvatel (na příkladu Děčína)* je první studií v oblasti dluhové problematiky. Pracuje se sekundární analýzou databází dlužníků města a místní neziskové organizace, na podkladě mapy města znázorňuje velikost dluhu v jednotlivých ulicích, graficky znázorňuje personální propojení jednotlivých půjčovatelů subjektů a dává doporučení k vedení databází.

Agentura zadala i studii v oblasti sociálního podnikání: *Sociální podnikání v Kolíně – možnosti založení sociálního podniku. Studie výchozí situace.* Analýza přiblížila možnosti podnikání v regionu a navrhuje možné oblasti pro rozvoj sociálního podnikání.

Agentura podpořila několik anketních studií prováděné s obyvateli měst, uživateli soc. služeb a obyvateli konkrétních čtvrtí za účelem zjišťování potřeb obyvatel obce, evaluace služeb nebo návrhu proměn veřejného prostoru: *Anketa pro město Toužim, Zjišťování potřeb obyvatel sociálně vyloučených lokalit (Tepelsko) a Anketní šetření o veřejném prostoru Krupka – Horní Maršov. Analýza financování a kapacit služeb sociální prevence v Ústeckém kraji,* je krátkou studií pro potřeby krajských politik.

V roce 2012 Agentura vybírala ke spolupráci 17 nových lokalit. Aby byl výběr lokalit kvalifikovaný, zpracovala drobné studie každé z přihlášených obcí *Terénní evaluace přihlášek obcí ke spolupráci s Agenturou pro sociální začleňování.* Přímou v terénu se ověřovaly přihlášky obcí a motivace jejich představitelů ke spolupráci.

3.6.3 Řešení situace obyvatel sociálně vyloučených romských lokalit na místní úrovni

Klíčovým nástrojem jsou pro oblast sociálního začleňování sociální služby poskytované na základě zákona č. 108/2006 Sb., zejména služby sociální prevence. Postupem času došlo k rozšíření střednědobého plánování sociálních služeb, a to nejen na úrovni krajů, u nichž povinnost zpracovávat plány vyplývá ze zákona č. 108/2006 Sb., ale i na úrovni obcí. Střednědobé plánování však v mnohých městech a obcích naráží na limity, neboť se tento proces zabývá výhradně plánováním sociálních služeb. Sociální začleňování je přitom komplexní proces, k němuž samotné sociální služby nestačí. Nutné jsou i změny v oblasti bytové a zdravotní politiky, politiky zaměstnanosti, které přesahují rámec zákona č. 108/2006 Sb. Pozitivním příkladem jsou města a obce, které za účelem realizace masivní integrační politiky přistoupily k tvorbě komplexněji pojatých lokálních strategií sociálního začleňování či přímo koncepcí romské integrace, které jdou napříč klíčovými oblastmi, v nichž se nejčastěji projevuje sociální vyloučení (obsahují i opatření v oblasti bytové, vzdělávací politiky obce či veřejných služeb zaměstnanosti). Níže je uveden přehled strategických dokumentů, které se na oblast sociálního začleňování v jednotlivých krajích zaměřují.

Tab. č. 43 Dostupnost sociálních služeb v krajích

Kraj	Existence plánu na úrovni kraje	Počet obcí se střednědobými plány sociálních služeb	Dotační podpora sociálních služeb ve vztahu k Romům ze strany kraje
hl. m. Praha	Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na léta 2011 – 2013, v roce 2013 se připravuje aktualizace střednědobého plánu na léta 2013 - 2015	10 správních obvodů z 22 na území hl. města Prahy má zpracovaný střednědobý plán rozvoje sociálních služeb	2.395.500 Kč
Jihočeský	Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb Jihočeského kraje na období 2011 – 2013	Proces střednědobého plánování sociálních služeb probíhal zejména na územích správních obvodů obcí s rozšířenou působností. V roce 2012 byl proces zahájen na území Soběslavi, neprobíhal pouze na Jindřichova Hradce.	300.000 Kč GP Podpora sociálního začleňování osob ohrožených sociálním vyloučením na území Jihočeského kraje
Jihomoravský	Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb Jihomoravského kraje na období 2012 – 2014, jehož prováděcím dokumentem je Akční plán rozvoje sociálních služeb v JMK pro rok 2012	všech 21 obcí s rozšířenou působností (Blansko, Boskovice, Brno, Břeclav, Bučovice, Hodonín, Hustopeče, Ivančice, Kuřim, Kyjov, Mikulov, Moravský Krumlov, Pohořelice, Rosice, Slavkov u Brna, Šlapanice, Tišnov, Veselí nad Moravou, Vyškov, Znojmo, Židlochovice)	V roce 2012 si sociální služby mohly žádat o dotační podporu z těchto systémů: a) jednoleté dotační řízení celková částka 8 milionů Kč; b) víceleté dotační řízení celková částka 43 milionů Kč (nutnost splnění specifických podmínek pro zařazení) c) služby odborného sociálního poradenství – financování v rámci veřejné zakázky v celkové částce 2 milionů Kč
Karlovarský	Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb 2009 – 2013, oblast péče o menšiny a sociálně vyloučené byla veřejností vyhodnocena jako nejméně potřebná.	5 obcí (Aš, Sokolov, Cheb, Chodov, Karlovy Vary).	Poskytování příspěvku z Fondu na podporu NNO na podporu sociálních služeb Program II: Podpora poskytování sociálních služeb v sociálně vyloučených romských komunitách (v roce 2012 rozděleno celkem 254.300 Kč).
Královéhradecký	Plán rozvoje sociálních služeb v Královéhradeckém kraji 2011 - 2016	13 obcí s rozšířenou působností, 2 obce jsou bez střednědobých plánů	Speciální dotační programy na podporu romské integrace zřízeny v rámci kraje nebyly. Kraj měl v roce v roce 2012 2 individuální projekty na služby sociální prevence a na integraci vyloučených lokalit. Všechny tyto služby byly financované výhradně z OP LZZ, ne z rozpočtu kraje. Služby sociální prevence byly financované ve výši 11.618.000 Kč, další aktivity na podporu romské integrace 9.290.000 Kč.
Liberecký	Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb 2009 – 2013. V jeho opatřeních je zohledněna situace vyloučených Romů a sociálně vyloučených romských lokalit.	10 obcí (Česká Lípa, Frýdlant, Jablonec nad Nisou, Liberec, Jilemnice, Nový Bor, Semily, Tanvald, Turnov, Železný Brod).	Kraj investoval do vytvoření Střednědobého plánu rozvoje soc. služeb 200.000,-. V roce 2009 – 2012 realizoval individuální projekt zaměřený na služby sociální prevence. Projekt byl financovaný z prostředků ESF prostřednictvím OPLZZ a státního rozpočtu ČR. Na služby sociální prevence byla vynaložena částka 63.330.264 Kč.

Moravskoslezský	Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb Moravskoslezského kraje 2010 – 2014.	27 obcí (Bílovec, Bohumín, Bruntál, Český Těšín p. Radhoštěm, Frýdek –Místek, Frýdlant nad Ostravicí, Havířov, Hlučín, Jablunkov, Karviná, Kopřivnice, Kravaře, Krnov, Albrechtice, Nový Jičín, Odry, Opava, Orlová, Osoblaha, Ostrava, příbor, Rýmařov, Studénka, Třinec, Vítkov, Vrbno pod Pradědem.	<p>Moravskoslezský kraj realizuje od 1. 9. 2011 individuální projekt „Podpora a rozvoj služeb v sociálně vyloučených lokalitách MSK“ zaměřený na zajištění realizace sociálních služeb (terénní programy, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi) na území sociálně vyloučených lokalit kraje. Projekt je financován prostřednictvím OPLZZ, Výzva č. 3. 2.</p> <p>Na oblast integrace romských komunit byla v rámci dotačních programů kraje uvolněna částka 763.900 Kč.</p>
Olomoucký	Střednědobý plán rozvoje služeb v Olomouckém kraji 2011 – 2014 (cílová skupina etnické menšiny a cizinci, opatření jsou zaměřena na udržení, rozvoj stávajících a případný vznik nových sociálních služeb; optimalizace sítě a zajištění provázanosti odborných poradenských služeb a návazných fakultativních služeb v oblasti zaměstnanosti, bydlení, prevence předluženosti, vzdělávání; napojení sociálních služeb na oblast zaměstnanosti; vytvoření prostoru pro mezikulturní dialog, zajištění a posílení pozitivních integračních procesů imigrantů a cizinců)	15 obcí (Šumperk, Přerov, Olomouc, Hranice, Uničiv, Jeseník, Mohelnice, Lipník nad Bečvou, mikroregion Litovelsko, Šternberk, obce území MAS Záhoří – Bečva, mikroregion Zábřežsko, mikroregion Konicko, město Kojetín, Prostějov) .	<p>Krajský úřad má zpracovaný Individuální projekt Olomouckého kraje k zajištění integrace příslušníků romských komunit z OP LZZ 3.2.</p> <p>Cílem projektů bylo zajištění terénních programů v lokalitách, kde doposud nebyla zajištěna vůbec či v dostatečném rozsahu sociální služba. Projekt je realizován od 1. listopadu 2010 do 30. října 2013.</p> <p>Takto byly zajištěny terénní programy ve Šternberku, v Šumperku, v Přerově, s výjimkou samotného města Přerova. Dále v lokalitách, kde nejsou zajištěny služby a dochází k migraci obyvatel, působí mobilní tým. V roce 2012 zajišťoval v Lipníku nad Bečvou a v Uničově, kde se přistěhovaly romské rodiny z jiných lokalit na ubytovny.</p> <p>Navazující individuální projekt zajištění integrace příslušníků romských komunit z OP LZZ 3.2 byl předložen a schválen MPSV v roce 2012.</p> <p>Na oblast integrace romských komunit byla v rámci dotačního programu Podpora aktivit zaměřených na sociální začleňování rozdělena mezi 4 organizace částka 150.000 Kč. Dále z dotačního programu bylo podpořeno 8 poskytovatelů sociálních služeb, kteří pracují s romskými dětmi a mládeží v celkové částce 1.127.200Kč.</p>

Pardubický	Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb Pardubického kraje na období 2012 - 2015	7 obcí (Česká Třebová, Chrudim, Moravská Třebová, Letohrad, Pardubice, Ústí nad Orlicí, Žamberk)	<p>Krajský úřad poskytoval v roce 2012 granty v rámci následujících dotačních titulů:</p> <p>a) Program podpory sociálních služeb poskytovaných v souladu se zákonem č. 108/2006 Sb. (dále Program 1). V rámci něj bylo přerozděleno 23.475.000 Kč, přičemž organizacím poskytujícím sociální služby pro vyloučené Romy bylo přerozděleno 1.620.000 Kč (jednalo se o terénní programy, nízkoprahová denní centra v sociálně vyloučených romských lokalitách.</p> <p>b) Program podpory aktivit navazujících na sociální služby poskytované dle zákona č. 108/2006 Sb., (dále Program 2).</p> <p>c) Program podpory prarodinných aktivit (dále jen Program 3).</p> <p>V rámci dvou výše uvedených programů byla rozdělena částka 3.925.000 Kč, organizace podporující Romy však o dotace v rámci nich nežádaly.</p>
Plzeňský	Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb Plzeňského kraje, který byl aktualizován dodatkem střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb II. Situace Romů je řešena opatřeními k rozšíření služeb sociální prevence.	Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb má vypracováno 7 obcí (Domažlice, Horšovský Týn, Klatovy, Plzeň, Rokycany, Stříbro, Sušice).	V roce 2012 byla z rozpočtu Plzeňského kraje na položku romská integrace vyčleněna částka 400.000Kč.
Středočeský	Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb Středočeského kraje 2012 – 2013. Potřeby Romů řešeny v rámci pracovní skupiny „Osoby ohrožené sociálním vyloučením“.	26 obcí (Benešov, Beroun, Brandýs nad Labem – Stará Boleslav, Čáslav, Černošice, Český Brod, Dobříš, Hořovice, Kladno, Kolín, Kralupy nad Vltavou, Kutná Hora, Lysá nad Labem, Mělník, Mladá Boleslav, Mnichovo Hradiště, Neratovice, Nymburk, Poděbrady, Příbram, Rakovník, Říčany, Sedlčany, Slaný, Vlašim, Votice Většina obcí s rozšířenou působností však plány řeší pouze situaci na území obcí, ne však už v celém jejich správním obvodu.	Dotační řízení Humanitního fondu Středočeského kraje. Program integrace a vzdělávání a podpora TP ve vyloučených lokalitách

Ústecký	<p>Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb Ústeckého kraje 2012 – 2013</p> <p>Jednou z dílčích oblastí plánu je o oblast sociální prevence. Cílem je zajištění dostupnosti terénních a ambulantních služeb pro osoby ohrožené sociálním vyloučením. Samotnou oblastí plánu jsou služby pro příslušníky etnických menšin.</p>	<p>14 ze 16 obcí s rozšířenou působností (Bílina, Česká Kamenice, Děčín, Chomutov, Kadaň, Litoměřice, Litvínov, Louny, Lovosice, Most, Osek, Roudnice nad Labem, Rumburk, Ústí nad Labem, Varnsdorf, Vejprty, Žatec).</p>	<p>V rámci dotačního programu Podpora sociálních služeb a aktivit na podporu rodiny 2012 bylo přerozděleno 2.760.000 Kč na služby sociální prevence, jejichž cílovou skupinou jsou lidé žijící v sociálně vyloučených lokalitách.</p> <p>Ústecký kraj také realizoval do 31.8. 2012 individuální projekt kraje „Podpora romské komunity v Ústeckém kraji“, z něhož bylo podpořeno 7 sociálních služeb pro tuto cílovou skupinu,</p> <p>Od 1. 2. 2013 probíhá navazující projekt „Podpora integrace romské komunity v Ústeckém kraji 2“, z něhož budou podpořeny sociální služby v 19 obcích.</p>
Vysočina	<p>Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb na období 2012 - 2014</p>	<p>15 obcí s rozšířenou působností v kraji (Bystřice nad Perštejnem, Havlíčkův Brod, Humpolec, Chotěboř, Jihlava, Moravské Budějovice, Náměšť nad Oslavou, Nové město na Moravě, Pacov, Pelhřimov, Světlá nad Sázavou, Telč, Třebíč, Velké Meziříčí, Žďár nad Sázavou).</p>	<p>Kraj Vysočina podpořil v roce 2012 poskytovatele sociálních služeb, jejichž cílovou skupinou jsou etnické menšiny částkou ve výši 16.688.477,-</p>
Zlínský	<p>Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb 2012 - 2014 (potřeby sociálně vyloučených Romů jsou v něm řešeny v rámci skupiny „osoby ohrožené sociálním vyloučením“</p> <p>Kraj má zpracovanou Koncepti romské integrace ve Zlínském kraji</p>	<p>9 obcí ze 13 (plán chybí v Bystřici pod Hostýnem, ve Vizovicích a v obci Valašské Klobouky)</p>	<p>Kraj ze svého rozpočtu neposkytuje dotace na sociální služby. Ze svého rozpočtu vyčlenil prostředky na podporu romské integrace, a to pro rok 2012 ve výši 500.000 Kč na integraci romské menšiny a 400.000 Kč na podporu domovnictví v romských lokalitách. Obce však nemají příliš velký zájem využívat finanční prostředky na romskou integraci.</p>

Co se týče samotné realizace sociálních služeb, kterých využívají nejčastěji romští uživatelé, došlo k mírnému navýšení jejich dotační podpory z rozpočtové kapitoly MPSV⁸³. Zatímco v roce 2011 byly tyto sociální služby podpořeny částkou 49.051.900 Kč, v roce 2012 bylo v jejich prospěch přerozděleno 60.526.666 Kč.

K výraznému poklesu dotační podpory NNO realizujících programy prevence sociálního vyloučení Romů došlo ze strany ÚVČR, který v roce 2011 přerozdělil ve prospěch romských projektů 19.669.000 Kč, v roce 2012 se jednalo pouze o částku 10.055.000 Kč. Tento krok vedl ke snížení dostupnosti integračních projektů, zejména těch, které byly poskytovány poskytovateli působícími v odlehlejších lokalitách spíše venkovského charakteru. Většina předkládajících organizací patří do kategorie menších poskytovatelů, s nižším počtem pracovníků, kteří nemají kapacitu reagovat

⁸³ Jedná se zejména o azylové domy, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, odborné sociální poradenství, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociální rehabilitaci, terénní programy.

na výzvy k předkládání projektů např. z evropských strukturálních fondů. Zároveň je tento dotační program určen i pro začínající organizace, které vznikají často ad hoc po vyhocení situace v některých městech a obcích. V roce 2012 zadal Úřad vlády ČR Etnologickému ústavu Akademie věd ČR zpracování *Souhrnné analytické zprávy k dotačním programům ÚVČR zaměřeným na podporu romské integrace*. Analýza doložila efektivitu dotačních programů a doporučila navýšení objemu finančních prostředků, které jsou v rámci nich přerozděleny, zejména u programu, který je zaměřen na NNO.

- **Výkon sociální práce pověřenými obcemi a Úřadem práce ČR**

Sociální služby, které jsou ve vztahu k cílové skupině Romů doménou spíše NNO, mělo doplnit pověření obecních úřadů obcí s rozšířenou působností k realizaci sociální práce v jejich správním obvodu. Opatření je platné od 1. ledna 2012 a bylo uskutečněno v rámci sociální reformy. V souvislosti s tímto krokem došlo k novele zákona č. 108/2006 Sb.⁸⁴ a zákona č. 117/2006 Sb., *o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů*, dále k přijetí zákona č. 366/2011 Sb.

Sociální práci začaly od roku 2012 poskytovat obce II. a III. typu, od nichž převzal agendu výplaty nepojistných sociálních dávek centrální Úřad práce ČR. Tím měly obce získat pro výkon sociální práce potřebnou kapacitu tak, aby se jejich sociální pracovníci mohli stát styčnými osobami, které propojují klienta s Úřadem práce ČR, s NNO a dalšími zainteresovanými subjekty. Sociální pracovník měl také spolupracovat ve prospěch uživatelů se zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, s Vězeňskou službou ČR, s Probační a mediační službou ČR, správními úřady a územními samosprávnými celky. Zkušenosti z praxe ukazují, že se nepodařilo realizaci sociální práce obcemi úspěšně nastartovat. Obce nemají jasnou představu o tom, co se od nich v tomto směru očekává, mají nedostatek sociálních pracovníků s odpovídajícím vzděláním a problematické je i financování této agendy, na níž nedostávají účelově vázané finanční prostředky.

Sociální práce měla být vykonávána i Úřadem práce ČR, který vede za tímto účelem od roku 2012 *Standardizovaný záznam sociálního pracovníka*, který je součástí jednotného informačního systému práce a sociálních věcí a byl ustanoven zákonem č. 366/2011 Sb. Ačkoliv se jednalo o dobrý záměr, kontaktní pracoviště Úřadu práce ČR neměla dostatečnou personální kapacitu na to, aby se jejich pracovníci mohli sociální práci a individuálním plánováním s klientem zabývat. Převod dávkové agendy z obcí na Úřad práce ČR byl totiž spojen se značným poklesem pracovníků, kteří agendu vykonávali na úrovni obcí.

V roce 2012 se zaměřil na výkon sociální práce ze strany Úřadu práce ČR i Veřejný ochránce práv (dále jen „VOP“)⁸⁵, jehož pracovníci navštívili 6 náhodně vybraných kontaktních pracovišť Úřadu práce ČR a na základě poznatků z místního šetření dospěli k závěru, že sociální práce není na kontaktních pracovištích vykonávána či je realizována v nedostatečném rozsahu. Nejsou jednoznačně

---

⁸⁴ Dle ustanovení § 92 písm. d) zákona č. 108/2006 Sb. nově koordinuje obecní úřad obce s rozšířenou působností na území svého správního obvodu poskytování sociálních služeb a realizuje činnosti sociální práce vedoucí k řešení nepříznivé sociální situace a k sociálnímu začleňování osob; přitom spolupracuje s krajskou pobočkou Úřadu práce a krajským úřadem. Kraj má dle ustanovení písm. c) § 93 tohoto zákona koordinovat na území svého správního obvodu poskytování sociálních služeb, dále realizovat a koordinovat činnosti sociální práce vedoucí k řešení nepříznivé sociální situace a k sociálnímu začleňování osob.

⁸⁵ Souhrnná zpráva o činnosti veřejného ochránce práv, Kanceláře veřejného ochránce práv Brno 2013.

vymezeny úkoly sociálních pracovníků Úřadu práce ČR, pověřených obecních úřadů a úřadů obcí s rozšířenou působností, jakož i rozsah a účel předávaných informací mezi nimi. Příčinou minimálního výkonu sociální práce, který zahrnuje výkon sociálního šetření, sociální poradenství, depistážní činnost, systematickou práci s dlouhodobými příjemci s dlouhodobými příjemci příspěvku na živobytí, je personální poddimenzovanost dotčených kontaktních pracovišť Úřadu práce ČR. Na navštívených pracovištích připadalo na jednu dávkovou pracovníci průměrně 200 klientů, což je přibližně dvojnásobek oproti stavu před rokem 2012. Dle názorů odborníků by přitom mělo na jednoho pracovníka v dávkovém systému připadat 50 - 150 klientů.

- **Příklad dobré praxe – Mobilní tým terénních pracovníků v Olomouckém kraji**

V Olomouckém kraji byla v rámci komunitního plánování identifikována potřeba sociální práce s osobami ohroženými sociálním vyloučením se specifickým zaměřením na příslušníky romských komunit, neboť v kraji nebyl nedostatečný počet jejich poskytovatelů. Specifickým problémem regionu byla migrace romských rodin, která vznikla především v důsledku ztráty bydlení či u mladých rodin na základě jejich snahy osamostatnit se a získat vlastní bydlení. Tyto rodiny migrují v rámci kraje, přebývají u příbuzných a zejména pak na ubytovnách, jejichž počet se v Olomouckém kraji výrazně zvýšil, či v objektech soukromých vlastníků. Migrace a absence stabilního zázemí destabilizovala životní situaci romských rodin.

Bylo zjištěno, že samotné navýšení kapacit poskytovatelů sociálních služeb v regionu nestačí, neboť ani tento krok by nepřispěl k efektivnímu řešení situace migrujících romských rodin. Účelnější bylo spíše vytvořit flexibilní program nabízející sociální práci dostupný právě v těch lokalitách, kde aktuálně dochází ve vyšší míře k migraci romských rodin a kde obce nemají dostatečnou kapacitu a zkušenost na destabilizovanou životní situace těchto rodin reagovat.

Za tímto účelem iniciovala krajská koordinátorka pro romské záležitosti Olomouckého kraje PhDr. Renata Köttnerová společně s romskými poradci a spolupracujícími organizacemi vznik inovativního programu - mobilního týmu terénních pracovníků, který měl pružně reagovat na migrační trendy v kraji a působit všude tam, kde se vlivem migrace objevily romské domácnosti bez pomoci. Financování a udržitelnost programu byla zajištěna včleněním projektu do Individuálního projektu Olomouckého kraje. Realizace programu byla zahájena v roce 2011 olomouckou pobočkou Programů sociální integrace Člověk v tísni, o. p. s. a úspěšně pokračovala v roce 2012. Terénní pracovníci neměli působit stabilně jen v lokalitách, kde došlo k migraci. Měli zasahovat ad hoc i tam, kde vypukla akutní krize a objevila se bezpečnostní rizika v důsledku konfliktního soužití mezi romskými a ostatními obyvateli obcí.

Úkolem terénních pracovníků zapojených do mobilních týmů je:

- monitorovat situaci migrujících rodin a provádět základní screening sociálních i zdravotních problémů formou neformálního rozhovoru; zmapovat dle povahy problémů finanční situaci a výskyt dluhů, exekucí, problémů v oblasti bydlení, zaměstnanosti, docházky dětí do školy, vztahů se školou, prospěch dětí, problémy při jednání s úřady a institucemi, popř. i problémy v trestně-právní oblasti; dále v individuálních případech a v souladu s personální kapacitou organizace sledovat historii rodin, procesy jejich migrace a zkušenosti s využíváním sociálních služeb;

- poskytovat terénní sociální práci v souladu se zákonem 108/2006 Sb. a podle standardů kvality a metodik služby, kdy služba probíhá v co největší možné míře v přirozeném prostředí klienta a pod metodickým vedením koordinátora sociálních služeb; v souvislosti s tím vést dokumentaci. Nejčastěji byly v rámci poskytování služby řešeny zakázky spojené s bydlením, zadluženost, exekuce a problémy s jednáním s úřady a dalšími institucemi.
- síťovat službu na základě zmapování lokality a identifikace klíčových partnerů pro řešení situace migrujících romských rodin (kontaktování místně příslušných sociálních odborů, orgánů sociálně právní ochrany dětí, školských odborů, romských poradců, krajského koordinátora pro romské záležitosti, místní samosprávy, poskytovatele sociálních služeb, obecní policii a Policii ČR a případně i další zainteresované instituce) a ve spolupráci s nimi organizovat případové konference s využitím metody case managementu. Podstatnou rolí je i předávání zmapovaných lokalit poskytovatelům sociálních služeb, jak se stalo např. na Uničovsku, kde realizace terénní práce s potřebnými informacemi i byla předána o. s. Romodrom.

V letech 2011 – 2012 byli do projektu zapojeni 2 terénní sociální pracovníci, kteří působili v Uničově, v Lipníku nad Bečvou a v Dobromilicích, Zde uskutečnili do 31. 12. 2012 celkem 3 231 kontaktů a intervencí, pomohli 109 uživatelům řešit jejich obtížnou životní situaci.

Jedním z vedlejších cílů programu je vytvořit systém informování a monitorování nově vznikajících sociálně vyloučených lokalit, které se objevují v souvislosti s migrací a fungováním ubytoven. Terénní pracovníci za tímto účelem realizovali v lokalitách výzkumná šetření, jejichž součástí byly nejen rozhovory se zástupci cílové skupiny, ale i dotazníková šetření s většinovými obyvateli měst a obcí. Podíleli se rovněž i na tvorbě a plánování integračních opatření. Významnou skutečností, že s mobilním týmem je spojeno ověřování či validita informací o lokalitě, míře sociálního vyloučení a soužití majority s romskou menšinou. Krajský koordinátor, případně romský poradce získává o lokalitách namnoze nepřesné údaje. Jedná se o případy, kdy jsou presentovány samosprávou, obyvateli či medií velmi závažné problémy, podrobným šetřením nezávislého poskytovatele je pak zjištěno, že zásadní témata jsou ošetřena. Na druhé straně samospráva nevnímá výrazné problémy v lokalitě, následným šetřením a komunikací s obyvateli jsou zjištěny zcela opačné údaje.

Zkušenosti poskytovatele sociální služby budou vtěleny do Manuálu mobilního týmu, který bude zveřejněn na webu ČvT, o.p.s. a Olomouckého kraje.

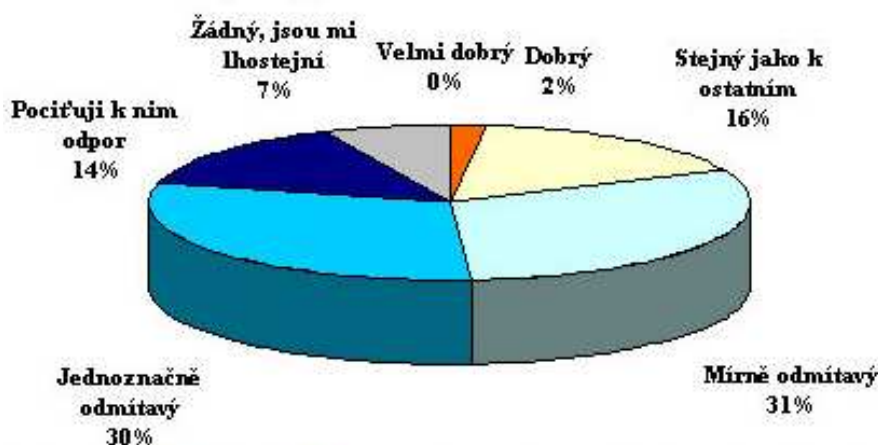
3.7 OBLAST BEZPEČNOSTI

Prioritními oblastmi bezpečnostní politiky vlády jsou ve vztahu k romské menšině řešení extremismu, kriminality a dalších rizikových forem chování.

3.7.1 Postoj české společnosti vůči Romům

Z hlediska bezpečnostní situace Romů je důležité sledovat postoje české společnosti vůči Romům. Negativní postoje mohou přerůst v inklinaci k názorům pravicově extremistickým hnutí a v rasově motivovanou trestnou činnost. Z výzkumu agentury STEM vyplynulo, že se v roce 2012 zvýšil počet obyvatel ČR s negativním postojem vůči Romům, oproti roku 2011 vzrostl jejich podíl ve společnosti o více než desetinu⁸⁶. Odmítavý vztah k romské menšině mají celé tři čtvrtiny obyvatel ČR, což je nejvíce od roku 1994, kdy byl průzkum postojů zahájen. Dobrý vztah k Romům vyjádřila jen 2% dotázaných. Celých 14 % respondentů odpovědělo, že k Romům cítí odpor.

Graf č. 3 Postoj veřejnosti vůči Romům

Pramen: STEM, Trendy 4/2012, 1084 respondentů starších 18 let

Podíl odmítavých reakcí se v minulých letech pohyboval většinou těsně pod hranicí 70 %. Negativní nálada české společnosti vůči Romům dočasně vzrostla na hodnotu 71 % v roce 2009 a v letech 2010 a 2011 opět klesla na 67 až 68 %. Realizátor výzkumu uvádí, že svou roli v poklesu mohl sehrát odmítavý postoj veřejnosti k brutálnímu útoku na romskou rodinu ve Vítkově. Výsledky průzkumu za rok 2012 dokládají opětovný nárůst negativních postojů, které byly vyvolány s největší pravděpodobností událostmi na Šluknovsku a v Břeclavi.

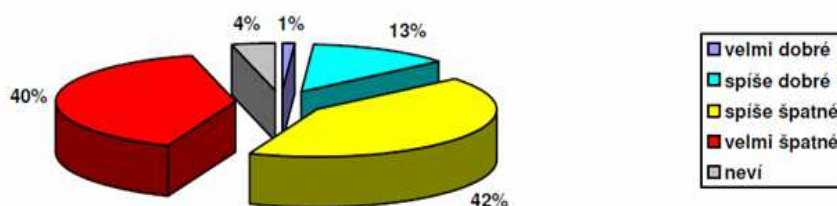
Výrazněji se v posledních letech nezměnily názory na otázku, zda by se v ČR mělo více dbát na práva romské menšiny. Většina lidí (celkem 85 %) míní, že práva Romů v Česku nevyžadují větší pozornost. Postoje různých skupin české společnosti k romské menšině se výrazně neliší. Vztah k Romům je ale mírně pozitivnější u lidí s vyšším vzděláním.

Šetření Centra pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AVČR s názvem „Romové a soužití s nimi očima české společnosti“ z dubna 2012 se rovněž zaměřuje na postoje české veřejnosti vůči Romům.

⁸⁶ Průzkum prováděla agentura STEM v období od 18. do 29. dubna. Zúčastnilo se jej 1084 obyvatel České republiky starších 18 let.

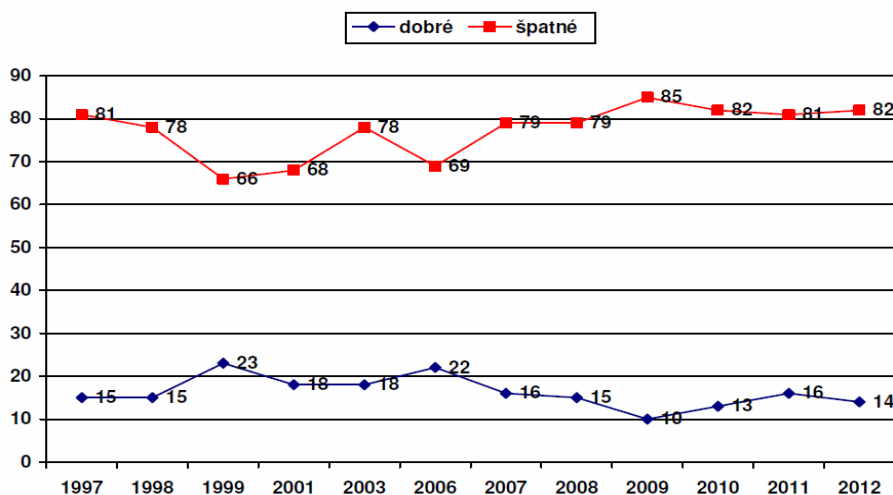
Graf č.4 Hodnocení vztahů mezi většinovými obyvateli a Romy

Z jeho výsledků vyplynulo, že soužití Romů a ostatních obyvatel je výraznou většinou veřejnosti vnímáno jako problematické. Za špatné jej označily více než čtyři pětiny (82%) dotázaných, z toho 40% hodnotí soužití jako „velice špatné“. Naopak soužití jako dobré hodnotí pouze 14% respondentů, kteří vesměs volili méně rozhodnou variantu odpovědi „spíše dobré“ (13%), zatímco odpověď „velmi dobré“ uvedl pouze jeden člověk ze sta. 4% respondentů na otázku odpovědělo, že neví. V roce 2012 byl zaznamenán oproti roku 2011 nárůst negativního hodnocení, obzvláště u varianty odpovědi „velmi špatné“, kdy došlo k nárůstu o 12 procentních bodů.

Ukázalo se, že rozdíly v hodnocení celkového soužití Romů s ostatními obyvateli nejsou mezi různými sociodemografickými skupinami výrazné. O trochu příznivější hodnocení bylo zaznamenáno jen u lidí, kteří hodnotí životní úroveň své domácnosti jako dobrou. Výrazně častěji pak jako dobré hodnotí soužití ti, kteří mají mezi Romy přátele či známé (19% respondentů), a také dotázaní, kteří kladně hodnotí soužití s Romy v místě svého bydliště.

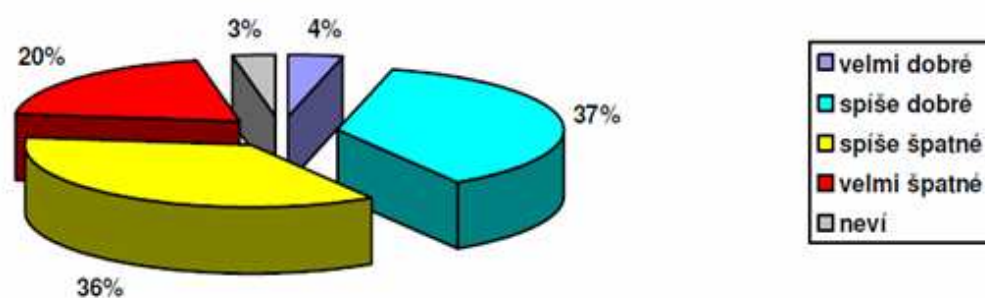
Graf č. 5 Hodnocení soužití romské a neromské populace v ČR v čase (v%)

Pozn. položka „dobré“ představuje součet odpovědí „velmi dobré“ a „spíše dobré“ a položka „špatné“ součet odpovědí „spíše špatné“ a „velmi špatné“. Dopočet do 100% tvoří odpovědi „neví“

Ti dotázaní, kteří uvedli, že v blízkosti jejich bydliště žijí Romové (46%), navíc odpovídali i na otázku týkající se soužití s Romy v místě jejich bydliště.

Graf č. 6 Hodnocení vzájemných vztahů mezi Romy a ostatními v místě bydliště

Soužití s Romy v místě, kde sami žijí, hodnotí lidé příznivěji, než celkové soužití v ČR, i když i zde opět převažuje negativní hodnocení nad pozitivním. Jako dobré označili soužití mezi Romy a neromskou populací v místě bydliště dvě pětiny dotázaných (41%). Naproti tomu celé tři pětiny (56%) respondentů z této skupiny vnímají soužití v místě svého bydliště kriticky. Časové srovnání ukazuje, že se od roku 2006 hodnocení soužití Romů a ostatních obyvatel na místní úrovni významně nemění. Před tímto rokem však byly výsledky relativně lepší než v roce 2012.

V rámci výzkumu byla dotázaným položena baterie otázek, které se zabývají tím, jaké mají Romové v některých oblastech života možnosti v porovnání s většinovou neromskou populací.

Tab. č. 44 Názory na možnosti Romů v porovnání s většinovou populací

	rozhodně lepší	spíše lepší	asi tak stejné	spíše horší	rozhodně horší	neví
při zaměstnávání	1	4	32	46	14	3
ve veřejném a občanském životě	5	10	41	28	8	8
při získávání kvalifikace	2	6	61	22	5	4
při získávání vzdělání	4	8	66	15	4	3
v získávání bydlení	22	26	30	14	4	4
při zajištění osobní bezpečnosti	14	21	45	8	3	9
hájit své zájmy	23	25	34	8	3	7
při jednání na úřadech	25	29	32	8	3	3
v rozvoji své kultury	9	24	50	7	2	8

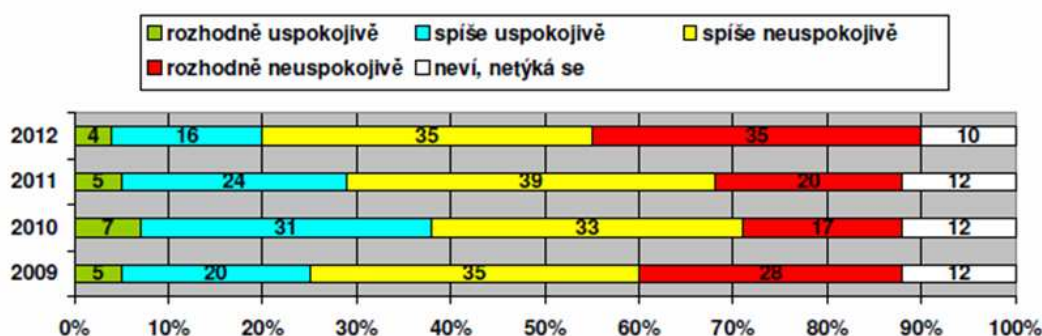
Pozn.: Procenta v řádku.

Tabulka ukazuje, že naprostá většina české veřejnosti vnímá v porovnání se situací ostatních obyvatel jako horší možnosti Romů při zaměstnání. V šetření tento názor vyjádřilo 60% respondentů. Pokud jde o další oblasti života, u žádné z nich již ti, kdo považují možnosti romské populace za horší, nepřevažují nad těmi, kdo soudí, že jsou podmínky Romů v porovnání s ostatní populací stejné či dokonce lepší. Více než 36% respondentů si myslí, že Romové mají horší možnosti při uplatnění ve veřejném a občanském životě, přibližně dvě pětiny považují situaci Romů v tomto ohledu za srovnatelnou a 15% míní, že jsou na tom Romové dokonce lépe. Při získání kvalifikace za horší podmínky Romů označila o málo více než čtvrtina (27%) občanů, při vzdělávání se podíl takových názorů pohybuje okolo jedné pětiny (19%), stejně jako v případě získání bydlení (18%). V případě získání bydlení si přitom skoro polovina (48%) respondentů myslí, že jsou možnosti Romů v tomto směru dokonce lepší než většinové populace. Při zjišťování osobní bezpečnosti vnímá podmínky Romů jako horší 11% dotázaných, stejně jako v případě možnosti hájit své zájmy

nebo při jednání na úřadech. Relativně příznivě hodnotí možnosti Romů z hlediska rozvoje jejich vlastní kultury, kdy za horší je označilo jen 9% dotázaných.

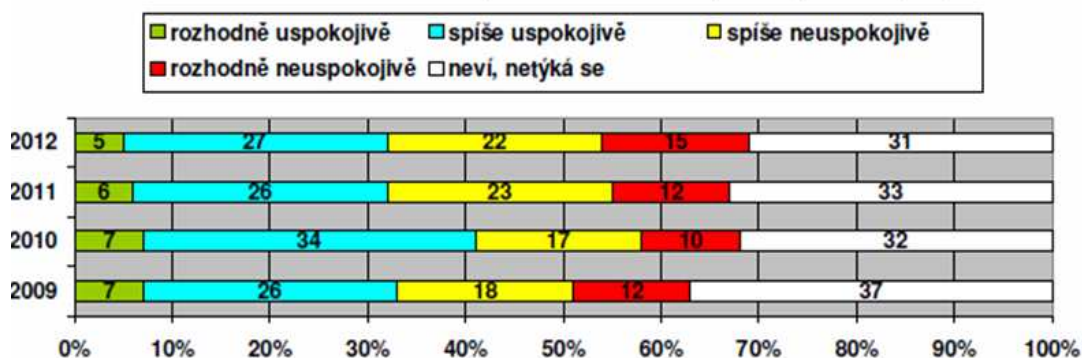
Poslední otázkou bylo hodnocení toho, jak v problematice romské menšiny postupuje vláda a místní samospráva. V tomto ohledu jen jedna pětina občanů (20%) považuje řešení romské problematiky ze strany vlády za uspokojivé, 7 lidí z 10 (70%) je naopak vnímá jako neuspokojivé. V porovnání s výsledky z roku 2011 došlo k výraznému zhoršení hodnocení.

Graf č. 7 Jak řeší otázku romské menšiny vláda ČR (%)

Hodnocení řešení romské problematiky ze strany obecní samosprávy vyznívá o něco příznivěji, kdy podíl respondentů označujících tuto věc za uspokojivou (32%) a podíl hodnocení opačného (37%) byly statisticky téměř stejné.

Graf č. 8 Jak řeší otázku romské menšiny místní samospráva/obec (%)

3.7.2 Mediální obraz Romů

Na postoje veřejnosti vůči Romům mají výrazný vliv média. Negativní prezentace Romů z jejich strany působí jako zdroj negativních modelů, stereotypů, předsudků a ideologií o romské menšině. Mediální zobrazení událostí na Šluknovsku i případ patnáctiletého mladíka v Břeclavi, který si vymyslel údajné napadení Romů, vedly ke vzniku „Analýzy mediálního zobrazení Romů v českých médiích od začátku července 2011 do konce května 2012“, jejíž zpracování zadala Agentura pro sociální začleňování. Média totiž výrazně formovala pohled veřejnosti na obě kauzy a zhoršila mediální obraz Romů⁸⁷.

⁸⁷Záměrem analýzy bylo potvrdit nebo vyvrátit, předpoklad, že zobrazování Romů v českých médiích je negativně stereotypní. Cílem bylo zmapovat témata, která se v současnosti dostávají do médií ve spojení s Romů, se zvláštním ohledem na zpravodajství o trestné činnosti (domnělé i skutečné) v rámci běžné každodenní mediální produkce. Analýza pokrývá časové období od 1.7. 2011 do 31.5. 2012 a zahrnuje 6 252 textů, které byly v tomto rozmezí publikovány v domácím zpravodajství vybraných

Analýza v závěru uvádí, že bylo možné ve sledovaném období vystopovat dvě protichůdné tendence médií při prezentování událostí týkajících se Romů. První z nich je převažující a vede k silně negativnímu stereotypu obrazu romské menšiny. Dominantní vyobrazení romské menšiny se ve zpravodajství opírá především o mediální konstrukci „romské“ kriminality a tematizování obav majority z Romů. Více než polovina (konkrétně 61,9%) z 6252 analyzovaných zpráv o Romech ve sledovaném období byla spojena s kriminalitou. Jedním z citelných následků jsou pak nárokové a v příspěvcích zobrazované požadavky na zajištění bezpečí, důraz na represii, konstruování obrazu problematického soužití a možná relativizace společenské nebezpečnosti neonacistů.

Zásadní vliv na převažující negativní informování o romské menšině má především nadužívání etnicity. Část analyzovaných mediálních příspěvků by bez zveřejňování etnicity (zejména v tematickém okruhu kriminalita, částečně i bydlení a soužití či práce policie) pravděpodobně nikdy nevznikla nebo by byla konstruována odlišně. Etnicita není neutrální pojem a kvůli silnému rámování příspěvků obrazem „romské“ kriminality s sebou označení Rom/Romové přináší do zpravodajství zřetelně negativní konotace, jež nemají žádné opodstatnění. Opakované spojení Romů s kriminalitou vede k tomu, že samotný pojem Rom v souvislosti s některými tématy jednoznačně kriminalitu implikuje. Ve svém důsledku tak mohou média přispívat k podněcování rasové nesnášenlivosti.

Minority a jejich prezentace zůstávají menšinami i ve zpravodajství. Získají-li mediální pozornost, pak témata, se kterými jsou spojovány, obvykle asociují přímo potíže nebo ohrožení kultury majority. Témata, která jsou důležitá pro každodenní život etnických skupin jako práce, bydlení, zdraví, vzdělávání, politický život či kultura, jsou v médiích nastolována obvykle až v situaci, kdy se stávají problémem nebo vyvolávají z nějakého důvodu senzaci. Rasismu a diskriminaci menšin není v médiích dáván příliš velký prostor.

Při konstruování obrazu Romů je určující majoritní perspektiva příspěvků. V mnoha ohledech dokonce brání možnému uchopení skutečných potíží romské menšiny v celé šíři. Romové nejsou chápáni jako relevantní partneři ani ohledně přístupu do zpravodajství.

Ve většině příspěvků je zřetelná malá distance novinářů od politiků (zejména starostové jsou chápáni obvykle jako relevantní zdroj informací bez ohledu na jejich politické ambice). Sledovaná média také vykazovala sníženou citlivost k rasistickým výrokům a postojům ve zpravodajství, pokud je nebylo možné připsat pravicovému extremismu. Tato tolerance šla ve zpravodajství tak daleko, že se dá hovořit o akceptaci xenofobie napříč českými médii.

Masová média nejsou obecně příliš schopna zachycovat dlouhodobé procesy ve společnosti. Referování o komplikované situaci romské menšiny navíc ztěžuje malá atraktivita tématu pro mainstreamová média (ve sledovaném období převažuje regionální zpravodajství). Dominantní stereotyp podporují nejen postoje novinářů k tématu, ale i rozsáhlé přebírání agenturního zpravodajství při informování o romské

---

mediálních titulů v devatenácti periodikách (deníky, internetové servery, televize a rádia) a týkaly se romské menšiny. Analýza se protíná časově s událostmi ve Šluknovském výběžku, s novoroční střelbou v Tanvaldu a je zakončena na jaře 2012 zpravodajstvím o smyšleném napadení mladého chlapce v Tanvaldu. Předmětem analýzy je zpravodajství všech celostátních a sítě největších regionálních deníků a jejich internetových mutací: Hospodářské noviny, Lidové noviny, Právo, MF Dnes, Blesk.

menšině (podíl převzatého zpravodajství z agentury ČTK tvořil v článcích sledovaných ve výzkumu téměř 20 %, ve skutečnosti může být až dvojnásobný).

Je možné, že převládající stereotyp ve zpravodajství konvenuje s představami a očekáváním samotných novinářů, a i proto je těžké jej narušit. Přesto, jak již bylo řečeno, existuje ve zpravodajství i druhá protikladná, i když výrazně slabší tendence. V rámci ní se oslabuje tendence spojování příspěvků s „romskou“ kriminalitou, kdy se ve zpravodajství objevují více neutrální až pozitivní informace o Romech a především širší kontext, který novinářům umožňuje jistou dávku kritického odstupu od tématu. Posílením této protikladné tendence ve zpravodajství nezmizí stereotypní zobrazení Romů v médiích, může se však stát reálnou a pro kvalitu vzájemného soužití jistě i nutnou protiváhou⁸⁸.

3.7.3 Bezpečnostní rizika vyplývající z pravicového extremismu⁸⁹

Zpráva o extremismu a projevech rasismu a xenofobie na území ČR v roce 2012 uvádí, že sledované období bylo charakteristické stabilizací, neboť nebyly zaznamenány žádné výrazné mobilizační tendence pravicových extremistů. V roce 2012 používali extremisté opatrněji zástupné symboly i byli obezřetnější i ve svých verbálních projevech vzhledem k trestním postihům z akcí pořádaných v minulých letech.

V roce 2012 pokračoval trend negativních nálad proti romské menšině, na kterou bylo nahlíženo optikou zneužívatelů sociálních dávek, nezaměstnaných, pachatelů trestné činnosti. Romská problematika byla opět tématem propagandy pravicových extremistů, zejména Dělnické strany sociální spravedlnosti (dále jen „DSSS“), která o toto téma opřela i svou předvolební kampaň v souvislosti s krajskými volbami do zastupitelstev, které proběhly 12. a 13. října 2012. Uplatňovala přitom taktiku z předchozích let, kdy pořádala veřejná shromáždění v lokalitách s dlouhodobými problémy a napětím mezi většinovými obyvateli a obyvateli sociálně vyloučených romských lokalit. DSSS sestavila kandidátní listiny do všech 13 krajů ČR, ve kterých volby probíhaly. V rámci kampaně absolvovali předáci DSSS řadu předvolebních mítingů. První z nich se uskutečnil v Kadani a v Chomutově. Pro stranu bylo nejúspěšnější shromáždění ve Varnsdorfu dne 15. září 2012 za účasti 200 – 250 osob, které bylo pojato jako demonstrace k připomenutí událostí ve Šluknovském výběžku na podzim roku 2011. Další mítingy se pak potýkaly s mizivou účastí posluchačů (jen

---

⁸⁸ Z analýzy vyplynula doporučení, která by měla přispět k objektivnějšímu informování o Romech a dalších menšinách ve společnosti: 1) nepoužívat etnicitu, pokud nemá ve zprávě objektivní význam, protože etnicita není neutrální pojem; 2) nenastolovat témata romské kriminality, informovat o kriminalitě důsledně bez ohledu na etnicitu pachatele, ale s ohledem na její závažnost a relevanci k tomu, aby se stala mediální zprávou; 3) psát o Romech v širších souvislostech, v kontextu situace, ve které se ten který jednotlivý člověk nachází; 4) nepaušalizovat zprávy o jednotlivcích na Romy či jiné menšiny obecně; 5) používat různá témata, události, ve kterých se Romové (i další menšiny) v médiích objevují, nezůstávat u zobrazování stále stejného (a úzkého) okruhu témat a nepřebírat automaticky příspěvky o menšinách pouze z agenturního zpravodajství; 6) používat jako zdroj příslušníky menšin, nenechat za ně mluvit policii, starosty, sociální pracovníky nebo jiné zástupce; 7) dávat pozor na citování politiků a občanů se sklonem k populismu a xenofobním tvrzením, nenechávat bez komentáře rasistická a xenofobní prohlášení, neposkytovat prostor názorům, které objektivně hanobí lidi kvůli rase, náboženství a přesvědčení; 8) zachovat si v každé situaci kritický odstup od událostí a oprostít se od polarizujícího pohledu MY vs. ONI, tedy většinová společnost vs. menšiny a nekonstruovat zprávy z pohledu většiny na menšinu, ale naopak rovnocenně pohledem všech jejích aktérů.

⁸⁹ Informace vycházejí ze Zprávy o extremismu a projevech rasismu a xenofobie na území České republiky v roce 2012, MVČR 2013.

několik desítek osob). Některá setkání s voliči i z důvodu nulového zájmu skončila hned po svém zahájení.

Ve výsledku DSSS získala sympatie obyvatel především v místech se zvýšeným sociálním napětím. Například dne 28. ledna 2012 se uskutečnila beseda Tomáše Vandase s občany Rotavy na Karlovarsku, které se zúčastnilo okolo 60 osob. Vandas zde představil *Strategii postupu proti nepřizpůsobivému stylu života*, která by dle DSSS měla řešit problémy soužití majoritní společnosti a nepřizpůsobivých skupin obyvatel. Impulzem k jejímu zpracování byly nejen občanské protesty v roce 2011 na Šluknovsku, ale i situace v jiných problémových lokalitách. Navzdory intenzivní předvolební kampani a sociální situaci v ČR strana nezaznamenala v krajských volbách výraznější úspěch. Stále nebyla schopna obsadit žádné politické funkce, byť v některých problémových oblastech došlo k mírnému nárůstu jejích předvolebních preferencí. Nejlepší výsledky zaznamenala v Ústeckém (zisk 4,37%), v Karlovarském (zisk 3,34%) a Moravskoslezském kraji (zisk 2,15%).

DSSS a další pravicově extremistická uskupení se snažily mobilizovat protiromské nálady v druhé polovině roku 2012 v souvislosti s nepravdivým obviněním Romů z rasově motivovaného útoku v Břeclavi. Po následném výsledku vyšetřování opadla ze strany DSSS snaha o další vyvolání protiromských nálad. Břeclavská kauza se odrazila i na přístupu médií, která ztratila o obdobná témata zájem. Přesto však byla romská menšina stejně jako další národnostní menšiny záměrně kriminalizovány.

- **Trestná činnost motivovaná nenávistí proti Romům⁹⁰**

Dle *Evidenčně statistického systému kriminality* bylo v roce 2012 celkově spácháno na území ČR 304 528 trestných činů, přičemž 0,06 % bylo trestných činů s extremistickým podtextem (173 trestných činů). Ve srovnání s rokem 2011 došlo k mírnému poklesu (tehdy byl podíl 0,08%). Evidováno bylo 52 trestných činů motivovaných nenávistí proti Romům, došlo tedy ve srovnání s rokem 2011 k poklesu, kdy bylo zaevidováno 69 trestných činů. Tyto trestné činy se podílejí na celkovém počtu trestných činů s extremistickým podtextem z 30,1%.

Nejčastěji se jedná o trestné činy dle § 404 (projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačování práv a svobod člověka), dle § 355 (hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob) a § 352 (násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci).

Tab. č. 45 Trestná činnost motivovaná nenávistí proti Romům v roce 2012

Trestné činy motivované národnostní nesnášenlivostí proti Romům v ČR za rok 2012	
Paragraf	Trestné činy
145	1
146	7
175	1
228	2
352	11
353	1
355	12
356	1
403	1
404	15
Celkem	52

⁹⁰ Zdroj *Zpráva o extremismu a projevech rasismu a xenofobie na území ČR v roce 2012* MVČR Praha 2013.

Nejvíce trestných činů výše uvedeného charakteru bylo spácháno v Ústeckém kraji (11 tr. č.) a v kraji Jihočeském (11 tr. č.). Oproti roku 2011 došlo k významnému snížení trestných činů na území hl. města Prahy (z 10 na 2 tr. č.) a naopak k nárůstu v kraji Jihočeském (ze 4 na 11 tr. č.).

Tab. č. 46 Trestné činy motivované národnostní nesnášenlivostí proti Romům v roce 2012 dle krajů

Kraj	Počet trestných činů motivovaných vůči Romům
Praha	2
Středočeský	3
Jihočeský	11
Plzeňský	1
Ústecký	11
Královehradecký	2
Jihomoravský	4
Moravskoslezský	6
Olomoucký	3
Zlínský	3
Vysočina	6
Pardubický	0
Karlovarský	0
Liberecký	0
Celkem v ČR	52

• Nejvýraznější události roku 2012

Krajští koordinátoři pro romské záležitosti zaznamenali ve svých krajích v roce 2012 protiromské naladění většinové společnosti i v souvislosti s negativním vyobrazováním Romů v médiích, kteří byli spojováni s kriminalitou a s dozníváním situace na Šluknovsku.

V Ústeckém kraji došlo v roce 2012 k mírnému poklesu evidované trestné činnosti s extremistickým podtextem. Neopakovala se vlna demonstrací, které se uskutečnily v roce 2011 ve Šluknovském výběžku. V měsících září zde proběhla řada volebních mítingů DSSS, které se ale nesetkaly s větším zájmem občanů. Výjimkou byla předvolební akce DSSS ve Varnsdorfu dne 29. ledna 2012 s názvem „*Demonstrace proti romskému násilí*“, která byla spojena s pochodem romskou lokalitou. Akcí chtěla DSSS reagovat dle vlastního mínění na zhoršující se situaci ve městě. Mezi 400 účastníky setkání se objevilo zhruba 150 pravicových extremistů. Dne 7. dubna 2012 uspořádala DSSS v mosteckém sídlišti Chanov protestní akci „*Proti kriminalitě, černému rasismu a vyhazování policistů z oken*“ v reakci na napadení policisty. Akce se zúčastnilo cca 50 – 70 lidí. Při řešení bezpečnostních rizik a jejich vyhodnocení působila v rámci Ústeckého kraje „*Pracovní skupina pro sociálně vyloučené lokality*“.

V hl. městě Praze nedošlo oproti roku 2011 k výraznějším změnám. Počet příznivců se na akcích DSSS pohyboval okolo několika desítek účastníků. Nejvýznamnější akcí bylo shromáždění k oslavám Svátku práce dne 1. května 2012. Aktivními jsou zejména na internetu Autonomní nacionalisté Modřany, jejichž členové se účastnili demonstrace v Kralupech nad Vltavou dne 28. září 2012.

V Jihočeském kraji uspořádala DSSS shromáždění v rámci předvolební prezidentské kampaně předsedy Tomáše Vandase proti tzv. nepřizpůsobivým. Dne

22. září 2012 se uskutečnilo shromáždění a pochod ve Strakonících pod názvem „Cikáni vraždili – přijď Ty podpořit pochod proti cikánskému teroru“. Záminkou byla smrt muže po potyčce s mladým Romem před jednou ze strakonických restaurací počátkem září 2012. Součástí akce byla sbírka pro P.O.W. Výtěžek ve výši cca 6.000 Kč byl věnován předsedkyni místní organizace DSSS Evě Polákové, manželce strakonického neonacisty Jiřího Poláka, který byl ve výkonu trestu odnětí svobody. Na této demonstraci se sešlo přibližně 300 osob.

V Jihomoravském kraji došlo ve srovnání s rokem 2011 k mírnému poklesu trestné činnosti s extremistickým podtextem. V Brně se nekonala velká shromáždění na 1. Máje. Zdejší extremisté byli opatrnější ve využívání zástupných symbolů a ve veřejných verbálních projevech. Aktivita příznivců krajní pravice byla viditelná především v souvislosti s událostmi v Břeclavi, kde bylo značně medializováno napadení mladíka skupinou Romů, ačkoliv později vyšetřování prokázalo, že si mladík napadení vymyslel. Příznivci DSSS však využili protiromské nálady obyvatel, která se projevila jejich masovou účastí na akci, která byla v Břeclavi uspořádána na podporu místního mladíka. V této souvislosti se projevily dlouhodobě neřešené problémy v sociálně vyloučených lokalitách, což přítomní na akci vyčítali místním zastupitelům v čele se starostou města. Příznivci krajní pravice se snažili tuto situaci co nejvíce využít ve svůj prospěch k získání podpory nových stoupenců, především s ohledem na nadcházející volby do krajského zastupitelstva. Hlavním tématem pravicových extremistů byli Romové, obecně otázka národnostních menšin a přistěhovalectví.

V Karlovarském kraji byl jako nejzávažnější případ extremistické kriminality zaznamenán útok zápalnou lahví ze strany pravicových extremistů dne 26. února 2012 na ubytovnu v Aši obývanou Romy. Pravicoví extremisté zde zneužívali problematiky sociálně vyloučených lokalit v rámci své kampaně. Jejich uskupení organizovala politické mítinky na náměstích v Chebu a Aši dne 7. září 2012, v Sokolově a Chodově dne 21. září 2012, Karlových Varech, Ostrově, Nejdku a Rotavě dne 22. září 2012. DSSS se snažila pevně zakotvit v Karlovarském kraji, o čemž svědčí vznik další místní organizace v Nových Hamrech. V této souvislosti nelze opominout výsledky voleb do krajského zastupitelstva, kdy např. v okrese Karlovy Vary dosáhla DSSS 16,66% hlasů v Nových Hamrech, 10,95% hlasů v Černavě, v okrese Sokolov získala DSSS nejvíce hlasů v Dolních Nivách, a to 21,17% nebo na Rovné 20,33%, v okrese Cheb pak nejvíce získala v obci Odrava 11,53% hlasů. Nutno podotknout, že se jedná o malé obce, přesto nelze tento trend podceňovat. Postoj obyvatel kraje k aktivitám extremistů je více méně sympatizující, avšak bez otevřené podpory nebo aktivit.

V Královéhradeckém kraji byla extremistická scéna nejednotná. Uskutečnily se zde 4 akce DSSS s účastí předsedy Tomáše Vandase, ve Vrchlabí, v Jaroměři a v Novém Bydžově v souvislosti s přípravou na krajské volby.

V Libereckém kraji byla činnost pravicových extrémistů ovlivněna událostí ze dne 1. ledna 2012, kdy došlo na teritoriu obvodního oddělení policie Tanvald k usmrcení L. T. a k postřelení jeho bratra. Na základě medializace události byla založena skupina na Facebooku „Za bezpečné Tanvaldsko“. V rámci ní se aktivizovali pravicoví extremisté, kteří se dne 7. ledna 2012 zúčastnili protiakce při pořádání pohřbu L. T. Z celorepublikového hlediska ale tato akce velký ohlas neměla. Pravicoví extremisté z Libereckého kraje se vyjadřovali zejména na internetu negativně na adresu místních Romů, samotných demonstrací se však neúčastnili. Na Tanvaldsku byla zaznamenána radikalizace zejména mladých lidí.

V Moravskoslezském kraji se situace výrazně nezměnila, došlo zde k poklesu nápadu extremistické činnosti. Trestná činnost byla páchána spíše spontánně a jednotlivci. Jednalo se o nepřiměřenou reakci na vyhocené sociální problémy, mezilidské vztahy či sousedské spory. V Ostravě se díky činnosti policie omezily akce pravicových extremistů, kdy zůstaly pouze ojedinělé nenahlášené krátké akce. Hlavními tématy byly hospodářská krize a Romové.

V Olomouckém kraji naopak došlo k nárůstu evidovaných trestných činů i přestupků s extremistickým podtextem. Trestná činnost byla páchána zejména na Olomoucku a Přerovsku, tedy v oblastech, kde se vyskytují sociálně vyloučené lokality. V reakci na internetnické incidenty se konal v Olomouci v květnu pochod příznivců pravicových extremistů „*Proti černému rasismu*“. Olomoučtí pravicoví extremisté se zúčastnili jiných veřejných akcí v rámci ČR. Další protiromská demonstrace, na níž se nepodílela přímo DSSS proběhla dne 15. září 2012 v Dřevnovicích u Prostějova. Jejím důvodem bylo zvyšující se napětí mezi většinovým obyvatelstvem a členy sociálně vyloučených skupin. Sešlo se na ní přibližně 250 osob, mezi nimiž bylo 100 pravicových extremistů.

V Pardubickém kraji se pravicoví extremisté projevovali umírněně. Převládaly zde akce pořádané Krajskou organizací DSSS v souvislosti s krajskými a prezidentskými volbami. V Plzeňském kraji došlo k mírnému poklesu evidované trestné činnosti s extremistickým podtextem. Stejná situace byla i na Vysočině a ve Zlínském kraji.

- **Doporučení Komisaře pro lidská práva Rady Evropy ke zlepšení bezpečnostní situace Romů**

Znepokojení nad vývojem bezpečnostní situace Romů v ČR vyjádřil komisař pro lidská práva Rady Evropy Nils Muižnieks při své hodnotící návštěvě ve dnech 12. až 15. listopadu 2012. V hodnotící zprávě z návštěvy uvedl, že v ČR byla zaznamenána zjevná nesnášenlivost vůči Romům, stejně jako jejich stigmatizace v médiích, která podporuje vůči nim šíření předsudků a stereotypů. Odpovědné orgány jsou přitom spíše tolerantní k protiromským prohlášením představitelů krajní pravice, kteří vyzývali v roce 2012 obyvatelé některých měst a obcí k organizaci protiromských pochodů, a to i prostřednictvím internetu, kde k mobilizaci společnosti využívali blogy a sociální sítě.

Komisař se domnívá, že by úřady v ČR měly zvýšit úsilí a realizovat ve větší míře komplexnější opatření na podporu tolerance a antidiskriminačních postojů většinové populace. Uvítal iniciativu Sekce pro lidská práva Úřadu vlády ČR, která zahájila v roce 2013 tříletou národní Kampaň proti rasismu a xenofobii a vyzval vládu ČR, aby její realizaci plně podporovala.

Zdůraznil zásadní úlohu politiků na národní a místní úrovni v boji proti nesnášenlivosti Romů, v dodržování jejich lidských práv a v dosažení bezkonfliktního soužití. Uvítal existenci *Koncepce boje proti extremismu a Strategii prevence kriminality na rok 2012 – 2015*. Doporučil vládě, aby podporovala profesní organizace, které by novinářům nabízely zvláštní školení týkající se zabránění šíření předsudků a stereotypů o Romech a nesnášenlivosti vůči nim ve spojitosti s Doporučením ECRI č. 13 o boji proti nesnášenlivosti a diskriminaci Romů. Vyzval české orgány, aby důsledně prosazovaly sankce proti těm médiím, které podněcují k diskriminaci, nenávisti a násilí vůči Romům. Bere na vědomí obavy nevládních organizací, které uvedly, že řada trestných činů spáchaných proti

Romům zůstane nehlášených a neřešených kvůli strachu obětí z negativních následků nahlášení činu či z nedostatku důvěry v policii, že čin správně vyřeší. Uvítal ujištění ze strany ministra spravedlnosti, že resort chystá v blízké době zavedení jednotného, zjednodušeného systému právní pomoci, který by měl pamatovat i na přiměřenou pomoc obětem diskriminace a rasově motivovaných trestných činů.

Dle komisaře je důležité zajistit, aby byly trestné činy spáchané z nenávisti proti Romům a příslušníkům jiných menšin účinně vyšetřovány a pachatelé těchto činů musí být stíháni. Uložené tresty by měly být přiměřené spáchanému trestnému činu, v souladu s pokyny Výboru ministrů Rady Evropy k odstranění beztrestnosti za závažná porušení lidských porušování lidských práv. Komisař připomněl, že podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva je právo na té straně, kde je podezření, že rasové postoje vyvolaly násilný čin. Obzvláště je nutné provádět oficiální vyšetřování s důrazem na nestrannost, s ohledem na potřebu utvrzovat nepřetržitě celou společnost, že odpovědné orgány odsuzují rasismus a etnickou nenávist. Je nutné udržovat důvěru menšin ve schopnost orgánů ochránit je před hrozbou rasově motivovaného násilí. Opatření navrhaná ECRI v Doporučení č. 11 o boji proti rasismu a rasové diskriminaci zahrnují i přijetí široké definice "rasistického incidentu" a podporují oběti a svědky rasistických incidentů, pokud takové činy ohlásí. Vyzval také české úřady, aby nadále rozvíjely vzdělávání pracovníků trestní justice ve věcech týkajících se vyšetřování, stíhání a odsouzení rasistických trestných činů.

3.7.4 Opatření boje proti extremismu, rasismu a xenofobii v roce 2012

- **Koncepce boje proti extremismu pro rok 2012**

Boj proti extremismu je primárně v gesci MV a příslušná opatření byla obsažena v *Koncepci boje proti extremismu pro rok 2012*. Do realizace úkolů Koncepce za rok 2012 byly zapojeny kromě MV a Policie ČR další resorty - MŠMT, Úřad vlády ČR, MS, MO, MPO a MF⁹¹.

V rámci naplňování prvního pilíře Koncepce „*Komunikací proti demagogii*“ se uskutečnily aktivity ke zvýšení informovanosti veřejnosti o problematice extremismu s využitím internetu (tj. webových stránek MV, ÚVČR, Policie ČR). Pracovníci odboru tisku a public relations MV průběžně zveřejňovali informace a analýzy týkající se extremismu a dalších aktivit souvisejících s bojem proti extremismu a rasismu. Tímto způsobem komunikovali i s novináři a širší veřejností. K prezentaci tématu a k osvětě se připojila i Agentura pro sociální začleňování a MŠMT, které průběžně zveřejňují informační a analytické materiály na svých webových stránkách.

Od 1. srpna 2012 bylo spuštěno Hotline PČR. Jedná o on-line formulář „*Hlášení kyberkriminality*“, který je veřejnosti zpřístupněn na internetových stránkách www.policie.cz. Prostřednictvím něj mohou občané hlásit závadný obsah a závadové aktivity na internetu. Odborné pracoviště Hotline PČR bylo zřízeno při odboru informační kriminality Úřadu služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia ČR a jeho pracovníci evidovali od 1.8. 2012 do 31.12. 2012 1609 podnětů směřovaných právě do oblasti kybernetického prostředí.

---

⁹¹ Komplexní vyhodnocení Koncepce je obsaženo v materiálu Vyhodnocení plnění Koncepce boje proti extremismu pro rok 2012, MV 2013.

V rámci druhého pilíře „Vědomostí proti totalitářům“ probíhalo vzdělávání dětí a učitelů, kterým se zabývalo MŠMT v rámci realizace preventivních aktivit zaměřených na problematiku extremismu. MŠMT aktualizovalo „Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních“, jehož součástí je doporučení a praktický návod pro školy „Co dělat – prevence pedagoga“, které se zaměřuje i na doporučení k řešení extremismu, rasismu a antisemitismu na školách. Stejně tak byl vyhlášen program na realizaci aktivit v oblasti prevence rizikového chování v působnosti resortu MŠMT (vyčleněno 20.000.000 Kč z jeho rozpočtu). Na prevenci rizikového chování se zaměřuje také portál www.prevence-info.cz, který je zacílen i na problematiku rasismu a extremismu. V roce 2012 MŠMT pracovalo na přípravě nové *Strategie prevence rizikových forem chování u dětí a mládeže na období 2013 – 2018* a bylo podpořeno vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti prevence extremismu.

V rámci třetího pilíře „Jednotná protixtremistická platforma“ byly financovány protixtremistické preventivní a vzdělávací projekty, které mají přesah i na problematiku extremismu. Sem patří preventivní projekt „Úsvit“, vzdělávání na policejních školách či programy integrace cizinců. Policejní prezidium realizovalo projekt „Policie pro každého“, který se zaměřoval mimo jiné i na témata extremismu a xenofobie a jeho cílovou skupinou byli žáci základních a středních škol. Odbor bezpečnostní politiky MV připravil 2 materiály zaměřené na psychologickou analýzu odsouzených osob. Prvním z nich byla „Analýza dostupných soudních rozsudků pachatelů extremistické, rasově motivované a xenofobní násilné trestné činnosti“. Na tuto analýzu navazoval materiál „Kvalitativní popis psychologie osobnosti pachatele extremisticky rasově motivované a xenofobní trestné činnosti“, jehož cílem bylo obohatit statistická data o kvalitativní popis osobnosti pachatele extremisticky, rasově motivované a xenofobní trestné činnosti. V závěru obou materiálů byla doporučení k lepšímu porozumění násilné extremisticky, rasově motivované nebo xenofobní trestné činnosti. Dále vznikla „Analýza sociálně-psychologických charakteristik terorismu tzv. osamělých vlků“. Na konci roku 2012 vznikla i zpráva „Dopady útoku v Norsku 22/7 a vyšetřovací zprávy“ NOU 2012:14.

Ve vztahu k městům a obcím došlo v rámci organizační struktury MV ke změně gestora zákona č. 84/1990 Sb., *o právu shromažďovacím, ve znění pozdějších předpisů*. Novým gestorem je odbor bezpečnostní politiky. Institut pro veřejnou správu nabízel dva kurzy, a to „Obec a extremismus“ zaměřený na současné trendy a přehled extremistických skupin, dále pak na právo shromažďovací. V návaznosti vznikl kurz „Obec a extremismu II“, kde budou úředníci seznámeni s možnostmi spolupráce s Policií ČR (koordinační dohody, vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek, funkce antikonfliktního týmu). Školení v oblasti práva shromažďovacího probíhala i v rámci policejních struktur. Je pořádán konzultační den k právu shromažďovacímu, na němž byli úředníci seznámeni se stanoviskem MV ke konání shromáždění na pozemních komunikacích. V listopadu 2012 se konalo první jednání expertní skupiny k možné novelizaci zákona č. 84/1990 Sb.

V rámci čtvrtého pilíře „Odbornost a imunita“ probíhalo vzdělávání policistů, např. specializační kurz pro velitele bezpečnostních opatření, který je v gesci Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia. Součástí vzdělávání policistů specialistů na problematiku extremismu zařazených v pracovních skupinách pro boj s extremismem krajských ředitelství Policie ČR probíhaly tři typy vzdělávacích kurzů – „Extremismus a právo“, „Operativně pátrací činnost v prostředí extremistických skupin s využitím informátora“ a „Zhotovování, zpracování a archivace digitálních obrazových dat“.

Vedle policistů byli vzdělávání i justiční pracovníci v oblasti trestního soudnictví (soudci, státní zástupci, pokud to umožňovala kapacita, byli vzdělávání i asistenti soudců a státních zástupců, popř. justiční a právní čekatelé). V roce 2012 se takto zaměřených akcí účastnilo 656 účastníků. Jednalo se o kurzy „*Extremismus – rasově motivovaný*“ a „*Extremismus v evropském kontextu*“.

Proběhla i organizační opatření v Policii ČR, kdy bylo vyhlášeno Mimořádné opatření policejního prezidenta EXTREMISMUS 2012. Plněna byla i metodická činnost na úseku extremismu, sekt a diváckého násilí. Pro potřeby pracovních skupin byly shromažďovány znalecké posudky, odborná vyjádření, rozsudky a rozhodnutí týkající se extremismu. K zamezení infiltrace extremistů do bezpečnostních sborů jsou ze strany krajských ředitelství Policie ČR prováděny lustrace uchazečů k Hasičskému záchrannému sboru, Armádě ČR a Policii ČR. Vězeňská služba a Celní správa mají nastaveny samostatná opatření k zamezení infiltrace extremistů.

V rámci pátého pilíře „*Efektivně a korektně proti násilí*“ byla uskutečněna bezpečnostní opatření při extremistických akcích. Probíhalo školení policistů pořádkové policie k předávání poznatků týkajících se extremismu. V roce 2012 byly nasazeny celkem na 228 opatřeních. Součástí opatření jsou i kurzy pro velitele opatření. Ve dne 9. a 10. října 2012 uspořádalo Ředitelství služby pořádkové policie Policejního prezidia ČR ve spolupráci s Odborem bezpečnostní politiky MV mezinárodní workshop na téma „*AKT – výměna dobré praxe ve středoevropském regionu*“ s účastí zástupců Německa, Slovenska a 14 českých koordinátorů antikonfliktních týmů Policie ČR. Část opatření tohoto pilíře směřovala k obětem trestné činnosti z nenávisti. Odbor bezpečnostní politiky MV nechal vypracovat doc. Marešem a JUDr. Výborným analýzu „*Hate crime - Konceptualizace, identifikace, evaluace a monitoring*“. Došlo ke změně statistického vykazování trestné činnosti s extremistickým podtextem. Tento odbor je rovněž kontaktním místem pro Úřad pro demokratické instituce a lidská práva v rámci Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě v oblasti hate crime. ČR byla přizvána ke vzniku manuálu, který by byl pro evropské země návodem k lepšímu statistickému podchycení hate crime.

MV se aktivně podílelo na zákoně č. 45/2013, *o obětech trestných činů a o změně některých zákonů*, kam patří rovněž oběti hate crime. Zákon č. 45/2013 Sb. v první řadě výslovně vyžaduje ohleduplnější přístup k obětem trestné činnosti ze strany orgánů činných v trestním řízení. Upravuje za určitých podmínek právo na omezení kontaktu oběti s pachatelem trestné činnosti při úkonech trestního řízení, právo na ohleduplný průběh výslechu týkajícího se intimních a citlivých záležitostí, právo na výslech osobou zvoleného pohlaví, právo na doprovod důvěrníka, právo podat tzv. „*prohlášení oběti o dopadu trestného činu na jeho život*“. Zvlášť zranitelné oběti vymezené zákonem pak mají stanoveny ochranu vyšší. Tento zákon zvyšuje důraz na ochranu bezpečí obětí trestné činnosti. Zavádí velmi užitečný institut předběžných opatření uložených v trestním řízení, mezi které patří například zákaz styku s poškozeným, osobami jemu blízkými, zákaz vstoupit do společného obydlí obývaného s poškozeným, zákaz návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí, zákaz zdržovat se na konkrétně vymezeném místě, zákaz držet a přechovávat věci, které mohou sloužit k páchání trestné činnosti. Tato opatření mohou v praxi pomoci jak obětem trestné činnosti, tak i policii při účinnějším plnění jejich úkolů. Bude o nich rozhodovat předseda senátu a v některých případech v přípravném řízení i státní zástupce.

Koncepce se zaměřila i na trestní odpovědnost právnických osob, kdy počátkem roku 2012 nabyt účinnosti zákon č. 418/2011 Sb., *o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. V případě úvahy o trestněprávním postihu právnických osob,

kteře by bylo možno zařadit mezi extremistické, je nutno určit, o které právnické osoby se jedná, za jaké trestné činy by mohly být souzeny, v jakých situacích by bylo právnické osobě trestní jednání přiřitatelné a jako možné tresty by jim bylo možné uložit. V případě extremistických právnických osob se bude jednat především o politické strany nebo občanská sdružení.

- **Aktivity Úřadu vlády ČR proti šíření extremismu, rasismu a xenofobii**

Aktivity zaměřené proti extremismu, rasismu a xenofobii realizovala i Sekce pro lidská práva Úřadu vlády ČR řízená zmocněnkyní vlády pro lidská práva Mgr. Monikou Šimůnkovou.

Zmocněnkyně vlády pro lidská práva v reakci na nepokoje na Šluknovsku navrhla vládě zřízení *Pracovní skupiny pro řešení krizí v regionu*. Vláda tento návrh schválila dne 29. srpna 2012. Pracovní skupinu svolá v případě potřeby zmocněnkyně vlády pro lidská práva v případě, že bude nutné řešit eskalující sociální problémy v některém regionu. Jejími dalšími členy budou pověřeni náměstci MPSV, MŠMT, MMR, MV, MPO a ASZ. Vláda rovněž uložila těmto resortům a ASZ, aby pod vedením zmocněnkyně připravily společný plán složený z opatření resortů na okamžitou pomoc pro regiony zasažené nárůstem napětí. Předpokládá se, že pracovní skupina nebude zasedat pravidelně, ale především při vzniku rizika sociálních nepokojů.

Zmocněnkyně vlády pro lidská práva také společně se členy Rady vlády ČR pro záležitosti romské menšiny a se zástupci Agentury jednala během září a října 2012 se šéfredaktory pěti celostátních deníků a televizních stanic. Jednalo se o šéfredaktory Deníků vydávaných vydavatelstvím Vltava-Labe - Press, a. s., dále deníku MF DNES a deníku Právu. Jednali i s redakcemi zpravodajství České televize a TV NOVA. Účelem těchto schůzek bylo předání informací a společná diskuze o tom, jakým způsobem tato média postupují při prezentaci Romů a příslušníků dalších menšin. Schůzky byly vyvolány v reakci na břeclavskou kauzu, kdy si patnáctiletý mladík vymyslel, že byl napaden Romy. Zástupci Rady a Agentury vyzvali šéfredaktory k větší vyváženosti zpráv referujících o romském etniku a k uvádění pozitivních příkladů o Romech a příslušnicích dalších menšin v médiích. Jednotlivým šéfredaktorům byly předány kontakty na krajské koordinátory pro romské záležitosti a lokální konzultanty Agentury, neboť mohou být pro reportéry zdrojem důležitých informací o místní situaci Romů a o podobě sociálního vyloučení v regionu. Tato setkání přinesla konkrétní pozitivní výsledky v podobě některých reportáží, které v reakci na ně vznikly (např. reportáž ČT ze semináře o romských ženách, nebo reportáž o Příručce pro obce Agentury pro sociální začleňování).

Během roku 2012 začala připravovat Sekce pro lidská práva celostátní *Kampaň proti rasismu a násilí z nenávisli*. V průběhu roku 2013 byl záměr kampaně rozpracován a bude součástí tříletého projektu financovaného z finančních mechanismů EHP/Norsko. Koordinátorem kampaně bude Agentura pro sociální začleňování. Projekt reaguje na narůstající projevy extremismu, rasismu a násilí z nenávisli mezi mladými lidmi, zacílené často na Romy, a to v krajích s obecně vysokou mírou nezaměstnanosti. Projekt se zaměřuje celostátní mediální kampaní na mladé lidi ve věku 15 – 25 let. Kromě kampaně budou součástí projektu vzdělávací a koordinační aktivity. Pro realizaci vzdělávacích aktivit byly vybrány kraje Ústecký a Moravskoslezský, které vykazují dlouhodobě vysokou míru nezaměstnanosti, kdy bývá existenční nejistota spouštěčem napětí mezi skupinami, včetně rasistických projevů a inklinace k zastávání extremistických postojů a podpory extremistických

hnutí a politických stran. Aktivity v těchto regionech budou cílené na děti ve věku 10 – 15 let, u nichž se teprve formují postoje, a dále na profesní skupiny, které projevy násilí z nenávisti a jejich prevenci v terénu řeší jako jsou učitelé, policisté, vedení obcí a měst (včetně zastupitelů).

Hlavními aktivitami projektu jsou:

- *Celostátní mediální kampaň Proti rasismu a násilí z nenávisti* - zaměřená na mladé lidi ve věku 15- 25 let zaměřená na informování o projevech rasismu a násilí z nenávisti a tomu, jak jim čelit. Využity budou televizní a rozhlasové spoty, internet, facebook a další komunikační nástroje atraktivní pro danou cílovou skupinu.
- *Šíření dobré praxe v sociálně vyloučených lokalitách* - prostřednictvím k tomu zřízených interaktivních webových stránek a informačních materiálů určených pro zástupce samospráv (vedení a členů zastupitelstev), vedení příslušných odborů (školský, sociálně- zdravotní), pro zástupce hlavních partnerů v lokalitách (Policie ČR a městská policie, ředitelé škol, zdravotníci, NNO a další)
- *Realizace výzkumu* - o současné podobě lichvy v sociálně vyloučených lokalitách s cílem navrhnout opatření pro potírání tohoto jevu a o migraci chudých osob, zejména Romů, s cílem posílit prevenci jejich vynucené migrace.
- *Regionální vzdělávací aktivity na školách v Ústeckém a Moravskoslezském kraji* se zapojením žáků od 10 let a učitelů do programů zaměřených na porozumění jak čelit projevům rasismu a násilí z nenávisti a šikaně obecně, včetně přípravy didaktických materiálů (film, metodiky apod.).
- *Regionální vzdělávací aktivity pro policii v Ústeckém a Moravskoslezském kraji* směřující k lepšímu pochopení situace v sociálně vyloučených lokalitách a zvyšování kompetencí pro realizaci zejména preventivních opatření a pro potírání trestných činů násilí z nenávisti.
- *Externí evaluace dopadů projektu*, která zhodnotí efektivnost jednotlivých aktivit porovnáním postojů cílových skupin před a po zahájení realizace aktivit projektu.

3.7.5 Kriminalita a výskyt rizikových forem jednání v sociálně vyloučených romských lokalitách

Jedním ze spouštěčů sociálního napětí a občanských nepokojů, jsou adaptační strategie sociálně vyloučených lidí na podmínky života ve vyloučeném prostředí, v němž nemají perspektivu zlepšení své sociální ani ekonomické situace. Vysoká míra nezaměstnanosti, extrémní chudoba, materiální deprivace a často i neřešitelné předlužení působí jako kriminogenní faktory, které obecně vedou vyloučené skupiny obyvatel k využívání alternativních zdrojů obživy, které mohou jít za hranici zákona. Tyto negativní společenské jevy provázané se sociálním vyloučením, se nevyhýbají ani vyloučeným romským komunitám, neboť významný podíl romských domácností žije v podmínkách sociálního vyloučení a čelí bezvýchodné životní situaci. Mezi nejčastější spouštěče negativních životních strategií patří nezaměstnanost, sankční vyřazení z úřadů práce a ztráta nároku na sociální dávky, u nichž je evidence podmínkou pro jejich výplatu, závislost na návykových látkách, nenadálá životní událost spojená s vyššími finančními výdaji.

Bezpečnostní rizika jsou posilována prostorovou segregací vyloučených skupin, která vzniká v důsledku vytěsňování sociálně vyloučených Romů z prostoru obývaného většinovou společností, a to i s vědomím měst a obcí či přímo na základě jimi uplatněných politik (nejčastěji bytovou či sociální politikou). K prostorové segregaci také přispívá špatná ekonomická situace, případně deregulace nájemného.

Obětí prostorové segregace jsou přitom často stávají jednotlivci či domácnosti v natolik tíživé životní situaci, že ji nemohou zvládnout vlastními silami bez podpory z vnějšku. Koncentrace a závažnost problémů dosahuje takové míry, že přesahuje kapacitu sociálního odboru a či možnosti dalších poskytovatelů sociálních služeb a integračních programů. Lze navíc očekávat silnější tlak na vytlačení sociálně vyloučených osob, které spáchaly přestupek, za hranice obcí na základě mimosoudního zákazu pobytu dle poslanecké novely zákona č. 200/1990, *o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů*.

Na území vyloučených lokalit tak dochází ke koncentraci problémů, k prohloubení sociálního propadu a k vyššímu výskytu rizikových forem chování, které časem prorůstají z vyloučených území do okolí a stávají se zdrojem konfliktního soužití obyvatel měst a obcí. Vznikají tak ohniska napětí, která mohou přerůst v masové demonstrace proti Romům.

Východisko ze situace nabízejí na území vyloučených lokalit některé subjekty, které cíleně vstupují na tato území a zneužívají bezvýchodnou životní situaci obyvatel, nedostupnost institucionální podpory a legálních zdrojů obživy, nízké právní povědomí a úroveň finanční gramotnosti k vlastnímu obohacení. Těmito subjekty bývají poskytovatelé nelegální práce, která je od roku 2012 přísněji monitorována a postihována, kdy jsou nelegálně pracující obyvatelé vystaveni vyššímu finančnímu postihu a dalším sankcím. Pohybují se zde nebankovní subjekty, které nabízejí finanční pomoc formou rychlých půjček za velmi nevýhodných podmínek, které vedou k předlužení. Nezmapovaným a velmi obtížně řešitelným problémem je lichva, která uniká pozornost policie vzhledem k tomu, že probíhá neformálně, skrytě mezi obyvateli lokalit a využívá jejich vnitřní sítě a vzájemné vazby, které brání obětem lichvy řešit situaci prostřednictvím institucionální podpory.

Údaje o výskytu kriminality nejsou k dispozici, neboť vyloučené lokality nejsou sledovanou statistickou jednotkou. Policie ČR identifikuje asi 100 míst spojených s vyšší bezpečnostní rizikovostí, která jsou koncentrovaná nejvíce v kraji

Moravskoslezském, Ústeckém, Karlovarském a Olomouckém. Charakteristickým aspektem kriminality v lokalitách je to, že přímo na jejich území je kriminalita nízká, trestná činnost se odehrává spíše mimo ni. Dle kvalifikovaných odhadů obvodních oddělení Policie ČR, členů pracovních skupin prevence kriminality, styčných důstojníků pro menšiny a NNO, uvedených ve Zprávě o situaci romské menšiny v krajích za rok 2012, tvoří skladbu trestných činů majetková trestná činnost (vloupání do objektů, kapesní krádeže, krádeže barevných kovů, černé odběry elektřiny), úvěrové podvody, obtížně řešitelná lichva, která je spíše interní záležitostí vyloučené komunity a z tohoto důvodu je postihována minimálně. Zaznamenány byly násilné trestné činy, tvorba a distribuce návykových látek, přestupky na úseku veřejného pořádku a občanského soužití, ignorování alternativních trestů.

Negativním jevem doprovázejícím život v sociálním vyloučení je užívání návykových látek a gamblerství, které lze vnímat jako určitou únikovou strategii z bezvýchodné situace, ale i jako spouštěč kriminality. Alarmujícím problémem je velmi nízká věková hranice prvního kontaktu romských dětí a mládeže s návykovou látkou. Ačkoliv neexistují oficiální statistické údaje o romských uživatelích drog, užívání drog mezi Romy rozhodně není zanedbatelný ani izolovaný fenomén, který doposud nebyl dostatečně zmapován na celostátní úrovni, což komplikuje řešení problémů založené na solidních výsledcích výzkumu.

Na zmapování tohoto problému se zaměřila studie Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti s názvem „*Užívání drog ve skupinách s obtížným přístupem k drogovým službám*“, v níž byli Romové jednou ze sledovaných skupin, která ve velmi malé míře využívá existujících služeb pro uživatele drog. Studie zaznamenala, že se do těchto služeb dostávají po dlouhé době, a to více je poté léčba a řešení komplikovaných a dlouhodobých problémů nákladnější. U romských uživatelů objevuje nižší ochota tyto programy využívat (s výjimkou harm reduction) a nastoupit dlouhodobější léčbu závislosti, která je spojena s přísnějším režimem a izolací od rodiny. Léčba je náročnější i na spolupráci a stabilní rodinné a sociální zázemí, které však sociálně vyloučené rodiny romských uživatelů nemají.

Právě rodina má u romských uživatelů dle studie výrazný vliv v průběhu celé drogové kariéry. Není zde tak časté vyloučení člena rodiny, který užívá drogy, naopak bývá tomuto členu rodiny poskytován servis. Častým jevem je vícegenerační užívání návykových látek v rodinách, kdy se přes generaci rodičů a prostřednictvím nich dostávají návykové látky ke generaci dětí. Užívání návykových látek výrazně snižuje integrační potenciál jednotlivců i rodin a vede k rozkladu hodnot a tradic romské menšiny. Počátky experimentování s kouřením, alkoholem a marihuanou začínají už u dětí na základním stupni vzdělávání. Věková hranice začátku užívání se pohybuje mezi 9. a 13. rokem.

Drogová scéna se od sebe v jednotlivých lokalitách liší i co do druhu užívaných návykových látek. Krajští koordinátoři pro romské záležitosti zmiňovali, že mezi nejrozšířenější návykové látky patří pervitin, marihuana a těkavé látky, které nejčastěji zastupuje toluen. V Ústeckém, v Jihomoravském kraji a v Praze se ve zvýšené míře objevuje heroin a Subutex. Užívání drog je více rozšířeno mezi mladými romskými uživateli, s vyšším věkem je spojena spíše závislost na alkoholu.

Jednou ze strategií k získání návykové látky bývá u uživatelů drog výroba a distribuce drog, která probíhá i na území vyloučených lokalit a šíří se v rámci sociálních sítí romských dealerů. Je zde také vyšší výskyt rizikového užívání drog aplikací návykové látky do žíly, které je spojeno s dalšími riziky, např. s přenosem

infekčních chorob. V roce 2012 došlo v některých lokalitách ke snížení dostupnosti programů primární, sekundární a terciální protidrogové prevence v důsledku krácení objemu finančních prostředků v rámci některých protidrogově zaměřených dotačních programů, což ovlivnilo dostupnost těchto programů.

Kromě užívání návykových látek byl zaznamenán i vyšší výskyt gamblerství, které se nevyhýbalo ani romským ženám. Tento negativní jev doprovází snazší dostupnost heren a hracích automatů v blízkosti vyloučených lokalit. Pozitivně lze v tomto ohledu vnímat zvyšující se zájem měst a obcí o regulaci či přímo zákaz heren a hracích automatů formou obecních vyhlášek.

Prostředí vyloučených lokalit, kde působí mnoho kriminogenních faktorů a jsou zde rizikové formy chování, není vhodné z hlediska výchovy romských dětí a mládeže z vyloučených lokalit. V kritické situaci je zejména mladá dospívající generace, která vyrostla na ubytovnách a nikdy nepoznala standardní způsob bydlení a sousedských vztahů. Krajští koordinátoři uváděli, že zaznamenali působení dětských gangů v některých městech a obcích. V souvislosti s jejich existencí se v lokalitách rozšířilo užívání návykových látek dětmi a mladistvými, vandalismus a majetková trestná činnost mladistvých. U dětí vyrůstajících v prostředí lokalit se vyskytuje záškoláctví a zanedbávání povinné školní docházky, které se dostalo do stádia přestupku či trestného činu. Problém špatné docházky dětí do školy je spojen s migrací rodin, které se z důvodu dočasného řešení ztráty příští stěhují jinam, a tím vznikají absence dětí ve škole.

Mladá generace Romů, která často i předčasně ukončí vzdělanostní dráhu, nemá potřebnou kvalifikaci, ani šance na získání dobře finančně ohodnoceného pracovního místa, nevnímá perspektivu svého budoucího života pozitivně. Současně trpí frustrací z toho, že nemůže žít stejným způsobem života jako jejich vrstevníci z běžného majoritního prostředí. Neúspěch a nepřijetí ze strany společnosti může být příčinou agresivního chování. Agresivita se může zvyšovat tam, kde se obecně radikalizují názory většinové společnosti vůči Romům.

Radikalizace názorů vůči Romům je naopak spojena u mladší majoritní mládeže, která žije v obdobné situaci jako romská mládež z vyloučených lokalit (mají nižší úroveň vzdělání, malé šance na získání zaměstnání, čelí špatné finanční situaci a závislosti na sociálních dávkách a podpoře rodiny). U neromské mládeže lze zaznamenat tendenci příklonu k extrémním ideologiím, což potvrzují i krajští koordinátoři pro romské záležitosti, kteří zaznamenali zvýšené útoky mezi mládeží z vyloučených lokalit a uskupeními mladých extremistů.

Tento trend znovu poukazuje na potřebnost programů zaměřených nejen na děti, ale i mládež ve věkové kategorii 15 – 25 let žijící ve špatných socioekonomických podmínkách bez ohledu na etnicitu. Tyto programy by měly být zacíleny nejen na zvýšení vzdělanostních šancí a šancí na získání pracovního místa. Jejich posláním by mělo být i smysluplné trávení volného času formou stimulačních aktivit zaměřených i na rozvoj občanské odpovědnosti. Účelné je, aby tyto aktivity umožňovaly vzájemný kontakt obou skupin mládeže, který by napomohl k odbourání vzájemných předsudků a stereotypů.

3.7.6 Opatření k prevenci kriminality a rizikových forem chování

Řešení negativních adaptačních strategií obyvatel vyloučených romských lokalit spočívá ve včasném a komplexním řešení sociálního vyloučení, které je založeno na realizaci vzájemně provázaných intervencí zejména v oblasti politiky zaměstnanosti

a vzdělávání, bytové, sociální i zdravotní politiky. Nedílnou součástí je však i včasné využití programů prevence kriminality, jejichž cílem je snižování míry a závažnosti trestné činnosti a zvyšování pocitu bezpečí občanů.

Koncepce a koordinace preventivní politiky v ČR je primárně v gesci *Republikového výboru pro prevenci kriminality*, který je meziresortním poradním orgánem MV. Mezi jeho hlavní činnosti patří metodické usměrňování preventivní politiky na úrovni resortů, krajů a obcí. Jeho úloha je především iniciační, koordinační a informační a nese gesci za zpracování materiálů pro jednání vlády České republiky z oblasti prevence kriminality. Rozhoduje také o přidělování finančních prostředků ze státního rozpočtu. Jednou z významných priorit Republikového výboru v roce 2012 byla prevence kriminality a zvýšení bezpečí v sociálně vyloučených komunitách.

Ministerstvo vnitra dlouhodobě realizuje Program prevence kriminality v krajích a obcích (dále jen „Program“), jehož hlavním cílem je zvyšování pocitu bezpečí občanů, eliminace kriminálně rizikových jevů a ochrana lokálních komunit před kriminalitou.

V roce 2012 byly v rámci programů prevence kriminality podpořeny a realizovány projekty prevence kriminality zaměřené na zvýšení bezpečí romské komunity v sociálně vyloučených lokalitách v celkové výši 6.829.000 Kč. Jednalo se konkrétně o 27 projektů krajů, měst a obcí. Projekty byly zaměřeny na vzdělávání a praktickou přípravu asistentů a strážníků obecních policí i příslušníků Policie ČR na jejich práci v sociálně vyloučených lokalitách, rozšíření a zefektivnění terénní sociální práce, na prevenci recidivě a na pomoc při vykonávání soudem uloženého alternativního trestu obecně prospěšných prací, zvyšování finanční gramotnosti a prevenci lichvy. Cílem projektů bylo působit proti vžitým diskriminačním a xenofobním stereotypům, odstranit nebo zmírnit sociální vyloučení a podpořit soužití majority s etnickými a národnostními menšinami a snížit tak zástupné motivy některých extremistických postojů a projevů.

Koncepční záměr pro preventivní politiku státu je zpracovaný v národní „*Strategii prevence kriminality v České republice na léta 2012 až 2015*“ (dále jen Strategie), přijaté usnesením vlády ze dne 14. prosince 2011 č. 925.

Strategie si klade pro léta 2012 – 2015 tyto cíle:

1. snižování míry a závažnosti trestné činnosti a zvyšování pocitu bezpečí občanů;
2. snížení výskytu delikventní činnosti u cílových skupin definovaných ve Strategii, nebo jejich ochrana.;
3. efektivní a koordinovaný systém prevence kriminality;
4. komplexní přístup v komunitách postavený na spolupráci obce, Policie ČR a dalších subjektů.

V prioritách strategie byly strategické cíle konkretizovány následovně:

- snižování rizik a výskytu protiprávní činnosti na úrovni obcí a regionů, včetně oslabování rizikových faktorů, které přispívají k výskytu protiprávního jednání;
- integrace efektivní prevence kriminality do výkonu práce v Policii ČR, zejména na základních útvarech;
- podpora národních specifických projektů a programů;

- vytvoření efektivního a stálého systému sběru, analytického zpracování, předávání a poskytování informací v oblasti prevence kriminality mezi všemi úrovněmi subjektů prevence kriminality.

Strategie počítá i s oblastí prevence kriminality v komunitách a v lokalitách, kde lidem hrozí vysoké riziko, že se zapojí do trestné činnosti nebo se stanou její obětí. Zásadním znakem opatření v této oblasti bude komplexnost a praktický dopad s krátkodobými i dlouhodobými efekty.

Při řešení specifických problémů v komunitách bude nezbytný partnerský, multidisciplinární přístup, který bude kombinovat opatření podpůrná (např. z oblasti aktivní politiky zaměstnanosti), preventivní, vzdělávací i represivní. Součástí Strategie je tedy i v praxi osvědčený „*Program prevence kriminality a extremismu – Úsvit*“.

- **Program prevence kriminality a extremismu – Úsvit**

Program zahájilo MV v roce 2009 a pokračovalo v jeho realizaci i v roce 2012. Cílem programu je zlepšit veřejný pořádek a bezpečnost v sociálně vyloučených lokalitách, podpořit nerepresivní metody práce Policie ČR i obecní policie, eliminovat sociálně rizikové jevy a předcházet útokům páchaným extrémistickými uskupeními.

Hlavním dílčím projektem je program *Asistent prevence kriminality* (dále jen „APK“), který je plošně realizován v celé ČR. Asistent je vybrán z řad nezaměstnaných a obtížně zaměstnatelných obyvatel sociálně vyloučených lokalit (často z řad Romů), který je po zaškolení⁹² zaměstnán v rámci obecní policie a podílí se na zvýšení standardu bezpečí a dodržování veřejného pořádku.

Projekt byl v roce 2012 realizován v celkem 26 městech. V těchto městech působilo celkem 87 asistentů zaměstnaných u městské policie. V každém městě byla vytvořena pozice mentora, který je strážníkem městské policie. Ten asistentům předává úkoly, kontroluje jejich plnění, pomáhá asistentům při zvládnutí úkolů a překonávání problémů. Na úspěšnosti projektu se podílí i jednotlivá pracoviště Policie ČR v příslušných lokalitách. Konkrétní asistenty vybírá odborná komise, která je složena ze zástupců Ministerstva vnitra, samosprávy, obecní policie, Policie ČR a často také koordinátora (poradce) pro romské záležitosti (kraje, obce) či zástupce v lokalitě působících významných nestátních neziskových organizací.

Projekt APK je financován ze dvou zdrojů. Prvním je státní rozpočet, kapitola Ministerstvo vnitra, státní účelová dotace v rámci Programu prevence kriminality 2012 (v 15 městech 37 APK), druhým zdrojem jsou finanční prostředky z ESF, z OP LZZ⁹³, díky nimž působí v 11 lokalitách 50 asistentů.

Asistent je zaměstnancem samosprávy zařazeným v obecní policii ve smyslu zákona č. 553/1991 Sb., *o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů*. Asistent není

⁹² Během celého roku 2012 se realizovalo proškolení APK (asistent městské policie pro oblast veřejného pořádku z řad dlouhodobě nezaměstnaných a obtížně zaměstnatelných obyvatel sociálně vyloučené lokality) a jejich mentorů (strážníků MP a příslušníků Policie ČR). Cílem kurzu je zvyšování bezpečí v sociálně vyloučených lokalitách, eliminace kriminálně rizikových jevů a prevence útoků páchaných s extrémistickým motivem. Jde o interaktivní praktický trénink způsobů, jak získat, motivovat a především prakticky zapojit obyvatele sociálně vyloučených lokalit do procesu zvyšování bezpečí, eliminace kriminálně rizikových jevů a prevence útokům páchaných s extrémistickým motivem. Kurzy proběhly ve 26 obcích.

⁹³ V rámci projektu ESF OP LZZ „Asistent prevence kriminality“ registrační číslo projektu: CZ 1.04/3.3.00/61.00003.

strážníkem ani čekatelem, ale plní úkoly, které nejsou dle zákona č. 553/1991 Sb., svěřeny výhradně strážníku nebo čekateli, zejména se:

- 1) podílí na prevenci kriminality v obci;
- 2) přispívá k ochraně a bezpečnosti osob a majetku;
- 3) provádí dohled nad dodržováním čistoty na veřejných prostranstvích v obci.

Při své činnosti je Asistent podřízen konkrétnímu strážníkovi, se kterým pracuje v úzké součinnosti.

K cílům činnosti APK patří zejména:

- snížení počtu spáchaných trestných činů i přestupků v sociálně vyloučené lokalitě
- zvýšení pocitu bezpečí obyvatel sociálně vyloučené lokality
- zajištění vymahatelnosti práva a posílení subjektů garantujících dodržování práva (veřejná správa, Policie ČR, obecní policie)
- motivace k zaměstnání pro osoby dlouhodobě nezaměstnané a obtížně zaměstnatelné obývající sociálně vyloučené lokality
- zvýšení pracovních a sociálních kompetencí, zvýšení vzdělání, zajištění praxe a zaměstnanosti pro osoby dlouhodobě nezaměstnané a obtížně zaměstnatelné obývající sociálně vyloučené lokality
- podpora sociální integrace, zvýšení sociálního statutu, prevence a eliminace sociálního vyloučení
- garance šíření dobré praxe (výstupů projektu) i do dalších sociálně vyloučených nebo sociální exkluzí ohrožených lokalit v rámci ČR i zahraničí
- posílení vnitřní koheze a pozitivních vzorců chování v rámci rodin v sociálně vyloučených lokalitách prostřednictvím zajištění zaměstnání pro dospělého člena rodiny
- prevence sousedských sporů, bagatelní a latentní protiprávní činnosti, kterou Policie ČR a obecní policie v rámci sociálně vyloučených lokalit obtížně řeší,
- prevence rasově motivovaných sporů a extremistických projevů
- změna negativního pohledu majoritní společnosti na osoby sociálně vyloučené.

Celkově je projekt hodnocen jako inovativní preventivní projekt nejen v poměrech České republiky. Zájem o něj projevil např. Slovensko, Rumunsko, Maďarsko a Norsko.

V rámci Programu Úsvit proběhly v celé ČR třídní vzdělávací kurzy pro strážníky a policisty pracující v sociálně vyloučených lokalitách a etnicky odlišných komunitách či v jinak rizikových lokalitách ve více než 15 městech celé ČR. V Libereckém kraji se realizoval jeden krajský kurz. Cílem vzdělávání bylo zajištění efektivního výkonu služby v nestandardních situacích, zejména prohloubení obecných znalostí a praktických dovedností v oblasti prevence kriminality s důrazem na zvláštnosti policejního působení v sociálně vyloučené lokalitě a předcházení konfliktním situacím. Výsledkem je nalezení daleko užší komunikace mezi zúčastněnými subjekty, uvědomění si možností prevence kriminality a větší pochopení a empatie k problémům, které se vyskytují v sociálně vyloučených lokalitách.

- **Práce Policie ČR s menšinami**

Výchozím strategickým materiálem stanovujícím zásady policejní práce ve vztahu k menšinám byla v roce 2012 *Strategie pro práci Policie ČR ve vztahu k menšinám pro období let 2008 – 2012*. Východiskem materiálu a jeho hlavním principem je community policing, který je označením pro jednu z metod, prostřednictvím níž může policie zajišťovat bezpečnost obyvatel státu a řešit kriminalitu.

Smyslem community policing je zapojit veřejnost do policejní práce a naopak policii a policisty do věcí veřejných. Postupy, které z community policing vycházejí, jsou založené na spolupráci policie, veřejnosti, samosprávy a dalších organizací a institucí na místní úrovni. Použití metody community policing vyžaduje, aby policie dobře znala bezpečnostní situaci v komunitě, aby znala a brala v úvahu potřeby veřejnosti a tyto potřeby zohlednila ve svých strategiích a opatřeních.

Strategie se zaměřuje na příslušníky menšin, přičemž pojem „menšina“ je chápán v širším smyslu slova. Jde tedy jak o osoby nebo skupiny osob, které se odlišují jednak na základě etnických, rasových, náboženských či obecně kulturních zvláštností, jednak na základě sociální situace, která vede k jejich marginalizaci. Smyslem policejní práce ve vztahu k menšinám je uplatňování rovného a korektního přístupu a respektování menšinových odlišností. Respektování odlišnosti v žádném případě neznamená totéž jako zvýšená tolerance k nezákonnému jednání členů menšin. Respektování odlišnosti naopak vyžaduje pozitivní snahu pochopit odlišnost kulturních hodnot a vzorců jednání, na jejichž základě nemůže být příslušník menšiny či cizinec odsuzován, vylučován, omezován či obecně diskriminován, pokud z jeho strany nedochází k porušení zákona.

Hlavním a jediným systémovým opatřením Policie ČR ve vztahu k menšinám jsou v současnosti *styční důstojníci pro menšiny a jejich pracovní skupiny*. Funkce styčných důstojníků byla v rámci Policie ČR zřízena v roce 2005, a to při všech krajských správách Policie ČR. Od té doby působí se svými pracovními skupinami na základě rozkazů ředitelů správ krajů. V ČR tedy působí 14 styčných důstojníků pro menšiny. Jejich činnost není zaměřena výhradně na odhalování a dokumentování protiprávních jednání, ale vychází zejména z pojetí community policing a v neposlední řadě i z preventivní a lektorské činnosti, dobré praxe a hlavních problémů v dané oblasti v rámci všech 14 krajů. Styčný důstojník je specializovaným pracovníkem na problematiku policejní práce ve vztahu k menšinám, plní úlohu zprostředkovatele mezi policií a menšinovými společenstvími, nabízí členům menšin pomoc při řešení konkrétních problémů, spadajících do zákonné působnosti Policie ČR. Zároveň působí jako konzultant při řešení všech záležitostí, které se z policejního pohledu problematiky menšin týkají. Průběžně monitoruje struktury menšin v lokalitě a podílí se na prevenci a potírání kriminality, je vedoucím pracovní skupiny, která se spolupodílí na plnění Plánu činnosti pracovních skupin pro menšiny v daném kraji. Mezi hlavní pozitivní dopady působení těchto specialistů patří zefektivnění komunikace s příslušníky menšin a ostatními zainteresovanými institucemi, zkvalitnění práce policie v oblasti odhalování latentní kriminality týkající se menšinových komunit a včasná prevence vzniku interetnických konfliktů.

V roce 2012 se mimo jiné zaměřovali na řešení bezpečnostních problémů, které vznikly v souvislosti s existencí sociálně vyloučených lokalit (nejčastěji se jednalo o řešení majetkové a násilné trestné činnosti, dále převažující distribuce a užívání

OPL, což je problém provázaný s prostitucí a majetkovou trestnou činností). Styční důstojníci intervenovali i v oblasti přestupků na úseku občanského soužití a veřejného pořádku. Přítomny zde zůstávaly i rizikové formy chování a závislosti (gamblerství, nadužívání alkoholu a psychotropních látek, vysoká míra zadluženosti);

Výraznějšími kauzami, které bylo možno zaznamenat i v celorepublikových médiích, bylo ve druhé polovině roku 2012 vystěhování obyvatel z bezpečnostně a hygienicky nevyhovujících objektů v Ostravě (lokalita Přednádraží) a Ústí nad Labem (Předlicích) a dále vyhrocená bezpečnostní situace na Prostějovsku v oblasti soužití majority s místními sociálně vyloučenými obyvateli (obce Dobromilice, Dřevnovice).

Realizováno bylo několik bezpečnostních opatření v souvislosti s protestními akcemi či pochody spojenými s výskytem sociálně vyloučených lokalit (shromáždění „Pokojné soužití“ dne 19. 10. 2012 v Rotavě a v Oloví, Karlovarský kraj; bezpečnostní akce „Úklid“ v sociálně vyloučených lokalitách v rámci OOP Toužim a Teplá, Karlovarský kraj; 26. 10. 2012 protestní akce nespokojených občanů Klatov, Plzeňský kraj, aj.).

Výrazně se zlepšila situace na Šluknovsku, kde ve 2. – 4. čtvrtletí 2012 nedošlo k žádným pochodům, demonstracím s extremistickým, či rasově motivovaným podtextem.

Přetrvávajícím trendem je neuvážené sestěhování osob ohrožených sociálním vyloučením, které nemají na obec vazby a nerespektují pravidla soužití, do obcí s menším počtem obyvatel. Vyšší koncentrace sociálně vyloučených osob s sebou přináší související problémy a postupně dochází též k výraznému narušení soužití případných starousedlických rodin s majoritou. Zaznamenána byla rovněž pokračující migrace Romů ze Slovenska (např. do obcí na Prostějovsku).

3.7.7 Realizace opatření prevence kriminality na regionální úrovni

Všechny kraje v ČR měly v roce 2012 vytvořené Strategie prevence kriminality. Stejně tak přistoupily k tvorbě a naplňování koncepcí i některé obce (viz přehled uvedený v tabulce níže).

Tab. č. 47 Využívání nástrojů prevence kriminality v roce 2012 v krajích

Kraj	Koncepce kriminality na úrovni kraje	Počet obcí s koncepcí prevence kriminality	Propojení činnosti koordinátora s činností styčného důstojníka
hl. m. Praha	Koncepce prevence kriminality hl. města Prahy na léta 2009 – 2012 (proběhla již i aktualizace Koncepce prevence kriminality hl. m. Prahy na léta 2013 – 2016)	Na úrovni městských částí jsou vytvořeny plány prevence kriminality v rámci jejich samostatné působnosti. Městské části je většinou tvoří na období 2 – 3 roky.	Úzká spolupráce funguje od roku 2005, styčný důstojník pro národnostní menšiny PČR je stálým členem Poradního sboru romských poradců pro záležitosti romské menšiny. Předává informace o extremismu a kriminalitě, o preventivních opatřeních směrem k národnostním menšinám a Romům. Romský koordinátor bude i nadále organizovat ve spolupráci se školami s vyšším počtem romských dětí semináře na téma „Bezpečnost v ulicích“ v DNM Praha.

Jihočeský	Koncepce prevence kriminality Jihočeského kraje na období 2012 – 2014.	Koncepce je vytvořena ve Vimperku, v Třeboni, v Jindřichově Hradci, v Prachaticích, v Týně nad Vltavou, v Českém Krumlově, v Českých Budějovicích a v Písku.	Romský koordinátor bude i nadále organizovat ve spolupráci se školami s vyšším počtem romských dětí semináře na téma „Bezpečnost v ulicích“ v DNM Praha. Úzká spolupráce funguje od roku 2005, styčný důstojník pro národnostní menšiny PČR je stálým členem Poradního sboru romských poradců pro záležitosti romské menšiny. Předává informace o extremismu a kriminalitě, o preventivních opatřeních směrem k národnostním menšinám a Romům.
Jihomoravský	Koncepce prevence kriminality Jihomoravského kraje 2013 - 2016	4 (+další obce s rozšířenou působností vytváří Plány prevence kriminality)	30. ledna 2012 se na Krajském úřadě Jihomoravského kraje ve spolupráci s krajskou koordinátorkou pro romské záležitosti a národnostní menšiny uskutečnil kulatý stůl odborníků na téma Prevence předsudků vůči menšinám, kterého se zúčastnili členové pracovní skupiny pro etnické a národnostní menšiny s tématy prevence předsudků vůči menšinám.
Karlovarský	Koncepce kriminality Karlovarského kraje 2013 – 2016	4 obce (Aš, Karlovy Vary, Cheb, Sokolov).	Styčný důstojník pro menšiny pravidelně spolupracuje s krajským koordinátorem. Kromě dílčích aktivit nebyl realizován žádný společný projekt v této oblasti.
Královehradecký	Koncepce prevence kriminality v Královehradeckém kraji na období 2012 - 2016	10 obcí (Hradec Králové, Náchod, Broumov, Jaroměř, Nový Bydžov, Kostelec nad Orlicí, Rychnov nad Kněžnou, Vysoké Veselí, Úpice, Nové město nad Metují)	V roce 2012 probíhala společná setkání a multidisciplinární spolupráce mezi Policií ČR, veřejnými institucemi, NNO s krajským koordinátorem pro romské záležitosti.

Liberecký	Koncepce prevence kriminality Libereckého kraje na období 2012 - 2016	8 obcí (Desná, Jilemnice, Železný Brod, Nový Bor, Liberec, Jablonec nad Nisou, Česká Lípa, Semily).	Krajský koordinátor v roce 2012 intenzivně spolupracoval se styčným důstojníkem pro menšiny PČR, zejména na začátku roku 2012 při řešení zastřeleného romského mladíka v Tanvaldu. Společně s radním pro resort sociálních věcí stál u zrodu Akční skupiny pro řešení problémů ve vyloučených lokalitách v prosinci 2011. Skupina bohužel v průběhu roku 2012 přestala scházet a vykonávat svou činnost. V září 2012 bylo uspořádáno pracovní setkání zástupců poskytovatelů služeb sociální prevence a Policie ČR jednotlivých regionů Libereckého kraje, kteří mají prevenci kriminality ve své agendě.
Moravskoslezský	Koncepce prevence kriminality Moravskoslezského kraje na období 2012 – 2016	20 obcí s rozšířenou působností má z tzv. městské úrovně zpracovanou Koncepti prevence kriminality, jedná se o Bílovec, Bruntál, Příbor, Horní Benešov, Český Těšín, Frenštát pod Radhoštěm, Frýdek Místek, Fulnek, Havířov, Hlučín, Karvinou, Kopřivnici, Krnov, Nový Jičín, Odry, Opavu, Orlovou, Ostravu, Třinec, Vítkov).	Styčný důstojník pro národnostní menšiny je členem pracovní skupiny pro naplňování strategie integrace Moravskoslezského kraje a podílel se na vypracování Akčního plánu Strategie integrace romské komunity Moravskoslezského kraje. V roce 2012 probíhala pravidelně jednání pracovní skupiny, kterých se styčný důstojník také účastnil. V průběhu roku 2012 probíhala další vzájemná spolupráce koordinátora a styčného důstojníka pro národnostní menšiny Krajského ředitelství Moravskoslezského kraje Policie ČR ve formě vzájemného informování na základě aktuální potřeby.

Olomoucký	Strategie prevence kriminality Olomouckého kraje na léta 2013 – 2016,	13 měst a obcí (Jeseník, Šumperk, Olomouc, Prostějov, Jezernice, Litovel, Lipník nad Bečvou, Dobromilice, Velká Bystřice, Šternberk, Hranice, Moravský Beroun, Babice).	V roce 2012 probíhala velmi intenzivní spolupráce. Krajská koordinátorka se účastnila pravidelného školení policistů Olomouckého kraje v problematice menšin v Holešově na SPŠ VŠ MV. Koordinátorka se účastnila jednání prac. skupiny Policie ČR k případu napadení dvou nezletilých chlapců v lokalitě Černá cesta v Olomouci. Dále intenzivně zasahovala do řešení vyhocené situace v Dobromilicích na Prostějovsku, kde koordinovala ve spolupráci s ČvT o.p.s. vyjednávání za účelem zklidnění místní situace a zajištění integračních opatření pro vyloučené Romy. Obdobně zasahovala do řešení situace v obci Dřevnovice. Styčná důstojnice pro menšiny se účastnila setkání pořádaných krajskou koordinátorkou, kde diskutovali její činnost a působení mobilního týmu ve vyloučených lokalitách Olomouckého kraje.
Pardubický	Strategie prevence kriminality na období 2013 - 2016	7 obcí (Česká Třebová, Hlinsko, Chrudim, Lanškroun, Pardubice, Svitavy, Vysoké Mýto)	V roce 2012 byla na krajském ředitelství policie ČR již obsazena pozice styčné důstojnice pro menšiny, jíž je pro Pardubický kraj kpt. Mgr. Radmila Hloušková. Styčná důstojnice přijala členství v Komisi Rady Pardubického kraje pro integraci romské menšiny a dalších etnických skupin, zároveň se každý měsíc účastní jednání pracovní skupiny komunitního plánování „Cizinci, národnostní a etnické menšiny“ v Pardubicích. Krajský koordinátor je díky tomu se styčnou důstojnicí v kontaktu minimálně jednou měsíčně, spolupráce je nyní na velmi dobré úrovni.
Plzeňský	Koncepce prevence kriminality a sociálně patologických jevů Plzeňského kraje na léta 2013 - 2016	10 obcí s dvouletým plánem prevence kriminality, které zároveň podaly žádost o státní účelovou dotaci.	V roce 2012 byl do funkce styčného důstojníka pro menšiny por. Mgr. Milan Nekola, který je v pravidelném kontaktu s krajskou koordinátorkou pro romské záležitosti a úzce s ní spolupracuje, zejména při řešení individuálních případů a situací.

Středočeský	Strategie prevence kriminality ve Středočeském kraji na léta 2012 – 2015	26 obcí v kraji (Benešov, Beroun, Brandýs nad Labem, Čáslav, Černošice, Český Brod, Dobříš, Hořovice, Kladno, Kolín, Kralupy nad Vltavou, Kutná Hora, Lysá nad Labem, Mělník, Mladá Boleslav, Mnichovo Hradiště, Neratovice, Nymburk, Poděbrady, Příbram, Rakovník, Říčany, Sedlčany, Slaný, Vlašim, Votice).	Spolupráce mezi krajským koordinátorem a styčným důstojníkem nebyla ve sledovaném roce navázána.
Ústecký	Strategie prevence kriminality na území Ústeckého kraje na období 2012-2016	Obce, které žádaly o dotaci v programu MV „Prevence kriminality ČR“ musely zpracovat Strategii prevence kriminality pro území dané obce do června 2012 (v Ústeckém kraji se jedná o 22 obcí – Bílina, Děčín, Duchcov, Jirkov, Kadaň, Krásná Lípa, Litoměřice, Litvínov, Louny, Most, Obrnice, Podbořany, Postoloprty, Roudnice nad Labem, Rumburk, Šluknov, Štětí, Trmice, Ústí nad Labem, Varnsdorf, Žatec).	Spolupráce se styčným důstojníkem pro menšiny byla navázána. Koordinátorka pro romské záležitosti spolupracuje se styčnou důstojnicí v rámci pracovní skupiny pro sociálně vyloučené lokality Ústeckého kraje, jejíž jsou obě členem. Koordinátorka organizuje pravidelná setkání s lokálními konzultanty působícími v Ústeckém kraji, na která je také zvána styčná důstojnice.
Vysočina	Program prevence kriminality Kraje Vysočina na rok 2012	15 obcí	V roce 2012 pokračovala úspěšná spolupráce mezi styčným důstojníkem pro menšiny a krajským koordinátorem pro romské záležitosti, která probíhala formou vzájemné výměny relevantních informací.

Zlínský	Koncepce prevence kriminality ve Zlínském kraji na léta 2012-2016	<p>Není žádná zákonná úprava, která by ukládala povinnost obcím zpracovat takový dokument. Tyto dokumenty zpracovávají pouze obce, které se aktivně zapojují do Programu prevence kriminality vyhlášeného každoročně MVČR. MVČR totiž poskytnutí dotace podmiňuje zpracováním tohoto dokumentu, a to ve formě Plánu prevence kriminality. Koncepti prevence kriminality má pouze město Zlín, ostatní města (Vsetín, Kroměříž, Uherské Hradiště) mají zpracovaný Plán prevence kriminality. Další město typu ORP si aktivně do Programu prevence kriminality nezapojují a tudíž nemají koncepční dokument zpracovaný.</p>	<p>Koordinátorka a styčný důstojník pro menšiny se setkávají min. 3 x ročně a v případě potřeby i vícekrát. Udržují kontakt také po emailu a v případě nutnosti se kontaktují po telefonu. Většinou spolu řeší stížnosti romských občanů na postup policie v místě jejich bydliště. Také spolupracovaly při extrémistické akci, která konala v Holešově. Akce byla zaměřena především na Židy.</p>
---------	---	--	--

V roce 2012 probíhalo na lokální úrovni několik projektů zaměřených na zlepšení bezpečnostní situace obyvatel vyloučených lokalit. Níže jsou představeny některé z těch nejúspěšnějších.

• **Projekty Probační a mediační služby a Rubikon Centra**

Probační mediační služba (dále jen „PMS“) spolupracuje od roku 2004 s Rubikon Centrem (dříve Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s.), které realizuje program Mentor. Cílem této služby je snížit rizika recidivy a sociálního vyloučení osob, u nichž byl uložen alternativní trest či opatření a zároveň se hlásí k romské menšině. PMS spolupracuje s mentory již v předrozsudkové fázi.

Mentori jsou vyškolení zástupci romské menšiny, kteří pracují s klienty přímo v terénu, jsou prostředníky mezi klienty a justicí a během výkonu alternativního trestu klientům poskytují praktickou pomoc a poradenství. V současné době se jedná o jedinou službu v oblasti práce s pachateli trestné činnosti, která využívá přímo potenciál romské menšiny. Program Mentor může být využíván také jako akreditovaný probační program pro mladistvé ve smyslu §17 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

Cílovou skupinou romského mentoringu jsou osoby, které se cítí být součástí romské menšiny a dostaly se do konfliktu se zákonem. Jedná se především o:

- děti a mladistvé do 18 let, kterým bylo nebo může být uloženo ochranné opatření;
- klienti starší 18 let, kterým byl nebo může být uložen alternativní trest.

Cílem služby je motivovat klienty k úspěšnému vykonání uloženého alternativního trestu/ochranné opatření a snížit tak rizika recidivy a prohlubujícího se sociálního vyloučení. Romský mentoring napomáhá k efektivnější práci s cílovou skupinou, k posílení jejich právního povědomí a schopnosti uvědomit si závažnost situace, ve které se nacházejí a k získání dovednosti tuto situaci řešit.

Službu poskytuje vyškolený laik, absolvent kurzu Mentor v rozsahu 100 hodin (60 hodin teorie + 40 hodin praxe). Program pomáhá i samotným mentorům, kteří díky vzdělávání, práci s klienty a supervizím posilují svoje kompetence a zlepšují svou pozici na trhu práce.

S klienty mentora spojuje sounáležitost s romskou menšinou, jazyková a kulturní blízkost. Mentor také propojuje klienty s poskytovateli odborných služeb v regionu. Stěžejní část projektu tvoří terénní práce romských mentorů s klienty. Kvalita poskytované služby je zajištěna pravidelnými supervizemi zaměřenými na profesní rozvoj mentorů.

Do roku 2012 bylo vyškoleny 132 romských mentorů, z nichž 50 je aktuálně aktivních. Celkem mentoři spolupracovali se 29 středisky PMS ČR v 9 krajích ČR a poskytli službu více než 1700 klientů. Průměrná úspěšnost služby se v průběhu realizace projektu pohybuje okolo 50% .

4. MEZINÁRODNÍ AKTIVITY NA POLI ROMSKÉ INTEGRACE

Romové jsou nejpočetnější menšinou nejen v ČR, ale i na území členských zemí Evropské unie (dále jen „EU“), kdy kvalifikované odhady uvádějí, že jich zde je 10 - 12 milionů. Mnozí z nich žijí v neuspokojivých socioekonomických podmínkách, čelí nezaměstnanosti, chudobě a jsou vystaveni marginalizaci. Setkávají se také ve vyšší míře s předsudky, intolerancí a s diskriminací.

Situace Romů v členských zemích EU je na začátku 21. století alarmující. Z tohoto důvodu vyvíjejí mezinárodní iniciativy a významné evropské ve spolupráci s členskými státy společné úsilí o sociální integraci Romů, neboť problémy romské menšiny vážně ohrožují sociální soudržnost a konkurenceschopnost EU.

V roce 2012 probíhala na mezinárodní úrovni velmi intenzivní diskuse o začleňování Romů, a to zejména v souvislosti s naplňováním *Rámce EU pro vnitrostátní strategie integrace Romů do roku 2020*, prostřednictvím něhož vyzvala Evropská komise v roce 2011 členské státy, aby rozvinuly s přihlédnutím k počtu a k situaci Romů žijících na jejich území, komplexní přístup k vedoucí k integraci romské menšiny⁹⁴. V tomto období byla pozornost věnována zejména pokroku při vytváření a naplňování národních strategií integrace Romů, dále vytvoření efektivního mechanismu monitorování dopadů těchto strategií na situaci Romů v EU a nastavení finanční podpory romské integrace z evropských strukturálních fondů v následujícím období 2014 – 2020.

4.1 VÝVOJ EU AGENDY V OBLASTI ROMSKÉ INKLUZE V ROCE 2012

4.1.1 Evropská platforma pro začleňování Romů

Evropská platforma pro začleňování Romů (dále jen „Platforma“) vznikla v prosinci 2008 za účelem podpory politik pro začleňování Romů a koordinace kroků všech zúčastněných stran: orgánů Evropské unie, vlád členských států, mezinárodních organizací, odborníků a představitelů romské občanské společnosti. Hlavním cílem Platformy je výměna dobré praxe a zkušeností, osvědčených postupů a diskuze o přístupech mezi členskými státy. Poprvé se účastníci Platformy setkali během českého předsednictví v Radě EU.

V roce 2012 se zástupci ČR účastnili jednoho setkání Platformy, které se uskutečnilo 21. března a 22. března 2012. Jeho cílem bylo zhodnotit úsilí členských států při přípravě a realizaci vnitrostátních strategií integrace Romů. Zasedání bylo organizačně zaštitěno Evropskou komisí a bylo uspořádáno jako akce v rámci dánského předsednictví Radě EU.

---

⁹⁴ Evropská komise vydala dne 5. dubna 2011 sdělení k Rámci EU pro vnitrostátní strategie integrace Romů do roku 2020. Jeho cílem bylo navrhnout společný rámec pro národní strategie začleňování Romů, nikoli přístup, který by ustanovil jednu „šablonu“ pro všechny členské státy. Národní strategie by se měly zaměřit na čtyři klíčové oblasti: vzdělávání, zaměstnanost, zdraví a bydlení. Sdělení předpokládalo vytvoření monitorovacího mechanismu, prostřednictvím něhož by měla být sledována implementace národních strategií integrace Romů a cílené přerozdělování finančních prostředků na romskou integraci, aby se dostaly v co nejvyšší míře ve prospěch konečných příjemců. Národní strategie měly nastavit reálné a měřitelné vnitrostátní cíle pro integraci Romů, identifikovat vyloučené mikroregiony a lokality, zajistit dostatečnou alokaci národních zdrojů, které budou doplněny mezinárodním financováním. Důraz by měl být kladen při jejich zpracování na spolupráci s občanskou společností, regionálními a místními úřady.

Členské země EU zde byly zastoupeny zástupci kontaktních míst pro romské záležitosti. Za ČR je kontaktním místem Odd. koordinace sektorových politik COREPER I., fungující pod Sekcí pro evropské záležitosti Úřadu vlády ČR. Dalšími účastníky byli odborníci na romskou integraci z mezinárodních, mezivládních, ale také neziskových organizací. Přítomni byli poslanci Evropského parlamentu, představitelé Romů, romských i neromských NNO. Na jednání byli zastoupeny také zástupci států, které usilují o přistoupení k Evropské unii a členských států Dekády.

Byl zde představen záměr Evropské komise připravit zprávu o naplňování požadavků zmíněných v Rámci EU k vnitrostátním strategiím integrace Romů do roku 2020 členskými státy. Evropská komise očekává, že vnitrostátní strategie pro integraci Romů by měly mít mnohem širší dopad na společnost, kdy v praxi budou nabízet nástroje a opatření, které napomáhají v boji s chudobou a sociálním vyloučením. S blížícím se koncem účtovacího období 2007–2013 by měla být také připravena studie, která vyhodnotí investování prostředků Evropské komise do pilotních projektů na integraci Romů napříč Evropou.

Dalšími diskutovanými oblastmi bylo efektivní měření dopadů národních strategií s využitím vhodně nastavených indikátorů, které rozvíjí Agentura EU pro základní práva dále jen „FRA“) a využití zdrojů při jejich realizaci (finančních, lidských, politických), role národních kontaktních míst v zabezpečení účinné koordinace a monitorování pokroku při implementaci národních strategií. Zdůrazněna byla důležitost boje s extremismem a nenávistí proti Romům, na který by se měly členské státy také zaměřit.

Důležitou součástí implementace národních strategií by měl být meziresortní a multidisciplinární přístup, který zde byl prezentován na příkladu Itálie k řešení integrace Romů a institucionální zabezpečení integrace Romů a Sintů na centrální, lokální úrovni a činnost ad-hock pracovních a kontaktních míst pro Romy. V tomto duchu zde byl prezentován meziresortní přístup, který aplikuje při realizaci vnitrostátní strategie Romů Maďarsko.

K transparentnímu čerpání financí z evropských strukturálních fondů na místní úrovni se vyjádřil jeden ze zástupců občanské společnosti v ČR Mgr. *Sri Kumar Vishwanathan*, ředitel o. s. *Vzájemné soužití*. Ten zde prezentoval problematickou situaci Romů v Ostravě, a jak na ní reaguje činnost jím řízené organizace.

Debata se zaměřila i na socioekonomické aspekty sociálního začleňování. Hlavními tématy diskuze byla relevance sociální inkluze v době ekonomických a rozpočtových opatření a účinné využití fondů Evropské unie na implementaci strategie. Setkání potvrdilo přetrvávající rozpory, zejména co se týče aktivní účasti zainteresovaných zástupců při praktické implementaci vnitrostátních strategií integrace Romů. Zástupci Evropské komise souhrnně informovali o přípravách reportu o zhodnocení vnitrostátních strategií integrace Romů, které byly EK zaslány koncem minulého roku.

4.1.2 Setkání národních kontaktních míst pro Rámec EU pro vnitrostátní strategie integrace Romů do roku 2020

ČR byla vždy na těchto setkáních zastoupena zástupcem národního kontaktního místa pro Rámec EU pro vnitrostátní strategie integrace Romů do roku 2020 (dále jen „Rámec“) z Odd. koordinace sektorových politik COREPER I., které je součástí Sekce pro evropské záležitosti Úřadu vlády ČR. Toto oddělení se agendou Rámce EU zabývá i vzhledem k jeho vazbě na jednotlivé strategie a sektorové politiky EU,

zejména v kontextu Strategie Evropa 2020. ČR také začlenila agendu romských záležitostí do svého Národního programu reforem, do části věnované sociálnímu začlenění a vzdělávání. Setkání se účastnil i zástupce kanceláře Rady vlády ČR pro záležitosti romské menšiny, v jejíž gesci jsou strategické a koncepční materiály, v nichž je zpracován záměr politiky romské integrace, které byly na konci roku 2011 odeslány Evropské komisi jako příspěvek ČR k naplňování Rámce.

Podrobně se problematice sociálního začleňování Romů a ostatních vyloučených a ohrožených skupin věnuje Národní program reforem 2012. Konstatuje, že „jsou plněna opatření schválená v rámci Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na roky 2011 – 2015. Strategie široce reaguje zejména na místní rozměr sociálního vyloučení, tj. problematiku sociálně vyloučených lokalit. Zvláště se jedná o opatření zaměřená na zapojení sociálně znevýhodněných dětí do hlavního vzdělávacího proudu, prevenci rozpadu rodin a odebírání dětí do ústavní péče, podporu zaměstnanosti či bezpečnost uvnitř a v okolí sociálně vyloučených lokalit. Obcím je a bude i nadále v rámci lokálních partnerství k dispozici podpora vládní Agentury pro sociální začleňování. Sociální integrace obyvatel vyloučených lokalit je nadále významně podporována projekty spolufinancovanými ze strukturálních fondů s důrazem na podporu lokálních projektů na zajištění sociálních služeb, podporu vzdělávání, zaměstnanosti a bydlení.

Komplementárně k specifickým nástrojům sociální inkluze napomáhá začlenění sociálně vyloučených Romů a ostatních ohrožených skupin také pružnější pracovní právo, efektivnější systém sociálních transferů a inkluzivní vzdělávání. Za účelem podpory zaměstnanosti v sociálně vyloučených lokalitách a zlepšení využití lidského kapitálu bude provedeno analytické vyhodnocení účinnosti aktuální aktivní politiky zaměstnanosti. Na základě této studie bude zpracován koncepční dokument Strategie zaměstnanosti, který již bude obsahovat konkrétní opatření, jejich obsahové zaměření a zavedení do realizace.

Zvláštní důraz bude kladen na podporu sociálního začleňování a sociální soudržnost ve strukturálně podrozvinutých regionech s vyšší zátěží nezaměstnanosti a výskytem sociálně vyloučených lokalit. Vláda široce provádí komplexní Koncepci romské integrace na roky 2010-2013, která kombinuje hlediska lidskoprávní, národnostní a socioekonomická. Prostřednictvím Národního programu reforem je podpořen mainstreaming problematiky sociálního začleňování Romů do ostatních politik.

Dalším strategickým cílem definovaným Národním programem reforem je transformace českého vzdělávacího systému směrem k sociálnímu začleňování. S tím souvisí i podpora systému školních psychologů, posilování kompetencí učitelů vzdělávat děti se speciálními vzdělávacími potřebami a podpora zavádění etické výchovy. Opatření směřující k podpoře inkluzivního vzdělávání jsou zahrnuta do Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR.

První setkání národních kontaktních míst proběhlo ve dnech 2. a 4. října 2012 v Bruselu. Cílem jednání uspořádaného pod záštitou Evropské komise byla zejména debata o strategiích, které členské státy vypracovaly v reakci na Rámec EU pro vnitrostátní strategie integrace Romů. Zástupci FRA zde představili projekty na podporu monitorování, prostřednictvím něhož by bylo možné lépe měřit pokrok v oblasti integrace Romů a vytvářet kapacity k analyzování získaných dat. Prezentovali zde i záměr pro rok 2013 realizovat studii, která bude zaměřena na mapování finančních zdrojů a jejich propojenost se strategiemi integrace na lokální úrovni, které jsou k dispozici v různých státech EU. Součástí prezentace FRA byl i přehled výsledků průzkumu „*Situace Romů v 11 členských státech EU*“. Průzkum se

zaměřil na čtyři klíčové oblasti: zaměstnanost, vzdělání, bydlení a zdraví. FRA uvedla i svůj pilotní projekt realizovaný ve spolupráci se skupinou ČR zaměřený na zlepšení metod sběru dat a monitoringu na lokální úrovni.

Představitelé Evropské komise zde představili zprávu Evropské komise s vyhodnocením pokroku v implementaci Rámce, který Komise přijala dne 5. dubna 2011. Komise konstatuje, že všechny členské státy předložily do března 2012 své vnitrostátní strategie integrace Romů nebo odpovídající soubor politických opatření v rámci svých širších politik sociálního začleňování. Některé z nich se v souvislosti s rámcem EU rozhodly pro úpravu svých stávajících strategií, zatímco jiné vytvořily své první vnitrostátní strategie. Vnitrostátní strategie se liší v závislosti na velikosti romské populace a problémech, kterými se členské státy musejí zabývat. Hodnocení se zaměřilo na posouzení přístupů členských států ke čtyřem klíčovým oblastem – vzdělávání, zaměstnávání, zdravotní péče a bydlení – a na to, jak jsou řešeny strukturální požadavky (spolupráce s občanskou společností, s regionálními a místními orgány, monitorování, antidiskriminace a zřízení vnitrostátních kontaktních míst), jakož i financování.

Součástí setkání byla panelová diskuse o měření dopadů vnitrostátních strategií integrace Romů, o tom, jak zefektivnit koordinaci a monitorování pokroku v plnění vnitrostátních strategií mezi národními kontaktními místy, jak do plnění více zapojit regionální a místní orgány. V průběhu jednání byla také ustanovena tzv. Pilotní skupina, která se poprvé samostatně setkala ve dnech 7. - 8. listopadu z iniciativy Evropské komise, zejména DG Justice.

Druhé setkání národních kontaktních míst proběhlo ve dnech 6. - 7. prosince 2012 v Bruselu. Představitelé Evropské komise stručně představili zprávu s vyhodnocením stávajícího procesu implementace Rámce, který Komise přijala dne 5. dubna 2011. Na základě hodnocení Evropská komise poukázala na soubor politických doporučení v každé části na priority, které by členské státy měly v závislosti na situaci v každém jednotlivém státě dále řešit. Tato politická doporučení by měla být začleněna do celkového rámce pro boj proti chudobě a vyloučení. Uvedený seznam má sloužit Komisi na jaře k zhodnocení dopadů jednotlivých národních politických opatření a následně by sdělení Komise (vyjde v dubnu 2013) mělo být podkladem pro přípravu závěrů Rady po projednání na jednom jednání Pracovní skupiny pro sociální otázky.

4.1.3 EU Roma Network

EU Roma Network je evropská síť spojující dohromady 13 členských států EU s cílem podpořit využívání strukturálních fondů ve prospěch sociálního začleňování romské populace. ÚVČR je prostřednictvím kanceláře Rady partnerskou institucí. Státy se v rámci této iniciativy zabývají jednotlivými prioritami romské integrace, např. otázkou zaměstnanosti Romů, bydlení, zdraví a vzdělávání.

Ve dnech 1. a 4. května 2012 se v Bratislavě uskutečnilo první setkání této iniciativy v roce 2012. Jednání se zúčastnili zástupci Evropské komise (DG spravedlnost, DG zaměstnanost, DG regionální politiky), Agentury EU pro základní práva, Rozvojového programu OSN (dále jen „UNDP“) a dalších relevantních účastníků.

Cílem jednání bylo projednat aktuální témata pro nastavení podpory z evropských strukturálních fondů v programovém období 2014 - 2020 tak, aby odpovídaly současným trendům v oblasti inkluze. Červenou nití setkání pak byly národní strategie integrace Romů, které obsahují strategický přístup států Evropské unie

k integraci Romů a budou mít dle vyjádření zástupců Evropské komise také vliv na přidělování dotací z Evropského sociálního fondu (dále jen „ESF“).

EU Roma Network projednala konečnou verzi dokumentu „*Analýza reference Strukturálních fondů v národních strategiích integrace Romů*“. Dokument shrnuje, do jaké míry využívají národní strategie integrace Romů prostředky z evropských strukturálních fondů. Seskupení odborníků EU Roma Network vzalo na vědomí první verzi dokumentu „*Praktický průvodce pro operační programové období 2014-2020*“, který uvádí doporučení pro nastavení a využití prostředků strukturálních fondů na podporu integrace Romů.

Následující setkání EU Roma Network proběhlo na podzim 2012 v Bulharsku a zaměřilo se na integrovaný přístup řešení integrace Romů, zejména na způsoby jak evropské strukturální fondy podporují a umožňují kombinaci několika zdrojů (jako např. ESF a ERDF).

4.1.4 Jednání pracovní skupiny Agentury EU pro základní práva k monitorování dopadů politiky romské integrace na situaci Romů

V návaznosti na Sdělení Evropské komise k Rámci EU pro vnitrostátní strategie integrace Romů byla FRA pověřena pracovat s členskými státy EU na vytvoření metod, které by umožnily komparativní analýzu situace Romů napříč Evropou.

FRA za účelem zefektivnění spolupráce mezi členskými státy vytvořila *Pracovní skupinu k měření romské integrace*, jejíž činnost směřuje k podpoře orgánů členských států ve vývoji relevantních ukazatelů a vhodných metod sběru dat. Cílem pracovní skupiny je podpořit členské státy ve výměně zkušeností, dobrých praxí a vytvoření účinných monitorovacích mechanismů.

Členské státy byly zároveň vyzvány v návaznosti na Závěry Rady EU ze dne 19. května 2011, aby využívaly již existujících subjektů k zajištění účinného monitorování strategií začleňování Romů nebo integrovaných souborů opatření a podporovaly výměnu osvědčených postupů a diskuse o fakticky podložených přístupech v oblasti politik začleňování Romů. FRA připravila víceletý program pro období 2012 až 2020, během kterého bude poskytovat komplexní a srovnatelné kvalitativní a kvantitativní údaje o situaci romských komunit v rámci států EU. FRA bude využívat jak oficiálních a neoficiálních sekundárních zdrojů, tak provádět šetření a kvalitativní i kvantitativní studie a výzkumy v romských lokalitách.

První setkání pracovní skupiny se uskutečnilo ve dnech 19. až 21. června 2012 s účastí zástupce ČR. Jeho cílem bylo společně identifikovat a definovat zaměření a způsob fungování pracovní skupiny. Ze strany FRA bylo navrženo, aby pracovní skupina sloužila jako platforma pro výměnu informací, osvědčených postupů a zkušeností se sběrem dat, využila existujících zkušeností FRA a dalších mezinárodních institucí při monitorování a vyhodnocování situace romských komunit. Hlavní část práce se však zaměřovala na rozvoj klíčových ukazatelů a monitorovacích nástrojů, které povedou k měření integrace v klíčových oblastech jako je zaměstnanost, bydlení, vzdělávání a zdraví. Program se zaměřil na projednání tří okruhů témat. Diskutována byla dostupnost dat, které mohou být sbírány, dále byly diskutovány úrovně, na které by se měly data sbírat pro monitorování efektivnosti vnitrostátních strategií integrace Romů a třetí okruh se zabýval klíčovými indikátory a jejich využití pro efektivní monitorování integrace Romů.

Druhé setkání bylo zorganizováno ve dnech 19. – 20. listopadu 2012 ve Vídni opět s účastí zástupce ČR. Vedle zástupců FRA a zástupců členských států (Maďarska, ČR, Slovenska, Rumunska, Belgie, Estonska, Itálie, Francie, Velké Británie), Evropské komise se jednání účastnili i představitelé mezivládních organizací zabývajících se monitoringem a evaluací romských strategií (Rozvojový program OSN a Eurofound).

Druhé zasedání se zaměřilo na revizi indikátorů poskytnutých účastníky a k projednání následných kroků v oblasti analýzy a využití shromážděných informací. Proběhla pilotní analýza ukazatelů souvisejících se vzděláním, s cílem identifikovat ty, které jsou nejvíce relevantní pro sledování pokroku, pokud jde o výsledky v prioritní oblasti Rámce, tj. vzdělávání. Diskutován byl navržený přístup FRA k shromažďování informací o dostupných zdrojích dat na různých úrovních veřejné správy v členských státech, a jak může pracovní skupina přispět k sledování pokroku v integraci Romů.

4.2 ZAPOJENÍ ČR DO DALŠÍCH MEZINÁRODNÍCH AKTIVIT V ROCE 2012

4.2.1 Implementační zasedání lidské dimenze OBSE

Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (dále jen „OBSE“) je největší mezinárodní bezpečnostní organizací spojující 56 členských států, která vznikla v roce 1995 transformací Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE, též Helsinská konference). Každý rok se v rámci lidské dimenze této organizace koná řada konferencí a seminářů. Nejdůležitější z těchto akcí je *implementační setkání lidské dimenze* (HDIM), jehož cílem je pravidelná revize naplňování lidskoprávních závazků přijatých státy OBSE v rámci této organizace. K tématům, jimž je v rámci setkání věnována pozornost, patří rovněž boj s extremismem, rasismem a jinými projevy nenávisti vůči menšinám. Členské státy a nevládní organizace zde mimo jiné diskutují o změnách v situaci Romů a Sintů, sdílejí dobré praxe a vyhodnocují naplňování *Akčního plánu pro Romy a Sinty*.

Implementační setkání lidské dimenze OBSE je důležitým místem setkání představitelů vlád, nevládních organizací a všech zainteresovaných subjektů států prostoru OBSE k diskusi o co nejefektivnějších postupech pro posilování ochrany a realizace lidských práv. Setkání, jež proběhlo ve dnech 24. září – 5. října 2012, se zúčastnila zmocněnkyně vlády pro lidská práva Mgr. Monika Šimůnková, diplomaté Ministerstva zahraničních věcí ČR a zástupci odborných resortů. Jednání probíhala ve formě pracovních zasedání zaměřených na konkrétní témata lidskoprávní problematiky.

Dne 27. září 2012 se uskutečnilo pracovní zasedání, které bylo věnováno Romům a Sintům; toto zasedání se zaměřilo primárně na situaci romských žen a jejich emancipaci. Zmocněnkyně vlády pro lidská práva byla OBSE požádána o přednesení úvodního slova k tématu emancipace romských žen. Během svého příspěvku představila mimo jiné pozici ČR v souvislosti s posilováním postavení romských žen ve společnosti. Postavení Romů v České republice bylo zmíněno také v rámci pracovního zasedání k právům osob náležejících k národnostním menšinám, kde zástupce Agentury pro sociální začleňování představil kroky České republiky k implementaci rozsudku Evropského soudu pro lidská práva „D.H. a ostatní proti České republice“ a nastínil další směřování v oblasti inkluzivního vzdělávání.

4.2.2 Výbor expertů Rady Evropy pro záležitosti Romů (CAHROM)

Česká republika je z pozice členského státu Rady Evropy zastoupena ve Výboru odborníků pro záležitosti romské menšiny Rady Evropy (dále jen „CAHROM“) Oddělení kanceláře Rady vlády pro záležitosti romské menšiny a sekretariátem Rady vlády pro národnostní menšiny. CAHROM se zaměřuje zejména na sdílení dobré praxe v otázkách integrace romské menšiny a na asistenci při zavádění nových integračních programů a politik. Členy Výboru jsou kromě představitelů jednotlivých členských států Rady Evropy také významné mezinárodní neziskové organizace (Amnesty International atd.) a zástupci romských NNO z celé Evropy.

Výbor zasedal 27. – 30. listopadu 2012. Součástí programu byla prezentace dokumentu o pracovních metodách Výboru, o tematických návštěvách a zprávách. Právě tyto metody přispěly ke zefektivnění způsobu sdílení dobrých praxí a zkušeností s implementací nástrojů integrace. Dále zde byly představeny výsledky dotazníkového šetření CAHROMu zaměřeného na situaci kočovným Romů a Travellerů a na identifikaci jejich společných problémů. Touto oblastí a zároveň přístupem států/regionů/obcí k těmto cílovým skupinám by se měla zabývat tematická skupina se zaměřením na poskytování odpočívadel, přístup k infrastruktuře, ke vzdělání, zdravotní péči apod.

Prezentována zde byla tematická zpráva z návštěvy v České republice a na Slovensku, které se účastnili odborníci z ČR, Slovenska, Maďarska, Slovinska a Velké Británie. Zástupce města Štrasburk představil politiku integrace rumunských romských rodin ve Francii a výsledky probíhajících bilaterálních jednání mezi Francií a Rumunskem.

Členové mimo jiné zvolili nové vedení Výboru (volba předsedy, místopředsedy a třetího člena vedení Výboru) a přijali usnesení, podle kterého se činnost tematických skupin zaměří na bydlení, uznání romského jazyka, vzdělávání Romů, implementaci a zavádění nástrojů integrace na místní a lokální úrovni, boj proti obchodování s lidmi v souvislosti se zprávou GRETA a Úmluvou proti obchodování s lidmi (NL) a sociálním bydlením, situací romských žen, genderovými otázkami a anticiganismem.

4.2.3 Školící programu pro romské mediátory Rady Evropy

Oddělení kanceláře Rady vlády ČR pro záležitosti romské menšiny spolupracuje od roku 2011 na realizaci Školícího programu pro romské mediátory Rady Evropy. Projekt vznikl v návaznosti na Štrasburskou deklaraci přijatou dne 20. října 2010 na schůzce věnované Romům. Zde se představitelé členských států shodli, že Rada Evropy by měla implementovat *Evropský výcvikový program pro romské mediátory*, aby tak konsolidovala stávající výcvikové programy a využila tak efektivněji zdroje, standardů, metodologie, sítí a infrastruktury, jimiž v současné době disponuje, v těsné součinnosti s celostátními i místními úřady. Z toho důvodu zahájila ve spolupráci s Evropskou komisí program ROMED s cílem zlepšit kvalitu a efektivitu práce mediátorů pro oblasti zaměstnanosti/vzdělávání/zdravotnictví se zřetelem na podporu lepší komunikace a spolupráce mezi Romy a veřejnými institucemi (školou /poskytovateli zdravotní péče/ úřady práce apod.).

Kancelář Rady v roce 2012 koordinovala aktivity v rámci tohoto mezinárodního projektu, v rámci něhož bylo školeny 22 mediátorů z ČR. V převážné většině se jednalo o osoby romského původu, které jsou zaměstnány jako terénní pracovníci, romští poradci, krajští koordinátoři pro romské záležitosti, asistenti pedagoga na školách, a pod⁹⁵.

Ve dnech 26. a 27. října 2012 proběhlo dvoudenní setkání romských mediátorů v ČR, které posloužilo jako platforma pro další školení romských mediátorů pro jejich praxi certifikovanými školiteli Rady Evropy pro program ROMED a zároveň jako sdílení zkušeností mezi mediátory a zástupci samospráv. Jednotlicí linií diskusí návazného setkání byla různá pojetí mediace v souvislosti s integrací Romů. Průběh jednání byl strukturován jako seriál prezentací pojetí mediace v prostředí samospráv (prezentoval představitel Agentury), v prostředí policie (prezentoval zástupce Odboru prevence kriminality MV), v prostředí justice (prezentoval zástupce o. s. Rubikon Probační a mediační služby ČR) a v prostředí základního školství (prezentoval představitel MŠMT). V jednotlivých prezentacích byl poskytnut prostor na dotazy a sdílení názorů a zkušeností jak ze strany přítomných mediátorů, tak zástupců samospráv i školitelů programu ROMED. Diskuse by se neměla vyhýbat ani problémům, které se pojí s nejčastějšími zaměstnáními romských mediátorů (výkon terénní práce, asistence pedagoga, apod.). V každé prezentaci bylo zároveň přítomno průřezové téma setkání, kterými byly výhody a nevýhody, které vznikají, pokud danou funkci v jednotlivých prostředích vykonává Rom.

4.2.4 Resoluce Výboru ministrů Rady Evropy o plnění Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin Českou republikou

Výbor ministrů Rady Evropy přijal dne 12. prosince 2012 resoluci CM/ResCMN (2012) 21 o plnění Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin Českou republikou. Výbor ministrů tak uzavřel třetí monitorovací cyklus ČR. Resoluce zmiňuje pozitivní vývoj v oblasti romské integrace, otázky vyvolávající znepokojení a doporučení k jejich řešení. Výbor ministrů přijal návrh resoluce v podobě, v jaké mu ji v r. 2011 předložil Poradní výbor Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin, vypuštěno bylo pouze doporučení vyzývající k bezodkladnému vyřešení všech probíhajících případů odškodnění vznesených oběťmi sterilizací bez předchozího svobodného a informovaného souhlasu.

4.2.5 Dekáda romské inkluze 2005 – 2015

Česká republika přistoupila k této mezinárodní iniciativě dne 26. ledna 2005 usnesením vlády ČR č. 136 o přistoupení k mezinárodní iniciativě Dekáda romské inkluze 2005 – 2015⁹⁶. Dne 18. května 2011 byla do funkce národní koordinátorky Dekády jmenována zmocněnkyně vlády pro lidská práva Mgr. Monika Šimůnková. Stejně jako v předchozích letech vykonávala koordinaci dekádních aktivit kancelář

⁹⁵ více informací je dostupných na stránce: www.coe-romed.org

⁹⁶ Cílem Dekády je podpora sociálního začleňování Romů jako priority regionální a evropské politické agendy, výměna zkušeností a vzájemného poučení, zapojení Romů do rozhodování, která se jich týkají, využití mezinárodních zkušeností a odborných znalostí s cílem urychlit řešení náročných otázek romské integrace a zvyšování povědomí veřejnosti o situaci Romů prostřednictvím aktivní celospolečenské diskuze. Do této iniciativy je zapojeno celkem dvanáct zemí Evropy Kromě České republiky je do této mezinárodní iniciativy zapojeno Bulharsko, Chorvatsko, Maďarsko, Makedonie, Rumunsko, Slovensko, Srbsko, Černá Hora, Albánie, Bosna a Hercegovina a Španělsko, Slovinsko má v rámci Dekády statut pozorovatele.

Rady se zapojením členů Výboru pro Evropskou platformu pro začleňování Romů a Dekádu romské inkluze 2005 – 2015.

V roce 2012 byly předsednickými státy Dekády Makedonie a Chorvatsko. Předsednictví Republiky Makedonie bylo zahájeno dne 1. července 2011 a ukončeno dne 31. června 2012. Makedonie společně s dalšími jedenácti evropskými státy vytvářela a realizovala programy, které se ve značné míře podílejí na zlepšování sociálního začleňování a snižování chudoby. Hlavním cílem je překlenout hluboce zakořeněné problémy a sociální vyloučení Romů, jako nejpočetnější evropské menšiny.

Klíčovými byly v rámci Makedonského předsednictví výměna dobrých praxí, vytvoření prostoru pro inovativní řešení a nové podněty k dosažení cílů Dekády. Hlavními pilíři předsednictví byla v první řadě zaměstnanost a bydlení a sekundárně se jednalo i o oblast zdraví, problematiku osob bez dokumentů a včasný vývoj dětí. Členské státy Dekády byly přizvány na konference, které se tematicky zabývaly právě výše uvedenými prioritními oblastmi. Při naplňování priorit makedonského předsednictví byl kladen důraz na průřezová témata. V první řadě se jednalo o zvýšení povědomí romských žen o jejich právech a o posílení jejich kompetencí při řešení problémů, se kterými se setkávají například v oblasti zdravotní péče, zaměstnanosti a bydlení. V souvislosti s přijetím antidiskriminační legislativy v Makedonii byla diskriminace druhým mezisektorovým tématem. Posledním průřezovým tématem byla institucionalizace dobrých praxí a zkušeností získaných při realizaci úspěšných a v praxi ověřených projektů.

V druhé polovině makedonského předsednictví se zástupce ČR účastnil ve dnech 23. ledna - 25. ledna 2012 konference s názvem „*Směrem k lepšímu zdraví Romů*“. Konferenci zahájil makedonský ministr bez portfeje Nezeded Mustafa a mezi hosty byli zástupci států Dekády, ministerstev zdravotnictví a romských NNO.

Chorvatské předsednictví bylo zahájeno 25. června 2012 ve Skopje na zasedání 22. Mezinárodního řídicího výboru Dekády. Stanovené priority chorvatského předsednictví vychází ze záměru posílit závazky Akčního plánu Dekády propojením Dekády romské inkluze 2005 - 2015 a Rámce EU pro vnitrostátní strategie integrace Romů do roku 2020. S ohledem na příležitosti poskytované Rámcem EU pro vnitrostátní strategie integrace se priority chorvatského předsednictví zaměřovaly na podporu následujících oblastí:

- vzdělávání a postavení romského jazyka;
- tolerance a nediskriminace;
- aktivizace romské mládeže;
- informovanosti veřejnosti o Genocidě Romů za druhé světové války.

Zasedání 22. Mezinárodního řídicího výboru Dekády se účastnila ve dnech 25. - 26. června 2012 i zmocněnkyně vlády pro lidská práva Mgr. Monika Šimůnková. Ta zde prezentovala *Zprávu o pokroku ČR v oblasti začleňování Romů za rok 2011* (tzv. Progress Reports), dále se účastnila diskuse o pokroku ostatních členských zemí Dekády v naplňování jejich Akčních plánů a o společných rysech a rozdílech mezi Dekádou a iniciativami EU v oblasti romské integrace.

Na národní úrovni pokračovala realizace opatření Akčního plánu Dekády romské inkluze 2005–2015, který byl vládou přijatý usnesením ze dne 26. ledna 2005 č. 136. Plnění úkolů plánu je v gesci MŠMT, které odpovídá za opatření v oblasti vzdělávání, dále MPSV jako realizátor opatření v oblasti zaměstnanosti a částečně i bydlení, na

nichž se podílí i MMR a ÚVČR. Posledním gestorem opatření v oblasti zdraví je MZ. Tito realizátoři budou pokračovat v plnění plánu až do roku 2015, kdy bude ukončeno jeho akční období.

Aktivita v rámci této mezinárodní iniciativy za rok 2012 jsou podrobně popsány v samostatném materiálu *„Informace o naplňování Dekády romské inkluze 2005 - 2015 v roce 2012“*.

5. SEZNAM PODKLADŮ

- 1) Informace podaná náměstkem ministra školství, mládeže na tělovýchovy k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 poskytnutá dopisem ze dne 5. března 2013.
- 2) Informace podaná ministrem práce a sociálních věcí k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 poskytnutá dopisem ze dne 27. února 2013.
- 3) Informace podaná ministrem zemědělství k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 poskytnutá dopisem ze dne 6. března 2013.
- 4) Informace podaná ministrem pro místní rozvoj k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny za rok 2012 poskytnutá dopisem ze dne 25. února 2013.
- 5) Informace podaná ministrem zdravotnictví k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny za rok 2012 poskytnutá dopisem ze dne 19. února 2013.
- 6) Informace podaná ministryní kultury k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 poskytnutá dopisem ze dne 27. února 2013.
- 7) Informace podaná ministrem průmyslu a obchodu k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny za rok 2012 poskytnutá dopisem ze dne 26. února 2013.
- 8) Informace podaná ministrem obrany k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 poskytnutá dopisem ze dne 26. února 2013.
- 9) Informace podaná ministrem zahraničních věcí k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 poskytnutá dopisem ze dne 26. února 2013.
- 10) Informace podaná ministrem spravedlnosti k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 poskytnutá dopisem ze dne 4. dubna 2012.
- 11) Informace podaná ministrem vnitra k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny za rok 2012 poskytnutá dopisem ze dne 13. března 2012.
- 12) Informace poskytnutá ředitelem Agentury pro sociální začleňování k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny za rok 2012 poskytnutá dopisem ze dne 25. února 2013.
- 13) Informace podaná Kanceláří veřejného ochránce práv k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny za rok 2012 poskytnutá dopisem ze dne 14. února 2013.
- 14) Zpráva o extremismu a projevech rasismu a xenofobie na území České republiky v roce 2012, MV ČR 2013.
- 15) Strategie prevence kriminality na léta 2012 – 2015, MVČR 2012.
- 16) Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011 – 2015, ÚVČR 2012.
- 17) Koncepce bydlení ČR do roku 2020, MMR 2011.
- 18) Analýza stávajícího legislativního prostředí v oblasti péče o sociálně ohrožené skupiny obyvatel s vyšším prahem dostupnosti kvalitního bydlení a návrh na jeho úpravy, MPSV 2012.
- 19) Sociální ubytovny jako dlouhodobé bydlení pro sociálně slabé, Ústav územního rozvoje 2012.
- 20) Dlouhodobý program zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva ČR: Zdraví pro všechny v 21. století, MZ 2012.

- 21) Dlouhodobá vize resortu práce a sociálních věcí pro oblast sociálního začleňování, MPSV 2012.
- 22) Informace podaná hejtmanem Moravskoslezského kraje k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 dopisem ze dne 27. března 2013.
- 23) Informace podaná náměstkyní hejtmana Olomouckého kraje k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2011 dopisem ze dne 21. března 2013.
- 24) Informace podaná hejtmanem Karlovarského kraje k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 dopisem ze dne 18. března 2013.
- 25) Informace podaná hejtmankou Ústeckého kraje k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 dopisem ze dne 8. března 2013.
- 26) Informace podaná radní pro sociální věci, národnostní otázky a menšiny Zlínského kraje k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 dopisem ze dne 13. března 2013.
- 27) Informace podaná vedoucím odboru sociálních věcí Krajského úřadu Plzeňského kraje k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 dopisem ze dne 18. března 2013.
- 28) Informace podaná hejtmanem Libereckého kraje k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 dopisem ze dne 18. března 2013.
- 29) Informace podaná hejtmanem Jihomoravského kraje k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 dopisem ze dne 20. března 2013.
- 30) Informace podaná hejtmanem kraje Vysočina k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 dopisem ze dne 4. dubna 2013.
- 31) Informace podaná vedoucí odboru sociálních věcí Krajského úřadu Pardubického kraje k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 dopisem ze dne 10. dubna 2013.
- 32) Informace poskytnuté krajskou koordinátorkou pro romské záležitosti Královehradeckého kraje k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 dopisem ze dne 15. dubna 2013.
- 33) Informace podaná primátorem hl. města Prahy k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 dopisem ze dne 15. března 2013.
- 34) Informace poskytnuté hejtmanem Středočeského kraje k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 dopisem ze dne 14. března 2013.
- 35) Informace podaná hejtmanem Jihočeského kraje k vypracování Zprávy o stavu romské menšiny v ČR za rok 2012 dopisem ze dne 18. března 2013.
- 36) Analýza sociálně vyloučených romských lokalit v Karlovarském kraji, TD kontext 2013.
- 37) Monitoring aktuální situace v sociálně vyloučených lokalitách Plzeňského kraje; Člověk v tísni o.p.s. 2011.
- 38) Popis vyloučených lokalit zapojených do projektu: Podkladová analýza pro projekt Zajištění integrace příslušníků romských komunit v Olomouckém kraji II, Olomoucký kraj 2012.
- 39) Zpráva o stavu inkluzivního vzdělávání v ČR v roce 2012; Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, Praha 2013.
- 40) Situace Romů v 11 členských státech, FRA 2012.
- 41) Směrem k rovnému začátku: uzavření propasti ve včasném vzdělávání romských dětí z východní Evropy, WB, UNDP, EC 2012.

- 42) Rovný přístup ke kvalitnímu vzdělávání pro romské děti: Hodnotící zpráva z návštěvy ČR, OBSE 2012.
- 43) Česká vláda propadá již pátým rokem, školy stále diskriminují Romy, Amnesty International a Evropské centrum pro práva Romů 2012.
- 44) Rovnost a kvalita ve vzdělávání: Podpora znevýhodněných žáků a škol: SPOTLIGHT ZPRÁVA: Česká republika, OECD 2012.
- 45) Zpráva z návštěvy komisaře pro lidská práva Rady Evropy z návštěvy ČR ve dnech 12. – 15. listopadu 2012, Rada Evropy 2013.
- 46) Výzkum veřejného ochránce práv k otázce etnického složení žáků bývalých zvláštních škol, Kancelář veřejného ochránce práv, Brno 2012.
- 47) Tematická zpráva České školní inspekce: Postup transformace bývalých zvláštních škol ve školním roce 2011/2012, ČSI 2012.
- 48) Zpráva o terénním programu Zdravotně sociální pomoc, poskytovaném organizací DROM, romským střediskem Brno; DROM, Brno 2012.
- 49) Analýza role krajů v podpoře inkluzivního vzdělávání, Amnesty International a Nadace Open Society Fund, Praha 2012.
- 50) Politika zaměstnanosti a opatření na trhu práce v dlouhodobé perspektivě a v průběhu krize, VÚPSV 2012.
- 51) Analýza databáze příjemců dávek pomoci hmotné nouze: Zhodnocení role nákladů na bydlení a dávek spojených s bydlením ve vztahu k příjemcům dávek pomoci v hmotné nouzi; VÚPSV 2012.
- 52) Zpráva o ubytovnách na Ostravsku aneb jsou ubytovny opravdu vhodným řešením pro bydlení rodin s dětmi a lidí bez domova?; o. s. Vzájemné soužití 2013.
- 53) Zpráva o situaci v lokalitě Přednádraží v Ostravě od roku 2011 do května 2013; o. s. Vzájemné soužití 2013.
- 54) Zpráva o terénním programu Zdravotně sociální pomoc, poskytovaném organizací DROM, romským střediskem Brno; DROM, Brno 2012.
- 55) Nerovné zacházení a vícenásobná diskriminace v přístupu ke zdravotní péči a její kvalitě, FRA 2012.
- 56) Zdravotní situace v romských komunitách: Výsledky regionálního šetření z výzkumu UNDP, WB a EC 2013.
- 57) Zpráva o činnosti Spolku žen postižených nedobrovolnou sterilizací v roce 2012, Vzájemné soužití 2013.
- 58) Analýza mediálního zobrazení Romů v českých médiích od začátku července 2011 do konce května 2012, Agentura pro sociální začleňování, ÚVČR 2013.
- 59) Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacita subjektů působících v této oblasti, GAC s.r.o. 2006.
- 60) Doporučení k naplňování práva na rovné zacházení v přístupu k předškolnímu vzdělávání, VOP 2012.
- 61) Výroční zpráva Amnesty International za rok 2012, Amnesty International 2013